

1880 წ. №1

„ღროება“ - „ივერიის“ გამოცემაზე

1880 წელს.

5983

მოშავალ 1880 წლის 1-ლი იანვრიდან გაზეთი „ღროება“ და უურნალი „ივერია“ შეერთდებიან და იყოლიებენ ერთსა-და იმავე საერთო რედაქციას, რომელიც შესდგება ამ ორვე უურნალ-გიზეთის აწინდელ რედაქციებისაგან და თანამშრომლებისაგან.

გაზეთი „ღროება“ გამოვა ეოკვლ დღე, როგორც აქამომდე, მხოლოდ ყოვრმატი (თანახის სავრცე) უფრო დიდი ექნება. უურნალი „ივერია“ კი გამოვა სამს თვეში ერთხელ სივრცით თორმეტ დიდი თახხი.

გაზეთის შესაიერ სტატიებს შესახებ შინაურის მიმოხილვისა და პოლიტიკისა, მარტო „ღროებაში“ მიეცემა ადგილი; ხალა უფრო ვრცელს სტატიებს რომელსაშე განსაკუთრებულს საგანსედ, პოლიტიკისა და შინაურის საქმეების შესახებ. ექნებათ ადგილი უურნალს „ივერიაში“. ამის გამა მოშავალის წლიდამ უურნალი „ივერია“ უფრო იმ გვარს წიგნებს დაემსგავსება, რომელთაც რუსები „სობრნიკს“ ეძახან, ვიდრე დრო გამოშვებითს გამოცემას; განსაკუთრებული უურნალება რედაქციისა ექნება მაქცეული იმაზედ, რომ „ივერია“ ადგილი საკითხავი, კარგი გასართამი და თან სასარგებლო წიგნიც იუოს, და ამისთვის უფრო ვრცელი ადგილი ეჭირება რომანებს, მოთხრობებს, ლექსებს როგორც თარგმნილებს, ისე პირ-და-პირ ჩვენს ენაზე დაწერილებს, და აკრეთვე ძველს ჩვენს მოთხრობებსაც, რომელნიც იმ სახით დაიბეჭდებიან, რომ მერე ცალ-ცალკე წიგნად შეიკვრობდეს.

ამ შეერთების შრომისა და ღონის წყალობით, „დროება“-
 „ივერის“ რედაქციას იმედი აქვს, რომ შემდეგში თავის მოვალეობას
 მკითხველთა წინაშე უფრო უკეთ შესრულებს, რადგან ამ საქმეში
 ჩვენთა უკეთესთა მწიკლთა აღუთქვს თავისი შემწეობა და თანა-
 გრობობა.

ხელის - მოწერა

შიილება თფილისში: „დროების“ რედაქციაში, სოლოლაკზე,
 ბაღის (სადღვის) ქუჩაზე, გ. შადინოვის სახლში, № 33.

ქალაქს გარეშე მცხოვრებთა ამ ადრესით უნდა გამოგზავნონ
 მოთხოვნა: Въ Тифлиси. Въ редакцію «ДРОЕБА»-«ИВЕРИИ».

• ფ ა ს ი

წელიწადში. ექვს თვეს. სამს თვეს.

„დროება“ და „ივერია“ — ერთად — 13 მან. — 7 მან. — 4 მან.

ცალკე { „დროება“ — — — 9 მან. — 3 მან. — 5 მან.
 „ივერია“ — — — 6 მან. — 4 მან. — 2 მან.

ცალკე { „დროებისა“ — — ერთი მსური.
 ნომერი { „ივერიისა“ — — ორი მანათი.

სხვა კადებით ხელის მოწერა არ მიიღება.

სკდრი ფული ხელის-მომწერმა უუნაღ-გასუთის დაბარებისა-
 თანავე უნდა გამოგზავნოს რედაქციაში.

რედაქტორები „დროება“-„ივერიისა“ } ილ. ჭავჭავაძე.
 სერგ. მესხია.

გამომცემელი „დროებისა“ — სტ. მელიქიშვილი.

გამომცემელი „ივერიისა“ — ილ. ჭავჭავაძე.

მოქმედება მეორე *)

(სტენა წარმოადგენს მერკადეს მდიდრულათ მოწყობილს კაბინეტს; შუა-
ზედა, მარცხნივ და მარჯვნივ კარებია აქა იქ ფანჯრები. კარებსა და ფანჯრებს
შუა ორი შკაფია წიგნებით სავსე. პუბლიკისაკენ წინა სტენაზედ მარცხნივ. რკი-
ნის ფულის შკაფია მარჯვნივ მაღალი კანტორკაა, სტენის სიღრმეში მარცხნივ
დიდი ბიურო, წიგნების ეტაჟერკით და დიდი კრესლო. რკინის შკაფთან კრე-
სლოა და მარჯვნივ კანტორკასთან დივანი. მთელ ოთახში აფენია დიდი ხალიჩა.)

გამოსვლა პირველი

მინარ, ჟუსტენ, მერე ჟული.

მინარ. შენ ამბობ, რომ თვითონ მერკადემ გამოგზავნა ჩემ-
თანა ?

ჟუსტენ. დიას, ჩემო ბატონო; მაგრამ მადემუაზელ ჟულიმ
მიბრძანა, სთხოვეო რომ ვატარა ხანს აქ მომიცადოსო.

მინარ. მამას ჩემი ნახვა უნდა ; ჟულის... ჩემთან მოლაშარა-
კება უნდა. ჩემი ნახვა თავის მამას უნდა დაასწროს... აქ რაღაცა ამბავია
უთუოდ .

ჟუსტ. აი ბატონის ქალიც მობრძანდება.

მინარ. მადე-მუაზელ ჟული !

---

*) პირველი მოქმედება დაიბეჭდა, ჟურნალ «ივერიის» 9 და 10 ნომერში, 1879 წლისაში.

ჟული. უესტენ, მამას მოახსენე, რომ მინარი აქ არის თქო. (უესტენი შუა კარებში გავა) ადოლფ, ჩვენს სიუვარულს იმითი დამიმტკიცებ, რომ წასაც გეტყვი ამისრულებ.

მინარ. რა არის იმისთანა, რამ...

ჟული. მდიდარმა უმაწვილ კაცმა და არისტოკრატმა, მამა ჩემსა ჩემი ხელი სოხოვა და ესლა შენი სახელის გატებაც არ უნდა.

მინარ. შენა მკითხავ, რომ გაუძლებ შე თუ არა მამი შენის სიმძლილსა? მითხარი მადლო უფლი, იმისი სახელი და მაშინ გაიტკბო, რაც...

ჟული. დეულში გამითხოვ? განა ამითი დაიყოფიებ მამა-ჩემსა?

მინარ. მამა შენი!... (შემოსულს მერკადეს რომ დაინახავს).

გამოსვლა მეორე

ივანივე და მერკადე

მერკ. (გაჯავრებით) თქვენ ციუვართ ჩემა ქალი?

მინარ. მიუვარს.

მერკ. მაგასაც ავრე ჭკონია; იმდენი გიტღიათ, რომ მაგაში დაწმუნებულია კიდევ: ეს ქალი.

მინარ. თქვენი სიტუვა შე არ შეწყინება. შე არ შემძლო, რომ სიუვარულას გრძნობით არ აკნთებუდვივა: მაგან, მარტო მაგან მომცა მეგობრული ხელი. მარტო ეგ — ჩემი ზირველი მეგობარი ცაშინდა, მაგან მომცა შემწეობა! ამიტომაც მიუვარს შე თქვენი ქალი, ისე რომ გორც შეუძლან კაცის სულსა და გულსა.

ჟული. მამა, სება მომეცით, შე აქ ვიყო?

მერკ. (უფლის) ახლა გამინახდი აქა! (მინარს) ჩემი ჭახრი, უფალა მინარ, რა უმაწვილ კაცის შესახებ, არის უფრო მტკიცე

და გონიერი, იმისთანა ჭაზრი, რომელსაც თქვენ უმაწოდ-გაცემი, ხშირად დაგვიძახებთ ხოლმე, ჩვენ, მოხუცებულებსა. მე ყულის ისე ვუყურებ, როგორც აჩის, ანც აჩას ვუმატებ, ანც აჩას ვაჭლებ, ჩემს შეხედულებასში... იქნება მართლაც აგრე უშნოდ არ იყუეს, მაგრამ მაინც ანც ისე ლამაზია, რომ...

მინარ. ანა, თქვენ შემიძღარი ხართ; თქვენ ვერ იცნობთ თქვენ ქაღსა!

მმარ. ოჰო, შეე?!... ჭმ... მომითმინეთ...

მინარ. ყულის აჩავინ არ იცნობს, ისე...

მმარ. ანა, ბატონო, მომიტყუეთ... მე ისე ვიცნობ ყულის, როგორც..... ვითომც მე თვითონ მეშობ..... ერთი სიტყვით ვიცნობ.

მინარ. ანა, ანც იცნობთ და ვერც იცნობთ იმ ყულის, როგორათაც ჭხედამთ! მაგრამ, სიყვარულის გრძნობით, ყული სრულებით გამოცდილია! მისმა სინაზემ, მისმა ერთგულებამ, მისმა სიყვარულმა, ისე გამოცვალეს ყული, რომ...

მმარ. ჭო, გამოცვალეს, იმიტომ რომ, თქვენ ჩაუჩუჩნულეძთ ხოლმე უურძი... რომ...

მინარ. ას ვერ ერთი და იგივე... გინდათ ბრძანოთ, ანა?

მმარ. მე მგონია, რომ შე ვარ მაგისი შამა; მაგრამ ესლა ვიღაცა სხვა ყულის ამბავს შეუბნებთ, რომ მე გულით მინდა მაგისთანა ყულის განცობა.

მინარ. გეტყობათ, რომ თქვენ აჩას დროს აჩავინა გუვარებიათ.

მმარ. როგორ ანა, ბევრჯელ, მრავალჯერ. მე, როგორც სხვა მრავალს ვაჩას, ბევრჯელ მათრევიან ეს მძვენიერი სიყვარულის ოქროს ვაჭვი.

მინარ. მაგრამ, ჩვენ, უკეთესი სიყვარული ვიცით.

მერა. მას რას ჩადიხართ ხოლმე სიყვარულითა?

მინარ. ჩვენ შეგნებებით ხოლმე, შევასაკუთრებთ გულსა, სულსა, გონიერს ფიქრსა, ჭაწრსა, იდეასა.

მერა. ჭო, ო! მას თქვენ სიყვარულსა გრძნობთ — ახვეულ თვალითა!

მინარ. ეს არის ყველასევე წმინდა, ყველასევე უწმინდესი, ყველასევე ნათელი გრძნობა, რომელიც გაგვინათებს ყოველს წამს ჩვენს სიტყვებში.

მერა. ჭო, რასაკვირველია! ... იმ წამს გარდა, როდესაც ჰურსა სჭამთ.

ჟული. მამი, ნუ დაგვტინით ჩვენს; ჩვენ ყველასთვის სიტყვებში მზათა კართ.

მინარ. (ცალკე ჟულის) ოჭ, ჩემო ანგელოზო!

მერა. (ცალკე) მე შენ განკენებ ანგელოზსა! (ხმა მალლა) ოჭ, ჩემო ძვირფასო შეილებო; ერთმანეთი გიყვართ რადა! თქვენ (მინარს) ჟულის შერთვა გინდათ?

მინარ. დიხ, დიდის სულითა და გულით და სიყვარულით, დიხ!

მერა. თუნდა დიდი დაბრკოლებაც შეგხვდესთ, ჭა?

მინარ. მე აქ გახელით იმისთვის, რომ რაც დაბრკოლება შემხვდება, კარგათ და მტკიცედ ვაჯობო ამ გვარს შემთხვევას, რომდენიც უნდა იყოს.

ჟული. მამი, დავიჯერო, არ ისურვებ შენ, რომ ამისთანა სიმე გვაუდეს, ამისთანა კეთილი, სკინიდისიანი, პატროსანი, ამისთანა...

მერადა. კარგი, წადი ჟული დედა-შენთან. ჩვენ აქ, უფრო საჭირო საქმეებსევე უნდა მოვილაპარაკოთ.

ჟული. ნახვამდისინ, მამი (გადის).

მერტადე. წადი, ჩემო კარგო, წადი.

მინარ. (ჩალაყ) მე... იმედს არა ვჭკარვამ.

მერტადე. მე... ღარიბი ვარ, კოტრი ვარ...!

მინარ. ამითი რა უნდა მოთხრათ?

მერტადე. სულ, შთლათ კოტრი ვარ! და... თუ დავი სურვილი გაქვსთ, მე მოგცემთ უფლის: მანც და მანც თქვენს სახლში. ურჩევნია უფლის, რაც უნდა ღარიბი იყუეთ, ვიდრე თავისს გაკოტრებულს დედ-მამის სახლში. მხოთეჲში, არა თუ მოგიტანოს რამე — არაშედ... მოგიყვანს კიდევ თავის დედ-მამას, გლახებზედ უფრო გლახებს, ღარიბებს.

მინარ. გლახებზედ უფრო გლახებს? ღარიბებს? როგორა მე-რე?

მერტადე. არის იმისთანა მდგომარეობა, რომელიც გლახაობაზედ და სიღარიბეზედ უფრო უარესი... ვალეში, დიდი ვალეში... ასე რომ...

მინარ. არა, არა თქვენ მეხუმრებით!

მერტადე. არა გვერათ! (ჩალაყ) რა გაუტანელი უოფილა. (მინარს) აი, თუ გნებამთ, შეჭნედეთ, ჩემო მშეენიერო სიძე-ბატონო, გასშინჯეთ ჩემი ქალაღლები, და მანდღამ იცნობთ, რა მდგომარეობაშია ვართ ესლა ჩვენ...

მინარ. რასა ბრძანებთ!

მერტადე. სულ არა-რაობის მდგომარეობაში ვართ! აი ნახეთ: აი პირა, კოზიო, იმ პრეტოკოლისა, რომლითაც უოკელი ჩემი მოძრაჲი ქონება და მამუღი დახანდებულა, ვალში უნდა გაიყიდოს.

მინარ. დმერთო ჩემო, შესამღებელია განა!

მერტადე. რატომ, ძალიანც შესამღებელია! აი რა მრავალი უწეებებია. აი გუშინდელი ისპოლნიტელნი ლისტები, ჩემი დატუსაღება... ესლა რომ ჭხედამთ, რომ სიზმარში არა ვარ; ახლა აი, ქალაღლები.

სასამართლოში დაბარებისა; აი სასამართლოს გარდაწვევტილება, — აი, სულ თავის რიგზედ არის დაწყობილი... რიგზედ, რადგანაც რიგი, წესი, — უმაწვილო გაცო, კარგათ დაინსამეთ, იქ უნდა იეგეს, სადაც არეულობის მტრი არა იპოვება რა. აბა რა უნდა სთქვას ვალის პატრონმა, როდესაც ჭხუდამს, რომ სამსჯავროს წესით და გარდაწვევტილობით ედება ამოდენა ვალი და ღონის-ძიება კი არა აქვს, რომ ეს საქმეები თავიდან აიცილოს.

მინარ. ჯერ არაფერი არ მიგიციათ?

მერტაღე. თითქმის, არაფერი. ჭხუდამთ: შემოსავალი და გასავალი... სულ ოც-და-თვრამეტი ათასი თუმანი ვალია!

მინარ. ვხუდამ, დაახ, ერთ ჯამშია მოყვანილი; თანასწორად ყოფილა!

მერტაღე. ახლა ხომ მიხვდით, ისე რათ გამიგვირდა შე თქვენი ფოთა-ქცევა ჩემს ყულისთან, როდესაც თქვენ, აქ, იმის წინ, გადმოშალეთ ფოთა თქვენი იდეალური ჭახრები. ვისაც წელიწადში ასრ თუმანი აქვს ჯამაგირი, როგორც თქვენ, და ცოლიც შეირთოს, — სულ ერთია ვითომც ჩემზედ — საჩივარი სუდის გარდაწვევტილობით აღსრულებაში მოიყვანოს.

მინარ. დაახ, კოტრობაა, უკანასკნელი კოტრობა სხანს აქა.

მერტაღე. (ცაღვე) მეც დარწმუნებული ვიყავრ. (ხმა-მალლა) აბა, ახლა, უმაწვილო გაცო, რას იტყვიო?

მინარ. მადლობელი გახლავართ, სდობისათვის.

მერტაღე. არაფერსა!... აბა? თქვენი იდეალი... თქვენი სიყვარული ჩემ ქალითან?

მინარ. ყულისთან?... თქვენ თვალები ამხნილეთ!

მერტაღე. (ცაღვე) ატიხილე, მაშ.

მინარ. შე შევონა რომ, ყული ძალიან მიყვარდა და ესაა კი უფრო მეტად მიყვარს, ერთი ასად, ერთი ათასად მიყვარს.

მერკადე. ჭა! რა? როგორა?

მინარ. თვითონ თქვენ არა სთქვით, რომ უული ჩემ სახლში უფრო ბედნიერად იქნება, ვიდრე თავის გაკოტრებულს დედ-მამის სახლში? მე გავაბედნიერებ, არა თუ მარტო ჩემის სიუვარულითა, არამედ მადლიერი დარჩება ჩემის შრომისათვის, ჩემი უძილო და ცატუნილ ღამეებისათვის, ჩემი მუდამი, უოკელ დღიური და უოკელ წამიერი შრომისათვის, ჯაივისათვის.

მერკ. მაშ, მაინცა და მაინც ჩემი ქალის შერთვა გინდათ?

მინარ. უსათუოთ!... აბა რასა მკითხავთ!

მერკადე. (ნალყე) ჭა! ამისი სიუვარული, ნამდვილი და მტკიცე სიუვარულია. მე არ მეკონა, რომ ქვეყანაზედ ამ ნაირი გრძნობა უოვილიუოს. (მინარს) მომიტყვეთ, უმწვილო-კაცო, მომიტყვეთ, რომ ერთს სამწუხაროს რასმე უტყვიით.

მინარ. რა უნდა მითხრათ, ამისთანა?

მერკადე. უული, თქვენი ცოლი არ იქნება.

მინარ. როგორ, ჩემს სიუვარულს მხედველობაში არ იღებთ? თქვენს აღსარებასაც, აქ ჩემთან, რომ წამოსთქვით, იმასაც არ იღებს მხედველობაში?

მერკადე. ჭა, სწორეთ იმიტომაც, რომ ეგ ჩემი აღსარება რომ გითხარით: მე გიხვესთ მდიდარი კაცი მერკადე; ეხლა კი გიხვესთ მერკადეს — მოსაქმეს, ჭკვიანს, მცოდნეს და თუ გინდათ — ქალსაც კაცს. მე გადაგიმადლო ჩემი დავთრები და ეხლა კი გადაგიძლით ჩემს უულს.

მინარ. კარგი, სთქვით, მაგრამ არ დაივიწყოთ, რა რიგათაც თავისსა ვსცემ თქვენს ქალსა, და მხოლოდ უმძლავრესი ერთ-გულებს ჩემი, თქვენს ქალთან, გამაქრობინებს ჩემს გრძნობასა, სთქვით!

მერძაღვი. კარგი! თქვენ ვაფასებთ, რომ უფრო არჩინოთ, და უფლის დედ-მამასა გილა არჩინს?

მინარ. ჰმ, დამიჯერეთ, რომ...

მერძაღვი. თქვენსა, ჩვენ ოთხივეს გვარჩინებთ?... და რასაკვირველია ვერ გაუძლებთ ამისთანა ვაფასებას; წელში მალე მოსწედებით, როდესაც თქვენს საკუთარს შვილებს პირიდან ლეკმა-პურს გამოაღწელოთ, საკუთარის მუცლის გასაძლავლებათ.

მინარ. გეყოფათ.....

მერძაღვი. მე კი თქვენს ხარჯზედ მეორე—კოტრობის სიტყვილით დავიღუპები. მე მრავალი ვალები მაქვს და მხოლოდ უფლის გათხოვება ვინმე მდიდარ კაცზედ, მე ჩამოვდები ხანს გამაძლებინებს. მაშინ დროს მოვიგებ, მე ივევ ნდობა მექმნება, მდიდარის სიძის შემწეობით, რასაკვირველია, და მე ხელმეორედ ისევე იმდენს შევიძენ, რომ მაგარ ფეხზედ დადგომას შევიძლებ. შვილის გათხოვება!... ჰმ... ეს არის ჩვენი, დედ-მამის უკანასკნელი ნუგეში, შეველა, ჩვენი განთავისუფლების ღონისძიება! ქალის გათხოვება, ჩვენი იმედია, ჩვენი სახელია, ჩვენი სიმდიდრე!... თქვენ ძალიან გიყვართ ჩემი ქალი; ამ სიყვარულის გულისათვის, ჩემო მეგობარო, სიღარიბეში ნუ ჩააგდებთ უფლის და ნუ ჩააგდებთ იმ სინანულის მდგომარეობაში, რომ მაგისი დედ-მამის დაცემა და წახლება, მაგისი მიხეზნით მოხდეს, თუ რომ თქვენი ცოლი იქნება.

მინარ. მაშ რა გინდათ ჩემგანა, რასა თხოულობთ?

მერძაღვი. ის მინდა და იმასა ვთხოვთ, რომ თვითონ თქვენ, თქვენს კეთილ-ცემობაში ის ძალა და ღირსეულობა იხმარებოდეს... რომ... გამოგონეთ: ესაა მე თქვენ უარი რომ გითხრათ—უფლი, მაშინ, იმ მდიდარ კაცს ეტყვის უარსა. უნდა რომ... მე დავთანხმდე თქვენ ვაკანის-წერაზედა; უნდა რომ... უფლის, თვითონ თქვენ—უარი უთხრათ.

მინარ. მე? მე თვითონ?... და... არ დამიჯერებს!

მერკადე. დაგიჯერებს, თუ თქვენ თვითონ ეტყვი, რომ თქვენის სიღარიბისა გეშინიანთ.

მინარ. მაშინ ითქვამს, რომ მე მისი მზითვის იმედი მქონდა.

მერკადე. რა უშაკს... თქვენგანთ ბედნიერი გახდება და მიხედება ამასა.

მინარ. ხომ შემობრუნდები?

მერკადე. მაგას რაღა კითხვა უნდა. შეგობრუნდები. მაგრამ, მე როგორც გიცნაით თქვენა, — თქვენ საკუთარს საცოცხლესაც შესწირავეთ ყულის ბედნიერებისათვის. აი თვითონაც მოდიხარ: დღეს მოჭრება. ამ ორი ქალის გულისათვის... იმედი ვიქონიო, თუ არა?

მინარ. კარგი... იქონიეთ იმედი.

მერკადე. მადლობელი ვარ, მადლობელი ვარ!

გამოსვლა მინარზე.

მერკადე, მინარ, ყული, მერკადეს ცოლი.

ყული. წამოდი დედი, იმედი მაქვს, რომ მამა დაეთანხმა.

ცოლი. მერკადე, უფალმა მინარმა ყულის ხელი გთხოვა, რა პასუხი მიეცე?

მერკადე. თვითონ მინარმა იტყვის.

მინარ. როგორ უთხრა...

ყული. ადრე, რატომ არ იტყვი?

მინარ. მად მუაზელ... ..

ყული. მად-მუაზელ?! მე განა შენთვის ყული არა ვარ? მითხარი, მითხარი მადე, მამა-ჩემთან ხომ გაათავე?

მინარ. მამა-შენი, მე დიდათ შენდა, თავისი ძღვრამარობა აღმიწერა, და...

ჟული. ჩქარა, ჩქარა, გაათავებ და!

მინარ. მითხრა რომ, სრულუბრით გაკატრებულია!

ჟული. და ამ ნდობამ, ხომ არ გამოსცვალა ჩვენი სიყვარულზე, არა? ასე არ არის ჩემო ადოლფ?

მინარ. (გაკვირვებული) ჩემი სიყვარულა?!... (მერკადუ უკანიღამ კალთას ჩამოუწევს) მე მოგატყუებდათ მადე-მუასველ ქული (დიდის გაჭირებით ამბობს) თუ ვიტყვოდი, რომ ჩემი ჭაწრი ისევე ისე დარჩენილიყო, როგორც აქამდისინა ვეიქრობდი.

ჟული. არა, არა, ეს შეუძლებელია, ამას თქვენ არ ამბობთ!..

სოლი. ქული!

მინარ. არის იმისთანა კაცი, რომელსაც სიღარიბე მეტს ძალას აძლევს შრომისათვის; ამისთანა ორი კაცი, ერთად მცხოვრები, დიდათ ბედნიერი იქნებოდნენ, თუ რომ ყოველს საათს, ყოველს წამს დაამტკიცებდნენ თავის სიყვარულსა ჭაფიფითა და შრომითა, ერთმანეთის გულსათვის. შეყვარებულნი სცხოვრობენ მხოლოდ ერთს განსარებულს ღიმილისათვის... (ძალას იტანს)... მაგრამ მე... ამ ნაირი კაცი არა ვარ... სიღარიბის შიში მკლამს მე... მე... მე... თქვენს სიღარიბის ხანჯალს ვერ ავიტან.

ჟული. (უკვირდით). დედა, დედა... დედა-ჩემო!

სოლი. (სინაზით) ქული... ქული... ჩემო შეილა!

მინარ. (ჩუმად მერკადეს) გეყოფათ?

ჟული. (ქვითქვითით) მე ჭაფიას ავიტანდი; მე ვიძრობი, ვიმუშავებდი და არას ვინაღვლიდი, ბედნიერებს არ მოგუბდილდებოდა. თქვენ არ მინდობოთ, თქვენა ადოლფ, არ მინდობოთ! (ტირის).

მინარ. (ჩუმად, მერკადეს)... გაშიშვით... ტკეკდრებით, აღარ შემიძლიან.

მერკადე. წამოდით, წამოდით.

მინარ. მშვიდობით უფლი. ჩვენი სიუჟარული — სისულელე იქნებოდა. მე მიჩვევნი — ჩემი ბედი — თქვენს ბედნიერებას შევსწირა.

ქული. ანა... მე შენი აღარა მჯერა-რა. (ჩუმად, დედას) ვაი, მე უბედურა, ვაი მე უბედურა, დედა ჩემო. (უხსტენი შემოდის.)

ქუსტენ. უფალი გრაფ დე-ლა-ბრიე; უფალი მერიკურ... მობრძანდნენ.

მერკადე. (ცოლს) გაიყვანე შენი ქალი. (მინარს) წამოდით ჩემთან. (უხსტენს) მოახსენე ცოცა მომითმინონ. (მინარს) მე... მადლობელი ვარ. (უველანი გავლენ).

გამოსვლა მეოთხე.

დე-ლა-ბრიე და მერიკურ.

ქუსტენ. ბატონმა გთხოვთ, პატარა ხანს აქ მოუწადოთ. (გადის).

მერიკურ. ესეც ასე! ესეა შენა... შენს ბოლოს მოსულხარ და მალე გამოცხადებულად იქნება, რომ მადემუაზელ მერკადეს საქმელ შენა ხარ, გაფრთხილდი, უფანჯათ იყავი, თორემ შენი სიმამრი მერკადე — ეშმაკი, ბორცოტი, ქლესა კაცია.

დე-ლა-ბრიე. ჰო, ეს ცოტათი მაშინებს მე. ვინ იცის რაებს მოინდომებს?

მერიკურ. ანა მკლანია; მერკადე — ფულის მოუკარული კაცია; დედას მდიდარია — სხელ კოტრია, როგორც იმის ცოლისაგან ცაკვიგო.

შონია, რომ შერკადე განსრულებულ იქნება თავის ქალს დიდი მშითვის მიტეებითა და შენისთანა სიძითა, რომელსაც იმის საქმეების მომართვა შესძლოს.

დე-ლა-ბრივ. ძალის კარგი, მეც მაგას ვეძებ! ახლა თავისებურათ, რომ გამოძიოთხოს და ჩემი ამბების გაგება, რომ მომინდომას?

მერიკაშრ. მაღამ შერკადეს მე, სულ ეველაფერი კარგისა და მშენიერის მხრით ვუამბუ.

დე-ლა-ბრივ. მაშ, ეს ჩემი ბედი უოფილას, რაღა!

მერიკაშრ. მაინც გაუთხილდი და შენი მოღვნიე უმწვილი-განის გიუმაუობა არ უნდა დაჭკარგო. ძალის კარგათ მესმის რა საქმეშიადა ხარ ესლას ჩაკარდნილი; ძალის უნდა გატვირთიეო საქმე, რომ იქამდინ მიაღწიო, რომ ცოლსაც ირთამ უნდა. ცოლის შერთვა — მოღვნიე უმწვილი-განის გიუმაუობისათვის, სწორეთ გითხრათ რომ... ეულის გამოჭრას. (ჩუმათ უურში) მითხარი ერთი, რამდენი ხანა შეგიძლიათ გასძლო კიდეცა, შენის ესლანდელის შეძლებითა?

დე-ლა-ბრივ. მე თუ რა გვარი არა მქონდა: ერთი — შრის-ტაკებისათვის და მეორე — საზოგადოებაში გამოსვლისათვის, მე რახანა ბუღვარიდამ გამაგდებდნენ კიდეცა. მე და ქალები... ჩვენ ერთმანეთსა ვცარცვამდით და თულებს ვახარვინებდით, და ამასედ მეტი უმეცრება რაღა იქნება, რომ კაცი თავის შეკლას ცდილობს, რომელსე ანგლჩინგის შესვედრითა, ანუ ქურვის ქაღის განტობითა; ამ გვარი ქალების დრომაც ისე ჩაიარა, რაკორც კარგი ცხენის ვინშის დრომა.

მერიკაშრ. ბირყასედ თულის ტრიალი და თამაშობა?

დე-ლა-ბრივ. ო, ო, — თულის ტრიალი და თამაშობა! ეველასედ ნამდვილად და მტვირე მტკება; მხოლოდ რომდენიმე კაცი-ჩათვის და არა ეველასათვის; და მე ისე არა ვარ ვერ წამხდარი კაცი,

რომ რომელიმე მცირედი რამ მოგებისათვის ბირჟასკედა, უკანასკნელი ჩემი ქონება გამოვიტანო, რომლის ბოლოსაც ყოველს წაშს მოკლი, ამ გვარის ბირჟასკედ თამაშობითა და ფულის ტრიალითა. სახელსოთ გამოცხადება ყოველ ნაირ საქმისა, ხემა მძაო, ვერაფერია ესლანდელ დროში ყოველი ჩვენი მოქმედება ისე გაფუჭებულია, რომ...სადაც უწის ბევრს ფულებს მოიგებდი, ესლა ერთს გროშსაც ვერ კლირებდი, და გრჩება მხოლოდ.... ვალი და ვალი. აი თუნდა მე: ახი-ათას თუმანში მე ათას თუმანსაც აღარ მძღვევენ! ჰიერკესმა მე ფულისთვის თავის ამ-სანაგთან გამგზავნა და იმან მითხრა, რომ ჩემის გულისათვის,... გაი-გონე, ჩემის გულისათვის, უბრალო ქადადღს არც კი გავსერიო. ჩემ მკერვალსა, ჩემი იმედები არა სჯერა, და წინათ აღარაფერს მძღვეს; ჩემი ცხენი სულ ნაცხით იკვებება, და რითი ცხოვრობს ის ჩემი საწყალი, მუდამ ღამისად მორთული ბიჭი, ცხენს რომ უდგია.... მე არც კი ვიცი. როგორა ცხოვრობს, როგორა ჭუნთქამს... არ მესმის. მე მეშინიან და ვერთი, როდესაც ამ ჩემის საქმეების შავი ფარდა, რომელიც ყოველს ჩემს მანქანებსა ჭავრამს,... მეშინიან მეთქი ამ შავის ფარდის გადასდა. რადგანაც არა ვარაი ჩვენ ჯერ ისე განათლებული ხალხი, როგორც ებრაილები, რომ იმათებურად განაონი გამოვსცემთ, იმისთანა რომლის ძალითაც ყოველს სასიკვარს საუკუნის შემდეგ, სხვის ვალები სულ უნდა გაზათილებულ იყვნენ.... რასა იქ? ჩვენი ბუდი ის არის რომ, საკუთარის სსეულითა და ტანით უნდა იყვი ჰასუნის გებაში. ხალხი ჩემოდ ვინ იცის რას იტყვის, რომ მე, ამის-თანა ღამისი ემაწვილიკაცი, ფრანტი კაცი, სასიამოვნო შესედუ-ლობის კაცი ვილაც გამდიდრებულ აქლესა-მერკადეს ქალს ვირთამფულის გულისათვის!

მერკადე. შენ რა გენაღვლებს მერკე, ხალხმა რაც უნდა სთქვას, შენ რა?

დე-ლა-ბრივ. ექვ, უსაქმოზამ სრულეზფთ მომასწიენა თავი. ცხადათა ვსედამ რომა, უზირველესი დონის-ძიება კაცის კეოილ-ცხოვრებისათვის ანის მხოლოდ ჯაფა და მრომა! მკრამ,... აი ჩვენი უბედურე-

ბა, ჩვენი, ყველა ხემ გვარ ემაწვილ-გაცემისა. ჩვენა ყოველ-
ნაირის საქმისათვის, სურველიცა გვაქვს ნიჭიცა, მაგრამ არც ერთს
საქმეში არ ვარგევართ კი აწა, მაგალითად მე. მე შემოძლიან
საუკარგელის გრძნობა. გაუღვიძო ქალსა, შემოძლიან ამაში სელიც გაუ-
ძართო, რასაკვირველია; მაგრამ არც შემოძლიან არც სამსახურში შეს-
ვლა, ჩინოგნიკობა და არც საღდათობა. ესლანდელ სასოგადოებაში,
ჩვენისთანა ემაწვილ-გაცემისათვის სამსახურის ადგილები არ არის. და
აი, ამიტომაც მე მინდა მეჩვადესთან დავიჭირო საქმე... მეჩვადე, ნამ-
დვილი მოსაქმე კაცია. შენ, ნამდვილათ იცი რომ თავის ქალს მზი-
თევეში თხუთმეტ ათას თუმანზედ მეტს არ აძლევს?

მერიკაშრ. ჰო, მაღამ მეჩვადეს ლაზარკითა ასე სხანს.... განა-
კერა ჰსედამ, რომ ყოველს აწამოდგენაზედ ის პირველია, ყოველს ვე-
ჩერებდა და ბალებზედა; თეატრში საგუთარი ღოუჯტ აქვსთ, მშვენიე-
რად აცვიით და მდიდრულათ გამოდინა გარეთა.

დე-ლა-ბრივ. ჰო და რა, მეც მდიდრულათ გამოვდივარ... და
რა გამოვიდა?

მერიკაშრ. აი შესედე.... აქა ყოველისიფერი სიმდიდრეს გვიმ-
ტვიცებს.., ო, ო, ქისა გატენილი აქვსთ ამათა!

დე-ლა-ბრივ. ჰო, ზარაფის სიმდიდრე... დიდი მოგებინაი შე-
მოსავალი... ჰო, ეს ღირს რამეთ!

მერიკაშრ. ამას გარდა, დედას მტვიცე შესედულობა აქვს, კარ-
გი სასელიც. შენ დღესვე შეგიძლიან საქმის გათავება?

დე-ლა-ბრივ. ჰო, მე მოვემზადე კიდევცა. წუხელის კლეუში
ცოტადენი რამ ქალაღში მოვიგე, ასე რომ შემოძლიან ცოტა რამ
სარჯიცი გავწიო, ზოგიერთი რამ ქორწილისათვის ნაყიდისა მსჯეს....
სსკას კი, რაც საჭირო იქნება... ნისიით ავიღებ.

მერიკაშრ. ჩემს გარდა, ვისი რა გამართებს შენა?

დე-ლა-ბრივ. ბევრი-არაფერი; თხუთმეტი ათასი თუმანი, რომ-
მელსაც ჩემი სიმამრი მსოლოდ სუთი-ათასი თუმანით გაისტუმრებს.
ამ მზითვიდამ ათასი თუმანი დამჩნება, მაშინ შემოძლიან დავაჭრია-

ლო ბირჟასკდა ეს ფულები. მე ყოველთვის ვამბობდი, რომ მასშინ გაკმდიდრდები მეტქი, როდესაც ჯიბეში ზღარა დამჩხება—რა მეტქი, და აი გამართლდა ჩემი სიტყვა.

მერიკაშუ. მეჩვადე გამოცდილი ვატი; ახლა შენს შეძლებასჯედ, რომ დაგიწიოს ლაზარაკი, მოიფიქრე, როგორ უნდა უზასუსო?

დე-ლა-ბ. მე განა მიწა არა მქვს ბრისა? სამი ათასი დე-სეტინა—ცარიელი ადგილი მქვს, რომელიც ღირს სამი-ათას თუმანა და ხანკში დაგიჩვებული მქვს სუთი-ათას თუმანში. შეიძლება, გამოვაცხადო, რომ ჩემს მიწაში სხვა-და-სხვა ძვირფასი მადნებია, მასშინ ავციებს გამოვსტემ და ამითი ასი-ათას თუმანს მანც ვიშოვნი. შენ ვერ წარმოიდგენ, ამ ცარიელ-მიწამ რამდენი მოგება მომცა.

მერიკაშუ. შენა, ჩემო ძმაო, შენ ცხენსაცა, მიწასაცა და გვარსაცა.... სულ ორ-ორი ბოლო აქვს, მგონია.

დე-ლა-ბ. კაცო. ნუ ყვირი აგრე.

მერიკაშუ. მას სჯიმის გათავება გინდა, რაღა!

დე-ლა-ბ. სრულებით, და უფრო იმიტომ, რომ პოლიტიკის მომქმედ კაცად მინდა გავხდე.

მერიკაშუ. ჰო, ეგეტ ვი.... შენ ამასაც მოასურსებ.

დე-ლა-ბრ. ჯერ, წინა პირველად, მე უუნაღისტიკას მოვკვიდე სელსა.

მერიკაშუ. ბიჭოს, შენ სომ თავის-დღეში ორი სტრიქონიც არ დაგიწიო.

დე-ლა-ბრ. უუნაღისტიკები ორ კვანძი არიან; ერთი რომელიცა სწერენ, მეორე—რომელნიცა არა სწერენ. პირველი, არიან თანამშრომელნი, კორრესპონდენტები და სხვა. ესენი არიან.... ნუ, მუშა საქონელი, რაღა! მეორენი, არიან გამომცემელნი—ესე იგი მესრები, —ესენი ამ პირველებს ბრესა და თივას აძლევენ და იმათი ფული, ჯამაგირი, ჯილდო, სელში უჭირავთ. მე ვიქნები, რასაკვირველია,

გამომცემელი, ჰატრონი რომელიმე უურსაღისა. მასინ უნდა გაიბერო-
 კარგათა, მოიჭმუნსო, გაიჭიმო და დაიძსო: აღმოსავლეთის ქვეყნების
 ამბები“.... ამ ქვეყნებსედა სჯა და ღაპარაკი, ბასი და ზღაპრები
 ძალიან შორს წაგვიყვანებენ, ისე შორსა, სადაც—არავის თქვანთ
 რც კი მოუფა. მეც, რომელიმე სიტყვის ბოლოსა, როდესაც მე სათქმელი
 აღარა შექნება, მასინ წამოვიძსე:—“ანგლია, ხემო მოწყალეო
 სელმწიფეო, ყოველთვის და მუდამ გვატყუებდა და ესლაც მოგვატყუებს
 და შეგვაცდენს.“—აი ასე რაღა! ან არა და რომელიმე ბასის შემდეგ,
 კაცს, რომელიც შენ სიტყვას არ გაიგონებს და მისინ თავისებურათ
 იყვირებს და რომელსაც შენ სრულიათ უურსაღ არ უგდებ, უნდა
 უთხრა:“ ხვენა, —უგანასკნელს მდგომარეობაში ვართ, —ხვენ ვერ
 აღვასრულეთ საღსთა—შორის ბრუნვის კანონი!„.... ვაჭარსაც ეტყვი,
 რომ“.... ხემო ჰატრონო, დიანს, თქენი ჭარბი ძალიან კარგია, და
 აბა რასაკვირველია, ამასე უნდა დავიწყეთ სჯა, დიანს, დიანს!„ ასე
 ყველანი მადრიდანი დამჩნებან. ერთისიტყვით, ძალიან ცოტა უნდა
 იღაპარაკო, სხვას უნდა დააწალო და დააკალო კრდეცა; იქ უნდა
 იყო ყოჩაღათ, სადაც უფროსს მოქმედება არ შეძლოს.... უნდა
 უხვენო საღსთა, რომ, შენა სარ—რცა სარ, ეს ადგილია და სხვა
 არაფრათ მიგანია; შენი უკეთესი სტატიები უფრო სმინად უნდა
 მოაგონო სოღმე მკითხველებსა. ბოლოსა და ბოლოს, რასაკვირველია,
 თუ საჭიროება მოითხოვს, შენის ნაწერითა და ზღაპრი-ბღუჯრითა
 ერთს წინგს, კარგა მოსხვილოს დაჭბუჭდამ, ისე რომ, არავინ არც
 კი წაიკითხავს; და რომ ჭკითსო ვისმე, ყველა გეტყვის,“ როგორ
 არა, წავიკითხო,“ სირცხვილით როგორ გაგიმხელს, რომ წავიკითხვი
 არა მარჯოს. მასინ საზოგადოება იტყვის:“ ჭო, ეს ჭკვიანი კაცი
 ყოფილა.“ მასინ შენ განდები “ვიღაცა,“ თუმცა სარ კი “რადცა“
 აი, ასეა უურსაღისტის საქმე.

მმრიძურ. ოღონდაც, რომ ასეა! შენი ამ გვარის მოქმედებით,
 ესლანდელს დროებსა რასაკვირველია ყველაფერში აჯობებ.

დელაბრივ. რას ამბობ, ამას მტკიცეთი დაგიმტკიცებ! როდესაც შენ მოგიწვევენ რომელიმე სამსახურისათვის, იმისათვის კი არ გაძლევენ სამსახურსა, რომ შენ კეთილ-სვინდისიანად მოიქცე, სულაც არა; იმისათვის გაძლევენ ადგილს, რომ შენ შეასრულე ის ყოველი შენი ბოროტ-მოქმედება, რომლის ნიჭიცა გაქვს. ცარიელი ნიჭი რას ვარგა, თუ რომ შენი შიში არა აქვთ! ქვეყანაზედ სუფევდა შისშია და სიკომთაღეში! აი, ამიტომაც, ჩემის ვეჯარის-წერის მეორე დღესვე, მე გარეთ გამოვალ ამჟამად, შუბლ-შეგროვი, საკუთარს შესედულობითა და ჭზრებითა, პრინციპებითა. არჩევანი დიდი მაქვს ამისათვის; აქა, საფრანგეთში მრთელი სიანა, ნუსხა, შედგენილი სულ სხვაგან და სხვა პრინციპებისა სწორეთ ისეა დაწერილი, როგორც რომელიმე სასტუმროში, გასტინიცაში.... საჭმელებისა და სასმელების სიანს რომ მოგახეებენ ხოლმე ხელში. მე გავსდები.... სოციალისტი; ეს სიტყვა ძალიან მომწონს. ყოველს დროებას, ჩემო მერიკურ, აქვს თავ-თავისი მეტი სასელი, რომელიც კაცს ეძლევა. ოთხმოცდა ცხრას წლამდინ—იყვნენ ეკონომისტები და 1815 წელში კი—ლიბერალები. სვალინდელი, რომელიმე წრე დაიძახებს, რომ ჩვენა ვართ-სოციალისტებიო, იქნება იმიტომ, რომ სამდვილათ იქნებიან სოციალისტების წინამდებო. ჩვენს საფრანგეთში, ყოველი სიტყვა, სულ ფირაზედ უნდა დააყენო ესე იგი უნდა გადაატრიალო და ისე წამოიძახო, იმისათვის რომ ამ სიტყვის სამდვილს მნიშვნელობას მისვდეს;

მერიკურ. ასეა, ეგ სომ აგრე, მაგრამ ჩვენ შუა კი დარჩეს,— ეგ სომ სულ ცრუ-მეტყველებაა. მაგ გვარის ღაპარაკით შეიძლება ვინმე გამოუცდელი, ალალ—მართალი კაცი დაიყოლიო; ასეა, ახა როგორ მოიქცევი, როდესაც რაიმე ცოდნას მოგკითხვენ?

დე-ლა-ბრ. ჩემო ძმაო, ყოველს მეცნიერებაში, ყოველს სწავლაში, და ყოველს ცოდნაში, ლიტერატურაში, სელაჩებაში,— უნდა იქონიო მცირედი რამ ცოდნა, ნუ... მათ სამიროველს უნდა იცნობდე და ზოგი ერთი რამ წარჩინებული და გამოჩენილი მაგალითებიც, უნდა იცოდდე და....და... პოლიტიკა, სულ ერთს შენ სიტყვაზედ არის დამყარებული.

მერიკ. მაგალითად, რა სიტყვას უნდა?

დელაბრ. მაგალითად? ჰმ... „ჩემი მეგობრების პრინციპები“,....
„მათი პრინციპები“.... „იდეა“... „...„რომელსაც მეც ვეთანხმები“,....
მასლას... წადი და შენ თვითონ გაიგე.

მერიკ. სუ, სუ, სიმამრი, სიმამრი მოდის.

გამოსვლა მესამე.

ივინივე და მერიკა.

მერიკა. გამარჯობა mon cher, მერიკერ! (დე-ლა-ბრიეს.)
ჩემმა ქალბებმა ცოტა დაგვაგვიანეს... სულ კაბები და კაბები, ჩაიცმა
დასურვს!.... მე.... მე.... ერთმა შემთხვევამ დამაგვიანა, მაგრამ შეი-
ძლება გითხრათ კიდევ. ერთმა უმარწვილ-გაცმა უულის სელი მთხოვა
და მე.... იქნება, ცოტათი სასტიკად მოვექეტი. შემეცოდა საწყალი,
საშინლად უყვარს ჩემი უული!.... მაგრამ რა გქნა?... მხოლოდ ათასი
თუმანი აქვს წელიწადში შემოსავალი.

დელა-ბრიეს ჰო, მაგ იუულით შოკს ვერ წავა.

მერიკა. ჰო. და, ვერც კი იტხოვრებს, როგორც რიგია!

დელაბრ. თქვენ, რასაკვირველია, არ მისცემთ მშენებელს ნა-
სწავლს და ლამაზს ქალსა, პირველსავე გამეფელ კაცსა?

მერიკა. ახ, რასაკვირველია!

მერიკ. მანამდის ჩემი ქალები გამოვიდოდნენ, ჩვენ ბატონებო,
ჩვენ საქმესე მთავილანადავით.

დელაბრიეს. (ცაღკე) აი, ასე ჩემი გაცხივება!

მერიკ. გიყვარო, ჩემი ქალი?

დელაბრ. გაშმაგებული ვარ!

მერიკ. გაშმაგებული?

მერიკა. (ჩუმად) ეგ ვერ მოგივიდა გარჯათა...

დელაბრ. (ჩუმად) დამცალე! (მერკადეს) მე მართალი უნდა
მოგასხენოთ, მე დიდებისა და პატივისცემის მოყვარული ვატი ვარ.

ი მიწამსვე როგორც თქვენი ქალი დავინახე, ვინაში კარგათ, რომ ჭკვიანი ქალი არის, კარგათ სწავლული, მშვენიერის ყოფა-ქცევისა, ისე რომ ყოველთვის თავის აღაგას იქნება, რა მდგომარეობაშია უნდა იყოს ხეში შეძლება, — და ეს არის ჰიროველი დირსება დამიანის ცხოვრებაში, მეტადვე პოლიტიკის მოქმედი კაცისათვის.

მერკ. კარგათ მესმის რასაც ამბობთ. კაცი... ქალს ყოველთვის იშოვნის, მაგრამ... კაცსა, რომელსაც იმედი აქვს მინისტრათ ანუ ელხათ განდეს, (ხვენ აქა მგონია მარტოკანი ვართ) გაუჭირდება სოლ-მე... კარგის ქალის შოვნა. თქვენ როგორც გატყობთ, საქმეებს მიმესდარსართ.

დელა-ბრივ. მე... სოციალისტი განლაგართ.

მერკადე. ჭო, ესეც ახალი საქმე ყოფილა, მამა!... ჭო..., უფრო საჭირო საგანსოდ გადავიდეთ, ესლა.

მერიკურ. მე მგონია, რომ... უფრო ნოტარირუსების საქმე იყოს ესა.

დელაბრივ. სულაც არა!... ეს საქმე ხვენ უფრო შეგვესება.

მერკადე. მე... თქვენი თანხმად განლაგართ.

დელაბრივ. ხეში შეძლება განლაგსთ... მიწა, სასელად დე-ლა-ბრივი; ეს მიწები აი, ზარემ ასი წელიწადი იქნება, რაც ხვენ გვარს უჭირავს, და იმედი მაქვს, რომ... მუდამ ხვენ გვარში დარჩება.

მერკ. ძალიან კარგი, მაგრამ ესლანდელ დროში მიწებს... სკო-ბიან ფულები; ყოველთვის სელში გაქვსთ. რეგულურია მოხდება თუ, ანუ სსვა რამე არეულობა... ახა რა არ გვინახამს... ფულები აქვს და მიწა ვი... ყველას მაგიერ ისდის ვარიმსა, მუდამი გადასახადი აქვს, ჭირა,.... მაგრამ,.... ჭო,.... ეს გარემოება ხვენს პირობას ვერ შეგვი-ცვლის.... ე ე ე... მამ რამდენი გაქვსთ?

დელაბრივ. სავი. ათასი დესეტინა, პატარა, ერთ ნაჭრათ

მერკ. ერთ ნაჭრათ?

მერიკურ: მე ავი მოგახსენეთ.

დელა-ბრივ. ძველებური ცისე-დარბაზიცა მაქვს.

მერკ. აჰა, ცისე-დარბაზიცა?

დე-ლა-ბრივ. ჭკა-მარლიის მოუბიცა მაქვს, რომელიც შეიძლება რომ... გჭრათ და ვჭყიდოთ.... დიდს მოგუბას მომტყმს, თუ მოაგრობამ ნება მომცა.

მერკ. ას, უფრო ადრე რატომ არ გავიცანით ერთმანეთი? თქვენი მიწები უღვის ჰირას არიან?

დე-ლა-ბრივ დიას, ასე ნასეკარ ვერსტრედ არიან.

მერკ. სად მდებარობს?

დე-ლა-ბრივ. ქალაქ ბორდოს მსაღობლივ!

მერკ. ვენასეზიც გეჭნებათ იქ?

დელაბრივ. არა, არა მაქვს ჩემ ბედზედა; ღვინო მსელოს იყიდება იქა და ვენასეზს დიდი სარჭვი უნდა. ჩემს მამულში... თეჭვის ტყე გასლამს. ზაზა ჩემმა შეინასა ის თეჭვის ტყე... ჩვენ სსსარგებლოდ.... ამას გარდა, მე სსსლში მოწყობილობაცა მაქვს.... რომელიც თქვენ გინსამთ ვიდევცა.

მერკ. მომიტყვევით.... ერთი სიტყვა ვიდეკ; მოსაქმე კანცმა დალაგებით იცის ლაზარაკი,

დე-ლა-ბრივ. (ცალკე) ვაიმე, ესლას ჩემა გაცხირება!

მერკ. თქვენი მიწები, თქვენი ჭკა-მარლიის მოუბიცამ.... მე აქედამ... ვხედამ.... რა სარგებლობას მოგიტანს! მშინ შევადგინოთ ამსსსარგობა-ერთი-ერთის სდობაზად ჭკა-მარლიის სარგებლობისათვის დე-ლა-ბრივში.... ჭო, აქა მილიონებს მოვიგებთ!

დე-ლა-ბრივ. დიას, ძაღიან კარგათ ვიტით, თუ ისუჭვა კანცმა, შეიძლება.

მერკ. (ცალკე) სუელეს არა გავს. (სმა მალა) გაცქოთ ვალი, მამულიც დაგირავებული გეჭნებათ?

მერიკ. ჩემს მეგობარს ზატვის არა სტყდით, თუ რომ ვალი არა ჭონდაეს.

დე-ლა-ბრივ. ზირ-და-ზირ მოგასსენებთ, რომ ჩემი მიწები სუთითათას თუმანში მაქვს დაგირავებული.

მმრბ. (ცაღკე) გამოუცდელი უმარწვილი კაცია.... ბეგრი რამე კი შოხე-
ჩხებდა!.... (სმა მალღა) აი, ჩემი სიტყვა, თქვენ ჩემი სიმე იქნებით....
თქვენ სულ არა გცოდნიათ, რა სიმდიდრეა თქვენს მამულში!!!!

დე-ლა-ბრიზ. (ჩუმათ შერიგურს).... ჩემი საქმე კარგათ მიდის.

მმრბ შენში, გამოჩხენასა ჭსედამს და ყახულსაც იმი-
ტომ არის.

მმრბ. (ცაღკე) ეს კარგი საქმეა..... და კარგი საქმის შოგნა
კაცს ძვირათ უყვადება სოღმე. მეშველა ესლა მე. (სმა მალღა) ნება
მიბოძეთ ანგლიურათ სელი ჩამოგართვათ, თქვენში მე ის თვისება
კნასე, რომელსაც ჩემ სიმეში ვეძებდი. ჭკუაღ.... თქვენ არა გაქეთ
ნაკლები, როგორც სოიულელ კაცსა. ერთად მოვთავსდებით მე და
თქვენა.

დე-ლა-ბრიზ. იმედი მაქვს, რომ ჩემის მსრით, თუ თქვენ
ნებაც იქნება, გკითხოთ....

მმრბ. რა მსითვეიც აქვს ჩემ ქალსა? თქვენ თუ არ გკითხათ,
მე არც კი გეტყოდით. ჩემ ქალსა თავისი საგუთრება აქვს. ჩემმა
ცოღმა ასუქა თავის ქალს კარგი მამული ქალაქ ბრის მახლობლად,
ასე ორასი დესეტინა სულ. მე ვამლეე ჩემ ქალსა ოცი-ათას თუმანს
და ამ იგულის სარგებელს ყოველს წელიწადს ჩაგაბარებთ სოღმე,
მანამდისინ ამ იგულით რამე დიდს საქმეს აიღებდეთ, იცით, რა არის,
უმარწვილო კაცო, მე და თქვენ ერთად საქმეებს ავიღებთ....
თქვენ მომწონსართ და შემოყვარდით კიდეტა. თქვენ ამბობთ, რომ
დიდებისა და ზატივისტემის მოყვარული კაცი ხართ!

დე-ლა-ბრიზ. დიას!

მმრბ. თქვენ გიყვართ სიმდიდრე, ღანჯათიანი ცხოვრება, ზაროში
გამოჩენა?

დე-ლა-ბრიზ. დიას!

მმრბ. გიყვართ, ყოველგან ზირველ კაცათ ყოფნა?

დე-ლა-ბრიზ. ო, ო, რასაკვირველია!

მმრბ. ასლა მე დავბურდი და დროა, რომ ჩემ მაცოვრად სსვა

გამოვიდეს, უმარწვილი კაცი. მე თქვენთვის დასითმია უოკელისთვერი ჩემი მოქმედება.

დელაბრივ. მრთელი ჰარისის სიამრეები თუ მოვიდოდნენ ჩემთან მე მინდა თქვენ ამოგირსევდით. ძალიან შემიყვარდით თქვენ, ნება მაბოძეთ ანგლათუნად სელი ჩამოგართვათ (ჩამოართმევს სელსა და დიდსანს უჭირავსთ.)

მერძ. (ცალკე) საქმე მშვენიერად მიდის.

დელაბრ. (ცალკე) ჰირველმა მავან ჩატონა ჩემს ჭკობეში.

მერძ (ცალკე) ეს კარგია.... მარტო სარგებელს მოუჭდებს!

მერიძ. (ჩუმათ დე-ლა-ბრის). ... კმაყოფილი სად?

დე-ლა-ბრ. (ჩუმათვე) ჯო, მგონამ ფულებს კი ვერ ვსედაძ ჩემის ვალების გასასტუმრებლად.

მერიძ. (ჩუმათვე) კარგი, დამატალე!... (მერკადეს) ჩემი მეგობარი ისეთი გულ-გეთილი და სვინდისიანი კაცია, რომ ვერ გიბედაძი რომ მავასაც აქვს ცოტადენი ვალები....

მერძ. ასა, ღმერთო, მითხარით, მითხარით; მე ძალიან კარგათ მესმის მავისი საქმე. რამდენია?... სუთი-ათასი თუმანი?

მერიძურ. დიას....

დე-ლა-ბრ. დიას, დიას....

მერძადე. ეჭვ სალავანაკოთ არც კი დირს!

დე-ლა-ბრ. (სიცილით) ოღონდაც, რომ სალავანაკოთ არა დირს!

მერძ. ჯვარს რომ დაიწყეთ, ამ ვალის გადასდა ისე იქნება, როგორც თქვენი და თქვენის ცოლის დროს გასატარებელი საქმე.... თქვენც ცოლიც კმაყოფილი იქნება ამითი.... მაგრამ, ჩვენ თვითონ გადავინდით მაგ ვალს (ცალკე) ბრისის ქვა-მარლის აქციებით. (სმა მალა) ეჭვ, ეს.... მცირედი რამ არის! (ცალკე) ჩვენ თვითონ შენ ჭკობებს ასითას-თუმნად დავკავასებთ (სმა მალა) მაშ, საქმე გათავებუელი გვაქვს, ჩემო სიძევ!....

დე-ლა-ბრივ, დიას, დიას, გათავებუელი გვაქვს გათავებუელი, ეძოჩ სიამრთ.

მერკ. (ცაღკე, ამოიხსნავს).... ოს ღმერთო, მეშველს!

დე-ლა-ბრ. (აგრეთვე) ოს ღმერთო,.... მეშველს!

გაეოსვლა მემჰსე.

იგინივე, მერკადეს ცოლი და ქული.

მერკ. აჯა, აი ჩემი ქალებიც!

მერიტურ. ნება მიბოძეთ.... გავატნოთ.... უფალი გრად დე-ლა-ბრივ. ჩემი მეგობარი, გულში გრძნობს.... თქვენ ქაღთან....

დე-ლა-ბრ. თქვენ ქაღთან გამაგებულს სიყვარულსა ვგრძნობს!....

მერკ. ჩემი ქალი ბედნიერი იქნება პოლიტიკის სამსახურის კაცის სელში.

დე-ლა-ბრ. (მერკურ, უფლის რომ ათვლიერებს) ძალიან კარგია. (მერკადეს ცოლს) მადემუასულ მერკადე თქვენ ძალიანა გავსთ; იმედი მაქვს, რომ უურადლებას მომაქცევთ.

ცოლი. თქვენ უფალ მერკურის მეგობარი ბრძანდებით,.... ეს საკმაო განსაღმსთ.

ქული. ას, რანაირად იჭიმება!...

მერკ. (უფლის) ძალიან მდიდარია! ჩვენ მილიონები გვაქნება!... და.... კაციც ძალიან ჭკვიანია. შენ, გესმის, უფრო პატივის ცემით ელაზარაკე.... საჭიროა.

ქული. რა უნდა ველაზარაკო, როდესაც პირველათ ვსეღამ.... და.... ჩემ საქმროთაც არის დანიშნული?

დე-ლა-ბრ. (უფლის) იმედი მაქვს, რომ.... ჩემი წინაღმდეგი არ იქნებით....

ქული. ჩემი ვაღია, მე მამი ჩემის ნება უნდა აღვასრულო.

დე-ლა-ბრ. ზოგი ერთი ქალი, სშირად არც კი მივსღება, რა გრძნობას აუნთებს სოღმე კაცსა.... აი, ორი თვე განსაღმს, რაც თქვენის.

ოჯანის გაცნობას მინდოდა, რომ იმ წამს კლირსუბოდი, როდესაც ჩემს გრძობას, მე....

ჟული. გამალობთ, მკ ჰატოვტემისათვის.

ომლი. (მერიკურს) ეს ძალიან კარგია. (სმა მალა.) უფალო დე-ლა-ბრივ და იმის მეგობარო, იმედი მაქვს, უარსედ არ იქნებით რომ დღეს სიდიდი ჩვენთან ინებოთ.... ისე, შინაურად?

მერტადე. არ გაგვიწერებთ.... რატ დმერთმა მოგვცა....

ჟუსტან (უთკარებში შემოვა და მერკადეს ჩუმით.)

ჰიერკენი მოვიდა და თქვენი ნახვა უთუოთ უნდა.

მერტადე. (ჩუმით.) ჰიერკენი?

ჟუსტან. (ჩუმით.) ამბობს, ძალიან საჭირო საქმე მაქვსო.

მერტადე. (ჩუმით) რა უნდა?!.... კარგი, შემოიუვანე. (ურესტენი გადას)... (სმა მალა) ma chère, ჩვენი სტუმრები დალაღული იქნებოან.... სსსტუმროში მიიწვიეთ. უფალო დელაბრივ.... სელი ჩამოართვით ჩემ ქალსა.

დელაბრი. მადემუასზე!

ჟული (იქით.) ლამაზია, მდიდანია, მე რაღათ მიროთამს?

ომლი. უფალო მერიკურ, წამოხმანდით, ერთი ნასასტი მინდა გიჩვენოთ, რომელიც ლატრეიოში მინდა კათამაშო, რბლები სსსარ-გებლოდ.

მერიტ. გიანლებით, პატონო.

მერტადე. მიხმანდით, მიხმანდით.... მეც ესლავე გიანლებით.

გამოსვლა მეზვიდე

მერკადე, მერე ჰიერკენ.

მერტადე. (მარტოკა) აჰ, ესლა მე, სიმიდრე სელში ცხადათ. მიჭირამს, უულის ბედნიერება და საკუთარი ჩემი ბედნიერებაც... ამისთანა სიძე.... ხომ.... რქროს მადანია, რქროს მადანი ჩემთვის!

სამიათასი დესეტინა,.... ძველებური ცისე-დაბზი, ჭაბუბი!....
(ბიუროსთან დაჯდება).

პიერკამენ. (შემოდის) გამარჯობა, მერკადე, გამარჯობა.... მე
მოგედი....

მერკადე. ძალიან უდროოთ მოხვედი.... რა გინდა?

პიერკამენ. ერთის მინუტით მოგედიტ... ერთის მინუტი! ის თამა-
სუქები, ამ დილას რომ მოგეცი, მიშობუნის სასელსედ.... ხომ არა-
ფერს არ მოგიტანს.... მე ხომ გეუბნებოდი.

მერკ. ვიცი!

პიერკამენ. ას-თუმანს მოგცემ და დამიბრუნე.

მერკადე. მას შეიძლება, რომ მეტიც მომცენ თუ შენ ას-თუმანს
იძლევი. შეიძლება, მე არა მცალიან.

პიერკამენ. ორას-თუმანს მოგცემ!

მერკ. არა!

პიერკამენ. სუთასი.... ექვს ასი!

მერკადე. ზირდაზირ მითხარი, რათ გინდა ეს თამასუქები?

პიერკამენ. მიშობუნმა.... ძალიან მაწყენინა და ეს წყენა მინდა
გადაუნადო, მინდა დავაჭკერინო.

მერკადე. შეჩინისძიება და ექვსასი თუმანი!—გაკონიდა?! არა, იმის-
თანა კაცი არა ხარ შენ, რომ აგრე ტყუილათ ინუბიერო!

პიერკამენ. შეწყვიტე შეთქი.

მერკადე ეჭვ. კარგი ერთი! განონებში ცილის წამება ათ-თუმანდ
არის დაფასებული და ერთი სილის გარტყმა კი - ოცდა-სუთი მანათად
ღირს

პიერკამენ. კაცო, დამიჯერე შეთქი!

მერკადე. ჭაბუბო, რაიმე შემკვიდრებოდა დარჩა ამ მიშობუნსა?
ჭო იმისი....სუთი-ათას თუმანი! ესლა ღირს ისევე სუთი ათასი თუმანი.
საქმე გამაგებინე ვერ და მოგება სასასეკროთ იყვეს.

პიერკამენ. მას კარგი: მიშობუნის ცოლს ირთამს.

მერკადე კარგი, მერკადე... ვინა?

პიერკან. ვიღაცა მდიდარ კაცის ქალსა და ის ბრიყვი სიამამრი
საშინელს უძველებელს მისითევს აძლებს!

მერკ. მიშობენი სადა დგას?

პიერკან. ჰო, ო, იმიტომა მკითხამ, რომ დააჭვინო? ჰარბიუ-
ში ბინა არა აქვს იმასა.... მებელი და სხვა სასაღების მოწუბილო-
ბა სსვის სასაღებად აქვს დამტკიცებული, თავის მეგობრის სასაღებად
და იმისი სამშობლო ბოროდოს მასლობლივ უნდა იყვას, სოფელს
ეკმონში.

მერკ. მოიტყდე, აქა მუცეს ერთი იქაური სტუდენტი; ესლაკე სულ
სამდვილათ გავიგებ.... ჩვენ ეკლავიკას მოვამზადებთ.

პიერკან. მიშობენის ქაღალდები მე გამომიგზავნე და მევე
აღვასრულე ან საქმესა.

მერკ. კარგი, გამოგიგზავნი, და შენ ამის ბაღდად პირობა
დამიწერე, რომ მოგება სასასეკროთა გექონდეს მე და შენა. მე თვითონ
არც კი მტადინა, მართლა გითხრან.... ან ჩემი ქალის ქორწილის მი-
ზეზით.

პიერკან. ქორწილი კი სერსდება?

მერკადე. სულ მოხერხდა ვიდეცა. ჩემი სიმე — დიდი ბატონია,
მდიდარი და ჭკვიანიცა;.... თუმცა მდიდარს ემარვილ-კაცსა არა აქვს
სოღმე ეს თვისება.

პიერკან. მას მომილოცამს, მომილოცამს.

მერკ. მოიტყდე.... შენა სთქვი: მიშობენ, სოფელი ეკმონ, ბორო-
დოს მასლობლივ?

პიერკან. ჰო, იქ მამიდა ჭყავს, ბუბერი, სასაღად ბურდილაკე, სულ
სამოცი თუმნითა ცხოვრობს წელიწადში და მიშობენმა კი დააჩქა მარ-
კიზა დე-ბურდილაკე, რომელიც ავანტიურა დედა-კაცია და სუთი-ათასი
თუმნის მამულები ჭქონია.

მერკ. მას კარგი, ნახვამდინ;

პიერკან. შვიდობით (გადის).

მერკ. (ზარს დაჩეკამს) ეი, უუსტენ!

ჟუსტინ. ბატონო?

მმრძ. სთხოვე უფალს დელაბრივს აქ მოხმანდეს ჰატონს სანსა.
(ჟუსტენი გადის) აი ორი-ათას სუთასი თუქანი კიდეა!... მშვენიერს
ქორწილს გავმართამო!

ბამოსვლა მერკადე

მერკადე, დელაბრივ და ჟუსტენ.

დე-ლა-ბრივ (ჟუსტენს, კარებში, ისე რომ მერკადე ვერ
სწევდას) ეს ბარათი გაგზავნე... და აჰა, ეს შენი იუვეს.

ჟუსტენ. (ცაღკე) ერთი ბატონო?! ოჰო, ჩვენი ბატონის ქალი
ამასთანა კარგს დროებს გაატარებს.

დელაბრივ. ჩემთან სჯე გავკეთ, ჩემო სიმამრე?

მერკადე. დიას... სედაბთ, რომ აღარ გერიდებოთ. დაბრძანდით

დელაბრივ. მადლობელი გასლავართ.

მერკადე. მე, ე... ერთი კაცის ამბავი მინდა გკითხოთ, რომე-
ლიტივე ცხოვრობს, სადაც თქვენა, ბორდოს მასლობლად.

დელაბრივ. იქაურებს, მე ყველას ვიცნობ!

მერკადე. თუ საჭიროებს მოითხოვდეს, გყავთ იქ ვინმე ნათესავი,
რომ იმას მივმართოთ?

დელაბრივ. ნათესავები... მეგს იქ ერთი ბებერი მამიდა.

მერკადე (გაოცებული) ბ, ბ, ბ, ე. ბრ... ბებერი მამიდა?

დე-ლა-ბრივ. ავთ-მეოფი.

მერკადე (შეშინებული) ა, ა, ა, ა, ე, ე, ე. ათ... მემეოფი?

დე-ლა-ბრივ. და სუთი ათასი თუქნის მამულის ჰატონი,

მერკადე (ცაღკე) დმერთო ჩემო! სწორეთ ის რიცხვია!

დე-ლა-ბრივ. იცით რა? კარგი იქნება ამ ბებერთან გარშეიყუბა,
როგორც მარკიზასთან.

მერკადე მარკიზა დე-ბურდილაკ—ჰო?

დე-ლა-ბრივ. განა იმისი გვარი იცით?

მერკადე. ანათე იმისი, თქვენი გვარიცა მცოდნის!

დე-ლა-ბრივ. დაგწვევლოს ჩემმა უმჯავსა!

მერკ. თქვენ, თავიდან-იქსამდის ვალში სართი; თქვენი მებეღი-სსვის სასელზედ არის დამტკიცებული; მაშიდა თქვენს ბეზერს წე-ლიწადში სამოცი თუმანი აქვს. პიერკენს აქვს თქვენი თამასუქები სუთი-ათასი თუმნისა, ესე იგი სულ მეათსედი თქვენის ვალებისა. თქვენა სართ—მიშოზენ—და მე სულელი მდიდარი.

დე-ლა-ბრივ. თქვენა, ჩემი საქმეები, ჩემზედ უკეთესათა გცოდნისთ.

მერკ. ისევ ძირსა ვარ!

დელაბრ. (ცაღკე) კარგი, ესლა სოციალისტობას დაჯანებოთ თავი და კომუნისტობას მივჯუოთ ხელი.

მერკ. ვითომც ბირყაზედ მომატუეეს!

დე-ლა-ბრ. (ცაღკე)... ჩემი ღირსება არ უნდა დაჰკარგო!

მერკ. უფალო მიშოზენ, თქვენი ყოფა-ქცევა მეტის-მეტად სამ-რანისისა!

დელაბრ. შითხარით, რათა? განა მე წინათვე არ გითხარით, რომ ვალები მაქვს მეტი?

მერკ. ჯო, ვალები შეიძლება, მაგრამ..... თქვენი მიწა სადღა არის?

დელაბრ. ზღვის პირასა.

მერკ. როგორიღაა.

დელაბრ. ქვიშიანი, ფიჭვის ტყეც არის.

მერკ. ჯო, კბილების საჩიჩქნის გასაკეთებლად!

დელაბრ. რატომ, ეგონ გაკეთდება.

მერკ. რა ღირს მიწა?

დელაბრ. სამი ათასი თუმანი.

მერკ. და დააგირავეთ?

დელაბრ. სუთი-ათას თუმანში.

მერკ. იმდენი ჭკუა იხმარეთ მერკე?

დელაბრ. როგორც ჭხედავთ.

მერკ. ჭმ.... თქვენი ჭაობები, მოწყალეო სელმწიფე!

დელაბრ. ზღვის პირას არიან.

მერკ. ესე იგი თვითონ ზღვა თქვენი ჭაობი ყოფილა!

დელაბრ. ჩემმა მგზობლებმა დააგდეს ეს ჭოჩი, და მას შემდეგ
დაარავინ მენდო.

მერკ. ჭო, გაჭირდებოდა კი ზღვის წელის შემუშავების ამსა-
ნაგობის აცტიების გამოცემა... მოწყალეო სელმწიფე, უნდა მოგასსე-
ნოთ, რომ ჭხსნი თქვენი, შესასებ სვინიდისისა....

დელაბრ. (გაჯავრებით) კმაჩა!

მერკ. პატარა არეული განლაკსთ!

დელაბრ. (გაჯავრებით) მოწყალეო სელმწიფე! (დამშვიდებული)
თუ რომ ეს ჩვენ შუა დაჩხება...

მერკადე. თქვენი მეხელი—მეგობრის სახელზეა; თქვენ თამას-
უქებსედა სწერია—მიშოპენ, და თვითონ თქვენ იმასით დე-ლა-ბრივი
ვარო.

დელაბრივ. სხვა?

მერკადე სხვა?.... და მე შემოდღიან საშინელი საქმე დაგ-
მართოთ ესლა!

დელაბრივ. მე თქვენი სტუმარი ვარ!.... შეგიძლიანთ? სრუ-
ლებით არაფერი! მე შემოდღიან ეველავერსედ უარი ვსთქვა; რითი
დამიტვიტვებთ?

მერკ. დამიტვიტვება სელში მიჭირამს, სუთი-ათასი თუმანის
თქვენი თამასუქები.

დელაბრივ ჭო, პიერკენის სახელზედ?

მერკ. დიან!

დე-ლა-ბრივ. დღეს დილას მიიღეთ?

მერძ. დღეს დიღას დიას!

დელაბრივ. ჰო, ჩემის თამასუქების ბაღლად თქვენ მიგიციათ რაღაცა თქვენი-ტუეილი აკტიები, უსარგებლო და უსაქმო?

მერძ. ე, ე, ე... მოწყალო სულმწიფევ!

დელაბრივ. ის რაც მიგიციათ ჰიერკენისათვის, ჩემი თამასუქების ბაღლად... ამისათვის იმან სამი თვის ვადა მოგცათ; თქვენმა მოვალემ ჰიერკენმა....

მერძ. თქვენ, ვინ გითხრათ?

დელაბრივ. ვინა? თვითონ ჰიერკენმა, როდესაც დღეს იმასთან მოწიგება მინდოდა.

მერძ.ას, დასწყევლოს ჩემმა ეშმაკმა!

დელაბრივ. ა, ა, ა, თქვენ მზითევეში ქალს აძლევეთ ოცი-ათას თუმანსა, მაშინ როდესაც თქვენა სხვისი სამი-ათასი თუმანი გამართებთ! ჰო, — თქვენ ჩემი მოტუეება გინდოდათ, განა!

მერძ. (გაჯავრებით) მოწყალო სულმწიფევ! (დამშვიდებული) თუ რომ ეს ჩვენ შუა დარჩება.... —

დელაბრივ. ჩემის გამოუცდელობით, ბოროტ-მოქმედობა გინდოდათ თქვენა.

მერძ. კარგი გამოუცდელობა; კაცმა უბრალო ქვიშა, რომელიც ერთი გროშიც არა დირს სუთი-ათას თუმნად დააგირავა!

დელაბრივ. ქვიშიდამ — მარგალიტი კეთდება.

მერძ. ოჰო, — ესეც ჰაზრია, საქმეა!

დელაბრივ. მაშ რა გეკონათ?

მერძ. გაჩუდიეთ! ჰატოლსანი სიტუვა მომეტით მაინცა, რომ თქვენს ჯვარისწყრასეუდ არსად არაიყოს არ იტუოდეთ!

მერძ. გაძლევეთ სიტუვას, მაგრამ... ას... ჰიერკენს გარდა; აი ესლა მივსწერე მის დასამშვიდებელად.

მერძ. აი, ეს ის ბარათი იყო? რომელიც ჩემ ბიჭს გაატანეთ?

დელაბრივ. ის იყო, სწორეთ!

მერძ. თქვენ მისწერეთ კრდეცა?

დელაბრ. მივწერე ვინც არის ჩემი სიმაძმრი. მე—მდიდარი კაცი მეგონეთ.

მერკ. (შეწუხებული) თქვენ ჩემი გვარი ჰიერგენს მისწერეთ?... ვაიმე, ვაიმე.... ესლას ყველაფერი დამელუბა. ყველას ვაიგებს, რომ მე შევცდი და საქმე წავაგე!... ოხ, ნეტავი მომელაზმარა იმასთან.... ნეტავი დავიფოდიოთ როგორმე....

გამოსვლა მესხრი.

იგინიეე, მერკადეს ცოლი, ჟული, ვერდელენ.

ცოლი. ჩემო კარგო, ვერდელენი მოვიდა.

ჟულ. (ვერდელენს)... ჰაჰაჰა აქ არის.

მერკ. ა, ა, ა,.... შენა ხარ, ვერდელენ! მოსვედი.... სადილათ მეწვიე?

მერკ. (გაფრთხილებულია) არა, სადილისათვის არ მოვსულვარ.

მერკ. (ცალკე) უთუოთ გაუგია ეს ამბავი და აღშფოთებულია!....

ვერდელ. ეს კაცი—შენი სიძეა? მას ეს ყოფილას, შენის ქალის მშენიერი ვგარის-წერა?

მერკ. უულის ქორწილი—არ იქნება!

ჟულ. ოხ, დემეტო, რა ბედნიერი ვარ!

ცოლი. უული!

მერკ. მერიკურმა მომატყუა.

ვერდელ. და შენ მე მომატყუე, რომ ასი თუმანი გამომსტყუე,—მაგრამ,—ბოროტად ესლას სუფეკლამ იცის ეს ამბავი და ყველანი სიცილით იხრტებიან.

მერკ. გაუგიათ, თურმე....

ვერდელ. რომ შენის დავთრები სავსე არიან შენი სიძის თამასუქებითა, და ჰიერგენმა შითხრა, რომ ყველა შენი მოვალენი დიდს გაჭირებაში არიან ესლას, რომ არ იცინა რა ჰქნან. ამდამ ყველანი

გუჯართან თავს მოიყრინა, რომ სვალ ერთიანად, როგორც ერთი კაცი, სასივარო დაიწყო.

მერბ. დღეს.... სვალ!.... დაჯერა ჩემს საათმა!

მერდელ. ჭო, სვალ! იმთა სთქვეს: პრისტავიო! და ცისეო!

სოლი. (ყუჯას) დმერთო ჩემო!

მერბ. პრისტავიო — მოვალეს ძალა!

მერდელ. ის უნდათ რომ, ბირყასედ ერთიც ჯდაწ იყვეს ფულის მატრიალებული და....

მერბ. სუჯელები აჩინა, ბრეყეები. მას ბირყა.... უდაბნო ქვეყნად უნდათ?... დაგებუბე? ბირყიდან გამომაგდეს? კოტრობა, სირტხვილი, სიღარბი?... აჩა, აჩა, ეს შეუძლებელია!!!

დელაბრ. მერწმუნეთ, ძალიანა ვსწუსვარ, რომ სუჯ ჩემის მიზეზით მოხდა ესა.

მერბ. თქვენის მიზეზით? (ჩუმათ.) გამიგონეთ, სუჯ თქვენი მიზეზით მოხდა ესა, მაგრამ თქვენვე შეგიძლიანთ ჩემი შეკლა.

დელაბრ. რა პირობით?

მერბ. მოგეწონებათ. ძალიან გასაბედავი საქმეა.... ეს ჭარბი თავში მიტრიალებს!.... სვალ, მთელი ბირყა ერთ სმით დაიძასებს, რომ მერკადე აჩის პირველი ჩვენი კაცია!....

მერდელ. რა დემართა?

მერბ. სვალ, ყოველი ჩემი ვალი — გასტუმრებული იქნება, და მერკადეს სახლს შეძლებს ექნება ბირყასედა მილიონების დატრიალებებისა.... მე.... მოსაქმე-გამბედავი ნაზოლეონი ვარ.

მერდელ. დმერთო ჩემო, რა ნაირი კაცია!

მერბ. ნაზოლეონი ვარ, მაგრამ კატელოო კი ბედად არ მიწერია.

მერდელ. ჯარი სადღა გყავს?

მერბ. ჩემი ჯარი — ფუჯია! რა უნდა უთხრათ იმ შეძლებულ-ძდიდარ კაცსა, რომელიც გეუბნებათ: მობრძანდით, დასლი ნასეთ!.... ეჭა წავიდეთ, ჰური გჭამოთ!

პერდელ. აგრე თუ არის საქმე, კარგი, წავიდეთ; ძალიან მისა-
რინს!

მერკ. ეს უნდოდათ იმათა?... სვალა, ან მილიონებს დავიჭერ
ხელში, ან არა და თავს დავიხრჩობ! (უკვლავნი გადაიან.)

მესამე მოქმედება

(სცენის ერთს კუთხეში—ბუსარი და ზედ დიდი სარკვა. ორივე
მხრით კარებია, გვერდებზედაც კარებია, შუაზედ დიდი მრგვალი სტო-
ლი, და გარშემო სკამები დგას ბუსართან დივანი. მარცხნივ და მარჯვნივ
კრესლოები.)

ბამოსვლა პირველი

ჟუსტენ, ტერეზა, ვიროჟინი, მერე მერკადე.

ტერეზა. დავიჯერო, ჩვენი ბატონები თავის საქმეებზედ არა-
ფერს არ გვეტყვიან?

ვიროჟინი. ბებრმა გრიძამა სთქვა, რომ ბატონი უნდა დაიჭი-
რონო.... მე ჩემს ანგარიშს მოვსთხოვ.... და სუფეგაფერს, რაც კი
ჩემის ფულით ვიყიდე.

ტერეზა. ეჭ, გვეოფა ერთი, რაღა ჩინინი უნდა.... ჩვენ ჩვენი
ფული დავგვეკარგა რაღა.—ბატონი გავოტრდა.

ჟუსტ. (კარებში უფრს უგდებს) არა შესმის რა,.. ძალიან ჩემით
დაზარალებენ. გავანილა, ბატონები და ჩემი და საიდუმლო დაზარ-
დავი.

ვიროჟ. ეჭ, შენც რეებს ამბობ, ერთი!

ჟუსტ. დამაცალეთ, ესლა რაღაცა ხმაურობა ისმის.

მერკ. (შემოდის. მოსამსახურეები დაფაცურდებიან) ნუ სწუხდე-
ბით, ნუ სწუხდებით,—აქ იყავით, აქა!

ჟუსტ. მე, ბატონო... აქა... აი, ვალაგებდი.

მერკ. მართლაც? მადმუაზელი ვირჟინი, სად მიდისართ, აქ იყავით; თქვენც უფალო ჟუსტენ... რატომ არ შემოხვედით, ჩემ საქმეებზედ ვიმუხსაიეებდით.

ჟუსტენ. სე, სე, სე, სე... ბატონო, კარგი სემოცხა გცოდნიათ!

მერკ. მართლაც—ძალიან კარგი!

ჟუსტ. თქვენ, ბატონო, მწუხარება—მსიარული გაქვთ.

მერკ. (სასტიკად.) თავ-თავის ადგილას წადით და ვინც უნდა მოვიდეს... ყველანი შემოუძვით... გესმისთ? არც ძალიან პატივი უნდა სცეთ, ვინც მოვას; ხურც ძალიან უსდელათ მოქტევით, რადგანაც თუ მოვას ვინმე... მოვალეს მეტი არავინ იქნება, რომელნიც თავ-თავისას ესლავე მიიღებენ.

ჟუსტ. რა?!

მერკ. ჩუ, გადით აქედამ!

გამოსვლა მერკა.

მერკადე, მერკადეს ცოლი, ჟული, მინარ.

მერკადე. (იქით) ჩუ... ცოლო და შვილო! ჩემს მდგომარეობაში, ქალები... სწორეთ რომ, გასაჭირნი არიან თავისის სინაწითა! (ხმა-მადლაც) რა გნებამთ მადამ მერკადე?

ცოლი. შენ ჟულის გათხოვების იმედი გქონდა, რომ შენი მოვალეების ნდობას მოგიტანდა ამით და ამათა დამოწმების იმედი გქონდა; მაგრამ, გუშინდელმა შემთხვევამ, იმათ სულში საგაგდლო ესლა.

მერკ. აგრე გგონია შენა?.. ძალიან შემტყარო ბოძანებით... უკაცრავათ, უფალო მინარ, სება მიბოძეთ შევიტეო, თქვენ რაღა გნებამთ?

მინარ. მე... მე...

ჟული. მამო, ხომ ჭხედამთ, რომ...

მერკ. თქვენა, უულის ხელსა ისევე მთხოვთ?

მინარ. დიას.

მერკ. რომ ამბობენ, ყველგანა... მერკადე გოტრიაო?

მინარ. ძალიან კარგათ ვიცი.

მერკ. და გოტრი კაცის, ქალს ირთამთ?

მინარ. დიას, და იმდენს გეცდები, რომ უბედურებაში ხელი შოუემართო გოტრ კაცსა.

ჟული. ახ, ჩემო ადოლფ!

მერკ. თქვენა... კარგი კაცი ხართ. ჰირველსავე ჩემს დიდს საქმეში, მე წილს დაგიდებთ.

მინარ. მე, ჩემი სიყვარულის ამბავი ერთს კაცს გუამბე, იმ კაცს, რომელთც ნამდვილ მამსავით მეზურაბოდა და იმან მითხრა, რომ მე სამოდენიმე შეძლებაცა მქონია!

მერკ. შეძლებაო?

მინარ. როდესაც მე იმ კაცთან მიმბარეს, მაშინ მომცეს მე სამოდენიმე თავნი იფული; იმან ასარგებლად ეს იფული და ესლა მაქვს საში-ათასი თუმანი.

მერკ. საში-ათასი თუმანი?...

მინარ. თქვენი უბედურება, რომ გავიგე; ჩემი იფული გამოვიტანე და აქა მაქვს ესლა... ხან-და-ხან ცოტა იფულითა, დიდი საქმეები გაკეთდება ხოლმე.

ცოლი. ოხ, რა, მშვენიერი გულია!

ჟული. (ამაყათ) ახა მამი, რას იტყვიო ესლა?

მერკ. საში-ათასი თუმანი! (ცალკე) შეიძლება, რომ ეს იფული ერთი-ორად გავსადოთ, ვერდელენის ქაჩსანის აკციები, რომ ვიყიდოთ... არა... არა!.. (მინარს) თქვენა ჯერ იმ ხანში ხართ, როდესაც კაცს ერთ-იფულს შეუძლიან... მე რომ ორი-ათასი თუმანის კაღის გასტუმრება შეიძლება, მაშინ მრთელის საფრანკეთის კითილ-

მდგომარეობას გაგრძელებოდა, ხეში შეძლებაცა და სხვა მრავალი სახლის შეძლებაც გაკეთდებოდა... ანა, არ მინდა, შეინასეთ ეგ თქვენი ფული.

მინარ. როგორ, ხეში ფული არ გინდათ თქვენა?

მმრბ. (ცაღკე) ამის ფულით რომ შევიძლო სამი თვის ვადა კიდევ ვიქონიო თუ როგორმე ხეში აკციების ფასის მომატება მოვასხესო და თუ რომ... რა, ანა, ხეში შეიღების ფული ყელში ამომივს. ანგარიში არ ვარგა თუ რომ ცუდლუტობ და ისვენები. კარგათა თამაშობს კაცი, მსოფლოდ მოკაღეების ფულებითა. ანა, ანა! (სმა მადლა) ადოლფ, შენ ხეში სიძე იქნები!

მინარ. ოს, ღმერთო... მადლობელი ვარ! უფლი... ხემო უფლი!

მმრბ. შეირთამ უფლის, როცა მზითევში სამი-ათასი თუმანი იქნება.

სოლი. რას ამბობ, ხემო კარგო!

ჟული. მამა!...

მინარ. შემობრალეთ, რა არის?

მმრბ. იქნება ერთ თვეს უკანა ჭქონდეს... იქნება, უფრო მაღე.

ჰველანი. როგორა მეჩე?

მმრბ. დიას, თავიც არის და ფულიც არის. (მინარს, რომელიც თავის ფულს აძლევს) აკი გეუბნებით, შეინასეთ მეტეი თქვენი ფული! გამეცალოთ მე ესლა, წაიყვანეთ თქვენი ცოლი და ხეში ქალი; მე მარტოკა მინდა დავჩე ესლა.

სოლი. ჭაღბათ თავის მოკაღეებს რაღასაც უზირებს? მე ყველაფერს გავიგებ. წადი, უფლი.

ჟული. მამა... თქვენ, ისე კეთილი ხართ, ისე კეთილი ხართ, რომ...

მმრბ. მამ ანა და?!

ჟულ. ძალიან მიყვარხართ მე, ხემო მამა.

მმრბ. ჭო, ძალიან!

უულ. აღოღტ, მადლობას არ გეტყვი, მაგრამ ჩემ სინტონსლეში ეს დღე არ დამავიწყდება....

მინარ. ჩემო მშვენიერო უუელი!

მმრბ. კარგი, წადით, წადით და არმიყობა იქ გასწიეთ, იქა, იქე კი აქედამ გაბეცალეთ.

გამოსვლა მისამ

მერკადე, მერე დელაბრე. (მთელ სხნს რაც მერკადე და დელაბრივი ლაპარაკობენ, მერკადეს ცოლი შუა კარებში დგას და ხუძით უურს უბეძებს.)

მმრბ. იესო მოვიკიდე! ეს კარგი თვისება ჰქონია! რათ დაკეთანსმე? ას; რა გაეწეობა, თუ ვერ მოვითმინე, ერთი ორად გავამდიდრებთ. საწყალი უუელი, რა რიგით უეკარს იმას. რა კარგი გულის კაცია! კარგები არიან ჩემი შვილები, კარგები! ვეცდები, რომ გავამდიდრო. დელაბრივი იქ არის, მიტდის; მგონია, რომ სძინავს ესლა.... მე განკებ დავათრე, რომ უიერო ადვილად მოვასყერო ჩემი საქმე.... (უვირის) ეი, მიშოპენ, მიშოპენ!.... პრისტავი მოვიდა, პრისტავი!

დელაბრ. (მარჯვენა ოთახიდან სწრაფათ გამოვა, ნამძინარევი.) ჰა! რა არის.... რა სთქვით?

მმრბ. ნუგეშინია,.... მე გიხუმრე, რომ გამეღვიძებინე.

დელაბრ. სიმთვრალე ჩემ ჭკუისათვის ერთია რაც ჭეჭა და ქუნილი მიწისათვის.... ეს გამაგრილებს სოლმე, სულ ამიყვავდება სოლმე თავში და ჭეჯავიან და ჭეჯავიან ჩემი ფიქრები და ჭაზრები. *in vino veritas!*

მმრბ. გუშინ ვერ გავათავეთ ჩვენი საქმე.

დელაბრ. ჩემო პატრი-ტემელო სასიმამრეკე, მე ეველაფერი კარგათ მასსომს. ჩვენს ვსთქვით, რომ ჩვენი ვალები გადსნდა არ შეგვიძლიან. თქვენ საუბედუროთ, საერთო ჩემი მოვალე და მე კი, ჩემ ბედზედა...

მმართველს თქვენი ორმოცდაცხრამეტი თუმანი, სამი მანეთი, ექვსი შაური და ორკაპიკი ნასევარი.

მმრ. თავი მძიმეთ არა გაქვს შესა!

დელაბრ. მე მძიმეთ არა მაქვს რა... არცა თავში, და არც გულში და არც ვიბეში, ახა რაში უნდა გამამტყუნონ?... ჩემ შეძლებასა, ფულებსა და სიმდიდრეს თუ ვიფანტავდი, ამითი მე ჰარიყის წარაფებს, დასლიდრებს, მოვალეებსა და სხვას—დიდს გამოარჩენას ვაძლევდი და მოგებსა, იმისთანა კაცებსაც, კი რომელთაც მე ვეცდები ვიტყვებ. უსარგებლო ხალხი ვართ? უსაქმო ხალხი ვართ? აი, რა სისულელეა და უქეტრება! ჩვენა ვართ რაცა ვართ და... ჩვენით არა ტრიალობს და ბრუნამს ფულები, ი, ი?!

მმრ. თავნი ფულას ტყუილი! დიას, თქვენ კარგ ჭკუასუდა ხართ!

დელაბრ. მე მხოლოდ ეს საკუთრება—და დამრჩა, რომელიც კარგ ჭკუასუდა ვარ.

მმრ. ჭკუა—ეს ჩვენი ყოველ ნაირის შეძლების დაუცვლელი მადანია. მაშასადამე, რადგანაც კარგ ჭკუასუდა ხართ, მე ბევრს არ გავაჭრელებ.

დელაბრ. მაშ მე აქ ჩამოვვადები და უურს დაგივადებთ.

მმრ. კარგი, მაშ უური მივადებთ. თქვენს ცრუ გზასუდა დგესართ, იმისთანა ცრუ გზასუდა, რომელიც თქვენგან მოითხოვს ყოხილობას, გამჭრიახობას და გამბედაობას; იმისთანა გამჭრიახობას რომელიც ბრყუ ხალხსა, ამისთანა გამჭრიახობა მოსაქმე კაცისა, არ მოსწონთ. თქვენ ჰარიყის საზოგადოების ცხოვრება გაცნობილი გაქვთ; მედიდურება და განცხრომა თქვენში, ღრმით საბუდებულა; თქვენ ჰარიყის ცხოვრებას იწყობთ უდიდესს საზოგადოებრივ და ათავებთ ტრანსტირებით და ავსაუკების საზოგადოებით. ჰარიყი თქვენთვის არის—ქალების ქვეყანა, იმისთანა ქალებისა, რომელსუდაც ან ბევრი რამ ითქმის, ან სულ არაფერი.

დელაბრ. მართალია!

მერკ. გამოჩენილი და ჭკვიანი ხალხის წრე, გაზეთებისა, უწყინალებისა, თეატრებისა და სხვა ამ გვარი წრე.... დიდი ზღვაა, სადაც თევზაობა და სელაობა შეიძლება. ან ასე უნდა იცხოვროს კაცმა, ან არა და შუბლში ტყვიას უნდა ისროლოს.

დელაბრ. არა, ასე რომ იცხოვროს კაცმა, მაშინ....

მერკ. იმდენს ჭკუას ვი იხმართ, რომ მშვენივრად გამოჰჩანს-ჭული, თქვენის ჭაზრების, იდეების სიმღლეზედ მტკიცე და მაგარ ფეხით შედგე? ან იმდენს მოახერხებთ, რომ თქვენის სიმდიდრით მუდამ, ჭკუით-გამოჩენილ, კაცზედ უფრო მაღლა იყვით და უფრო მეტი გავლენა გაქონდეთ? იმდენს ვი მოახერხებთ, რომ ამდენის, ჩვენის ხლანდელის ცხოვრებისა და საზოგადოების ღოდებს შუა ისე იაზროთ, რომ თქვენი არსად არ წამოჭრათ და არსად არ დაეკვასათ?.... რა გინახვინათ, ოთხი თუშის სადილი, თუ ცისე?

დელაბრ. თქვენ, როგორც ქურდი, ჩემ გულში ისე მიძვრებით;.... თქვენ ჩემ ფიქრებსა და ჭაზრებს იზარბით. რა გინდათ ჩემგან, მითხარით ერთი?

მერკ. მინდა, რომ მოსაქმე ხალხის წრეში შეგიყვანოთ, თქვენის, სიკეთისათვის, თქვენის შევლისათვის.

დელაბრ. როგორა მეცე!

მერკ. ამ წრეში შესვლის კარების ამღმარჩევია.... მე მოამანდეთ.

დელაბრ. მოძითმინეთ, უფალო....

მერკ. თვევსა.... თქვენი თავი ცოტათი უნდა შეირცხვინოთ, ჩემის გულისათვის.

დელაბრ. ჯო, ვითომც სხვა ვისიმე მესამე კაცის სახელი დავიარქვა და მოვიქმედო? მაგრამ, შეიძლება, რომ საქმე დაგმეწვას კიდეს.

მერკ. არც დაიწვის და თქვენც ჯან-მრთელი გამოხვალთ.

დელაბრ. ჩემს გასამრჯელოს.... რას მომტეპთ?

მერბ. ჯერ საქმე შემიხსრულეთ და იმ გაჭირებულად გამოძიყანეთ, რა გაჭირებაშია ვარ ესლა. მე და მასინ თქვენს თამასუქებს: რა მოც და ცნა ათასი თუმნისას, სამი მანეთისას, ექვსი შაურისას, და ორკანუიკ ნასეკრისს—უკან მოგტეით.... ჩვენ შუა იყვებს.... ცოტა უოჩადობა უნდა ვისმაროთ.

დელაბრ. უოჩადობა სმლის ტრიალითა, თუ დამბახის სროლითა?

მერბ. ანა, კაცის მოკვლა საჭირო არ არის, სულაც არა!

დელაბრ. მასი კარგი, თანსმა ვარ.

მერბ. ჩვენ უნდა.... ერთი მკვდაჩი კაცი გავაცოცხლოთ!

დელაბრ. ერიჭა, ა, ა! ეს, მე არ შემიძლიან, ჩემო კარგო! ანა, რა სასაცილოებსაცა ვსედამთ ჩვენა თეატრებში, კაცის ცხოვრებაში გამოსადეგი არ არის.... ამ საქმეში უთუოთ ვინმე პოლიციის კაცი მიიღებს, რაღაც მონაწილეობას და ესლა, სასლის კანონის გამოცხადების შემდეგ ვერც კი გალასამს პოლიციის კაცსა, თუნდ გუელითაც გინდოდეს.

მერბ. მასი, სუთი წლის დატუსალება ცისეში.... კარგი გადასასდელია?

დელაბრ. მანც, საქმე ვილდოსედა ჭეიდა, რა ვილდოსაც მისცემთ ამ საქმის მოქმედ კაცსა; ჩემი სასელი წამსდარი და გატყნილი არ არის ვეცა, და ლირს....

მერბ. თქვენ სასელს ძვირათ აფასებთ და ფასის მომატებაც გინდათ? თქვენი სასელი ისე საჭიროა ჩვენთვის, რომ თქვენ—თქვენსას მიიღებთ. აი რა არის: ვინც მილიონებს ექებს—მნელათა ჭხოულობს; და ვინც არ ექებს—ვერც კი ჭხოულობს.

დელაბრ. ვნასოთ,.... შეიძლება ვსცადოთ.... ჩემს სუთი-ათას თუმანს დამბრუნებთ?

მერბ. ო, ო, დიას, დიას!

დელაბრ. ჩემგან საჭიროა, მსოლოდ.... დიდი მოსეჩსება, განა?

მერბ. ჭმ!.... ცოტაოდენი სისუელეა საჭირო.... მაგრამ, როგორც ინგლისები ამობენ სისუელე კანონს გარეთა ჩხებაო.

დელაბრ. მას რა არის, მითხარით რაღა?

მერკ. თქვენ უნდა წარმოადგინოთ ჩემი ბიძა, რომელიც... ვითომც ინდოეთიდან მოსული იყავს.

დელაბრ. მესმის.

მერკ. ელისეის მინდრებსედე წადით, იჭირაკეთ იქა სამგოსავრო კარეტა, რომელიც უგელსედე მეტად გასვრილი იყავს ტალასში და დამტვერიანებული; ცხენები შესამკვინეთ და აგრე ჰირ და ჰირ ჩემთან მოდით, ქურქებსი და ტყავებსი შესეუელი; თავზედ ტყავისა და ბეწვიანი ქუდი დაისურეთ და უნდა ჰგანკალობდეთ სიტვივისგან, ვითომც ინდოეთიდან მოსულ კაცს, ჩვენი საფსული ოსმთარი ეგონოს.... მე მოგეგებებით, მოგელოდებით მე.... თქვენ მამინათვე ჩემს მოვალეებს დაეღამაჩაგებით.... გოდოს არავინ არ იცნობს.... და ამითი ფულების გარდასნის ვადას მოაცემინებთ ჩემთვისა.

დელაბრ. დიდი ვადა გინდათ?

მერკ. სულ ორი დღე! ორ დღეს უკან ჰიერკენი იმ ბანკის ქაღალდებს იყიდის, რომელსაც ჩვენ ვიტყვი; ორ დღეს უკან ჩემს ავციებს ფასი მოემტება, და... მე ვიცი ვიდეც რამდენი მოემტება... თქვენ იქმნებით ჩემი.... იმედი, ჩემი სასული.... თქვენ კი ვერავინ ვერ გიცნობს და მამინ....

დელაბრ. მე სომ იმ წამსვე გააკრები აქედამა, რაწამსაც იმ ორმოც-და-ცხრა-ათასი თუმნის, სამი მანეთის, ექვსი შაურის და ორ-კაპეიკ ნასეგრის საქმეს შეგისრულებთ.

მერკ. ჰო, ჰო!... სსუ... ვილა მოდის.... ჩემი ცოლია.

სოლი. შენთან ბრატები მოიტანეს, მასუსსა თსოულბენ.

მერკადე. კარგი, მოვდივარ. მას ნასვამდისინ, ჩემო კარგო დე-ლა-ბრიკ. (ჩუმათ) ჩემ ცოლს არა უთხრათრა, კერაფერს ვერ მისვდება და საქმესაც აგვირევეს. (სმა-მადლა) მას, წადით ესლა და არა დავიწყეთ რა.

დელაბრ. იმედი გქონდესთ. (მერკადე მარცხსივ გადაის, დე-ლა-ბრიკს შუაგარებსი გასვლა უნდა, ამდროს მერკადეს ცოლი დაუსვდება კარებსი, და გაჩეჩებს.)

ბამოსვლა მეოთხე.

მერკადეს ცოლი, დე-ლა-ბრიე.

სოლი. მოსიე დე-ლა-ბრიე!

დელაბრ. მომიტყეეთ,.... მე უნდა გიასწოლოთ.

სოლი. თქვენ ვერ წასვალთ!

დელაბრ. თქვენ არ იცით ის საქმე, რისთვისაც მივდივარ..

სოლი. მე ყველაზეკერი კარგათ ვიცი!

დელაბრ. როგორ-თუ იცით?

სოლი. თქვენ და ჩემი ქმარი, სალსის მოტყუებას აზირობთ, მეც კი შემიძლიან მოტყუება.... გეუბნებით, რომ მე ყველაზეკერი ვიცი!

დელაბრ. უფროს გვიგდებდით?

სოლი. ის საქმე, რომელიც თქვენ გინდათ აღსრულებაში მოყვანა—სამარცხენისა და უსვინდისობაა,.... და თქვენ არ იზამთ ამას.

დელაბრ. მომიტმინეთ, ქალბატონო, მე....

სოლი. ო, ო, მე კარგათ ვიცი ვისაც ველაზნაკები. რამდენიმე საათი არის, რაც თქვენ გაგიცანით.... და მგონია, რომ ძალიან კარგათ გიცანით, რა კაციცა სართ.

დელაბრ. მართლაც?.... მას მე არ ვიცი, ესლა რა ჭასრი გეჭნებათ ჩემზედა.

სოლი. ერთი დღე საკმაო იყო ჩემთვის, რომ კარგათ გაგიცნათ. მაშინ როდესაც ჩემი ქმარი, თქვენში ბოროტ თვისებას ეკებდა, თავის სარგებლობისათვის გამოსაყენებლად, მე გიცანით, რა კარგი თვისებაცა გაქვთ ჯერა და ისეთია რომ თქვენი კარგი გული, გამოგიყვანსო მაგ გაჭირებიდამ და უბედურობიდამ.

დელაბრ. უბედურებიდამ გამომიყვანს?.... არა, ბატონო, დამცალეთ ერთი....

სოლი. დიხს, გამოგიყვანსო თქვენის უბედურებიდამ და ჩემის ქმრის უბედურებიდამაც. თქვენ ორივენი ერთმანეთსა ჭღუბამთ, გესმისო.

თუ არა? ვალები, კერავის კერ შეარტყვენს, და სათაკილო არ არის, როდესაც კაცი თვითონ აღიარებს და სცდილობს, რომ გადაიხადოს... არ არის, მეტი, სათაკილო. თქვენს წინა, ჯერ მთელი სიტუაცია და თქვენ ისე გონიერი ხართ, რომ არ ჩაიდენტ იმ საქმესა, რომ ამ საქმით დაჭლებოთ თქვენი სიტუაცია და სასტიკად დაისჯოთ კანონისაგან

დელაბრ. კანონიო!... მართალია,..., თქვენ მართლსა ბრძანებთ... და მე, ჩასაკვირველია, ამ საქმის შესრულებასეც არ დაკენთსმებოდი, თუ რომ თქვენ ქმარსა ჩემი თამასუქები არა ჰქონოდას სელში.

სოლი. თქვენს თამასუქებს დაგებრუნებთ, ჩემი ქმარი.

დელაბრ. ვიცი, დამიბრუნებს, მაგრამ მე ფუელი არა მქვს, რომ ჩემი ვალი გადაუსადო,

სოლი. ჩვენთვის, თქენი ჰატოისანი სიტუაც საკმაო გასლამსთ და გადაგვიხდით მაგ ვალსა, როდესაც კეთილ-სვინდისით შეიძენთ შეძლებასა.

დელაბრ. კეთილ-სვინდისით?... მგონია, რომ დიდი ღოდინი დაგჭირდებათ.

სოლი. მაგდენი მოთმინება გვექნება ჩვენსა. წადით ესლა და ჩემ ქმარს უთხარით, რომ თქენი იმედი აღარა ჰქონდეს, ამ-ბოროტ-საქმის შესასრულებლად და რომ, თქენა, ეგელაფერსეც სელს-იღებთ.

დელაბრ. ოს, მისი ნახვა, ჩემთვის ესლა, სწორეთ რომ გასაჭირია. არა სჯობიან, რომ ჰატარა ბარათი მივსწერო?

სოლი. (სელეთ ჟეორე ოთასს უჩვენებს) აი, იქა, სტოლსეც ეგელაფერსა ხასამთ... იქ მომიცადეთ, მანამ თქენ ბარათისათვის მოვიდოდე... მე თვითონ გარდავსტემ.

დელაბრ. თქვენ ბრძანებსა აღვასრულებ. არა, ჯერ ისე არა ვაქ დაღუბული, როგორც მეგონა. და თქენ... თქენ ამსელანეთ

თვალები; თვენგნით მე ძალიან დაზარალებული განსჯავარ; გმადლობთ სიკეთისათვის, მადლობელი განსჯავართ. (გადის)

ჟუსტან. (კარბეში) ქალბატონო.... აი, აქ არიან, ყველანი აქ არიან.

ცოლი. ვინა, ვინ არიან?

ჟუსტან. ვინ არიანდა, ბატონის მოვალეები, ქალ-ბატონო, მოვალეები.

ცოლი. მართლა?

ჟუსტან. უნ, და რამდენი ყოფილან!

ცოლი. უთხარი, მოიტყდავან! მე წავალ, ხემ ქმარს შევატყუო-ბინებ. (გადის)

გამოსვლა მესამე

პიერკენ, გულარ, ვიოლეტ, და სხვა რამდენიმე მოვალე.

გულარ. ემაწვილებო, სომ გარდავსწვებო, არა!

ჰველანი. ჭო, ჭო, ჭო!

პიერკენ. რატ უნდა იტყუდებო, ესლა ვერ მოგვატყუებს.

გულარ. არც სკეწნითა და არც ვედრებითა.

ვიოლეტ. არც ფუღითა, თავნსედ ნაკლები თუ შემოგვაძლიოს; ასე რამდენჯერ მოგვატყუა.

გამოსვლა მეოთხე

ივინიკე და მერკადე

მერკ. მამ, ჩანს, ბატონებო, რომ ძალით გინდათ ჩემი კოტრობა გამოაცხადოთ?

გულარ. თუ სრულებით არ მოგვენი ხეიანი ფული, დღესვე გამოვაცხადებთ.

მერკ. დღესვე?

პიერკენ. დღესვე, ჯო, დღესვე!

მერიკ. სომ არა გგონიათ, რომ ფულს მე თვითონ ვსტუმრო?

ვიოლეტ. მას არაიერს არ გვეტყვი?

მერტალე. სულაც არა ფერსა! და თქვენ დამატრუსადებთ კიდევ! ასღა, არ კიტი რას მოიგებს ის, ვინც ჰრისტავის ფესის ქიანს მისცემს: მადგენ სარჯსა, ხეი შიქლებს ვერგასწავლებს.

გულარ. არა უმჯეს რა, მე შენ ვაღას ზედ შევაკენებ.

მერტალე. გმადლობთ... მას, ასე რაღა! სუეველანი ერთ-ხმით იმასით?

ჟეპლანი. სულ, სულ!

მერტალე. კარგი ერთობა!... ორი სხათი!... (ცაღვე) დღეს-ბრისს გარჯა დრო აქვს ვერა... ესღა გზაში უნდა იყოს. (სმამღლა) დიას, დიას, უნდა მოგახსენოთ, ბატონებო, რომ მადლიანი ხაღსი ფოფილსართ, დმერთმანი, და რა კარგი დროც ამოგიორხევიათ!

პიერკენ. როგორ, ფუ კარგი დრო?

მერკ. რამდენიმეს ოთუის განმავლობაში... რამდენიმე წლის განმავლობაში, თქვენ ისე მიკვიდებოდით, რომ თვალ-ახეუული გატარებდით სოღმე... ესე იგი, გატყუებდით სოღმე, და... დიას! გატყუებდით ზღაზრებითა და ესღა დღეს რაღა... თქვენ შეუფერებელი და შეუგონებელი სართ!... დმერთმანი, რომ სხსაციღოა ესა! ცისეში, წაჯაღ, ცისეში, ცისეში!

გულარ მკრამ...

პიერკენ. რასა სუღელღობს.

ვიოლეტ. არა მძია, აქ რაღაც უნდა იყოს.

პიერკენ. გუითსართი და!

გულარ. ხეი უგელაფერი უნდა ვიცოდეთ!

ვიოლეტ. უფალო მეტყადე, თუ არის რაიმე, ზარემ ჰინ და ჰინ გვითხარით!

მერკადე. არაფერი, კაცო! არაფერს არ გეტყვით.... არა და არა. მე მინდა, რომ ტისეში ჩამსვან. ვინაში, ერთი—სვალ რა რიგათ ნი უშვებთ ცხვირებსა, თქვენ სუფეკლანი,... იქნება დღესაც, როცა ერთის კაცის მოსვლას გაიგებთ.

გულარ. მოსვლას?

პიერკენ. რა მოსვლას?

ვიოლეტ. ვის მოსვლას?

მერკადე. იმის მოსვლას!.... არა ვისისას! წავიდეთ რაღა, ტისეში, ზატონებო.

გულარ. თუ მოეღიით ვისმე.... და რასმე შეკლასა....

პიერკენ. რისიმე იმედი თუ გაქვთ....

ვიოლეტ. იქნება რაიმე შემკვიდრება გქონდეთ მიღებულნი?

გულარ. მის?

პიერკენ. სთქვით რაღა!

ვიოლეტ. გვითხარით და!

მერკ. გაფთხილდით ზატონებო, შეცდომასში არ ჩასტოზოთ თუნი და თუ მოვინდომე.... კიდევ მოგატყუებდით, კარგათა, ღანთათისათა. ეჭვ კარგია ერთი, მიხეცნეთ თავი, ნამდვილად სასტიკის მოვალე კაცის თავი მიხეცნეთ. გავლილი და წასული საქმეები დაივიწყეთ, დაივიწყეთ ის მშვენიერი საქმეები; რომელსაც მე ვმოულობდი სოღმე თქვენთვისა, მინამდისინ ხეში კარგი გოდო წავიდოდა.

გულარ. კარგი გოდო!

პიერკენ. ას! თუ მართალია....

მერკ. წასული—დაივიწყეთ! ნუ გაქვთ იმედი რაიმე მოგებისა, იმისის მოსვლით, რომელსაც დიდი სანია რაც მოგელი და.... წავიდეთ რაღა, წავიდეთ ტისეში, ტესეში, ეი, ი!

ვიოლეტ. მეტყადე, თქვენ გოდოს მოეღიით?

მერკადე. არა.

ვიოლუტ. ბატონებო, გოდოს მოელის.

გულარ. დავიჯერო, მართალი იყვებს?

კიერკმენ. გვითხარით და!

უველანი. გვითხარით, გვითხარით, გვითხარით!

მერკადე. არ გეტყვით მეთქი, არა და არა!... მე რა ვიცი!... მე... ჭო... შესაძლებელია, დღეს თუ არა—სვალ მოვიდეს... ინდოეთი-დამ, და... და დიდი შეძლებაც მოგვყვებს თანა... მკვრი... პატრონის სიტყვას გაძღვეთ, რომ დღეს მე გოდოს არ მოველი.

ვიოლუტ. მას სვალა? ბატონებო, სვალ მოელის, სვალ.

გულარ. ეს თუ სხვალი რამ სიტყვებ და მოტყუება არ არის, —რომ მერე ჩვენვე აგვიგდოს სასატილოდ მერე, მე...

კიერკმენ. აგრე გგონია შენა?

გულარ. ვინ იტის, შესაძლებელია!

ვიოლუტ. ბატონებო, მერკადე დაგვცინის.

მერკ. (ცაღკე)... რა იქნა იქამდისა? (სმამაღლა) ახა, რაღას უყურებთ, წავიდეთ რაღა, წავიდეთ მეთქი?

გულარ. ერთი....

მერკ. (ცაღკე) აჭა, მადლობა დმერთსა! (სმამაღლა) ახა, ბატონებო....

კონდუტორის ხმა (სტენის უკან) ტრუ, ტუ, ტუ! კარები გააღეთ ეი, კარეტა უნდა შემოვიდეს!

მერკ. აჭა!

გულარ. (ოვანჯარასთან) კარეტა, კარეტა!

კიერკმენ. (ავრეთვე) სამგზავრო კარეტა, კარეტა!

ვიოლუტ. ბატონებო, სამგზავრო კარეტა მოვიდა!

მერკ. (ცაღკე) უკეთესს წამს ვერ ამოახვევდა! უოხად დე-ლა-ბრიე!

გულარ. შეჭხედეთ ერთი, სულ მტკვერშია,

ვიოლუტ. მტკვერშია და სულ მთლად ტაღასში გასვრილი! მართლაცა რომ ინდოეთიდან მოსულია!

მერკაღე. შენ თვითონ არ იცი, რასაც ამბობ, ჩემო ვიოლეტო, განა—ზირდაზირ ინდოეთიდან სმელეთიდ მოვა კაცი ზარიყში?

გულარ. შესედეთ და, მეზკადე, ვილაცა კაცი გამოვიდა კარეთიდან.

პიერკან. აჰ უეერეთ, სულ ქურჭებში და ტყავებშია ჩანდელი—შესედეთ და!

მერკაღე. გმადლობთ.... მომატევეთ.... სისარული.... მე...

ვიოლეტ. აჰ უეერეთ, უეთი მოაქვს თანა. რა დიდი უეთი ბატონებო, ეს გოდო მოვიდა, მე უეთსედ ვიცანი

მერკაღე. ჭო და რა?... მე გოდოს მოველოდი!

გულარ. ინდოეთიდან მოვიდა. მართლა, რამ....

პიერკან. დიდი თუელით მოსულა....

მერკ. უშველებელის სიმდიდრით!

ვიოლეტ. აჰი გითხარით....

მერკაღე. ო, ო, ო! ბატონებო.... მეგობრებო.... ამხანაგებო ჩემო შეილებო!....

გამოსვლა მეზვიდე.

იგინიეუ და მერკადეს ცოლი

სოლი. მეზკადე, მეზკადე!.... ჩემო კარგო....

მერკ. ჩემო ცოლო! (ცაღე) მე შინ არ მეგონა ეს დედა-კაცი, ასლა აგვრებს ვეალსა!

სოლი. ას, ჩემო კარგო!.... განა არ იცი.... რა იყო?

მერკ. მე?... არა.... ას.... ჭო.... მე....

სოლი. გოდო მოვიდა! ჩვენი გოდო....

მერკ. ჭა, როგორა? (ცაღე) ამხანაგ სტოდნი?

სოლი. მე ვნახე თვითონა. მე.... ველანაზაკე კიდეცა.... მე.... მივეგებე კიდეცა....

მმრბ. (ცაღკე) დე-ლა-ბრივმა ეს დედა-კარგიც მოატყუა. აი კაცი!... რა კაცი ყოფილა!? (ცოფს ხუმართ) კარგი, კარგი, ძალიან კარგათ იქცევი.

სოლი. ანა და,—ის ანის, ისა, მე....

მმრბ. (ხუმართ) სსუ! (სმამაღლა.) ბატონებო, უნდა წავიდე მოკესვიო, ხემს გოდოსა.

სოლი. ანა, ანა, ცოცა მთითმინეთ. საწყალი გოდო, იმედი ჭონდა, რომ თქვენ შირველად ენასეთ.... მაგრამ ხემთან შემოვიდა თუარა.... გული შეუწუხდა... დაღაღულა... და....

მმრბ. მართლა? (ცაღკე) აქ უყურეთ, რა ქნა იმ წყეულმა დედა-ბრივმა!

ვიოლეტ. საწყალი გოდო!

სოლი. მე თქვენს გთხოვთო, მთხარა, თქვენს ქმარს უთხარითო მომიტეოსო,.... მაშინ ენასამო, როცა ხემს დანაშაულობას გადაუხდით.

გულარ. რა მშენიერებაა სთქვა!

პიერკენ. ყოჩაღ, ბიჭო!

ვიოლეტ. სისარულითა ვსტირი, ემაწვილებო, სისარულითა ვსტირი მე!

მმრბ. ანა დმერთო, რა ანის ესა? მე არც ვი მეგონა, რომ ხემი ცოლი ასე ნიჭიერი გამოდგებოდა.... ოჰ, ხემო მშენიერო.... მომიტევეთ, ბატონებო! (ხუმართ ცოფსა) ყოჩაღ. ყოჩაღ, ქალო!

სოლი. (ხუმართ) ოჰ, რა ბედნიერებაა! ეს იმას სჯობიან, წედან შენა და დე-ლა-ბრივმა რომ მოიგონეთ!

მმრბ. მაშ ანა და! (ცაღკე) მართლაც რომ ასე სჯობიან! (სმამაღლა) ma chère, იმასთან წადი,.... ბატონებო, გთხოვთ ხემს კაბინეთში მიბძანდეთ, მასამდისინ ჩვენს ანგარიშებს გავათავებდეთ.

გულარ. ბატონი ბძმანდები, ხემო კარგო!

პიერკენ. ხემო უზირველესო, მეგობარო.

ვიოლეტ. ხემო ბატონო—რასაც გვიბძანებ, ყაბუფსა ვარბო.

მერძ. (სტოლსუ მიუბიჯინება.) ახლა? — ამბობდით, რომ მე მატყუარა ვარ?

გულარ. თქვენა სართ, ჰირველი ჩვენი ნიჭიერი ვატი.

პიერკენ. მილიონებს იშოვნით, ოღონდ კი ერთი მანტა გქონდეთ.

ვიოლუტ. ვარტო მერკადე, იმდენს მოვიტადით, რამდენიც შენ სებს უნდოდეს.

ჟველანი. უთუოთ, უთუოთ!

მერძ. ეგრე ბრძანებთ დღესა?! მაგრამ, სულ ერთია, მანტა გმადლობთ, ვითომც გუშინ გითქვამსთ აგრე, ისე მივიღებ. მადლობელი ვარ, ბატონებო.... ნასკამდისინ. (ჩუმთ გულარს.) ნასკეაწს საათს უგან, ან ერთს საათს უგან, თქვენი აკტიებისთვის მიწს დავუშვებ.

გულარ. ვარტი, ვარტი.

მერძ. (მიერკენს ჩუმთ.) — აქ დარჩი შენა.

პიერკენ. აჯა, ვრჩები. (სხვანი, მერკადეს კაბინეტში, მარჯვნივ, ტადიან).

აგმოსვლა მერძე.

მერკადე და პიერკენ.

მერძ. ჩვენ მარტოკანი ვართ ესლა, დრო ან უნდა დავუკარგოთ, გუშინ ქვემო-ენდრის აკტიები იფასში ძალიან დაიწია. ესლავე ბირჟაზედ წადი და შეისყიდე ორასი, სამასი, ოთხასი, ხუთასი.... ერთი გულარი ნასკეაწს მანტა მოგიტადის.

პიერკენ. რა კადით და როგორ დავუარამ ამ სარჯსა?

მერძ. როგორა! ეგ რა ზასუნია! — რასაკვირველია — ნადღის ფულით. დღეს აკტიები მომიტანე და სვალ ნადღ ფულს მოგტემა.

პიერკენ. სვალა?

მერძ. (ცალკე) სვალ ფასი მოემატებს!

პიერკან. შენს ესტანდელს მდგომარეობაში, რომ გოდოსათვის ჰყიდულობ აკტიებსა?

მერკ. აგრე გგონია?

პიერკან. იმ პარათში მოგწერდა თავის სურვილსა, რომელშიც თავის მოსვლას იწერებოდა.

მერკ. იქნება!... ეს, ჰიერკენ, მე და შენა ისევე საქმეში ვართ. ესტანდელს ვსვამ, როგორც ერთს წელიწადს უკან შენ გეჩვენებ მოგება, ხარკმ ასი-ათასითუმნამდინა.

პიერკან. ასი-ათასი თუმნამდინა?

მერკ. დაჭკარი სელი და ფესი დასწიე.... მე რე უტე სულ შენ შეისყიდე.... და (ხარათს აძლევს) ეს წიგნი საღამოს გასეთში დას-ბეჭდინე.... ამდამდე ტორტონის სახლში აკტიები ერთი ორად გას-დებს ივასში. წადი და არ დაგვიანო.

პიერკან. მივრბივარ, მივფრინავ!... შეიღობით. (გადის შე-კარებში.)

გამოსვლა მერკან

მერკადე, მერე ჟუსტენ

მერკ. მართლაც, რომ მიჭფრინავს! როდესაც მაქმადმა სამი ალალ-მართალი კაცი იშოვნა, და შეიფერია ეს არის ძნელი კაცისათვის — მაშინ მთელი ქვეყანა იმის სელში იყო!... მე გი.... ვე-ლას ჩემს მოვალეებს ვაჯობე ესტა!... გოდოს მოსვლა, რომ მოვი-გონე, ამითი ვიტე ესტა მე რვა დღეს, და რვა დღე ჩვენისთანა კაცისათვის ერთია, რაც ორი კვირა. მე ვერდელენს დავასწრობ და ქვემოე-ნდრის აკტიების ფასს სამი-ათას თუმანზედ დაბლა დავსწევ და მაშინ, როცა ეს ჩემი ვერდელენი აკტიების ჰყიდვას მო-ინ დომებს, თვითონვე ასწევს ფასებსა და ამითი მე მოგებას დავრჩე-

ბი. აკტიები თავის ნამდვილ ფასებზედ უფრო მეტად ეღირებინა. მე მოვიგებ.... სწორით სამოც-ათას თუმანს; აქედამ ნასევას ჩემს მოვალეებს დაუჩივებ და დანარჩენით—მე გავსდები მრთელი ბირჟის ბატონი. (სტენაზედ ამაყათ გაივლ გამოივლის.)

ჟუსტან. (მარცხნივ კარებიდან.) ბატონო!

მერბ. ვინა ხარ? რა გინდა ჟუსტან?

ჟუსტან. აი, ჩემო ბატონო....

მერბ. სთქვი რაღა!

ჟუსტან. აი უფალი ვიოლეტი მზირდება, ექვს თუმანს გაჩუქებო, აღონდ კი გოდოსთან მიმიყვანეო.

მერბ. ექვს თუმანსა? (ცაღკე) მე მომხარა იმ წყეულმა.

ჟუსტან. თქვენ ბატონო არ იხუბებთ, რომ მე ჩემი გასამჯელო დამეკარგოს.

მერბ. კარგი, გაძლეე ნუბას; შენც იცუღლუტე, რა უმჯეს!

ჟუსტან. აი, კიდევ ბატონო.... გულანიც მძღვეს..... და.... სსესანიცა....

მერბ. გამოართვი, გამოართვი! ნუბას გაძლეე!

ჟუსტან. მადლობელი გასლავართ, ჩემო ბატონო.

მერბ. დეე, ვეელამა ნასოს გოდო! (ცაღკე) დე-ლა-ბრივი არ შეკრთებ და სეჩს აქაც იზოვნის. (ხმა მდღა.) ვეელანი, ესე იგი ზიერგენს გარდა.... (ცაღკე) თავის მიშენს, იმ წამსვე იცნობს, წყეული.

ჟუსტან. მდღის კარგი, ჩემო ბატონო.... ახ, უფალი მინარი მობმანდა. (ჟუსტანი მარცხნივ გადის).

გამოსვლა მათე.

მერკადე, მინარ.

მერბ. რამ მოგიყვანა კიდევ, აქ?

მინარ. უბედურებამ და სხსო-წარგვეთილებამ!

მერკ. როგორ თუ უბედურება?

მინარ. ამბობენ, გოდო მოსულაო! თქვენ-ესლა მილიონის
პატრონი ხართ.

მერკ. განა ეს უბედურება?

მინარ. დიას!

მერკ. გასაკვირალი კაცი ყოფილხარ, ჩემოძმაო! მე ავიწერე ჩემი
გაჭირება და გაგატყუებ—შენ გისაროდა. ესლა გაგებული გაქვს,
რომ სიმდიდრე ისეა მსჯეს და მილიონური გაგსდი—შენ იმასი—ეს
უბედურება აწისო! და ამას იქითაც შენ ჩემი ოჯახის დამოყვრებას
აპირებ? და—თქვენ უფალო—ჩემი მტერი ყოფილხარო!

მინარ. ო, ღმერთო ჩემო! ჩემი სიყვარული თქვენ ქალსადმი
მაძინებს ესლა, რომ, რადგანაც გამდიდრდით—უფლის აღარ მომცემთ....

მერკ. უფლისა?... ცოტა იმისთანა კაცი, რომელმაც თავისი
გულის წაღილი და სურვილი, ყუთში ჩაჭკეტოს! მედამა კი არა
კვრძობთ ჩვენს გულსა და სულსა, მოლოდ მასინა კვრძობთ ერ-
თსაც და მეორესაც, როცა შემოსავლის და გასავლის ანგარიში გვაქვს,
შენ მაძლევი მე, შენს სამი ათას თუმანსა... მე ესლა არა მსჯეს
უფლება, რომ მილიონზეაც უარი გითხრა, (იქით) რომელიც არც
კი მსჯეს. (ხმა ძალა) მე მიყვარხარ, ემაწვილო გაცო. შენა—
კეთილი და სვინიდისიანი გულის კაცი ხარ; — ეს მომწონს მე
ეს.... ეს.... მე თვითონა მცვლის. ას! ნეტავი ჩემი სამოცი ათასი
თუმანი მაკვიგო, მასინ.... და.... (შემოსულ პიერკენსა ჭხედამს) აი,
აი, აი, შივიდე, მომივიდა მომივიდა.

გამოსვლა მეთერთმეტე.

იგნიევ, პიერკენ, ვერდელენ.

მერკ. ახ?

პიერკენ. საქმე გათავებულა.

მერკ. უოჩაღ, უოჩაღ!

ვერდელენ. მერკადე, გამარჯობა.

მერძ. ა, ა, ვეწდელენ, გაგვიმარჯოს.

ვერდელენ. შენ დამასწავრ მე; ესლას მე მეტი უნდა ვამდიო; მაგრამ არა უშავს რა, უხანდათ მოგიხსენებია ეს საქმე! გმადლობ. ჯო, მართლას, შეიძლება მოგილოცო, პირის სელმწიფეე — მოსაქმე-ნახალეონო (იციის) სა, სა, სა, სა!

მერძ. ეს რას ნიშნამს?

ვერდელენ. წუხანდელ შენ სიტყვებსა!

პირამენ. არავის სჯერას, რომ გოდო მოვიდა.

მინარ. რატომ არა სჯერათ? — როგორ შეიძლება.

მერძ. განა, ეჭვში არიან?

ვერდელენ. ესლას ეჭვში აღარ არიან. მე ვერ მეტონა, რო ეს ის საქმეა, შენ რომ ამბობდი, რასმე მოგასხვრისეო!

მერძ. მე?... (ცაღკე)... ი, ი, ბრძეო!

ვერდელენ. გოდოს მოსვლას შენ იმიტომ მოიგონე, რომ ამ სმით შენ ესტიბანი გაიკეთო და ავციებინ მოგეფიღონ დაშენ იმედი გაქვს, სვალ იულები მოიგო, როდესაც ავციებს ფასი მოქმატებით — და ესლას კი შენ ჯიბეში ერთი გროშიც არა გაქვს!

მერძ. უჲ, უჲ, უჲ, რა მშვენივრად მოიგონე ეს!

ვერდელენ. (ბუხანთან მივას) და როდესაც ეს ზატოვ-ტემუფი სემგონო ვარტა ვნასე... სწორეთ იმისთანა, როგორიც ინდეკეთში იციან, იმ წამსვე მივსიდი, რომ იმისთანა ვარტას ელისეისის მინდვრებზედ შენ ვერ იშოვნიდი და გოდოს მოსვლის ეჭვი, ესლას აღარა მავს... ახა, ბიერეკნ ჩახბრე რაღას ავციებო.

პირამენ. ავციებო?... ჯო!... მაგრამ აი რა....

მერძ. (ცაღკე) მალე, თორემ დავიღუპე, ეს არის! (სმას მადლას) ახა ვნასოთ ერთი!

პირამენ. მოითმინეთ.... რაც ესლას სთქვას, მართალი, რომ იფეკს?

მერძ. უივალე ბიერეკნ!

მინარ. მოითმინეთ ზატონებო; გოდო აქ არის, მე ჩემი თვალთა ვნასე და ველახარაკე კიდვას.

მერკ. გეუფრებათ?... ელაზარება კიდევ!

პიერკან. მეც ვნახე.

ვერდელენ. მე ეტვი არა მჭებს! ჯო, სხვათა შორის, რომელ სომალდით მოვიდა გოდის ამხავი, რომ აქ მოსულას აზირებს?

მერკ. რომელ სომალდითა?... და.... რტრიტონა.

ვერდელენ. საკვირველია, ეს ანგლიური გაზეთები, სან და სან რა რიგათა სტუეიან! მხოლოდ ერთი სომალდია, სასკლად რალკვიონა.

პიერკან. კრიჭა! მას ასე ყოფილა საქმე?...

მერკ. კმარა! აკტიები, აკტიები, უფალო ჰიერკენ.

პიერკან. არა, ბატონო, მოითმინეთ, რაკი ფულები არა გაქვთ, მოითმინეთ. მე გოდო უნდა ვნახო უთუოთა!

მერკ. თქვენ გოდოს ვერ ნახამთ და ვერა. მას, თქვენ ხემა სიტუგა არა გვერიათ?

ვერდელენ. ყოხალ, მერკადე, ყოხალ!

მერკ. (მინარს) გთხოვთ, გაისარჯოთ და გოდოს უთხრათ: რომ მე რტდა ზთი-ათასი-თუმნის აკტიები ვიყიდე.... იმან იტის კიდევ... და ხემ მაგვირათან სთხოვეთ გამომიგზავნოს (უფრო სასტიკად) სამი ათასი თუმანი, წინდა წინ ბეთ მისცემათ. იმის შეძლების კაცსა, ამდენი ფული ჯიბეში მუდამ ექნება. (სუმით) ესე იგი, თვენ თქვენს ფულებს მომიტანთ.

მინარ. ძალიან კარგი.

მერკ. სომ კმაყოფილი ხართ ესლა, უფალო ჰიერკენ?

პიერკან. ჯო, დიას, დიას,.... მასინ ნამდვილად მოსული იქნება.

ვერდელენ. ჯო, დიას, ჯიბე მაგრა დაიჭი, მაგ სამი ათასი თუმნისათვის.

მერკ. ვერდელენ, მე უფლებსა მჭებს, რომ მაგ სიტუვისათვის დაგმდურა და შემოგწერე კიდევ... მაგრამ მე, ჯერ შენი მოვალე ვარ.

ვერდელენ. ბიჭოს! შენა—შენს განჯინაში გოდო გყავს ჩამ-

წვედგული; ქვემო—ენდრის აკტიები თანდა თან მატულობენ ფასში და მატულობენ. დღესაც ემატება ფასი და ემატება—ისე რომ ანტი ვი ვიტი—რომელ ფასზედ გაგხერდე. საქმე დატრიალდა რაღა! შენმა წერილმა ყველანი გადაარია. ჩვენა, ბიჭყასუდ, მადნების შემუშავების ანგარიშები უნდა გამოგვანდლოთ ესლა. ეს მადნები იმტენს მოგებას, გვიქადის როგორც მონის მადნები და.... შენი სიმდიდრე გაკეთებული იქნება მასშინ,.... შე ვი ჩემის საქმის გაკეთების იმედი ქონდა.

მერძ. ესლა შესმის რისთვისაცა ხარ შენ ესლა აღძვოთებული. მას აი, სიღამ არის თქვენი ეჭვი.

ვერდელენ. ამ ეჭვსა, გოდოს ფულები, სრულებითი გააქრობს.

გამოსვლა მეთორმეტე.

ივინიკე, ვიოლეთ, გულარ და სხვა. მოვალეები.

გულარ. ას ჩემო კარგო!

ვიოლეთ. ჩემო კეთილო შეკვადე.

გულარ. რა კაცი უოფილა, ეს გოდო!

მერძ. (ცაღკე) საქმე კარგათ მიდის.

ვიოლეთ. რა სდილობინია!

მერძ. (ცაღკე) ძალიან კარგათ მიდის ჩემი საქმე.

გულარ. ოს, რა მშვენიერი გულის კაცია!

მერძ. (ცაღკე) მშვენიურად მიდის საქმე!

ვერდელენ. თქვენა ნასეთ?

ვიოლეთ. თავიღამ-ფესმდინ.

პიერკენ. ელანარაკეთ კიდევცა?

გულარ. ისე როგორც ესლა თქვენ გელანარაკებით; და ფულის მოძრა!

ვერდელენი ჩვენ სუყველას მოგვცა ფულები!

მერძ. რა არის? როგორა, როგორა?... ფულები მოგვცა?

გულარ. სულ, რაც შეგებოდა. სუთი-ათასი თუმანი, სარგებ-
ბლითა.

მერკ. (ცაღკე) მესმის.

გულარ. და რვა-ასი თუმანი ბილეთების ფულიც ზომცა.

მერკ. ბილეთები.... ბანკის ბილეთები?

გულარ. დიას, ბანკის ბილეთები!

მერკ. (ცაღკე) არა მესმის რა ღმერთმინი! ჰა, რვა-ასი თუმანი
მას, ამას მინარი მისცემდა.... ესღა მხოლოდ ორიათას-ოც თუმანს-
ღა მოიტანს.

ვიოლეტ. მე კი.... მე ცოტას დაუკლებდი კიდევცა.... არა,
სულ მომცა რაც შეგებოდა, სულ უგანასკნელ გროშამდინ!

მერკ. სულა?... (ცაღკე).... ესეც თავის სარგებლით?

ვიოლეტ. მთელის სარგებლით—სულ თვამეტი ათასი მანეთი.

მერკ. (ცაღკე) ღმერთო, რა უოხალი უოფილას ეს დე-ლა-ბრივი!

ვიოლეტ. დანარჩენი, თორმეტი ათასი მანეთი....

ვერდელენ. ჰა, დანარჩენი?

ვიოლეტ. ისიც საღდი ფული მომცა.... აი აქა მაქვს!

მერკ. კიდევ?! (ცაღკე) ოხ, ღმერთო სემო, მინარი კვლარას-
ფუქს ვერ მომიტანს.

გულარ. (სტოლთანა ჯდება) და ესღაც, უოკელს აქვენ მო-
კალეს, სულ საღდი ფულებს აძლევს.

მერკ. ესღაცა?

ვიოლეტ. (ესეც სტოლთანა ჯდება.)

დიას, სარგებლითვე, სულ აქროთა, კვრცხლითა და ბანკის ბილეთებით
იმღევს.

მერკ. (გაოცებული) ღმერთო სემო? მინარი რაღას მოიტანს.

ვერდელენ. რა დავკმაართა, შეგვადე?

მერკ. მე.... არა.... არაფერი.

გამოსვლა მესამეზე.

ივინივე და მინარ.

მინარ. თქვენი სიტყვა შევასწულე.

მერპ. (კანკაღით) ჭა!.... მომატანეთ.... წამდენიმე.... ბილე-
თუბი....

მინარ. წამდენიმე ბილეთი?... რასა ბრძანებთ. გოდომს სთქვა,
როგორ თუ მხოლოდ ასია-ათასი თუქმანიო? (გულაწ და ვიოლეტ წამო-
დგებანს. მარტო მანაწა სტოლთანა ჯდებან, ეველანი, გაწს უდგებან).

მერპ. მეუფრება, მეუფრება.

მინარ. აი ასი-ათასი-თუქმანიო, და წაუღეთო. (მინარნი ჯიბი-
დამ და უბეებიდამ ამოიღებს სსვილ-სსვილ შეკრულ ფულების ჰაჩკებს
და სტოლსე დასდებს.)

მერპ. (სტოლთან უცებ მივარდება და დაჯდება) ჭა?... (ბი-
ლეთებს უეფრებს)... ეს რა არის?

მინარ. ასი-ათასი თუქმანი.

პირკამენ. ჩემი ასი-ათასი თუქმანი, ჩემი ფული.

ვერდელოენ. დიანს, სწორეთ!

მერპ. (სწრულებით გაოცებული) ასი-ათასი თუქმანი, მე ვსეადამ....
მე ხელში მაჭირამს.... ასი-ათასი თუქმანი ხელში მიჭირამს! (მინარს)
საიდანა იღე ეს ფულები?

მინარ. იმან თვითონ მომცა.

მერპ. (ძალას იტანს) იმანა? ... ვინ იმანა?

მინარ. იმან, ღმერთო,.... გოდომს.

მერპ. (ევირის) გოდო?... ვინ გოდო?... სადაურნი გოდო?...
როგორნი გოდო?...
მინარ. გოდო, რომელაღ ინდოეთიდანა მოვიდა.

მერპ. ინდოეთიდანა?

ვიოლეტ. ჭო, და, რომელიც თქვენ მოვალეებს ისტუმრებს და ფულებს აძლევს.

მერკ. რამ გადაგწიათ?... განა მე....

კიპრ. სწულებით შეიშალა ეს ვატი! (უკვლავ მოვალეები სცნის-სედ შეჯგუფდებიან, ვერძულენ ყველას სუძით ეღაზანაკება)

ვერდელენ. დიას, დიას, ამითი ყველას! თავისი მიიღეს ეს-სეშმანიტია, ბატონო.

მერკ. ყველამ თავისი მიიღო!... ყველამ! დიას, მართალია!... ას! მე თვალებში, წითლად, ლურჯათ, შავათ მესვენება რაღაცა.... მთელი ცის-სარტყელა ცრიალობს თვალ-წინა

გამოსვლა მეთოთხმეტე

იგინავე, მერკადეს ცოლი, და ჟული (შემოდინ მარცხნივ კარე-

ბიღამ) დე-ლა-ბრივ (შემოდის მარჯვნივ კარებიღამ

ცოლი. ჩემო კარგო, შეიძლება ესლა განახოს გოდომა?

მერკ. ჩემო ცოლო, ჩემო ქალო, ადოლფი,.... ჩემთან დადექით. თქვენ სომ ჩემი მოტყუება არ გინდათ?

ჟული მამა, რა დაგემართათ?

მერკ. მითხარით ერთი.... (დე-ლა-ბრივს დანახამს და დაიყვი-რებს) მიშაპენ... და გამოუცვლელი!...

დელაბრ. კარგია რომ მე მადამ მერკადეს დაკეთანსმე, თორემ ესლა ორი გოდო იქნებოდა აქა, რადგანაც სამდვილი გოდო მოვიდა,

მერკ. ჭო.... განა.... მოვიდა მართლა?

ვერდელენ. შენ განა არ იცოდი?

მერკ. მე.... როგორ არა! გამდლობ შენა ჩემო ბედო, მეივე-ბის მხრძანებულო, ნისიუბის დედოივალო, ფულების ბატონო, და ნდობის- მშობულო, ბედო, ბედო, — გამდლობ შენა! რამდენი ხალხი

აქ შენ გეძებს და შენ მკასეთ მოდისაჲ ჩემთან ინდოეთიდაჲ! ოჲ შე ეოველთვის განზობდი, რომ გოდო კეთილი და სვინდისიანი კაცია მეთქი. (მივა წაღოთან და შვილთან) მომესვიეთ წაღა, და მოდიო დაგკოცნათ!

სოლი. (ცრემლით)... ჩემო კარგო!

მამრ. (ხელს მოჭიდებს) შენა—შენ რა კარგი ხარ და რა კეთილი გულისა, ეოველს უბედურებაში....

სოლი. მე ძალიან მისწიან.... შენ გეშეველა ესლა და მდიდარიცა ხარ!

მამრ. და სვინდისიანი და შატირიანანი! ჩემო შვილო, ჩემო შვილებო, ესლა გაგიტყდები.... მე აღარ შემიძლო, მეტს ველარ ვითმენდით.... მუდამ იფიქრო ვიყავი, მუდამ ჭასრებით გაწვალებული ვიყავი და მუდამ იფიქრედი.... გშირიც კი ვერ გაუძლებდა ამდენს ტანჯვასა.... სშირად—განზრვასაც განზრებდი.... ხა, დასვენება მინდა ესლა.... ჩვენ სოიველში ბედნიერად ვიცხოვრებთ.

სოლი. სოიველი მოგწეინდებს შენ.

მამრ. ანა, მე ამათის ბედნიერებით ვიცხოვრებ, მაგათ ბედს შეგწეურებ. (უხვენებს მინაწას და ვულის) და შემდეგ ამ იფულებს შონითა და ბირეასედ თამაშობითა და ცრიალითა.... მე მიუწინეობას მივწეოვ სელსა, მე.... მამის სანქმში კართობილი ვიქნები. (თავის მოვალეებს) ბატონებო, ჩვენ სომ ისევ მეგობრები ვიქნებით, სომ არ დამივიწყებთ და ერთად სანქმებს აღარას დროს აღარ ავიდებთ; არა? (დე-ლა-ბრივს) უეულო დე-ლა-ბრივ.... გაძლევთ, თქვენს რამ-მოცდა ცნრიათ თუმანს, სამ მანათის, ექვს შაურს და რა კანკიკ ნახევარს.

დელაბრ. ო, ო, მადლობელი განდავანათ!

მამრ. და სესხით გაძლევთ ათას თუმანსა.

დელაბრ. მე... ათას თუმანსა? მაგრამ.... არ ვიცი როდის შევიძლებ მაც ვადის გადახდას....

მერკ. არა უშავს-რა, ინებეთ ათასი-თუასნი, მე ერთი ჭაჭრი
მაჭკს....

დელაბრ. კარგი, მიბოძეთ.

მერკ. ას!... მე.... ესღა ჩემი ჭმარებთა, ჩემი ჭმარებთ, და
არა მე—სსვისი!

სოლი მეჩკადე!.... გოდო გიჭდის.

მერკ. ჭო, ჭო. წავიდეთ, წავიდეთ. გოდოს ბეგრჯელ მე სხვას
ვაჩვენებდი სოღმედ, და ასღა დროა, რომ მე თვითონა ვნასო ნამდვი-
ლი გოდო. წავიდეთ ვნასოთ ჩვენი გოდო!

(ფარდა დაეშვება.)

ძოტე სანინელი

ერთი უბედურთაგანი

(დასასრული)

V

ბოლოს მოვიდა სსსამართლოში განკითხვის დღეცა. მსიარულმა აზრილის მსემ თითქო დამცინარის ღიმილით მოჭიფინა თავისი ბრწყინვალე შუქი ბნელს, შემჭვარტლულს სსსამართლოს დარბაზს, ჭედით გატენილს ხაღწითა. ნოელ რამბერმა იცოდა, რომ რამდენსამე წუთს შემდეგ უნდა წავიდეს და წარსდგეს ნაფიცთა და მსაჯულთა წინაშე; იერი მიხდოდა და ტუჩებს მღელვარებით იკვებოდა. უანდარბებიც რომელნიც მოვიდნენ მის წასაყვანად, თვალს უშერებოდნენ ერთმანეთს თითქო აზრობენო: „რო? დაგიწყო გულმა ძველს თუ არა.“

მართალიც იყო. გული ძალიან შეწუსებით უძგერდა. იგი ჰატორსანი, გულუბრყვილო კაცი, გულადი სხვისათვის თავ-დადებამდე კეთილი სხვისათვის თავ-გაწირვამდე, უნდა დამნაშავეთა სკამზედ გამოცხადებულყო და მოთმინებით ყური ეგდო როგორ ჭკიცსვენ სსსამართლოდ, სსჯაროდ ავასაკს უძსინან, კაცის მკვლელად სდიან. მოდი და ამისთანა ყოფაში გული გულის ადგილას გქონდეს! როცა ცისი-დამ გამოიყვანებ სსსამართლოში წასაყვანად, როცა იესი დაადგა ჰატორსად ვიწრო ჩამოსავალ კიბესა, ნოელ რამბერმა თავლები დასუჭა და ყოვლად შემძლების სიყვარულის ძალით გონების თვალწინ გამოისატა სსსე თავის ჰატორსა უკისა. მაგ უბედურს მამს, რომელსაც თავისი ბაღლი

ისე უყვარდა, რომ ყოველს იფრს ქვეყანაზედ მის ახაცვალებდა, სხვა ნუგეში, სხვა მისაყრდომი არა ჰქონდა რა გარდა იმისა, რომ შვილი მუდამ გულში გამოსასული ჰყვანდა.

როცა შეაღეს სასამართლოს კარი, საიდანაც შექყავთ სოლმე ბრალდებულნი, სმაურობა ხალხისა სრულიად შექსწყდა და ათას-ათალი მიანხრდა ნოელ რამბერსა. შირველ ხანში ნოელს შერცხვა, ჟრჟოლამ დაურბინა ტანში; თავი ჩაჭკიდა და დააცქერდა მუაჯარსა, რომელიც გარს ერტყა ბრალდებულთა სკამს. მაგრამ მალე მოიბრუნა გული, ჰსთქვა, ბოლომდე უნდა ვიბრძოლო და ბედის უღელი ვწიოო, აიღო მძლავრად თავი და გულდამშვიდებით აქეთ იქით უურება დაიწყო. გრძნობის რღაც უცნაურის ცდუნებითა, ახლა თავის თავი ბრალდებულათ აღარ ეჩვენა, ეგონა მე თვითონ მაუურებელი ვარო და ის საზარელი დრამა, რომელზედაც დამოკიდებული იყო მისი სიკვდილ-სიცოცხლე, ეგონა ტუფილი სიზმარიო, თეატრის წარმოდგენაო.

ამ გრძნობათა ცდუნებამ გული გაუღო რამბერსა. ღიმილით შესედა ლუდოვიკე XVI დროინდელს სკამსა, რომელიც დარბაზის შუა ჩამოკიდებული იყო, უშეკლებელს ძველს ბუხარსა, მჭვარტლიანს ჭერსა, მსაჯულებს, რომელნიც მწკვრივად ისხდნენ წითელის მანტიებით, გადასედა ხალხსაც სეირის საუურებლად მოსულსა. მსიარულმა თბილმა სსიკმა აზრილის მზისამ, რომელნიც ივარდებოდა გამომ-ჭვირვალებდა და თამაშობდა ქალების ტანისამოსზედ და კაცების მოტკელებილს თავებზედ, სხვაგან გაიტაცა რამბერის გონება. რამდენი ხანია არ ენასა მზის შუქი და უნებლიედ გაიფიქრა:

— რა კარგა რამ იქნება ესლა კენსენის ტუე! დღეს სუთი აზრილია: უკვლავიერი ახლად ამწვანებული იქნება და გაცოცხლებული. რამდენი ხალხი იქნება ესლა იქ სასეიროდ, რარიგად ეთბილება, რამდენს სიტკბობებს იგებებს იქ კაცი!

ბრალდებულმა რამბერსა გაუფანტა საწყალს რამბერს ეს ტკბილი ოცნება და კვლავ წინ დაუყენა ის საზარელი ყოფა, რომელშიც ასე უღვთოდ ჩავარდნილი იყო. შირის-შირ ედგა უკანასკნელ მოქმედებას.

დრამისას, უკანასკნელს სიტუვასუსა მართლად დენისას, რომელიც წინადაუსედავმა ბედმა აწვია. ყოველივე ეს უნდა გათავებულყო. ეს არის, რით გათავებულა? რამდენსამე საათს შემდეგ ან აღიარებდნენ დამნაშავეთ, ან გამართლებდნენ!...
 „უ თუ ეგ შესაძლებელია? ნუ თუ ელირსებოდა განთავისუფლებას ცისიდამ? ნუ თუ კიდევ წმინდა ჭკეს ხაჭულაშადა? ნუ თუ კიდევ გადასვეოდა თავის შვილს, თავის პატარა უკას! თუნდ რომ შესაძლო ყოფილიყო განთავისუფლება, განა დიდ ხანს გასწევდა ეგ ბედნიერება? ვინ იცის განა სიტუვას წინადავ არ დაქვარა თავისი განახენი, მსაჯულთა განახენსედ უფრომეტად შეუბრალელებელი? ამ ფიქრებმა ცუცხლი წაუკიდეს უიმისოდაც იმ მწკვას ეჭვსა, რომელიც ჰსჯიჯონიდა ამ უკანასკნელს დროს მის გულსა. ესა წარმოუდგა თვალწინ თავისი უიმედო, უნუგეშო ყოფა ცხადად და ნათლად. ესა ჭკრძნობდა სრულიად, რომ ორ საშინელ ცუცხლშუა იყო: ერთ მსრივ განთავისუფლებას და სიღატაკე უკასა და მეორეს მსრით-სამარცხინო სასჯელი და უკას სიმდიდრე.“

ამ სამწუნსარო ფიქრებში წასული, იგი მსოფოთ შიგა და შიგათსოვებდა სოლმე ყუჩს ბრალდებულსა ოქმსა, რომელსაც უკითხავდნენ. ამ დროს უცბე მისმა მოსარჩელემ სელში მიახეხა რადაც ბარათი. ნოკლმა თვალი გადაავლო ნაწერსა და ამოიკითხა შემდეგი ბედის-წერის სიტუვები, რომელთა აზრიც სსვისათვის გაუგებარი იყო და რამბერისათვის კი მეტად ცხადი: „ერთი, ერთად ერთი სიტუვა და ყოველივე დღესვე გარდაცემული იქნება.“

თავის დღეში ამისთანა საზრელი და მწარე გრძნობა არ გამოუცდია ნოკლ რამბერს, როგორც ამ წუთსა. თითქო უშველებელი ჭკა გულზედ დაწვა, სული შეუგუბდა და ძლივსა იბრუნებდა და ვინ იცის, — იქნება თავის სიტუცხლეში შირველ ჯერ იგრძნო რადაც გაუგებარი შიშიცა. ეშინოდა, გული არ შემოწუნდესო და არ გადავიქცო და ამ სახით ამოდენა უსაქმო და ენა ჭარტალა სადღის მიზუნი არ შივცო, რომ ქალაჩუნობა შემწამონო.

— ეჰ, რაც მომივა, მომივიდეს! ჰსთქვა თავის გულში: ერთი განსაცდელი კიდე და — ყოველივე გათავდება. კაცი კაცად უნდა იყოს.

საშინელი ძალა იხმარა თავის თავზედ, მთელს ტანით გაიმართა, თავი მალა აიღო, სულით დაეხრისა მუაჯარს, რომელსედაც დახვნილა იმდენი სისხლით შესვრილი სული, დაუწყო ჰირდაპირ ეურება საღსსა, არა კადნიერებით, არამედ გულანდილად.

— ბრადებულა, თქვენი სასული? ჰკითხა სასამართლას თავ-მჯდომარემ.

— ღუი ფრანსუა ხოელ რამბერი.

— რამდენის წლისა ხართ?

— ოცდა თოთხმეტისა, უზსუსა უბედურმა, რომელიც თვალად ორმოცდა ათის წლის კაცსა ჰგვანდა.

— რა სელობის კაცი ხართ?

— ქარსანაში ვმუშაობდი.

საწყალი რამბერი ღაზარაკობდა ნელა, დაუედებულის სმით სწორედ ისე როგორც ჭლეჩები ღაზარაკობენ.

— სამართლის ქვეშ ყოფილხართ როდისმე? ჰკითხა თავ-მჯდომარემ.

— გსლებივართ, საზოალიტიკო მიზნის გამო, უზსუსა რამბერმა და მის ზასუსმა ცუდად იმოქმედან მსმენელებზედ.

— თქვენც ერეინით საღსის არეულებასში, თქვენც გიომნით ქუჩებში?

— დიაღ, შეცდომას იყო ეგ ხემის მსრით. თოფი და სმალი გე-რაიერი წამალის სატვივარისა.

— მას აღიარებთ, რომ ჰსცდებოდით?

— დიაღ, მე ეგ წინადაც მიღიარები:

— როცა გაპატივეს ზარეში მოსკედით, ისევე თქვენს საქმეს მოჰკიდეთ სული და ყოველთვის იმსა ჰსცდილობდით რომ თქვენს ამსანაგებში აკმრათ გრმნობა შერის-ძიებისა და მძულვარებისა; მუშაობის დროს იმისთანა სიმღერებს მღეროდით, რომელთაც მღერინა სოლმე ხვენის ისტორიის საუბედურო დროსა.

—მე იმას ვმღეროდი სოფლე, რაც ჩემი ნება იყო და რაც მომწონდა. მაგრამ დიდხანს არ მიმღერია. მიუღვარების შესახებ გი ამას ვიტყვი, რომ გუფიტებით ქვეყანაზედ კაცი არ არის, რომ მე მიუღლეს.

—ღიაღ, მე ვიცი, გინდათ გუფიტებით კაცად გამოიჩინოთ თავი.

—მე სსკაზედ კეთილი გი არა, სსკაზედ უბედური ვარ.

— არიან მოწმები, რომელნიც ამტკიცებენ, რომ თქვენ ყოველთვის თქვენს ამხანაგებს ამღვრევდით.

—მოწმებიო?

—ღიაღ, თქვენივე ამხანაგები — მუშაკაცნი.

—ჩემი ამხანაგები მე მამტყუნებენ? საწყლები! შესაბრაღისნი არიან და არა გასაკიცხველნი!

თავ-მჯდომარემ უბძანა, ჯეროვანი ჰატვის ცემა იქონიეთ სსსამართლოსი და მოწმებისა.

—თქვენ მეჩუ გიტდენიათ. სასაგაზდა გასათსოვარი ქალი, სასელად გარდი, განაგრძო თავ-მჯდომარემ

—გიტდენიაო? ჭსთქვა რამბერმა და ძლივს იტერდა თვალში ცრემლებსა: მაშინ ჩვენ ერთმანეთი გვიყვარდა. ჩვენ სიყვარულით ვიყავით შეერთებულნი. რამდენსამე სსსს ნეტარებით ვცხოვრებდით... მეჩუ უბედურება გვეწია, განვშორდით და ერთმანეთი დავივიწყეთ.

—მას, რასაც თქვენ სიყვარულის კავშირს ეძახით, მრუშობა ჭქვიან. ესეა თუ ისე, თქვენ ერთს მშვენიერს ღლეს გაგიგდიათ თქვენი მეგობარი, დედა თქვენის შვილისა.

—მე არ გამიგდია, არა — უზასუსა რამბერმა: ის თვითონ მიმოწმებს.

—მართა გარდამ გამოძიების დროს აჩვენა, რომ უწყალოდ ეტყოდით.

— მართლან? ჭსთქვა გაოცებით რამბერმა.

—სოლო თქვენდა სასარგებლოდ ეს უნდა ითქვას რომ თქვენი უკანონო შვილი თქვენ შეგიწყნარებიათ. როგორა ჭზდით?

— როგორ? ისე რომ მართლა კაი ბაღლი დადგა. ბოლოს კაცდაც კი გამოვიყვანდი (სალხმს გაიხსარსარა). დიად, მე იმას მართლა და კაცად გამოვიყვანდი! როგორაა ჭსრდიო? ისე კზრდი როგორც ჭსრდის შეილის ტოიადი მამა. მე იმისათვის ოთხის კაცის ოდენა კუმუშაობდი სრულმე.

— თქვენ არ გესმიფ რის თქმა მინდა. მე გკითხავთ შეკლასში სადმე გიბარიათ, თუ არა.

— შეკლასშია? არა მე თვითონ ვასწავლიდი. ჯერ სულ ზანაწას და წერს კითხვა კი იცის.

— არა მგონია, თქვენ იშისათვის გესწავლებინათ რამ.

— მე რომ დამცალეობდა, ყველაფერს ვასწავლიდი რაც მე თვითონ ვიცი.

სალხმს გაბორბტებით სმაურობა შექმნა.

— მართალნი არიან, ჭსთქვა თავის გულში რამბერმა უნებლიედ ჭინრცხვილ-მოარეულმა: მართლა და, აბა მე რა ნება მქვს რომ ასე ვლანზარაკობ. ეს სიტყვები, რომელნიც აქა ვსთქვი, ჩემთვისვე სამარცხვინონი შეიქმნენ. ვიცი ესლა თავი როგორ უნდა დავიჭირო.

ამის თქმაზედ საშინელმა ცეცხლმა თვალებში გამოუელვა.

რაც კი რამა ჭკითხეს ოლ ლაკერდაკის მოკვლის თაობაზედ, მასზედ თუ როგორ გაატარა პირველ იანკრის ლამე და რას აკეთებდა იმ სახლში, საცა ლაკერდაკი მკვდარი იზოკეს, რამბერმა არაფერი ზანსუხი აღარ შიჭსტა.

— ერთი მითხარით, რას აკეთებდით პირველ იანკარს? ჭკითხს თავ-მკვდარმა რემ.

— ქუჩებში დავწანწალებდი, კეებდი ლუგმა ზურს, მშიერი ვიყავ.

— მგონია, იმ სალამოზედ თქვენ სასმელიც გიშოვიათ. თქვენის სახლის კარის-მცველმა გვიამბო, რომ იმ სალამოს, შინილამ რომ გამოსუფხარო, მეტად არეული ყოფილხარო, თითქო მთვრალი იყოვო სად წასკვლით მამინ შინილამ?

— არ მასსოვს.

— სულ ერთია, საცა უნდა წასულიყავით დიდი არაიერია. საქმე იმაშია, რომ თქვენ იქ მოგასწრეს და დაგიჭირეს, საცა ლაკერდაკი იყო მოკლული. თქვენ ის-ის იყო კაცი მოგეკლათ. მიხეზი აუ-კაცობისა ცხადია: თქვენ მოგიკლავთ იმისათვის რომ ის უბედური გაგეცარცვათ.

— გამეცარცვა?! დაიძსა რამბერმა და ამ ძანსილში გამოითქვა გულტკენილი და გაუზატერებული ამხარტაენება პატროსანის მუშაკისა.

მან თამაზად, ამაყად და წყნარად შესედა კაცსა, რომელმაც გაბედა და აკადრა ამისთანა სიტყვა. თავ-მჯდომარე, მსაჯულნი და ბრალდები თითოეუ წერს სულაც არ უგდებენო: ერთი ბრხსილებს იწმენდა, მეორე ერთ უკან იფხანდა და სხვები ამოქნარებდნენ. უბედური რამბერი გაშრა და მოკლული იყო ამისთანა გულგრილობის გამო, რომელიც იმის ნიშანი იყო, რომ რამბერის დანაშაულობასედა ეჭვი აღარა აქვთ.

ეს რომ ნახა, მამინ კი განიხრახა: პირობასედა დაკეთანსებია, გავიფიდი თავსო.... მძიმედ დაეშვა სკამზედა და მთელი ტანი აუცახცახდა. მერე გადიგლო თავი უკან და საშინელის ირონიით დაიძსა:

— დიად, მე მოგაკალ და მოგაკალ იმისათვის, რომ გამეცარცვა.

მის სმასი ისმოდა რაღაც საზარელი, სმა გაემენდილი ქებითი და გარტებულს ხალხს კი ეგონა რომ თავ-ღაჭერილი სახსარიაო.

— მამ აღიარებთ რაღა თქვენს დანაშაულობას? ჭკითხა ტივად თავ-მჯდომარემ.

— აღიარებო? უპასუხა რამბერმა: რას? იმას რომ მე მოგაკალ? თქვენ სომ ამას უჩემოდან დაამტკიცებდით. განა მართლმსაჯულებს ყოვლად მტოდნე არ არის, ყოვლად მსედველი, ყოვლის იერის გამომცნობელი? ოთახში რა კაცსა სედავთ? ერთი მკვლარია, მეორე,

ცოცხალი. აქ რა დიდი ღარი და საზი უნდა, აიღეთ და ჩამოასხეთ კაცის მკვლელი! ჩამოასხეთ ქურდი და კაცის მკვლელი, ჩამოასხეთ! ბეჭი ჩინინი რად გინდათ, თქვენ, ყველაფრის მცოდნენო, ყველაფრის დაძინსკელნო, ყველაფრის გამომცნობელნო!

ამ სიტყვებს რომ ამბობდა, რამბერი საშინელი რამ იყო, დიდებულად საშინელი და ყველანი, ვინც კი მასინ იგი ნახა, უნებლიეთ შეკრთნენ. სალსს რაღაც თავ-ზარი დაეცა. იერ-მკრთალი, ჩამომხმარი, იგი ღაზარაკობდა ისე თითქო ძილშიაო, თითქო ჭბოდაგსო, იგი ღაზარაკობდა ისე თითქო ვიღაც უსილაკს, იქ არ მყოფს ეუბნებო და ანუ მომავალს საუფროებს შეჩვიოსო.

— მას ტყდებით რაღა? განუძეოდა თავ-მკვდომარემ და ცდილობდა სიტყვაში რაშიმე დაიჭიროს.

თქვენ ამტკიცებთ ჩემს დანაშაულობას და რაღა მეთქმის, უთხრა რამბერმა.

— ესლა თქვენ თვითონვე არ გამოგვიტყდით?

— მას კარგი! მართალია, გამოგვიტყდი, მე მოგაკალ.

ხოელ რამბერმა ამ სიტყვებით თავისი თავი ჯალათის ხელში ჩააგდო. საკუთარის ნებით, გმირულად, კადნიერის გამბედაობით უზურგი შეუქცია ყოველისიერი: თავის ჰატიოსნებას, თავის წარსულსა, თავის კაი-კაცობას. ყველასიერი უარ-ქყო და თავი მისცა ჯალათსა. იმ ეშმაკეულს მაცდურებს ველარ გაუმავრდა და შექსწირა თავის შვილის ბედნიერებას ყოველისიერი, რაც კი მის ღირსებას, მის კაცურ-კაცობას შეადგენდა. ქვეყნის საწვეველად სდიდა თავის თავს, კაცის სისხლის ცოდვას იღებდა ქვეყნის წინაშე და სულ ვისთვის? თავის ჰაწაწა უკებისთვის. იგი მოურთგდა კაცის მკვლელს, მის ადგილას ჩადგა და თავის თავსედ მიიღო ყოველისიერი: სიწყნარელი და სის-ჯგელი. რაღაც გაშმაგებული სიტყვებით მან დაარღვია, მან დამიწა თავისი ჰატიოსანი, ჯაივის მწვევი ოცდა-ათის წლის ცხოვრება, — და ამ დარღვევას და დამიწებას შეაკლა მთელი თავისი უკანასკნელი ძალ-ღონე. ჭივიქრობდა, თუ წასასდენი ვარ, დიდებულად მაინც წავსდეთ,

ისე როგორც ვაჟებსა ჭშუქსინსო. ამისგან სსსამართალში მოგრო-
ვილს საღვსს ესლას კადნიერებით და გამბედაობით დაუწყო უერება,
თითქო სჯომრად ითხოვსო.

რაკი რამბერმა თავისი თავი აღიარა ღავერდავის მკვლელად, საჭმე
გათავებული იყო. აღარც მოწმებს, აღარც ბრალმდებელს, აღარც
მოსარჩლის მოქმანსულ სიტყვებს უერი აღარავინ არ ათხოვს. ყოვე-
ლივე ეს გაუქმდა იმ საშინელ განახენის წინასყე, რომელიც თვითონ
რამბერმა თავის თავზედ წარმოთქვა.

— ჭკუიღამ შეშლილია! ჭსთქვა ერთმა იქ დამსწრემ: არავერი
გეში და საბუთი არ იყო მის გასამტყუნებელად. ბეკრი ბეკრი ცისეში
ჩსვამდენ, ან ტულანში გაისტუმრებდენ. ესლას კი თვითონ გაუ-
წვდინა კისერი ჯალათსა. ეს რა ქნა, თქვენი ჭირიძე! ეგ ადამიანის შვილი
არ არის.

რამბერი კი, გატაცებული იმითი, რომ თავი დასდვა შვილისა-
თვის, ამბობდა თავის თავად: უაკი გამბედაიერდება! უაკი მდიდარი
მეუღლებს.

და სასუსედ ამოებულდა გმირული თავ-გაწირვა. რამბერი იმ ჯუ-
რის საღვსს ეკუთნოდა, რომელიც მსად არიან ძარღვი გაისხსნან, რომ
მწუერვალს ამხანაგებს თავისი სისხ ი სვან და იმითი წუერვილი
მოუკლან, რომელიც მთლად მიეცემიან. სოღმე სსუკრზლად: იდეას,
ანუ საყვარელს არსებსას. ეგ უზუმარნი წამებულნი და გმირები, რომე-
ლნიც უნაღვად თავსა ჭსდებენ სოღმე სსვისათვის, უფრო სშირად
დატაკთა რაზმში მოიპოვებინ.

სოღმე რამბერი ჭკრძნობდა თავისის გულის სირღმეში, ჭკრძნობდა
მთელის თავის არსებით განუსაზღვრელს უზომო სიყვარულს თავის შვი-
ლისადმი, სიყვარულს განუსჯელს, როგორც პირუტყვის სიყვარულია
და სათუთოს და ჩაზს როგორც ქალის სიყვარულია. რამბერი იყო სამ-
ღვილი და ჭკშმარტი ძამა. დედა ვერ იგრძნობდა იმ აურებელს,
კიუერს სისარულს, რომელიც თავიდან იქსამდე ტანში დაუკლიდა
სოღმე ამ კაცს, როცა კი თავის ზაწაწა შვილს კანკალით გულ-

ზედ მიიკრავდა. რაღაც დიდებულებს იყო ამ შეილისადმი მამის სიყვარულში. ამიტომაც რად უნდა გვიკვირდეს ამისი თავ-დადება შეილისათვის. რა? სიცოცხლეს ჰსწირავდა! ბატონებო, სისარულით შეჰსწირავდა არა ერთლსეულ, ათასჯერ, თუ შესაძლო იქნებოდა. ჯალათის ჯასს გაუშვირა კისერი. ამით მითამ რა? შეილს მოუზოგა ლუკის პური. ნამოუზოგა ბინა, თავისუფლება, კაცური ცხოვრება! დიანდ, შეილის საბედნიეროდ გაიწირა თავი სასიკვდილოდ. მაინც უიმისოდაც სომ უნდა მოძკვდარიყო სიჭლექისაგან რამდენიმე თთვის შემდეგ. რა უფოთო, ჭფიქრობდა გულში, უამისოდაც შემოდგომასზედ უნდა მოძკვდარეყავო, ესლა კი გაზავსულის პირზედ მოგვდებო, სსვა სომ არაფერიო. ნოელ რამბერს სასეზედ გამოესატა სისარული და თავ-მოწონებული ამხარტაგნება. როცა სამართალმა გამოუცხადა თავისი საშინელი განაჩენი, ამყად თავი ძაღლს აიღო და გიუერძს სისარულმა უელვა თვალში ამ კაცსა, რომელიც თავის თავსა სდებდა წამებულთათვის გმირულად და დიდებულად.

დანიელ მორტალი სისარულით თქვსზედ არ იდგა. მან შეუძლებელი შეჰსძლო და ალალ მართალს კაცს კაცის კვლას აკისრებინა, თავისი დანაშაული სხვას აჭკიდა. ესლა კი გული დააჯერა, რომ გამბედაობა და შედგრობა ყოვლად შემძლებელი ყოფილა, ესლა შეეძლო გულდადებით ეფიქრა, რომ ზნეობითი განონი ფუჭი და უღონო სიტყვას ამ ქვეყანაში, რადგანაც ამ საშინელს და ერთმანეთთან შეუწონებელს ბრძოლაში გამარჯვებს თვითონ დაჩხა, მამის როდესაც ყოველი სსვა უიმისო კაცი დამარცხდებოდა. თავმოწონებით გამოვიდა სასამართლოდამ, უჩცხვად გადასკდა საჯსს, რომელიც უცოდინარობისა გამო ქოქვით და წყევლით ისსენიებდა სასიკვდილოდ დანიშნულ დატაკსა. მორტალი შინ მივიდა და გასარებულმა უამბო ყოველისფერი თავის ცოლსა. კლარამ გულცივად და სმამოულებლივ მოისმინა მისი ლაზარაკი!

— ჰსწანს, შემცდარი კეოფილვარ! უთხრა კლარამ თავის ქმარს, როცა ამნ სიტყვას გაათავა: ტუეულად დამიბრალებია იმ კაცს მოუ-

კლავს ლავკრდაკი და აწა თქვენ. მკვლეელი აღმონხნდა. თვითონ გამოტყუიდა. მე თავის დღეში ლავკრდაკის სასიკეთეს თქვენს წინაშე აღარ ვასსენებ. ნოელ რამბერი დამნაშავეთ ცნობილია და სიკვდილით სასჯელი განუწყობიათ. ეგ საკმაოა ჩემთვის. მაგრამ მე გვარს დაბოლოება საქმისა ჩვენს ყოფილს აწაფით აწა ზსცვლის. რაკი თქვენსედ იმისთანა საშინელი ეტვი შემოვიტანე, ზსხანს გულში ბეჭი ბაღდაში მომკრევიან. თქვენ შემწამეთ, რომ მე ის კაცი მუკარებია და მე შეგწამეთ რომ ის კაცი თქვენ მოგიკლავთ. ძალიან უნდა გემოვლდეს ერთმანეთი, რომ ჩვენმა იტენიულაბამ მაგრაბამდე მიგვასწავინა. ზსხანს ჩვენ ერთმანეთისათვის უცხონი შევიქენით, ჩვენ ამასიქით თუძცა ერთს ჭეჭს ჭეჭს ვიცხონვრებთ, მაგრამ ჩვენ შუა სიდი ჩატესილი იქნება სამუდამად.

— მაგითი რის თქმა გინდათ მითამ? ზკითხა ქმარმა.

— იმის თქმა მინდა რომ მე თქვენს გვარს კი ვატარებ ამას იქით, მაგრამ ცოლი კი აღარ ვიქნები.

— ეე!.. ზსთქვა ღიმილით მორტაღმა: ეგ გაბუტება ზკისება ლამისის ქალისა! მალე გაივლის, რაგორც ყოველისიყერი ამ წუთის-სოფელში.

— მე თქვენ არ მიუგარსართ, უთხრა გადაწყვეტილად კლავამ: და თუ რამ ვაკშირია კიდევ ჩვენს შორის, იმის მადლობელი იყავით, რომ მე ჩემი მოვალეობა ვიცი და მწამს.

— მე მაგასაც ვიკმარებ ვიდრემდე სხვა ბძანებს გამოჭსცემდე, უთხრა მორტაღმა და დამატისარის ზრდილობით თავი დაუკრა და გამოეთხოვა.

რამბერის გამოტყუის ამხავს მალე მოიწინა მთელი ქალაქი. საღის ბეჭს რასმეს მოკლოდა სასამართლოში გარჩევის დროს, მაგრამ ლოდინმა ამოდ ჩაუარათ. რაკი ნოელი გამოტყუდა, საღისის-თვის სანტურესო რაღა უნდა ყოფილიყო. ყველას აზრით, რამბერი სსკებისათვის წკრილმანი, გულ წამსრდარი კაცის მკვლეელი გამოდგა, რომელსაც იმედა ზქონია, გამოკრედიბო და იქნება სასჯელი შემოციონო.

რამბერის ამხანაგებს უკვირდათ. ზოგია მობოდა, „მოდა და და-
უჯერე ადამიანის სასესაო.“ ზოგი: — „ბერი რამ არის ქვეყანაზედ
უცნაური და გაუგებელიო.“ ზოგი — „არ დავიჯერებთო, აქ რაღაც
სხვა ამბავი უნდა იყოსო.“ მხოლოდ ერთმა კანტორისში მოსამსახურემ
შენიშნა გულის სმიერობით:

— მე წინადგე ვიტყვი: რომ რამბერის ბოლო ეკ იქნებოდა:
რესპუბლიკელი იყოო.

ამ ამბავმა ყველანაირად უფრო შსკალ არტესი გააოცა. სამართაღს,
შესაძლო იყო, რამბერი დამნაშავეთ ეცნო. შესაძლო იყო, რომ კაცო-
ბრივი მართლმსაჯულება შემტდარიყო, მაგრამ რომ რამბერმა თვითონ
აღიარა დანაშაულობა, — ამას არტესი თავის დღეში არ მოელოდა,
ამას თავის დღეში არ დაიჯერებდა. ან მე არა მესმის რაო ქვეყნიე-
რობისაო, ამობოდა გულში არტესი: ან რამბერი კაცის მკვლეელი არ
არისო. მაგრამ რას იზამო? თვითონვე გამოტყდაო. ის წუთი, როცა
არტესმა ეს საშინელი ამბავი შეიტყო, იმისთანა წუთი იყო მისთვის,
რომ ამასზედ უმწარესი თავის სიტყვებში არ ენახა. ისე ჭსწამდა
ნოელ რამბერის კაი კაცობა, რომ მთელის ქვეყნის წინაშე მის საჩხლს
არ ითაკილებდა, წინა აღუდგებოდა თვით სასამართლოს განაჩენსა,
მაგრამ რა ვუყოვო, რომ თვითონვე აღიარა თავისი ავ-კაცობაო. არტესს
გული აქმდვრა მთელს კაცობრიობაზედ, რაღაც თავ-ზარი დაეცა დ
კანკალმა აიტანა. ვინდა და რადა უნდა ეწამებინა ამას იქით? გილას და
რაღას უნდა ჭნდობოდა?

არტესს აწამც თუ უკვდებოდა საუგუნოდ ჩირქმცხებული
ერთი ჰატოისანი კაცი და კეთილშობილი ამხანაგი, არამედ უკვ
დებოდა მასთან ერთად თვით რწმენაღ ადამიანის სიკეთისა და ამ რწმე-
ნის დაჯარგვასზედ უარესი განა არას რამე ქვეყნიერობაზედ!

არტესს უნდოდა რამბერი ენახა და თვითონ გამოეძია, რამო-
დენად საწმუნო იყო რამბერის გამოტყნა. ნება მიჭსტეს რამბერის
ნახვისა. ნოელი სულ გამოცვლილი იყო, წვერი მოეზარსნათ,

თქები საიუთქლებთან გაჭსთეთრებოდა, თვალები ჩაჭსტვიენოდა და რაღაც მსეტურის ტიტსლით უელავდა.

— ნუ თუ, რამბერო, შენა სან! უთხრა არტესმა რამდენსამე ხანს შემდეგ.

— მე ვარ, მე, უთხრა უბედურმა: მე ვარ სასიკვდილოდ დანიშნული. რას იტყვიოთ ამხედ?

— მართლა თქვენ თვითონ აღიარეთ? ჭკითსა არტესმა მკვასედ და უწყალოდ.

— მე თვითონ, უზასუსა ნოელმა გადაწყვეტილად.

— მაშ თქვენ მოჭკალით?

— თქვენ მოჭკალით? დაიძსა რამბერმა და ტუნებზედ იკენიტა, შიშობდა მართალა არ წამომცდესო; ერთს წუთს შემდეგ დაბლა ხმით დაუმატა: მე არ ვიცი მე მოკვალა, თუ არა, მხოლოდ ის კი ვიცი, რომ სასჯული მე დამდეს და მიხარინ. უხლა ყველაფერი გათავებულია.

— არა, არა! დაიძსა არტესმა: არ დავიჯერებ, თქვენ კაცს არ მოჭკლამდით. თქვენს ნათქვამი არ იქმნება, მე მოკვალაო. როგორ ეტყოდით მაგას მსაჯულებს! ახა მე შემომსედეთ და სელმეორეთ წარმოჭსთქვით ჩემ ჰირის-ჰირ ეგ საშენელი სიტყვები.

— მე ვთქვი სამართლის წინ, რომ მე მოკვალი მეთქი.

— მაშ მე მოგიტყუებივარ, რომ მეფიცებოდით, უბრალოვარო.

— მართალია, ორში ერთი მომიტყუებისართ: ან თქვენ, ან სამართალი.

— თქვენ ან გაგიუბულსართ, ან ძალიან უბედურისართ. თქვენ მე არ მომიტყუებდით, დარწმუნებული ვარ, თქვენ არ მოგიკლავთ ის კაცი, არა, და არა!

— მე თვითონ გამოეტყუდი და სჯექც. ამაშია, უთხრა რამბერმა რაღაც გაბორბტებულის დაცინებითა.

— ჭო, თქვენ თვითონ გამოტენილსართ! დაიძსა არტესმა: თქვენ თვითონ მიგიციათ თქვენი თავი მსაჯულთა სელში! მხოლოდ

იცით, რისთვის მოგსულვარ მე აქ? თუმცა თქვენ თვითონ გიღიარებიათ, მაგრამ მე მაინც დარწმუნებული ვარ, რომ თქვენ კაცის კვლას არ იკადრებდით. კაცის მკვლელი უნამუსო კაცია და თქვენ უნამუსო არა ხართ. მე თქვენ ვარგად გიცნობთ, რამბერ! მითამ, თქვენ მოჭკალით კაცი იმისათვის რომ გაგეტარცვათ! თქვენ ეგრე ჰატოხსანმა კეთილშობილმა, წმინდამა და სულგრძელმა კაცმა! არა, არა! მთელი ჩემი არსება ამას ეწინააღმდეგება და ათასი რომ ჰსთქვით იმე ვარ კაცის-მკვლელიო „მე პირში მოგახლით: სტყუი და ცრუობ მეთქი.“

სოელი იდგა და ცდილობდა გული არ ამოხვდომოდა და სული არ შესუთოდა. აწითლებული თვალები ცრემლებით აკლსო. მთელის ტანით განკალებდა და თითქო უნდოდა, გადასკეცოდა არტესსა და ეთქვა: „წო მართალი ხართ, მე ვიტყუე, მე დამნაშავე არა ვარ.“ ხოლო უკი მოაგონდა, ამან შეაყენა. მწუსარების დიდილი გამოესასა ტუჩებზედ და იფიქრა: „რისთვის? დეე ამნაც ის იფიქროს ჩემზედ, რასაც სხვანი იფიქრობენ.“ და მერე დაბლა სმით უთხრა არტესსა:

— მაგაზედ ნულარას მეტყვით ბატონო არტესს, თუ გინდათ რომ ამხედ მეტად უფრო არ გამაუბედუროთ. განა შეუძლიან ვისმეს სხვის გულში ჩასედე? არავის. მალე შეიტყობენ ყველანი რად მოვიქცი ესე და არა სხვა რიგად. ესლა კი ნულარასა მკითხავთ. თქვენ ჩემი აკაცობა არა გჯერათ. მადლობელი ვარ ამისათვის: თქვენ ყველაზედ ჰატოხსან კაცად გიცნობთ. თქვენ მეტ-ნაკლებობით სიყვარული არ შეგიძლიანთ, თუ გიყვართ ვინმე, სრულად გიყვართ. თქვენ არა გჯერათ აკაცობა მათი, ვინც თქვენთან ერთად გულ-მართლად ირჯებოდა და იბრძოდა თავისუფლებისა და სიმართლისათვის. ვინ იცის? იქნება მართალიც იყოთ მაგაში. ვინ იფიქრებდა, რომ სოელ რამბერი, მსიარული, ჰატოხსანი ლეკი იბიჭიაგრე სამწუსაროთ გაათავებდა თავის სიცოცხლეს! ოჲ, ღმერთო! რა გულ-უბრყვილო ვიყავი რა უმეტარი, რა კეთილი! მე ამ ქვეყნისა ყველაზედ მწამდა და ყველაზედ გულ-დანდობილი ვიყავი. მე იმისთვის ვიყავი განხილი, რომ მუყარებოდა ყოველი კეთილი, ყოველი მოკენიერება! ჩვენს სამშობლო ქვეყნას შეე-

წიჭე ხაში თავი და ყოველავე ჩემი ზრუნვა და ფიქრი. მხოლოდ ბოლოს უამს ამინდა ერთი სხვა საგანი სიყვარულისა, თქვენც იცით, მართა (საწყალი ქალი!) და პოლიტიკა გულისამ ამოვიღე. აი დამნაშავე რაში ვარ. მე ვფიქრობდი, თავისუფლება ძვირად უჯდება მეთქი კაცსა, კმარა რაც სხვისთვის ვიტანჯე მეთქი, სხვისთვის ფიქრი გვეყოფა მეთქი, დროა ჩემს საკუთარს თავსაც მოკსელო მეთქი. გაუძარჯვოს მეთქი სიყვარულსა და ბედნიერებსა! დიაღ, მე მიყვარდა მართა! მხოლოდ ბედნიერება კი კერა გნახე და იმ დღიდან დავიღუპე. მას აქედ მწუხარება, ვაება მეწვია, სიცოცხლე მომპეზრდა, ერთის სიტყვით, მომესია ყოველავე ის, რაც კაცს მიიყვანს სოღმე იქამდე, რომ აილოს და თავი მოიკლას. რამდენჯერ მომდომია თავი დამესხო წყალში, მაგრამ ჩემი ზაწაწა უკაი მაგონდებოდა სოღმე და ის მისხნიდა. ბევრიც არა უნდოდა რა: სიდიდან თავდაყირა დავკეშებოდი და ვებლაიერი გათავდებოდა. მართალია, ამბობენ, მაგისტანსა სიკვდილი უნამუსობაა, ეგ სიკვდილი მსდალის სიკვდილია; შეიძლება უფრო უკეთესის სიკვდილით მოჭკვდეს კაცი და ეგ უკეთესი დღეს მე ამომიჩქვია. რადისმე ეს ძალიან გაგიკვირდებათ და ესლა კი საკვირველი არა არის რა. მე კაცის-კვლას დამბრალეს, შითსრეს შენა ხარ დამნაშავე და შეც ვუთხარი: კარგი, გესთქვით რომ მე მოკვალი მეთქი. ესლა ისლა დამჩქენია, რომ ეშაფოტზედ ავიდე და ადამიანთა მარხლ-მსაჯულება გულ-მოკებული იქმნება.

— ერთი ეს მითხარით, დაიყვირა არტესმა გაცხარებით: თქვენს ხარტ კაცის-მკვლეელი, სწორედ თქვენ, რამბერ?

— მე გთხოვთ, ნუღარას მკითხამთ, უზასუნა რამბერმა ქალადსავით იურ-გაცრეცილმა: ნუღარა მკითხამთ ნუ, გესპეწებით. თქვენ ყოველთვის ჩემი გულ-შემატკივარი ბძანებულხართ და ესლა გულ-მტკივნეულებთ ჩემის შვილისათვისაც. მამ ნება მომეცით ორი რამა გთხოვოთ, მხოლოდ წინადვე კი აღმითქვით, რომ ამისრულებთ.

— ჯერ ეს მინდა ვიცოდე, ვინ შელასარაკება: მამულის-შვილი რამბერი, თუ კაცის-მკვლეელი რამბერი?

— თქვენ კეთილი სახით და კაცთ-მოყვარე, ბატონო არტეს, უთხრა რამბერმა და თრთოლით მიახუნის თვალები: ვინც გიყვართ ჩემი შვილი. შვილი რა ზასუნის მგებელია მშობლის ავ-გატობაში. მშინდებით თუ არა, ჩემს ზაწაწა ყაქისათვის ის ამისრულათ, რასაც გთხოვთ... თუნდ მართლაც ლავერდაკის მკვლელი ვიყო.

— როგორ თუ „თუნდ მართლაცა?“ სამართალს თვითონ არ უთხარით რომ...

— მე გუუბნებით, თუნდ მართლაც მე ვიყო კაცის მკვლელი მეტეჩი, განუძეოდა რამბერმა.

არტესს ეოცა, რომ რამბერი ასე გულგრილად ღაზაჩაგებს იმ საშინელს ავგატობაზედ, რომელიც მას მიეღო თავის თავიკედ სამართლის წინაშე. არტესს ეჩვენა რომ ამ კაცის სიტყვებში ისმის დიდი ტანჯვა, ისმის რომ ეს კაცი მართალია. არტესს ურყოდა მოუვიდა. მიშობდა, გაი თუ ან მართლა კაცას მკვლელი იყოლო, ან სსკისგან ვისგანმე გაწირულათ. ეოთიცა და მეორეც თავსსაჩსა ჰსტემდ არტესსა.

— მე აგისრულებთ ორივე თხოვნას, უზასუნს არტესმა.

მამის რამბერმა, სმადაზლა, სველებით ძლივ-ძლივ უთხრა, სილ-კიო ზელიკეს წიგნი გამოძიგზახნეო, ჟერ კი საწამლაკით გაჟენტე უკანასკნელი თურტელიო, ასეო რომ მშვიდობიანათ მოგკვედე ტისე-შიო და არა სამარცხვინო სიკვედილით მოედანსედ დავლიო სულიო. არტესმა ზიროზა მიჰსცა. მეორეს ამასა გთხოვო, წასვიდეთ დანიელ მორტსმალისას და ყაქის სასელსედ დაბუჭდილი წერილი გამოართვათო. როცა ყაქი ოცის წლისა შესრულდება, მამის შეუძლიან ის წერილი გასსასაო. ეს თხოვნა ძლიან ეოცა არტესსა, თუმცა დაჰშირდა ვი აგისრულებო მით უფრო, რომ რამბერისაგან გაეგო, რომ მორტალი უნდაო რამე სიკეთე უეოს ჩემს შვილსაო.

— მაღლობელი ვარ, განარგრძნო რამბერმა: ესლა ერთი სურვი-ლი კიდე მქვს: მე არ მინდა, რომ ჩემმა შვილმა ატაროს გვარი

კაცის-მკვლელის რამბერისა. მასძინ მიიღოს ეკ გვარი, როცა დაწმუნდება....

— რაში დაწმუნდება, რაში? დაიძისა არტესმა, რაკი შეამცნია, რომ რამბერი ჭოჭმანობს.

— მასში, უნასუსა რამბერმა: რომ მაგისტანა ტვირთის ტარესა შეეძლება. იმ დრომდე სსუა გვარი დაარქვით. მსოლოდ დედის გვარს კი ნუ, თუ დედა მოიწადინებს უკის თავისთან წაუგანას, არ დაანებოთ. არ მინდა, რომ იმისთანა საძაგელი გამოვიდეს, როგორც მისი უნამუსო... ნუ დაანებებთ, უთხარით: ესლა გვიანდა არის თქო, შვილი თქვენი აღარ არის თქო.

— ნოელ, გინდათ რომ თქვენი უკი მე ვიშვილო? უთხარა არტესმა.

— მინდა? დაიძისა რამბერმა და თვალები აუწერელის სისხრულით აენტო.

— მასში მითხარით, რომ თქვენ ლაკურდაკი არ მოგიკლავთ.

— მე კადვიარე და მოკრხი, ჭსთქვა გულ დაწვეპტილად და დაბლა ხმით რამბერმა.

— მასში მართლა მოქკალით?

— მე კადვიარე მეთქი, განიმეორა უბედურმა.

— ვაი უგუნურო! უთხარა არტესმა: თქვენის გულის სიღრმეში რაღაცა დაივარული და ის რაღაცა ვერც წამიკითხავს და ვერც გამომიცნია. თქვენ სულს გისუთავთ რაღაც საიდუმლო, რაღაც მწუსარება. ნოელ რამბერ, თქვენ მართალი მითხარით წელან. დამნაშავეთხართ, თუ არა, თქვენი ხელი კაცის სისხლშია მოსვრილი, თუ ისეთივე წმინდაა და უჩირქო როგორც მე ხემს ხელში ასე სშირად მძურად მჭერია და რომელმაც იცოდა მარტო მუშაობა და ზამოდა სამოხლო ქვეყნისათვის, მაგების გამოკითხვა ესლა გვიანდა არის. მსოლოდ ამას კი ვიტყვი, რომ თქვენ გრჩებათ შვილი, ზატარა, უმანკო ბაღლი, იმას არ უნდა გადახდეს ის დასაშაულობა, რომელსაც თქვენ დღეს სიკვდილით იხდით. რამბერ, შეგიძლიანთ სული

მშვიდობიანად დალიოთ. ნოელ, ჰაწაწა ჟაკს ლოყებს არ აუნთებ სირცხვილით გვარი რამბერისა, გვარი ლატაკის მუშა კაცისა, რომლის სასულითაც შეიძლება, რომ თავიც მოეწონა. თქვენი ჟაკი ჩემ შვილი იქნება, თქვენს ჟაკს ჩემი გვარი ერქმევა.

— ჭოი, ბატონო არტეს! დაიძახე ნოელმა: მაგ სიტყვებისათვის მთელ სიცოცხლეს მივცემდი, მთელს ჩემს სისხლს დავანთხევდი! თქვენს სიკეთემ გული დამიძახა და მე სასიკვდილოდ დანიშნული კაცისმკვლედი, გაუზატიურებული, ყველასაგან შეჩვენებული ესდ ჩემს თავს ყველასდ უბედნიერეს კაცათა კვსთვლი! ჩემი ჟაკი! ჩემ ჰაწაწა ჟაკი თქვენს ხელში გაიხდება! კაცი იქნება, კაცი!

მაგრამ ფიქრად მოუვიდა თუ არა, რომ არტესი გაუხდის შვილსა, საწყალს რამბერისა თავ-ზარი დაეცა. მას რადად გაიწირა თავი, რად საჭირო იყო ის დიადი და დიდებული უგუნურება, თუ ჰასკალ არტესი ეყოლებოდა ჰატონად მის შვილსა? ახადი, უიერო საზარელი განსაცდელი წარმოუდგა ნოელს. უნდოდა, ყველა ფერი ეთქვა ყველა ფერი აესხნა, ყველაფერი გაემუღავებინა და ერთის სიტყვით დაერღვია სამარცხვინო პირობა, შეკრული მორტალთანა. მაგრამ არტესმა უნებლიედ გაუჩაჩყვალა გულის წადილი და მოაგონა უწყალო ცნობრება ლატაკისა.

— დის, კაცი იქნება, კაცი, უზასუნა არტესმა: მაგრამ ღარიბი და დამარცხებული როგორც მე. ეი იცის, შევიძლებ იმის გაბედნიერებას თუარა?

— ღარიბი! დამარცხებული! განიძეორო რამბერმა და მერე თავისთავად გაიფიქრა გულში: ჭო, ღარიბი იქნება.

— რა გუერთ რომ ღარიბი იქნება. დეე იყოს ღარიბი და ჰატონისანი კი, განაგრძო არტესმა.

— კარგი! ჭსთქვა თავისგულის სიღრმეში რამბერმა: ჟაკი მდიდარი იქნება, მდიდარი! ნუ თუ შენ ცოცხალ მკვლარო მამავ, შვილს იმოდენად გამოიმეტებს, რომ შენს სიცოცხლეს იმის ბედნიერებას არ ანაცვალავს? არა, არა! ჟაკი მდიდარი უნდა იყოს და იქნება კიდევ!

— სხვა არა იყოს გაჩეთ სათქმელი რამბერ? უთხრა არტესმა კარგა სნის დუმილის შემდეგ და მწუნსაბრებით შეესტკეოდა უბედურს დატკვსა.

— აღარა იყერი.

— მაშ ისინი მართალნი არიან: თქვენ კაცი მოტყალით? რამბერმა სმა არ გატკვსა.

— მე მივდივარ, უთხრა არტესმა: რაც დაგვირდი, ეგულა იყოს აცისრულე; მაგრამ კოსოვო კი, უესკეპებით, მართალი მითხარით ნოელ რამბერ, მართალი მითხარით.

— მართალიც ის არის, რომ მე თქვენ ჰეტეუსა გტემო და მიუვარსართ ისე როგორც, ჩემი შუალი მიუვარს. მართალიც ის არის, რომ მე დატაკი, უბედური მარტო ერთმა კაცმა მიტნო და ერთმა კაცმა შემინდო. ის კაცი თქვენა სალო. მართალიც ის არის, რომ სიკვდილი მწყურთან: რომ სული გვამში აღარ მიდგება, სიტონსლე ჰომბერბრება. მართალიც ის არის, რომ მე ისე ვკვდები, რომ არც მიღაღატნის და არც ვაღაღატო არც ერთს იღვას ჩემის უმწვილ კაცობისას! ოჰ, ბატონო არტესს! ჩემი უკანასკნელი ვედრება ეს არის: ჯერ მოიტადეთ, წინასწარ ნუ მომიძულებთ! დრო თავისას იტყვის.

— რა? დრო თავისას იტყვის? დამიხსა არტესმა.

— მშვიდობით, უზასუსა რამბერმა.

ცისიდამ გამივიდა თუ არა არტესი, გული ეუბნებოდა: შენ გამოკთხოვე კაცის-მკვლელს კი არა, არამედ ტანჯულსა და წამებულსა.

მეორე დღესვე აუსრულა ორივე თხოვნა. მარტალს გამიარტვა დაბეჭდილი წყრილი უკა რამბერის სასელსედა და ცისეში გაუგზავნა სიღვის ჰელიგოს თხოვნულება, რომლის უკანასკნელი იგურტელი გაჟინთა საწამლავით. მაგრამ ვერ მოუხდათ დანაზირები. რამდენსამე დღეს შემდეგ დაუბრუნეს წიგნი ზედ წარწერით: „არ შემდეგება.“

ამის შემდეგ ერთს საღამოსედ მოეღმა ჰიროქისა შეიტყო, რომ მუცრე დღეს რიყსაჲსედ ლაროკეტის მოედანსედ გილიოტინა იწება დადგმული და თავს მოჭსტრის ნოელ რამბუქსა, პოლ ლაგერდავის ძეგელსა.

ღანიელ მორტალმა ეს ამბავის კლეშში შეიტყო. დიდისანი წინადვე ემოვნა ბილეთი რომ ამ ამბავს დასწრებოდა, რადგანაც გულში მანც შიში ქონდა ვაი თუ გადათქასო და გამამხილოსო, უნდა იქ ვიყიფო, რომ იქვე როგორმე უშველო რამე ჩემს თავსა.

შუა ღამის ერთი საათი იქნებოდა, როცა ხალხი მოგროვდა ცისის ასლო ერთი კასკასით, სიცილით და სმაურობითა. ალყაფის კარებთან იდგა გილიოტინა. ვაშის კანნი მორიგებულნი იყვნენ რომ სალხი ასლო არ მიეშვათ. მორტალიც მოვიდა და რაკი ბილეთი აჩვენა, ნება მიჭსტეს გილიოტინა სთან ასლო მისუღიყო რომ მივიდა და ნასა გილიოტინა, შეეზარა, მაგრამ არ შეიმტინა და გაიღმა.

გარშემო ისმოდა უფროსების ბმანების ხმა, ცხენის თქაი:— თქუი და მუნციზალის გვარდიის სლძების ჩხარა—ჩხური. ეს გვარდია მორიგებული იყო, რომ სალხი გილიოტინასთან არ მიეშოთ. მორტალს ვი ნება—როვის ბილეთი ქონდა და ამიტომაც ნება მიჭსტეს გილიოტინასთან მისვლისა. თქალი მოჭკრა გილიოტინას თუ არა, უნებლიედ ყრყოლა მოუვიდა, მაგრამ წუთს შემდეგ გულში ზისლით ჩაიცინა და ჯვიდა ბექანსედ, საცა ის საზარელი მამისა იდგა. მუცრე თქალი შესაწრო ყუთს, საცა ჩავარდება სოლმე თავ-მოჭრული ტანი დასჭილისა. უნდოდა აქც გაეღმინა და წაშმოედგინა რას ვიგრონობდიო, რომ ჩემთვისაც ბედს ამ მამისის ქვეშ სიკვდილი დაენიშნა.

— საკვირველია, იფიქრა თავის თავად მორტალმა, — რადგანაც თბები თავსედ აქმალენ რაღაც უცნაურის გრონობის გამო: მე თითქო ტანში ყრყოლა მივლისო.

ამ ყოფაში იყო მოტყალი. დაჭკრა საათმა სუთი. თუქცა მთქ-
 ი მისი არსება რადაც უჩინაურის გრძნობით იყო შეწყობილი, მაგ-
 არამ მანაც თავლი ვერ მოემორებინა მასშინისათვის თითქო ჭკრძნობდა,
 რომ ამისთანაკე განსაცდელი დღესა თუ ხვალე ამასაც ჩაითრევს და
 ამიტომაც ჭსწუროდა, რომ ამ საშინელს თამაშს მალე მოჭლებოდა
 ბოლო და გათავებუდიყო, შინ წასუდიყო და იქ ელოდნა რით გათავ-
 ებოდა საქმე, — ამისი ქმნა ვერ შეჭსძლო.

ამასობაში ხოელ რამბურს ვერ ვიდევ ეძინა. ბოლოს გადავიძეს
 და უთხრეს: „დღეს არისო“.

— რა არის დღესაო? იკითხა რამბურმა, რადგანაც შირველ ხან-
 ში ვერ მოისარჩა სჯდ არის და რა ყოფაშია. ხოლო ერთის წუთის
 შემდეგ კი მოაგონდა, თავი გაიქნია და ჭსთქვა: ჭო, მართლა! დღეს არის,
 დღეს! უირო კარგი! გული ისეთის ტრესლით მეწვის, რომ ოღონდ
 მოკრძნინილიყვავ და მე თვითონ გადავარდებოდი ტრესლში. გილიო-
 ტინა კი მზათ არის? მე ვერა გავიგე-რა, მიგვირს. ჭსჩანს სმაურო-
 ბამ კედლებს ვერ შემოატანა. ესეც ვია, დღეს ძალიან ჩამინებოდა.
 ამ ბოლოს დროს ასე იშვიათად მძინებია.

ამას რომ ამბობდა მთელი ტანი უთრთოლდა, შიშის გამო კი არა,
 იმ სირცხვილის გამო რომ საჯაროდ დასჯიან.

— წიგნი სომ არა მოუტანიათ-რა ჩემთან? იკითხა უბედურმა.

— წიგნიო?

— დიაღ, თხზულებს სილიო ზელიგოსი. მე მინდოდა ერთხელ
 კიდევ წაშეკითხა.

ვეელანი იქ დამსწრენი ტაკვირებს მთქცენ. კაცი კვდება,
 და წიგნი აგონდება, სომ არ გავიუბულაო, ამ უკანასკნელს დროს
 ყოველთვის ამ წიგნზედ ღაზანაკობდა ხოლმე.

ამ დროს მღვდელიც შემოვიდა.

— მადლობელი ვარ, უთხრა რამბურმა: მე ძარტოდ მინდა ჩემს
 აღსასრულს შევეყარო.

მღვდელმა დაუწყო ლაპარაკი სინანულზედ, ღვთის მოწყალე-
ბაზედ. ცოდვისაგან დასნაზზედ, მაგრამ რამბერმა სიტყვა გააწყვე-
ტინა.

— მამაო, უთხრა კეთილ-სულაბითა: სძირად გინასავთ განა
დამნაშავე ასე გულ-დამშვიდებულად და მგონია, ჰატოლსანდაც მათე-
რებელი?

მღვდელი შეხერდა, ვერ გაუძლო რამბერის თვალთა მართლად და
ჰატოლსანს და მშვიდობიანს მეტყველებს. მეჩე ყველას უამბო თურმე,
რომ რამბერი დამნაშავეთ კი არ მეჩვენაო, არამედ წამებულათაო.

— მას აღსარების თქმა არა გსურთ? უთხრა მღვდელმა.

— არა, მადლობელი ვარ.

— თქვენი ცოდვა დანაშაულობა....

— მე არავისთვის არა დამიშავებია რა.

— შვილო ჩემო, სინანული....

— მე მარტო იმის სინანული მაქვს, რომ აქამდინაც ცოცხალი
გიყავ, უთხრა რამბერმა და მეჩე დაუმატა: მე მინდოდა სიღვიო ჰე-
ლიკოს წიგნი მქონოდა. დაზირებული იყვნენ, გამოვიგზავნითო.

ვერ კიდევ იმედი ჰქონდა, რომ საწამლავს მიიღებდა, მაგრამ
მღვდელმა გაუცრევა იმედი და უთხრა რომ წიგნი, მართალია, მდი-
ტანესო, მაგრამ ცნისს ზედამსყდველმა ნება არ მიჰსცა თქვენთვის
გადმოეცათო.

— მას ეგრე ყოფილა! ჰსთქვა მწყენარებით რამბერმა და დაბლა
ხმით დაუმატა თათქო თავის თავს ეუბნებაო: ალბათ ჩემს ბედს ასე
ჰსდომებია! რაღა ეშველება! სიმწარე ბოლომდინ უნდა დავლიო. აბა
უაჲ, ჩემო ჰაწაწა უაჲ, მშვიდობით. მტკიცედ გიყვარდეს მამა შენი.
კაი რომ თავის დღეში გულზედ კვლავ მოგიერამ...

ზოგიერთს იქ დამსწრეს თვალეში ცრემლი მოეჩინათ. ნოელს
ხელებს ამოუკარდა და ტუჩებზედ სისხლი გამოუჩნდა. ერთმა ამხანა-
გმა ჯალათისამ სისხლი ხელცანოცით მოჰსწმინდა.

— ეს ლაქერდაკის სისხლია, ესთქვა ერთმა ვიღაცამ დაბლა სმით, მაგრამ რამბერი ისე იყო აღელვებული რომ ვერ გაიგო ეს მსეტური შენიშვნა და ხმა ამოუღებელი შესედა მოქმელსა

ამის შემდეგ შეუდგნენ და დამნაშავის კმაჲსას და მორთვას: შეჭრიტეს კეფაზედ თიები და შეაკვიტეს ჰერანგის საყელა. იგრძნო შესება ტივის მაცრატლისა თუ ანა, რამბერს ყრყოლა მოუვიდა და დაბლა სმით წარმოსთქვა:

— სხვისთვის თავ-დადება ადვილი არ ყოფილა!

მერე უთხრეს დალიე რამე ან არაფი, ან კონიაგო, გულს გაგი-მაცრებსო.

— მადლობელი ვარ, მე არ მეშინიან.

ძალიან დასუსტებული იყო და ძლივს იდგა ფეხზედ. მაგრამ თავის-თავს ძალა დაატანა და დაიბრუნა ყოველივე ის, რაც ესე უტბად ხელიდამ მიქსდიოდა: სიტოცსლე და ძალ ღონე. ამყად გასწორდა ტანში და ისე გამოვიდა ტისიდა. ეზოში რომ მიდიოდა, ნახა რომ იასამანს ყვავილი გამოეტანა.

— ეს ყვავილები ჩემზედ მეტს იტოცსლებენ, გაიფიქრს საწყალმა.

მერე მოუბრუნდა მღვდელს, რომელიც გვირდო მოზდეკდა და ჰსთხოვა ჩემს ლეიბს ქვეშ ბაჩათიარ ურანდასით დაწერილიო, ის ბაჩათი გაწდაციო დოკტორს არტესს, ჩემის შვილის ჰატრონსაო.. მღვდელი დაჭბიდა აღსრულებას ამ უგანასკნელის თხოვნისას და მან შინ რამბერმა ესთქვა:

— მე ვკვდები გულდამშვიდებული და კმაყოფილი.

ამდროს უშკვლებელი აღაყაფის კარი გაიღო და სოელ რამბერმა დაინახა საშინელი სურათი: გილიოტინა, ხალხი, სეესი და ქუჩის იქით აუუდებული სახლები. ერთის შესედვით, ერთის — მომაკვდავის შესედვითა თვალთა გდაავლო ყოველს ამასა, ამყად თავი ძალდა აიღო, თითქო ამის თქმა უნდაო:

— ეს არის და სსვა არაფერი!

მერე თვალები ძირს დაუშვა, და გზა და გზა სმა-დახლა იგონებდა თავის მკირივასს, საყვარელს ჟაკს, რომლის მოგონებაც ანუგეშებდა.

მღვდელი, გაფითრებული-რამბერსკედ უიჟრო მეტად, გამოეთხოვრა რამბერსს, როცა გილიოტინასთან მივიდნენ. ავიდა რა თამამად ბაქანსკედ, რამბერსს ხველა აუგარდა.

— მე სომ უამისოდაც მოკვდებოდი, იფიჭრე: კარგად ვივარჯიშები იქნება გავიყიდე თავი!

და მწარედ გაიღიმილა.

ეკ ღიმილი სნუელისა, ღიმილი გიუურად ატყაბულისა და თავდადებულისა რამბერსს გილიოტინის სჯასის ქვეშე შერჩა ტუჩებზედ. ჭაღათს არ ეუჩნა და ნებით ყოველის იფერში დაემოწმილა. მხოლოდ აღტაცებული მით რომ შვილის ბედნიერებას შექსწირა თავისი თავი, გულში სულ ამას ამბობდა.

— ჟაკი მდიდარი იქნება, მდიდარი!

საღსს სმა ჩაუვარდა იმ სამისელის კვანძის შემდეგ რომელიც აღმოხდა ათასის კაცის გულიდამ იმ წუთს როცა ბაქანსკედ გადმოვარდა თავი უბედურის რამბერსისა. მოკვდა კაცი, რომელმაც თავისი სიცოცხლე შექსწირა და რომელსაც ეკ თავ-გაწირვა შთააგონა ყველასზედ უმაღლესმა, ყველასზედ უდიდებულესმა ყველასზედ უწმინდასმა ადამიანობრივმა განუსჯელობამ: საზაროდ-საოცარმა თავ-დადებამ მამისამ შვილის ბედნიერებისათვის.

საღსი დაიშალა, ზოგი იტინოდა ამ თამაშის შემდეგ, ზოგი მღეროდა. მარტო ერთი კაცი იყო გაცრეცილი, გაფითრებული, თითქო მკვდარიყო, იგი ცივს ოფელში იწურებოდა და თავ-ზარ დატყობულსავით უეურებდა საკაცეს რომელსაცაც დასდეს მკვდარი დამნაშავე. ეკ კაცი იყო დანიელ მორტალი.

შინ რომ მოვიდა, თავიდან იქნამდე მოშლილი იყო, თითქო საგვეშიყო. ცივ წყალში იბანა, ცოტად მოკობიანდა და წავიდა რესტორანში საუზმის საჭმელად. მადიანად ისაუზმა.

— უჭე, ძლივს მოვინი, უთხრა თავის თავს, როცა ერთი ჭიქა ღვინო დალია და სიგარას მოუვიდა: გამოვისუნ ლაჭურდავის ბარათი

ოჩასი ათას ფრანკათ. ჰვირად კი დამიჯდა! მაგრამ რა ვუყოთ თავი
სომ გადვირჩინე!

არტესმა რომ შეიტყო, რამბურს თავი მოსჭრესო, იფიქრა:

— მორტალი ყოვლად ბედნიერია და რამბურს კი თავი მოჭს-
ჭრეს, კაცი მოჩკალიო! ამის შემდეგ რაღაა ამ ქვეყანაზედ! მოდი და
ვევლავიწუნებ იმედს ნუ გადიწვევებ! მაგრამ რათა? კაცობრიობას
იდეა დაქსტიალებს. სიმართლე. თავისას გაიტანს სულის სიდაბლე
ადამიანისა დღესა თუ სვალ თავის სასჯელს მიიღებს. ვინ იცის, რა
დაემართოს მორტალსა!

შინ რომ მოვიდა გადესვია მამობრიულად უკესა და გრძნობით
უთხრა:

— ჩემო უკე! მე შენ მეუვარები შვილსავით, შენ ამას იქით მე....

— ვიცი, ვიცი, უთხრა ბაღდმა ტირილითა: ამას იქით თქვენ
ჩემი მამა იქნებით.

დანიელ მორტალი, განხრებული რომ ავ-კაცობამ ეგრე კარგად
ჩაუარა, მიეტა ისეკ უწინდებულად სელ-გაშლილ ცხოვრებასა და ყო-
ველს მეტადინებებს სმარობდა, რომ კლარსს გული თავისაკენ სელა-
ხლად მოებრუნებინა.

— ჩემო კარგო კლარავ, მონასტრად სომ არ გინდათ. გადაიქციოთ
ჩემი სახლი!

— თათქმის, უბასუნს კლარამ.

თუ ეგრეა, სულის საქმეს შეუდექით. ეგ გაგართობთ, გნებავთ
მოვიწვიო აბატი დოღინიაკი? საკვირველი მქადაგებელიო, ამბობენ.

— გმადლობთ. მე მარტოდ ყოფნა მინდა. მე მიუვარს მარტო-
ობა და მეუდროება. ჩემი ნუგეში მაგ ყოფაშია.

— მართალია, დაკოდელს გულს ნუგეშად მარტოობა და მეუ-
დროება აქვს სოღმე, ჭსთქვა დაცინვით მორტალმა: რაღა თქმა უნდა,
ქრთიც და მეორეც კარგი რამ არის!

— გული ჩემი დაკოდილი კი არა, ძველად, უზსუს კლარამ.
 ამ დღიდან მომტყდამ გადასწევიტა, რომ სუფელაბაა ჩემი
 დღენი ამის სიყვარულის ძებნაში დავლიო და მას მეზმედ დიდი
 სანია აღარ გამოსულა, რომ მთელმა ჰარიუმს შეიტყო, დანიელ მომ-
 ტალი გადავიდა ერთს კერგიელს მომტყდამს ქალსაო, რომლის
 მდიდრული ცხოვრება და ფარფარება გაითქვა მთელ ქალაქში.

არტემს დამარხვინა ნოელ რამბერი კლამარის სასაფლაოზედ,
 სწორედ იმ ადგილას, საცა დასვილს აგასაკებს მარხავენ სოფლე. სა-
 ფლაოზედ ვვარინც ადმართვინა. ვვარზედ სასელი არ იყო დაწერილი
 მოლოდ ეს ეწერა: „განუსვენე, უფალო, სულსა მონისა შენისასა.
 1859 წ.“

სშირი ბალსი, მინდვრის ევაილეებით შესამებული, ჭიკაძეს
 ესლა იმ უცნობს სამარეს, რომელშიც განსვენებულია მტკერი უბე-
 დურის დაცვისა.

შტაური ნაღირობა

გასსოვს? თეიმურაზ! სანადიროთ რომ ვიყავით და შენ წამოი-
მასე—სხვაითასა! გავეშურნეთ, თორემ წამოგვალაძდა ეს აზრო?...
ჩვენც მოვაფრინდით მასინკე ცხენებსა და—აბა ჰა! სულ ოთხით გავ-
მოვსწიეთ;—სომ გასსოვს?

რომ მოვაჭენებდით მასინა მკითსე, ის ხუმით რომ ჩატყინა,
რასე ჩატყინა მითხარი თუ გიყვარდეთ,—ესეც გასსოვს, განა?

ბინაზედ რომ ძალიან დალაღულები მოვედით, ამზვისათვის ვი-
ლასა გვცხელდა. შეარე დღეს, ირთიყრათ თუ არა, მე და შენ მა-
შინვე სხვა და სხვა გზას დავადექით და ეს ამბავიც ასე მიგვა-
ვიწვდა.

ასლა მოგიყვები რასედაც ჩამეცინა მასინა.

დილა ადრისა ვუძღვლობას რომ გავკრთეთ და შეადგედინ
შეიგონებდა ველასად მოვასერნეთ, გაუწვიტელმა ჩაქანმა და წაღმა-
უგლმა სიზბილმა ისე დამლადა, რომ ჩდილს დაუწვე მებნა და იმ
ქალის ჰირის ცაცხვს რომ მივატანე, თოფ-იარაღი ზედ მივაუყდე
და ცოტა სული მოვიბრუნო-მეთქი, მეც იქვე წამოვსწექ და საამოდ
დასვენებულმა ფიქრებს მივანებე თავი... ხან რა წამომიდგა თვალ-
წინ, ხან რა, და...

— ოჰ, შენდობა მამაო! საიღამ საით?

— გუთსეგა უფლისა შენზედ! ლაშქეთის სასამართლოში ვარ
დაბარებული და იქ ვიხსლები.

საიღამ ეს მღვდელი და სად ლაშქეთი და იმის სასამართლო?...
— მღვდელი ხარ და უნდა გემთხვიო ხელზედა, თორემ შენა?

შენ არა ქართველისაგან სმის გამოხატვები და შესაწყენარული არა სარ. გამოტყნისილი უნდა გითხრა, მამაო, რომ ჩემი მოძღვარი რომ არა ყოფილიყავი (ჩემს სიტყვებში კი არ მასწავს, რომ ამისთვის აღსარება შეთქვას სადმე)—ჩემი მოძღვარი რომ არა ყოფილიყავი, არ ვიცი რას გიზმდი. სმაღში გამოგითხოვდი, საქვეყნოდ გაგაბე-ახრეებდი,—ერთის სიტყვით, ისე გამოგიმეტებდი, როგორც... როგორც....

— ბეჩა, ბეჩა! რა მოჰხდა მაგისთანაო? გაოცებითა მკითხა ამ ჩემმა მოძღვარმა.

— როგორ—თუ რა მოჰხდა? იმდენი ნამუსი აღარ შეგანხენია, რომ მაგასაც მკითხავ?

— ჩვენი სსდომა კი არ იყოს მიხეზი?

— მამა—ჩემი არ წამიწოდება და ჩემი კარგი ძმები არ დამესო-ცებიან სწორეთა მაგ სსდომისთვისა სარ ისე ავით მოსაზერობი, რომ ყოველმა კაცმა,—ვისაც კი ცოტადენი ზატიოხნება გახნია და ერ-თი ნაშეწყვალავი არის მოხბული ქვეყნის სიუვარული გულში ჩარ-ხენია,—თითო ქვა არავის არ უნდა დაიშორეს შენთვის. ან მე რაღა მიშლის არ ვიცი რომ წამოვდგე და ისეთი საქმე დავმართო, რომ შენი შვილის შვილის შვილის შვილის შვილის—შვილებსაც სსსსენებ-ლათა ჰქონდეს.

— ბაქარ და აგრე ასირებული გაუკითხავი აზრიალება სად გა-გონილავ, ისეთი დაწყნარებული და ღმობიერი სმითა თქვა მღვდელ-მა, რომ იმ წამ ვე თვითები ჩამოჭყარე და ყური დაეგდე კნახოთ ერთი, როგორ იმართლებს თავსა—მეთქი.

— შვილო ბაქარ! გეტყობა შენც იმათ წარუტაცნისარ, ვინც მართალია შესაბამლისნი არიან, რადგან არ იციან, რასა იმქმონენ, მაგრამ დიდად კი აშეკებენ ქვეყნის წინაშე.

— ნეტა რა გქნა? ვინა? როგორ? კერ შენი სთქვი, შენი; შენ რითი მართლულაბ თავსა და მეტი სხვებს დასწამე დანაშაული, რომ დაგუკერებოდეს.

მერწმუნე, ბაქარ! და ამ წვერს ენდე. ..

წვერსედ რომ სელი დაიდვა მამის შეკვსედე და ამ მოკლე დროში შავი წვერი თითქმის სულ გასთეთრებულია; — გამიგვირდა, ეს საოცარი ცვლილება რატომ პირველშივე ვერ შევამჩნიე მეთქი და რაღაც მგბენავი სიბრალული ჩამივარდა იმისი გულში.

ის კი მე ისე შემომეურებადა, თითქო მე გიყავ შესაბრალისი და არა ისა.

— შენი მამა-პაპული მშენიერი სასასლე დიდად ძველი სასასლეა, სულიერო შვილო ჩემო ბაქარ! მრავალ გზის დიდი და დიდთა მინასობა მსხდარა იმ სასასლეში; მრავალ გზის უსასავთ კედლებსა მისსა დიდებულთ ნადიმობა, თათბირი, საზოგადობა....

— ვინ თქვენ, მამაო, და ვინ ჩვენს ძველებურს სამწიგნობრო კილოზედ ღაზარაკი?

— ახლანდელი თქვენი მწერლების ერთ გნებსაც გელაზარაკო, განა? მეც ეგ მწადია; მაგრამ ვერ რასაც შენს სასასლეზედ გეუბნებოდი ის გამათავებინე: — იმ შენს სასასლეს, ძალიან ძველსა, ძალიან საზატოოსა, დიდს მოამბეს და საგანგებო ზომითა და მოყვანილობით აგებულს, ახლა რომ განს შემოესვიგნენ სვანები, მეგრელები, ლეჩხუმელები, იმერელები, გურულები, აჭარელები, შავშელები, ჭანელები, ქართლები, კახელები, ქიზიყელები, და ინგილელები, დაზოგმა წაღვკატით, ზოგმა წერაქვით, ზოგმა ღომით, ცულით, წაღდხთ, საჯასით, ქართი, ერთის სიტყვით ვისაც რა მოესერსება მიადგნენ და ამ საზატოო კედლებს ვინც როგორ იცის, ისე გაეუნა და კორტა დაუწყოს, — აქო და ყველანი ქართველთ ტომისანი ვართო და გვინდა ეს შენობა ჩვენებურათ განვახლოთ, — შენ რას იტყვი მამის, ჩემო კარგო ბაქარ?

ეს რა საკითხავია მეთქი, ჩემს გუნებაში გავეფიქრე და მღვდელს ვეღარ უთხარი რა.

— შენ იტყვი: დაახებთ ღვთის გულისათვის თავი მაგ საბრალს სასასლესა და თუ მინც-დამინც მაგისი განასლება გწადიათ, ვერ კალატოზობა და ხეროობა ისწავლეთ და მერე დაიწყეთ ძველს

შენობასედ თქვენი ვარჯიში! ასე ეტყევი ამ საღვთსა განა, თუგინდ მცოდნენიც კრივინენ? მაგრამ, რომ არ გაგიგონონ, მაშინ?... —

— მაშინ — სულ დამინგრევენ, რაღა თქმა უნდა!

— ზოო! ჩემი დანაშაულიც სწორეთ ეგ არის; — და როგორც ეს საღვთი შენ აგიყვანდებოდა, სსდომა მეც სწორეთ ისე ამიყვანდა, როგორც თუ გაბუდე და სმა მალღა სთქვი, ქართული... —

— ნეტარა ღობე-უურეს ედები შენცა, მამო! ქართული ენის სწავლებას ნუიქნებოა, ეს არ წამოროშე იმ ურთლობაში შენა, შე სულ-წაწემ... —

— მოითმინე, ბაქარ! სიმართლე თუ შენსკენ არის, გაჯავრებს რის მაქნისია. — მომაგონდა იუბიტურს რომ შეჭბედეს: იუბიტურ! — რომ ჯავრობ, მტყუანი ყოფილხარო და დავეში.

— გარგი, მოვითმინე!

— მამ ასღა გულდამშვიდებულსა გკითხავ: სურლობა და კალა-ტლობა, ან ასე ვსთქვათ, ქართული ენა, შენ იცი, ალიფუნა იცის; და რისხანმაც იცისო ამბობენ; — მაგრამ თქვენ არც ერთი არ შემო-სვალთ ქართული ენის მასწავლებლას; ამიტომ რომ თქვენ თქვენს სა-ქმეს თავს ვერ დაანებებთ და ბობოლავებიც მეტად დიდები ბძანდებით, რომ უჩიტლობა იღვათ თავსა. — თუ ვერც თქვენა და ვერც კიდევ ამისთანავე მიზეზით, მისაილ, კიბრაილ და ოქროზიჩ მოჭკიდებენ სელსა, — სხვა ვინ ეგულებს, ერთი მიბძანე, რომ ქართული ენის სწავლებას შეეძლოთ? — აი, ასღა, დიმიტრი ყიფიანი, იღია ჭკუჭკაძე, ნიკოლოზ ცხეკდაძე, იაკობ გოგებაშვილი, იფიფელ ქრისტავი, ივანე მახაბელი და ალექსანდრე სარაჯიშვილი შეერილან და შკოლების გან-სნას ზირებენ აქა იქა, რომ ვერ ქართული ასწავლებინონ იმ შკო-ლებში და მერე შეძლებისდა გვარად, რუსული! იესო ქმ ღვთისამ მოუმაართოს იმათ სელი ამ საღვთსა საქმეში! — მაგრამ მასწავლებლე-ბი ან იმათა ჭყვითქვორ მასწავლებლები მოამზადონ, თორემ აი მისმა მადმა და შენმა სიტყვხლემ, ქართულ ენასაც ისეთი საქმე დაქმართება, რაც შენს სასახლეს დაქმართებოდა, მართლად რომ იმდენი ჭრელი

საღსი დასველიყო; სულ ძირს დაუშვებდნენ.

მღვდელმა რომ ეს სიტყვები მკაცრად და მკაცრად. მე ამის მეტი ვუღარა მოუხერხე რა, რომ ვჭკითხე: თუ აგრე გგონია, მამაო, მის გეტყობა, შენ არც დროებსა ვითხულობ, არც ივერისას? არც ქართული მოაძბე გივითხავს, არც გრეხული და არც მნათობი? —

— მაკათისავს და ვჭკითხულობ, შეილაო, ვჭკითხულობ; — და იმიტომ ვამბობ ახლა, რასაც ვამბობ, რომ მივითხავს და ვჭკითხულობ. შენს მტერსა და ორგულს გაუგონია ის ჭაჭა ჭეჭი, რაც ახლანდელი ზოგიერთი მოსწველების სულში ქართულს ენას გააქვს! —

— მე არა ვამაგონია რა!

— ყური არ გიგდია და იმიტომ, თქვე დალოცვილება! გამხდარსართი, ქეითს ეწეით, და ვისაც ხმის ამოლება შეგიძლიათ, ყურსაც არა ვინ იბერტყავთ; — და ჩვენ თუ გავბედეთ რამე, მოგკაფინდებით და შიგ სხსაში სავგანით სელსა.

რა ვქნა? ვამბობ ჩემს გუნებაში; — ეს ჰავლიაშვილი მღვდელი და ქართული ენისათვის ასეთი მსურველე ღაზარაგი!! აქ რაღაც ამბავია! მოდი ერთი ვჭკითხო, რას იწუნებს ახალი მოსწველებისას?

— მაინც რას რას იწუნებ, მამაო, ახალი მოსწველებისას?

— იმას ვიწუნებ, შეილაო ბაქარ, რომ ქართული საიუქვლიანად არსად უსწავლიათ, — ან გი სად უნდა ესწავლათ საცოდავებსა. რომ აღარსად ასწავლიან, — ძველებური არა უკითხავთ რა; — სანატო საზოგადოების ქართულ საუბარს თუ შესწრების სადმე, ყური არეგლიათ; — საღსის ღაზარაგისათვის არა დაუღვენიათ რა; — და ჰსწერენ გი, მოსწველობენ გი. ქართულათა ვსწერთო, ქართულს მწიგნობრებს ვაცხოველებთო, გულითა ჰსწერათ; — მაგრამ ვინ არის ახლა იმათი დამკერებისებელი, რომ გი არ აცხოველებენ, — ჰსწერინან, აიუქვებენ ენას; მერე რა ენასა, ბაქარ! ენასა?!... შენსა ამბობენ, ათი თუ ოთხმეტი ენაზედ მიწვენით იცისო და — შენ და შენი ღმერთი, შენ და შენი განწმენდილი სვინდისი, მითხარი, რომელი ენა გგებულება, რომ ან წერა-კითხვა ჰქონდეს ქართულზედ უფრო განმარტი-

ვებული და განვითარებული; ან ლექსთწყობა და შენება ქმნდეს უფრო მოქნილი და გადავილებული; ან აწიის გამოხატქმელი მასალა ქმნდეს უფრო მოხერხებით შესაგებული; — ან სიტყვებითა და გრამატიკული სახეებით იყოს უფრო მდიდარი?

— კე, ვთქვათ, ყველა მართლაც, მამაო; მაგრამ ამ ენას აიუჭებენო, რომ ბძანებ, — როგორ აიუჭებენ, ეს გამაგებინე, და?

— ახლა მაგალითებსა მთხოვე, თუ რა გნებავს?

— მაგალითებსა გთხოვე, მაგალითებსა თორემ ეს ჩვენი ღაზა-ჩაკი ტყუილ უბრალო მიღებ მოდებსში გადადის როგორღაცა და რა ჩვენი საკადრისია!

— ახლავე, ჩემო ბატონო! მაგრამ რომელი ერთი მოგითვალაო! ერთი ამბობს:

„სტუმარი შინ შემოვიდა, მაგრამ ისევე გარეთ გამოვიდაო.“ ქართულია ეს?

— რასაკვირველია.

მას, ამისი მოქმელი თვითონ სადღა ბძანდებოდა, ეს მიბძანე? სომ მოგესხენება, გაცი რომ ამბავს ამბობს რასმე, თვითან სად აჩის, ან იმ ამბავის დროს სად იყო, უთუოთ უნდა თავის-თავად იტყულისბძებოდეს, ღაზაჩაკში თავის-თავად უნდა გამოდიოდეს, ცხასა და ქვეყანას შუა სომ არ იქნება ჩამოვიდებული. შემოვიდაო თუ ამბობს, ცხადია რომ თვითონ შინა ყოფილა და მაშინვე გამოვიდაო, თუ ქართველია, ვეღარ იტყვის. — ან თუ თვითან გარეთ იყო, იტყვის — შევიდა, მაგრამ მაშინვე გამოვიდაო. ერთის სიტყვით: თუ შემოვიდა, გავიდა; თუ შევიდა, გამოვიდა; თუ ჩავიდა, ამოვიდა; თუ ამოვიდა, ჩამოვიდა, თუ წამომიყვა, ჩემთან წამოვიდა; თუ წაწყვა, იმასთან წავიდა. ქართულად ყოვლად შეუძლებელია, რომ ორს ერთმანერთის წინააღმდეგს შემოისკვებაში ზმნა ერთითა და იმავე სახით იმბძებოდეს.

— კე, მართალია; მაგრამ არ დაეფიქრებია და იმიტომ უთქვამს აგრე, ვისაც უთქვამს.

— მკორე აძობს: ვერ იარაღს დავიწყებ წინა და მკორე საქმეს დავიწყებო.

— ეგ რა! მკობისთანა მკციაომა ვის არ მოუვა: იარაღს დავიწყებ და მკორე საქმეს დავიწყებო, ასე უნდა ეთქვა, რა თქმა უნდა.

— ჭო, არც ეს დანჯიჭრება! ერთი ამბობს კიდევ: აქ მდებარე მინდორიო:

— ეგ არ შეიძლება: მდებარე ითქმის ავთ-მეოფხედ, უძრავს სავანსედ ითქმის: მდებარებს; მდებარებს, მდებარებს და არა მდებარებს.

— გადღეობელა ღმერთმა! სხანს, მოქმელი არც მაკას დანჯიჭრება. ახლა: „სიკვდილს მოარხა, სიფათს მოარხა,“ ქართულია?

— რატომ არა?

— იმიტომ არა, რომ „მოარხა“ ჭნიშნავს „გაათავა, შესარულია.“ სიკვდილს შესარულია, სიფათს გაათავა?

— მართალია, ეგ არ შეიძლება! მაგრამ რატომ უნდა?

— „სიკვდილს გადაარხა, სიფათს გადაარხა, ან გადაურხა.

— სწორეთ არც ამას დანჯიჭრებია.

— ვერ მინდა, არ ვიშოვსე, — არც ეს არის სომ ქართული?

— დიად არა. მაგახედ მეტ გემოწმები, რომ ასლანდელი ხვენი მწერლები უგუთქმითს სიტყვის ნაწილებს მეტად წინდაუსედავათ ხმარობენ. მე კარგათ მესმის, რომ სადაც მოქმედებს ნებაზედ არის დამოკიდებული, იქ უარე ითქმის სიტყვითა არა, არ მინდა და არა ვნასავ, არ ავიღებ, არ წავიგითსავ, არ შევირთავ. — და სადაც მოქმედებს ნებაზედ კი არა, ღონეზედ არის, შეძლებაზედ არის დამოკიდებული, და ეს ღონე, ან შეძლება კი არ არის, იქ უარე ითქმის სიტყვითა ვერა: არ შემიძლია, ესე იგი, ღონე, შეძლება არ მაქვს და იმიტომ ვერა ვნასავ, ვერ ავიღებ, ვერ წავიგითსავ, ვერ შევირთავ და სს. და სსკ.

— არ დაუფიქრებია სოფლე.

— ერთი ამბობს კიდევ: იმან თავის შირით აღვიარა; ან — იმის თავის შირით უღვიარებიაო. —

— მართალია, ერთი ვი არა, ბევრნი ამბობენ აგრე; მაგრამ უნდა გამოვგიტყულო მძაფრ, რომ აღარც მე ვიცი როგორ უნდა; აღარ ვიცი მეტი იმიტომ ვამბობ, რომ კარგათ მასსოვს როგორ გამოვიყვირდა, პირველად რომ გავიგონე, იმან აღვიარა, იმან უღვიარებია; მსახს რომ ჩემს ნასსობრობაში შემოუღიათ აგრე ღაშაინაკი; მაგრამ როგორ უნდა, აღარ მასსოვს.

— იმან აღვიმადლა, უღვიმადლებია; ან აღვიშენა, უღვიშენებ. აო,
— ხომ არაკინ იტყვის? არა. ერთნაირი წმინა კანონსაც ერთს უნდა ემორჩილებოდეს. აი მჯავლითი:

აღვიმადლებ	აღვიშენებ	აღვიარებ.
აღვიმადლებ	აღვიშენებ	აღვიარებ.
აღვიმადლებია	აღვიშენებია	აღვიარებია.
აღვიმადლებია	აღვიშენებია.	აღვიარებია.

ამას ცოტადენი დაფიქრების მეტი ხომ არა უნდა; მაგრამ არ უფიქრებია, იმიტომ რომ უფიცნი არიან და მსწავლულად ვი მიაჩნიათ თავისი თავი.

— როგორაა, როგორაა? უფიცნი და მსწავლული რადა არის?

— მაგ სიტყვებს, შემო ბაქარ, ისეთები მძაობენ, რომ თქვენ მეცნიერად მიგაჩნიათ. უმეცარი, უცოდინარი, უსწავლელი, ნასწავლი, სწავლული, მეცნიერი, — ამისთანა წმინდა ქართულ სიტყვებს სწუნობენ და შემოაქვთ უფიცი, — მსწავლული.

— მსწუნობენ ვი არა, არ უფიქრებია. დამორჩილებელი ხელმძღვანელობა არა აქვთ რა და იმიტომ არიან უმორჩილო.

— უმორჩილო სადაურადაა? ქართული ურჩი არ მოსწონთ? თუ აქვს არ უფიქრებია?

— ეგ რა? აი გიდეკ რაებს ამბობენ: უფროსთან მუნდერში მივიდა, მერე კა სკოლაში იყო. ავით-მყოფი მალაში მსწავლულს და მშიერი საჭმელში?

— ეგ სომეხი უცდგამოტყრილი რუსულია. ქართველი იტყვის: აღბათ ის მუდრეკი მუნდერი ისეთი რამეა ყოფილა, რომ უფროსიცა და უმცროსიც ორნივე შიგთავსდებოდნენო. ქართულად კი ასე ითქმის: მუნდრით მივიდაო, სერთუკით იყო; — ავით მყოფს სჭირდება მოკლად, მშიერს საჭმელი.

— არ უფიქრდებიან, არა!

— ჩვენს დიდებულს თამარ მეფეს თამარ დედოფლად ინსენიებენ, აქაო და სხვა ენაზედ მამრის წოდება მდებრს არ ეკუთვნისო და ჩვენი ენის თავისებას კი არას დასდევს და, ამას გარდა, იმასაც ივიწყებენ, რომ თამარს მეფე იმიტომ ეწოდება, რომ თავითან იყო მეფედ ნაკურთხი; ცოლი რომ ყოფილიყო მეფისა, მამის დედოფალი იქნებოდა. — მოელს კავკასიაში და ეოკელს ჩვენს საისტორიო წიგნებში ამ მიზეზით მეფედ ინსენიებენ და ჩვენი ასლანდელი მწერლები კი დედოფლად. მამ შეგვატყობინონ, მეფე ვილა იყო მამის.

— წყლის იქით, მთის იქით, სასლის უკან, ამის გარდა, ამის შემდეგ, ამის იქით და სხვა და სხვა. ვითომ და კლასსიკური ენის კილო იყოს ესა, ან საღმთო წერილის! კლასსიკური, სამწიგნობრო, საღმთო წერილის გრამმატიკული კანონით არსებითი სახელი ნათესავობით ბრუნვას მოჰყვება თუ თანდებული წინ მიუძღვის; მაგალითად; წინაშე სასლისა, იმიერ მთისა, გარეშე სოფლისა, გარდა ამისა, შემდეგ ამისა და სხვა. — და ასლანდელი სასაუბრო ენის კანონი თუმცა ჯერ დაწერილი არ არის, მაგრამ მკვიდრად არის სალხში იქნა გადატული. ამ კანონით თანდებული უფრო სშირად სახელს კი არ მიუძღვის, ხან მიჰყვება და მამის ნათესავობითი ბრუნვა გადაიცვლება მიტომითად. ამ მიზეზით ვამბობთ: წყალს იქით, მთას იქით, სასლანს უკან, სოფელს გარეთ, იმას იქით, ამას გარდა და სხვა. და სხვა.

— სწორეთ მართალია! არ უფიქრდებიან.

— სპილო მძლავრი პირუტყვიანო, ხილის ნაყოფი უფეროს და ხორციელს არა სჭამსო; ესე გამიგონის სასამართლოს მწევრებისაგანაო. — მძლავრი ქართულად რასა ჰქვია? მედიდურს, ამას, განუ-

კითხავს, მსაგვრელს, უღმობელს. სპილო მძღვარი კი არ არის, — მალკოკანია, ძალენი, დიდ ღონიერი. ხაღის ნაყოფი არის მეტის მეტი ზღეონანზმო, რადგან ხილი არის ნაყოფი და ნაყოფი არის ხილი. არ ვიცი, იქნება სის ნაყოფი უნდოდა ეთქვა ამისს მთქმელს; მამის ნუჩს უკაცრავად. — სორციელს არ სჭამსო, აქაც იქნება სორციული უნდა ეთქვა და ბოდიში მეორედ დაგვჭირდეს? სორციული სსვა და სსვა სორცსა ჭქვია, და სორციელი — სორცშესსმეფს, ცოცხად სუფიურს. ახლა მწვერებისა უნდა მოგასსენოთ: მწვერები (მსოფლობითად მწვეარი) მონადირეს ეყოლებს და არა სსამართლოს. სსამართლოსა ჭყავს წვერები (მსოფლობითად წვერი), ან სსვაფრივს ვჭსთქვათ: მინასენი, მოსამართლენი, მსაჯულენი, დამბეგენი (დივანბეგენი). ასე გამიგონიაო! როგორა? ეს გაგიგონიათ, თუ ასე გაგიგონიათ? ერთი არის ნაცვალსსხელი: ესე, ეს; ეგე, ეგ; ისი, ის; და მეორე არის ზმნის ზედა: ესე, ამ ნაირად, ამ გვანად. — ერთი სიტყვის ნაწილის სმარება მეორეს მადიერად, აქა და ჭგვანს ერთმანერთსაო, თუ უკაცრავად არ გახლდები დიდი უვიცობაა, როგორც იტყვად ერთი ხეინთავანი და მე კი ვიტყვი დიდი უმეცრებაა მეთქი.

— ზღკის შუაში, ქალაქის შუაში, თვალის შუაში, ტყცხლის შუაში და სსვა. ვარტი ქართულია?

— დიად არა, თქვენმა მადლმა! ქართული არის: შუა ზღვაში, შუა ქალაქში, შუა ბაზარში, შუა თვალში, შუა ტყცხლში, ცოცხად ივიქების მეტი კი არა უნდაწა!

— ვერ დაგინასავ, თვალი თუმცა ახილული მქონდესო.

— არც ეს არის ქართული. ან ასე უნდა: ვერ დაგინასავ, თვალი თუმცა ახილული მქვს; — ან — ვერ დაგინასავ, თვალი თუნდა, ახილულიცა მქონდეს.

— იშოგნის რასმეს; მივა ვინმესთან, ან ვისმესთან; ისესებს ვინმესგან, ან ვისმესგან და სსვა, და სსვა. — უფრო სომხურია ესა, თუ უფრო იმერულია, ამისი რა მოგასსენო, მაგრამ ქართული კი არ არის.

— მას როგორ უნდა?

— ვინმე, რამე, რომელიმე — ნაცვალსასულებია უბირო. აი ამითი ქართული ბრუნვა:

ვინმე	რამე	რომელიმე
ვისიმე	რისიმე	რომლისასმე
ვისმე	რასმე	რომელსამე
ვისგანმე	რისგანმე	რომლისგანმე
ვითიმე	რითიმე	რომლითამე
ვინმე	რამმე	რომელმამე
ვისშიმე.	რასშიმე	რომელშიმე..

ყოველს შემთხვევაში მარცვალი მე ბოლოს უნდა დაწყებოდეს ხალმე.

— მართალია! ჭეშმარიტია! ააას! არ უთქვამდებიან!

— გაცივდა და ცხვირის ცემა დაიწყო! ბნელა ღამეში სეს ბეგრ-
ჯელ მივხვედრილვარ და მაგისთანა აზრს კი ვერასვით ვერ მივხვე-
დრივარ.

— აჰ ცხადია, რომ ის ცხვირი სანემი არ არის, რომელსაც
სან და სან აცემინებს სოლმე. ცემა და ცემინება, ან დაცემინება! და
რაც სეზედ და აზრზედ იყო სთქმელი, ის მოქმელს ერთი მეორის
მაგიერად უთქვამს. მივხვედრილვარ, ან მივმხვდარ ვარ, — ეს ითქმის
აზრზედ; და მივხვედრივარ, ვატაკებოვარ, ვვასებოვარ, — ეს ითქმის
სეზედ.

არა თქვამდები, განა?

— ჯო! დაჰ? მეც მაგას არ ვამბობ!

— მცენარი რომ გადასტრია, წვენი გადმოვარ. ჭვამს რომ ცეცხ-
ლი (შემა) ბეგრი შეუკეთა აქც წვენი გადმოვარ. ჭვამზედ ითქმის ესა
და მცენარეზედ კი არა. (მცენარე და არა მცენარი) რომ გადასტრია
წვენი გმოუვა, გამოედინება.

— ობიე! არ უთქვამდებიან სოლმე და რა ვქნა!

— ამბობენ — კაცს შეუძლია ყოველი თავისი ასო ამოადროსო.

— საიდაძაო?

— საიდანმ კი არა, ვითამ ამომრაცხო, მომრაცხა მისცესო.

— ამბობენ — ძროხელი, ქრძიანი, წყრული, წარიელი, მადრი-
ელი და სხვა. წერთაც ასე უნდა სწერდნე?

— მაშ?

— ქართული მართლწერა რა აგრე ძნელია, რომ ათაში ერთხელი
მინც არ დაუფიქრდეთ ერთ წამს, სიტყვას ძირი კი არ მოეშაღოს,
საძირველი კი არ შეერყესო. ყოველი მწიგნობრობის უმთავრესი მი-
საღწევი საგანი არის ორი: 1. დანსლოვება, რამდენათაც შეიძლება-
დეს, სასაუბრო ენასთან, მაგრამ დანსლოვება იმ განზრახვით, რომ
თვით ეს ენა გასუფთავდეს, დაშკენდეს და დაწმენდილ იქნეს ყოველი
უგვანი და უშეკრი ლექსისაგან და ადვილი გასაგონი იყოს ყველას-
თვის. 2. მართლწერა ისეთი იყოს, რომ: სიტყვის ძირეული დასაწყისი
გამოცნობა არას დროს არ გაჭირდეს: ეს დიდად საჭიროა; — და
წამკითხველს საჭმე არ გაუჭირდეს. მე, სწორე მოგახსენოთ, ახლანდე-
ლი ქართული სტამბა მეტად მიჭირვებს საჭმეს. — ძალიან მიყვარს
ახალი ამბების კითხვა: მაგრამ თვალს მოსვენება კი არა აქვს, და
მეტადრე როდესაც „ივერიაში“ ვკვითხულობ რასმე: იუერტელსედ თა-
ვიდამ ბოლომდინ სულ ღარათ გაჟვანილი განანდული სტრიქონებია,
თითქო სშირი საჩებით არის ქლადლით დანახულია! — თქვე ღვთი-
საგან დალოცვილებო, რაც ჩვენს ენას ამხინჯებს, ის კი უხვად შე-
მოგაჭკოთ სსვა ენებიდამყო კელნაირი გაღლიციზმო, ღათინიზმო, გერ-
მანიზმო, პლენანზმო, იდიოტიზმო და სხვა. და სხვა; და რაც
ჩვენს წერასა და მეტადრე სტამბას გამოაკეთებს, დაშკენებს და წასა-
კითხათაც გაგვიადვილებს, იმის შემოღება კი არა გნებავთ; თითქო
მარტო ამაში იყენეთ გაკურბებულნი!... რატომ ნაწილ-ნაწილად არა
ჭყოფთ სოლმე თქვენს უშველებელს პერიოდებსა?... რატომ ასომთა-
ვრულებს აღარა სძარბოთ, რისთვის გადააკდეთ ეს ასომთავრულე-
ბი?... კეროპიული, ქრისტინური მართლწერა გკოავილებათ თუ,
უფრო თათრულსა და არაბულს ამჯობინებთ?... თქვენი თსუზრულების

კითხვაში იქნება რა გაჭირება დამადგა, რომ ერთ წამს თავი მოკაცილო და სხვაგან მივიხედო; მაგრამ სად შევსვენო აქა, რომ მსხვილი ხარ მთელს გვერდზედ ერთიგ ახსად არის და წერტილი ახსად არის?... უნდა ან იხსილი გაუსვას, ან კანანდამით დავნიშნო! ვიშ! ვიშ!.... წიგნს ნუ უფთხილდებითო რაღა? უფრო ბევრს გავასაღებთო? ეს ხომ შევანტილიწმო, ღიტყვებოაში!! კარგი, აღარ გაუფთხილდები, მაგრამ თუ ვი დავგაბრძანებთ, ვილამ უნდა იკითხოს თქვენი ხელახლა და ნაკაწრი? ვილა ეშმაკებში გავასაღებთ?...

— ცოტა არ არის, შესწ კი შემიფურცხუნდი, აი, მამაო!

მართლა, კინაღამ ჰათოსს მივაცხადე. ქართულს მართლწერაზედ გვერდს დაწვრილი, განა? დიაღ!

— ზემო მოყვანილი სიტყვების დასწების არის: ძალი, ქმარი, მამარი, წყაღი, ცაღი, მადღი. — ამთვან ნაწარმოებო სიტყვები იქნება: ძლიერი, ქმრისი, მამისი, წყლული, ცარიელი, მადლიერი.

— ეს შე დალოცვილო! წერა ერთი და გამოთქმა სხვა? ეგლა გვეკლია.

— უფრო შენ დალოცვილო და გურთხეულო! ეს ოთხიოდხეთი რამ შემთხვევა რა გაიხდეს, რომდესაც სხვა ენებში, რომელიც ბევრათ უფრო გაცხადებულნი არიან და განვითარებულად თვითან შენ მიგახნია — იწერება, მაგალითად: ბუკისოუბ — და გამოითქმის ბოკუ; — იწერება — ლოგინგ — და გამოითქმის ლანინ; — იწერება საღვინსიური და გამოითქმის — სესბრი; და ათასი ამ გვარით თვითან შენგანა მარტე მე ეს გავიხილი.

— ძამ ძლიერი, ქმრისი, მადლიერი, ეს? მართალია, სწორეთ ასე უნდა! ან მე რაღას ვაზამაწვებდი, კანმა შეითხოს? არ დაუფიქრდებითო სოღმე, არა.

— ზევიდამ დაგვეწერეს და ქვევიდამ დაგვეწერინო.

— ეს რაღა შესმის.

— შენს მხესა ვაფიცავ! მოთქვანაკე ბავისი ნაწილი მიიღო და სიძლე ოთხივამ გავიდა რომ სანი საათის სასიარულო გაიხაროს. ან ერთი, შენ რომღარ იტყვიდი ამებეს?

— მე ვიტყვდი: ქვევიდამ შემოგვეურებენ, შემოგვეტყვიან, ან —
 აშოგვეურებენ, აშოგვეტყვიან. მეთევზემ — და არა მოთვეზაკემ —
 თაკისი წილი — და არა ნაწილი — მიიღო და საწოლიდამ — არა სამიღე
 ოთასიდან — გავიდა რომი სამი საათის სავალი — და არა სასიარულო
 გაიაროს. სამი საათის სასიარულო ქართულად ის ადგილია, სადაც
 სამმა საათმა უნდა იაროს, ისე იაროს, ბოლოს ჰკრან!!!...

— სწორეთა უმანებ, ჩემო ბაქარ. მაგრამ რათ ჩადიან მაგასა?

— რათა და იმიტომ, რომ არ უფიქრდებიან სოფელს, არა!

— მაშ რა აქვს ამას უფიქრდებიან, რომ გიჯერებ სხვა არის, გენ-
 დობი სხვა და გერწმუნები სხვა?

— სწორეთ არა ვმას უფიქრდებიან. რადიქვერ წამიგითხვას
 რომ სწორს: შეს სატყვას გერწმუნებო, სადაც უნდა ეთქვას მწამსა,
 აიძუება; — გერწმუნებო, სადაც უნდა ეთქვას-გიჯერებო და გი-
 ჯერებო, სადაც უნდა ეთქვას გენდობო.

— არ უფიქრდებიან, ეს? — მაშ რა იმას უფიქრდებიან, თუ
 იმ ძალს რა დაარქვან, რომელიც ზღვაში ცენტლის გემები დაქვას
 და ხმელეთზედ — რკინის გზის მატარებლები? — ზოგი ორთქლს
 ეძახის, ზოგი ოსშევასა და ზოგი ბუღსა — მართალია, რასაც
 რუსულთა ქვეა პარ, ქართულად იმას სხვა და სხვა სახელი ქვეა,
 როგორც, მაგალითად-კალესა-ქართულად ექვს თუ შვიდნიანი არის,
 რომ ექვლას თავთავისი სახელი აქვს. — მაგრამ არა? ჩვენი ენის
 სიძლიერე დანაშაულად მიგახსიათ, თუ რა არის?...

— შენმა მადლმა, მამაო, მე ეგ იფიქრათა არა დროს არ მომ-
 სვლია! მაინც როგორ უნდა, განმიმარტე ბარემ.

— მდულარე წყალი რომ რაღასაც კვამლს უშვებს ზევით, იმას
 ჩვენებურთ ქვეა ბუღი, ბუღი აუშვას; — რუსულს აზნაოში რომ გა-
 სურებულ ქვებუღ წყალს შესსემს და ცხელი კვამლი დადგება, იმა-
 საც ბუღი ქვეა, ძალიანაც უკვართ რომ იმ ბუღში იტოცებოდნენ-
 ძვალსა და სორცს გვიღობოსა; — ჭენჭებებს ან წყლიან ადგილს
 რომ ცხარე მზე კვამლს აადქვს, იმისას ვიტყვით ორთქლი აუშვას;

— და გასურებულს მადსეულს რასმე, რკინას, სპრენებს რომ წყალობა
დაასსან, დიდის შიშინით ისურის კვამლსა, რომელსაცა ქვია ოსში-
კარი. — კალესოზედ თუ მეთოსავ, ხვენში არის თვალთ, ურმისა მ-
გაღითად; ბორბალი, ხვენებური წისქვილსა; ჩაწისი ან ჩაღსი, რუს-
ლი წისქვილსა, ან წელის-გამეკანი; — გოგორა, — კროების ჰაცკან-
ურმის თვალთ; და კიდევ რამდენიმე სხვა, კარგათ აღარ მასსოვს.
რუსულად ეგვას კალესო ქვიან და ხვენებურად კი სულ სხვა და სხვა
არის.

— არ დაუფიქრებინს სოღმე, არა, არა!

— დაგიყინიათ, არ დაუფიქრებინს სოღმე — შემომიტია მში-
სხანედ ჰავლიაშვილმა. რომ არ უფიქრებინს, მათითი სომ გათეთსეს-
ხენი მშობელი დედა ესა, სომ წაშილწ....

ამ დროს უცბად იჭექა რაღამაც და წამოვსტი. — მივისედე, —
იქვე კურდღელი აფართოსალებდა იეკებს. მოვისედე, მოვისგი თვალსებ-
სელი: სადღა შენი ჰავლიაშვილი, სადღა სხვა ვინმე.

წამბინებოთ თუშმე და სიზმარში მქონიოთ ეს ღაშარაკი.

შენ რომ მამინ კურდღლისთვის თოფი არ გეკრავ, ხემო თეიმუ-
რავ და მსწრათლად არ გაგეღვიძებინე, რამდენს რასმე კიდევ შეგიტეო-
ბდი ვინ იცის.

ამის კითხვაში ორიოდეკურ შენც გაგეცინება. მეც ის მომაგონდა
მამისა და იმაზე ჩამეცინა.

ბაქარ ქართლელი.

— — 187....

ქვენატკოცა.

მ წ ე რ ლ მ ბ ა

„დაწყებითი სწავლა მართლ-მადიდებლობითის ქრისტიანებრივის
სარწმუნოებისა“.

თარგმნილი რუსულიდან გ. დიდუბუღიძისაგან. თფილისი, 1879 წ.

წარსულმა წელიწადმა შესძინა ჩვენს საყმაწვილო ლიტერატურას
რამოდენიმე წიგნები, მათ შორის უნდა მოვიხსენიოთ „სამღვთო სჯუ-
ლის“ სასულმ-მღვანელოც, რუსულიდან გ. დიდუბუღიძისაგან. დიდუ-
ბუღიძისაგან.

„სამღვთო სჯულის“ წიგნი ერთობ საჭიროა ყოველი მოსაზრდი
ქმადვილისთვის და წიგნის მცოდნე ოჯახებისათვის და ამის შესახებ
ლამარაკი ნამეტანი იქნება და არც მე მაქვს სასესი ამზედ სიტყვა
ხამოკუგლო მკითხველს სასოგადოებას. ჩემი სტანი სულ სსვა არის
— მე მინდა შეძლებისა-და-გვარად ვახელო, თუ რამდენად მოსალოდ-
ნელია იმ გვარი წამოძობისაგან, როგორც არის უფ. დიდუბუღიძის
ნათარგმნი, იმ დანიშნულების აღსრულება, რომელსაც გამოუწვევია ის
და ან თვითონ ეს შრომა რამდენად გულისმოდგინებითა და გავრცე-
ლების დირსი.

ეს წიგნი რომ გავრცელდება ჩვენში, ამზედ მე დაწმუნებული
ვარ და თუ ეს გავრცელდება სანატრელი და სსსამოვნო არ არის
არც ერთობ საწყენია. მაგრამ სულაც ეს გარემოება მამულებს დაწვ-

ღიღუბით განწმკვას და გადაიფორმებოდეს ამ წიგნისას. რასაკვირველია, კალმის ზღუბა მეტი შრომა იქნებოდა მისინ, თუ „სამღვთო სჯული“ უფ. დიდუბუღიძისა თავგუბის საკბილოდ ან მიძახნდეს და ან მეგუღუბოდეს, როგორც, მაგალითად, „თვალ-სახინო სწავლის“ წიგნი უფ. მ. ჭიჭინაძისა.

უფ. დიდუბუღიძის წიგნი დიდის ამბით—(რეკლამით და კმეკით—გამოვიდა სასუტდავიდგან; ის კძღვნა მთარგმნელისაგან იმისთანა ჰირებს, რომღუბიც, იმეღია, არ დააკლუბენ მას თავის „მოწყაღუბითის ეურადღუბას, თანარგმნობას და ზნეობითს შექქობას და აღასრულუბენ თავიანთს აღთქმას შესახებ ამ წიგნის გარკვეღუბისა საერო და სასუღაერო სასწავღუბღუბში“; ნათარგმნის ენა მოწონღუბღია თუთი სასუღაერო ტრანსორისაგან(?).

არ უნდა დაგვავიწუღეს გარკვეღუბის ზნარც და განსაკუთრღუბით „თუღიღისის მოაღმბისა“ (1879 წ. № 179), რომღელმარც დიდის აღტარღუბით მიღღო ამ სასუღ-მიღვანღლოდ გამოსღღის ამბავი; იმას ეკღღღაღუღ უღერო მოსწონდა უფ. დიდუბუღიძის ენა და ამბობდა, რომ კისარც საემარწვიღლო წიგნის დაწქარც სერს, სასუღ, მაგალითად უფ. დიდუბუღიძის ენა უნდა მიღღოსო და ურწეკღა კიღეტ „ჩვენს დიდს ჰეღღაღოღუბს“ იმის მიზარძკას. ერთის სიტღუვით, უფ. დიდუბუღიძის ენა მიანხდა (და აღბად მიანხისა ახღარც) „თუღიღისის მოაღმბეს“ სამარგალითო ენად. რამღენად მართაღღა და შესაღუერი ამისთანა ჭება-დიღუბა, — ამას ჭეღუვით ვნახავთ. აქ მსოღლოდ მინდა, გარკვე — „ღრღოღის“ ორიღღღე სიტღუვარც მოვისსენიღო ბარკე; ის ენის შესახებ არას ამბობდა — არც კარგს და არც ზუს; მას მოსწონდა მსოღლოდ მრღიღუტი, რომღელიც უფ. დიდუბუღიძეს არ ეკუთვნის, რასაკვირველია.

ახღა იმასარც თუ მივიღღუბთ მსეღღეღღობაში, რომ უფ. დიდუბუღიძემ გარღმოსთარგმნა მ. სოკოღლოვის წიგნი, რომღელიც „სხვა და სხვა სამღენიღლო კომიტეტებისაგან და უწმინდღესის სინოღისაგან ნაღღები და მოწონღუბღია და მიღღუღი სასუღ-მიღვანღლოდ მიუღღს რღესუთის საერო, სამსუღარო და სასუღაერო სასწავღუბღუბში და რომღელიც მო-

იქებსება უოკელ წერა-კითხვის მტოდნე სასლობაში“, მაშინ სომ სუელ ცნადი და საიუქუელიანი იქნება მისი გავრცელების იმედი ჩვენშიდაც. მაგონამ უკეთილად მომისსენებია, რომ სულაც ამის ბრალია — მეტი, მე თუ ამ წიგნის განსილვას შეუდეგი და არ ვაჭერე იმ რეტენსიას, რომელიც „თფილისის მოამბე“ გამოაყოლა მას წინამძღოლად.

სანამ თვითონ სათარგმნის დაივასებას შეუდგებოდე, ვალად მიმანია ვსთქვა, რომ უფ. დიდებულში მანც მადლობის ღირსია შრომის მიღებისათვის და „სამღთო სჯულის“ გამდმოთარგმნისათვის და იმედი მაქვს, რომ არ დამომბს ამ სტატისათვის, რომელსაც საგნად აქვს-უჩვენოს მკითხველს სათარგმნის ნაკლებეკანება, როგორც სათარგმნობით, ისე ვიღობით. ნურც „თფილისის მოამბე“ დამემდურება, თუ რომ უფ. თარგმნელის ესა სამაგალითო და მისაბამავი „არ ცამადგეს; მ. სულიერს ტენსორთანაც ნურას უვაცრავად ვიქნები, თუ მისი შენიშვნა, ვითომც თარგმანი სრულიად ეთანსმებოდეს დედანს და იმში არ იყოს „никаких отступлений“, მართალი არ შეიქმნეს.

ახლა მინდა ორიოდ სიტყვა ვსთქვა საზოგადოდ ამ გვარ სასულ-მძღვანელოებსად. საზოგადოდ ერთი სენი სჭირთ ყველა სასულ-მძღვანელოებს და განსაკუთრებით მათ, რომლებიც დანიშნულნი არიან ვირველ-დაწყებითის შგოლებისათვის. მე მოგასსენებთ მათს სიმშრადლესად, რომელიც უვარგავს წიგნს მიმზიდველობითს ძლას, კითხვისადმი წამასლისებულს და გამამსნეკებულს. ეს სიმშრადლე, უწველობა წარმოსდგება იქიდგან, რომ ამ წიგნების ავტორებს სურსთ დიდო ამბავი ორი-სამი სიტყვით გარდასტენ უმარწვილს, ყოველი სივთი ვაცნონ და ერთი მათგანიც კი არ შეასწავლონ სეირიანად, ერთის სიტყვით-ცოტა რამ ყოველისფერსად უთსრან და გარკვევით კი არაფერსად. ეს სიმშრადლე ზოგჯან იმ ზომამდია მიყვანბლი, რომ ამბავი სრულიად ჭკარგავს თავის მუშს, იმას რაც უფრო მიიზიდავს უმარწვილის გონებას, რაც უფრო შეაყვარებს იმას გულს-მოდგინებას, თავისუფალს ბეჭითობას, წიგნის კითხვას და ყოველს მას, რაც ვი სჭირდა საიუქუელიანის, ძირითადის სწავლის მიღებისათვის. თუ უმა-

წილი სასურველს, მიმზიდველს ვერას სედავს, ის მასწავლებლის ღაზარაკს იმდენად უურს აღარ უგდებს და წიგნისაგან ხომ გარე-მიქცევას მიიღებს და თუ რამეს სწავლობს, ესე იგი, სეზირობს, მიტომ რომ უბრძანებენ; ამ შემთხვევაში სწავლის სურვილი აღმართული არ არის მის გულში, იმას აღარ ესურვება გაიგოს რამ ქვეყნიერობის, იმ საგნების, რომლებიც იმას მუდამ გარს ატყეის.

მე ასე მიძახნია, რომ სასელ-მძღვანელო უფრო საკითხავ წიგნს უნდა ჰგავდეს, რომელშიდაც ადვილად გასატების ერთ უნდა იყოს ყოველი, რაც კი შესაძლებელია შეთუისებულ იქნეს ემწვილისაგან გაგებით; აქ ცოტა დაწვლილებითი განსილვა რომელიმე საგნისა, იუ ამზავისა უადგილოდ და სამეტან პარგად არ უნდა ჩაითვალოს. რასაკვირველია, ღობე-ყორეს კი არ უნდა მოედვას წიგნის შემდგენი და ყოველისივენი ერთ-ივერად კი არ უნდა უთხრას ემწვილს და გააბრუოს მისი გონება — ამასაც დროს შერჩევას და სომიერება უნდა მავრამ არც ის უნდა გამოიტყუოს; რაც შეადგენს სიტყვსელს, რომელიმე საგნისას, თუ იუქტისას, მარტო ხეხლო არ უნდა უძღვანოს მოსწავლეს, თუ კი სურს მისი ყურად-ღების მოზიდვა, მისი განებისითი თვალ-ყურის მიზიარება მოთხრობის საგანსად. ამას ის კარგი შედეგიც მოჰყვება, სხვათა შორის, რომ ემწვილი თავიდგანვე შეეჩვევა საგნის კერძობით თვისების დავეიერებას და შესაბამის სიტყვით გამოთქმას — ამითი გონებაც და ენაც გაუვარჯიშდება; თვარა თუ ის ემწვილობიდაგანვე შეეჩვია საგნის მსოლოდ ზედა-პირის შემხვევას, ეს შემდეგშიც გაჩვეება და ვინ იცის-სენათაც გარდაქმნას ეგება.

ამ საზოგადო ღაზარაკიდან გარდაკვლანდა კერძოთ „სამდგოლო სკოლას“ სასელ-მძღვანელოზე და ვიტყვი, რომ იქ ისტორიული იუქტები იმდენად ვრცლად უნდა იყვნენ განმარტებულნი, რამდენადც ემწვილის გონება მისწავლავს და მუხსიერება შეიჩვენს. ასე ცოტა ვიტყვად შედგენილი სასელ-მძღვანელო ემწვილს მაშინ უნდა მიეტყოს სელში, როცა მას ვითხვამი კარგად ექმნება თვალე გატყვლილი და რადესაც ცოტად თუ შევრად შეჩვეულიც იქნება ის წახსკითხში ანგარი-

მის მიცემას, ესე იგი, როდესაც ის შეხვეული იქნება ცაგებით, ჭა-
 ზრინს კითხვას; მანამდის კი სასელ-მძღვანელო წიგნის მაგიერობა
 უნდა ჰქმნას მასწავლებელმა, რომელმაც შეზირ-გარდაცემით სურათების
 საშუალებით უნდა გაუვარჯიშოს ემსწვილებს დაკვირვება, მსჯელობა,
 სსოვნა, გამოთქმა და სსვა ამგვარი. ამის შემდეგ ის შეახვევს მათ
 სასელ-მძღვანელოს ხმარებას. ამას მიტომ ვამბობ „სამკითხო სჯულის“
 წიგნზედ, რომ ის არ არის იმისთანა წიგნი, რომელშიდაც ემსწვი-
 ლები კითხვას სწავლობდენ — იმის დანიშნულება სულ სსვა არის....

აწ კი შეუდგები უფ. დიდებულების ნათარგმნის განაწივას. უფ.
 დიდებულთა ემბობს წინასიტყვაობაში: „რომ ეს ქართული ნათარგმნი
 გამოსულაიუ სტამბიდან დირსუელად თავისის მშეუნბერის დანიშნუ-
 ლებისა, ჩვენ არ დაგვიზოგავს სარჯი: არც ქალაღში, არც ასოებში
 და არც სურათებში.“ ეს აღსარება სრულიად მჯერას, მაგრამ ეს კი უნდა
 მოგასსენოთ, რომ შრომა და სარჯი ვარგად ვერ გამოუყენებიათ,
 რის გამოც ამ ნათარგმნის მისთანა ხაკლეულებსება აქვს, რომელიც ამ
 წიგნის დანიშნულების აღსრულებას ძალიან დაუშლის და რომელიც
 შეუხვევს მკითხველს კი არა და ცოტა შეხვეულსაც გზა-გვალს და-
 უბნებს. მგ. მ. სოკოლოვს თავის წიგნიში აქვს ბევრ-ნაირი შრიფტი:
 ისტორიული ფაქტებისათვის სსვა, ლოცვებისათვის ასსვა და ლოცვე-
 ბის განმარტებისათვის და სკუთარი სასელებისათვის კიდევ სსვა, ასე
 რომ ადვილად მისვდება მკითხველი ამ გარეგანი თვისების საშუალე-
 ბითაც სად თავდება ამბავი და სად იწყობა ამბავი და სად იწყობს
 ლოცვა, ან სად თავდება ეს უკანასკნელი და განმარტება იწყება. ამხა-
 თანავე იმას თვითრული ლოცვა თავის განმარტებით ცალკე აქვს, ასე
 რომ იმათი ერთად გადარ-გადმორება შეუძლებელია, განმარტება ცალკე
 სიტყვის, თუ მთელი ლოცვის ხშირად ფრხსილებში აქვს ჩსმული.
 ამის გარდა უოველს ლოცვას წინა-უძღვის მატარა შენიშვნა და ამას
 კიდევ თავის სკუთარი შრიფტი აქვს. დიდრ თავის-სეთქა საჭირო
 არ არის, ვარჯმა რომ გაიგოს, თუ რათ უქნია ასე მ. სოკოლოვს და
 ან რადქნდა არის ეს შომიერება მიუცილებელად საჭირო საგმაწვილო-

წიგნში. უფ. დიდებულიეს რატომ ან დაუცავს ეს რიგი? ეგებს სს-
ჭიროდ ან მიახნდა და მიტომ?! ან და იქნება ნამეტან სარჯს მოე-
რიდა, რომელიც, რასაკვირველია, წიგნის ფასს საგრძნობელად დაე-
ტეობოდა?! თუნდ ასეც იყოს, მაინც ვერ გამართლდება უფ. მთარგმნე-
ლის მოქმედება, რომელსაც მკითხველი დიდს დაზოგოლებში შე-
ყავს. ეჩვენებინა მაინც რამე ნიშანით-თუნდ სწორით — სად თავდება
ისტორიული ამბავი და სად იწყება ის შენიშვნა, რომელიც მ. სოკო-
ლოვის წიგნში წინა-უძღვის ყოველს ღოცვას; სად თავდება ეს შე-
ნიშვნა, და სად იწყება ღოცვა, ან სად თავდება ეს უკანასკნელი და
სად იწყება მისი განმარტება! დაეწერა მაინც ეს — ღოცვა არის და
ეს მისი განმარტება-თქო! (რომელიც მხოლოდ იშვიათად იქა-
კასსებობს.) თვარა ერთი-ერთმანეთშია დომსაღვიით არეული, მკით-
ხველი იწყებს თავიდან და ხადის ბოლომდის იმ უმეტარი დიაგნო-
ვით, რომელიც ტიბიკონსაც კითხულობს და მასაც, რასაც ეს ტიბი-
კონი უჩვენებს. რა დიდი ამბავი იქნებოდა კითხვამ ნათარგმნსაც რომ
დედანის სისტემა მიეღო?! კარგად უნდა იცოდეს მკითხველმა „სამღე-
თო სჯული იმ გაჭირვებისაგან რომ თავი დაასწიოს, რომელშიდაც
ამ წიგნის უთავ-ბოლოებას, უსისტემობას შეწყვეს ის, მაგრამ ეს წი-
გნი სომ მოსწავლე ყმაწვილებისათვის არის დანიშნულ და იმისთანა
ოჯახებისათვის, სადაც „შირად უსარგებლო და უგნური დაზრები“
გაისმის! „სამღეო სჯულის“ სახელ-მძღვანელო ზეეს სხვა ან მოგვი-
ქმნება გარდა ამისა; ამიტომ ეს წიგნი სახალხო საკითხავ წიგნად
უნდა განსჯეს და განდება კიდევ, მაგრამ გამოდგება მერე სახლისა-
თვის ამისთანა გაურკვეველი წიგნი? შეუძლიან განა „უსარგებლო და
უგნური დაზრები“ თავ-გატენილს ამ წიგნით სარგებლობა?!...

მ. სოკოლოვის წიგნს ერთი ძვირფასი თვისება აქვს ვიდეო,
რომელიც მართლაც სასოგადო სასმარ წიგნად ხდის იმას: იქ ყოველი
უნდა სიტყვა განმარტებულია, რის გამოც მისი ენა ყველასთვის
ადვილად გასაგებია. თარგმანი ამ თვისებასაც მოკლებულია და ამით
დედანს სწულად აღარ ეთანხმება. მე, რასაკვირველია, ამ ცუდილებას

არ მივაქცევდი ყურადღებას, თუ რომ ეს არ ართმევდეს ღირსებას ნათარგმნს, რომელიც ამის გამო კვლავ გამოდის „ღირსეულად თავისის მშენიერის დანიშნულებისა“ რადგან იქ მრავალს უცნობს სიტყვას ატყუება მკითხველი და რას ნიშნავს ეს სიტყვა — ამის პასუხს ეს წიგნი არ მისცემს მას, თავიდან ბოლომდის რომ გადააფორიანქოს მაინც, მე მოგასსენებთ შემდეგ ზღა: მ. სოკოლოვს ყოველი ლოცვა არ აქვს განმარტებული სრულად; მაგრამ არც ლოცვაში და არც ფაქტში უცნობს სიტყვას არ სტოკებს აუხსნეულად — უსათუოდ ნასავთ ან ცალკე და ან იქვე სიტყვის განმარტებას და იქ-აქ მთელი წინადადების განმარტებასაც. ეს სისტემა უარ-უყვია მთარგმნელს, მაგრამ რატომ? მიტომ ხომ არა, რომ ეკვლეისური ენა, რომელზედაც დაწერილია ლოცვები გასაგებად მიანდეს ყველასთვის?!....

მე საბუთი მაქვს მოგასსენოთ, უფ. დიდებულიყო, რომ ჩვენს უმაწვილებს და ოჯახის-შვილებს ენის უცოდინარობას სწამებს. აი თუ არა: იმას აქვს ახსნილი სიტყვა-კრავი, ეს ნიშნავს ბატკანსაო, მეორე ჯდგილას განმარტებს სიტყვას-ტოტს, რტო არისო, არ სტოკებს აუხსნეულად არც სიტყვას-წივის. ახლა როგორ ჭიუჭრობთ — იმ უმაწვილს, რომელმაც არ იცის კრავი რომ ბატკანს ქვია და ტოტს რტო, შეუძლია თუ არა ძველს ენაზედ დაწერილი ლოცვა თუნდ ამბავი გარგოს, თუ მასთან განმარტება არ მიწევებს?!... და უფ. დიდებულიძეს ვი ასე ჭგონია! რომ ჩემი სიტყვა უსაფუძლოდ, ლიტონ სიტყვად და უბედობად არ მოეჩვენოს მკითხველს, მე მოვიყვან მოწმედ თვითონ იმ სიტყვებს და წინადადებაებს; რომელზედაც მოგასსენებთ. იმას ნათარგმში სსვათა შორის არ აქვს განმარტებული შემდეგი სიტყვები და წინადადეგები: ცხედარი, ბავი, ყოვლად-სახიერო, გულის-სმის-ყოფა, გარდამოგვივლენე მადლი სულისა წმინდისა, ღვთის სათნო ყოფა, შენ გესავთ, საუნჯეო კეთილთაო, იგავი, თანამდები ტალანტისა, აღიხნეს ღამმარნი, აღიგზნეს, წველი, სათნო კიყავ, ყოველსავე ადავსებ მადლითა შენითა, მეოხებითა, შეწყნარება, სინედრიონი, დამთრგუნველი, სასწაული, მასკილითა წარწყმედა, სკიპ-

ტრა, ნებსათი შეცოდება, მტრია, აგარაკი, მწედარი, ძალთა სულთა და სს.

ამის გარდა უფ. დიდებულიეს თითქმის ყველს იგაკუბი და სსკა ადგილებიც სძინად შეუცვლელად აქეს გადმოწერილი სსსარებიდგან; ზის, რასაკვირველია, ბევრი გაუგებარი წინადადება შექყავს ნათარგმნიში, მე მოვიყვან აქ რამოდენიმეს მათგანს: მისტეს მას (იესოს)! უფალმან ღმერთმან საუღარი დავითისა (გვერ. 63); ორი დრანკანი მისტა ყოველთა სადგურის მოღვაწესა მას და რქვა; იღვაწე ებ (გ. 110); არი ცილიჭიუტო, არამედ მიეტ უფალსა ფიცი შენი; ნუ ჭიუტავ ცასა, რამეთუ საუღარი არის ღვთისა, ნუტა ქვეყანასა, რამეთუ კარცსლბეკი არს ფერსთა მისთა (გ. 112); ედგას ცხოვარი ერთი; ვიმარსავ ორ-გზის შაბათსა შინა (გ. 115); არა იკადრებდა თვალთაგან ზე აღსილვად (გ. 115); გარდამოვიდა სსსით ივისად; არა ნამეტან ვისამე არს ცხოვრება მისი ნაყოფთა მისთაგან (გ. 120); დვირესა თვალსაშინა შენსა არა განიცდი (გ. 118); სულა გაქეს მრავალი კეთილი, დაუნჯებული მრავალთა წელთა (გ. 120); უადვილეს არს აქლემი განვსლად სვრელსა ნემსისა (გ. 122); რა სქიან ჩემთვის კაცთა მისა კაცისა ყოფად? (გ. 131); ვიდრემდის სულთა ჩვენთა წარკვსდი? (გ. 130); რაი არს სსსწაული იგი მოსვლისა (მეორედ) შენისა და აღსასრულბ ამის სობლისა? (გ. 137). შენნი შენთაგან შენდა შემწირველნი ყოველთა და ყოვლისთვის (გ. 199) და სს. და სს... ყველანი ადვილად დამეთანსმებინ, რომ ამისთა სატუეებისა და წინადადებაებისაგან თავისუფალი უნდა იყოს ყოველი საყმაწვილო წიგნი. ამათას წყალობით ეს ნათარგმნი მოკლებულია იმ თვისებას, რომელიც ყოველს წიგნს უნდა ჰქონდეს, თუ უნდა რომ სსსაღსო სავითნავ წიგნად განდეს — ის არ არის დაწერილი „ყველასთვის გასაგების ენით.“

ამას კიდევ არაფრად ჩანებდა კაცი, თუ რომ სსკა უარესი ნაკლულევანებით არ იყოს სავსე ეს „პატარა წიგნი.“ ამ წიგნის ენა არ განსლავს „სამაგალითო და მისაბამავი“ ენა — ბევრგან ჭზრი არის

გამოთქმული ბნელად, დაბნეულად და გაჭიანურებულად, სასმარია ერთობ ბევრი „ნაცვალ-სასელი“, რომელიც ჩვენს ენას არ შეშვენის; ეს „ნაცვალ-სასელები“ ემაწვილს გზას უსლართოვან და უბნევეს, გარდა ამისა ნათარგმნიც არ არის კარგი; მე იმას მოგასსენებთ, რომ უფ. დიდებულდიქს სწორად ვერ გადმოუღია მ. სოკოლოვის წიგნი, ამიტომ ფაქტების მსრითაც ნათარგმნში გაფანტულია იქ-იქ შეუდომები. მე ძალდასწრებით მიგვიჩინებოდა გამოეპარა ეს მ. სულიერს ტენსურს? ამის დასამტკიცებლად საკმაოდ შევადარებთ ზოგიერთი ადგილები დედანისა და ნათარგმნის — ეს შედარება გვაჩვენებს ჩვენ როგორც უფ. დიდებულდიქს ენის სიღარიბეს, ისე ფაქტების უსწორობასაც...

მ. სოკოლოვს აქვს თავის წიგნში: „იმ მთავარ-ანგელოზს, რომელმაც დაუწყო ღმერთს წინააღმდეგობა და ცილის-წამება, ჩვენ ვეძახით ეშმაკს (ДІАВОЛЬ-ცილისმწამებელი) და იმისგან შეტყობილს ანგელოზებს-ეშმაკის ანგელოზებს (СЪСАМИ И АНГЕЛАМИ ДІАВОЛА).“ უფ. დიდებულდიქს ეს ადგილი ასე აქვს გადმოთარგმნილი: „იმდროინათ იმით (ეველანთროტ ანგელოზებს) სასულად ეწოდათ ეშმაკი; ანუ კენა.“ (ტ. მ. შ.) (რას უნდა იყოთ კენა?! მართლდა, სამდვთო წერილში ბევრგან არიან ნახსენები ბოროტი ანგელოზები ეშმაკებად; მანგრამ არ იქნებოდა ურიგო, რომ ეს სასულიერ-ეშმაკის ანგელოზები შეეტანა, რადგან ამასაც სპირიტუალურად შესწავლა კაცი; მაგ. ქრისტე ამბობს: „წარუდით ჩემგან, წყუელნო, ტყუელსა მას საუფუნელსა, რომელი განმზადებულ არს ეშმაკისათვის და ანგელოზთა მისთათვის“ (გ. 136). უბრალო მეთისველმა ბოროტმა უნდა გაიგოს ეს ადგილი, როდესაც არ უნებლობით მისთვის, თუ რას ნიშნავს-ეშმაკის ანგელოზი.“ სასოგადოდ ეს ადგილი ვერ არის ნათარგმნში კარგად ნათქვამი: იქ სწორია-„იმით ანგელოზი, ძალღის საჩისისისა, გაამხარტავნდა... და იმ გვარათ მიიზიდა თავის მსარეზედ სხვაც მრავალი ანგელოზი.“ რა გვარათ მიიზიდა ამასევე პასუხი არ ეძლევა ემაწვილს და თვითონ სიტყვაც-„იმ გვარათ“ უარყოფთ არის ნახმარი. უფ. დიდებულდიქს ამბობს; „მესამეში ტანჯო (ღმერთმა) მიწა და წყალი ცალ-ცალკე.“ ეს

რომ ასე ეთქვა: მესამე დღეს გაჩყო მიწა წყლისაგან, — მგონი ბევრად ავირბებდა, მიტომ რომ „ცალ-ცალკე გაჩყო“ უფრო იმას ნიშნავს, თითქო ჯერ მიწა გაეყოს და მერე წყალი. როგორ მოგწონთ ეს გამოთქმა: „იმის (ბაღის) შუა იდგა სე ერთ-ნაირი სე, რომლისაგანაყოფისაგან ჰქონდა ის ძალა, რომ იცავდა კაცსა... (გ. 11)“ ან ეს: „გამოუცხადებდა (ღმერთი) იმათ (ადამსა და ევას) თავის ღვთაებრივს გამოცხადებას (გ. 12).“ „დედანი სწერია:“ ДАВАЛЪ ИМЪ...“ ან ეს: „ისინი (პირველი კაცები) სცდილობდენ შეეყვარებინათ ღმერთი (გ. 11)“ ეს იმას ჭკავს, თითქო ისინი ძალას ატანდენ თავის თავს მანც და მანც შეეყვარებოდათ ღმერთი; მაგრამ ამ ჭასრით არა აქვს ნათქვამი: მ. სოკოლოვს: „научались любить Творца.“ ერთი მიბრძანეთ, როგორ გესმისთ ეს: „იმან სასტიკად აღუკრძალა (პირველ კაცებს) ჭამა ერთ-ნაირის ნაყოფისა, რომელიც იყო სამოთხეში და რომელსაც ეწოდა სე კეთილისა და ბოროტის ცნობისა.“ (გ. 12) რას ეწოდა სე? ჭკითხავთ ყმაწვილს. „ნაყოფისაო,“ მოგიგებსთ... აი დედანში როგორ არის: „Онъ запретилъ имъ подѣ стряхомъ смерти ѣсть плоды одного дерева въ раю, которое назвалъ и т. д. სომ კარგი ნათარგმნია!....

ნათარგმნში სწერია: „ადამ, სადა ხარ?“ ჭკითხა იქას უფალმა, „იქნება სტამე შენა აღკრძალული ნაყოფი.“ მკმინ ადამმა მიუგო იქას: „შენგან ბოძებულმა ცოლმა შემატდინა მე; მე იმან მომცა ის ნაყოფი და მე მართლათ შეეჭამე ისა.“ ახლა დედანისა მოისმინეთ: „ადამ, სადა ხარ?“ ჭკითხა უფალმა, ადამმა მიუგო: „მე შემეშინდა, შემტყუა: შიშველი ვარ და მიტომ დავიმადე.“ უფალმა ჭკითხა: „აღკრძალული ნაყოფი სომ არ გიჭამიაო?“ ადამმა ბრალი თავის ცოლს გადაადგა, უთხრა: „შენ რომ ცოლი მომეტე, იმან მომიტანა ნაყოფი და მეც ვსჭამეო.“ მკითხველი თვითონ მისვდება, რამდენად შემოკლებულია მთარგმნელისაგან უიმისოდაც ერთობ მოკლე ამბავი ასე მოკლე ამბავის საშუალებით როგორ უნდა მიასვედროს მასწავლებელმა ყმაწვილი, მრავალ-მოწყალე ღმერთს რომ უნდოდა აღეპრა

ადამის გულში სინანული?! ღმერთი თითქო უწყობს ადამს, სულის მობრუნებას ადარ აცლის, უეტრად დაეტემა ბავშვად და მრისხანედ ეუბნება: „ადამ, სადა სარო? იქნება სჭამე შენა ალკრძალული ნაყოფიო!...“ ახლა ენა როგორ გეტყვნიკება?! განა ქართული ენა მოითმენს ამდენ „ნაცვალ-სასელს“, ერთი-ერთმანეთზედ გადასირსლუფს: იმას, შენა, იმასა, შენგან მე, მე, იმას, ის, მე, ისა?!... უფ. დიდებულები კარგად უნდა იცოდეს, რომ ხვენი ზმნა ერთსა და იმავე დროს უბგენებს როგორც მოქმედს ზიხს, ისე იმ საგანსაც, რომელზედაც გადადის მოქმედება, ასე რომლის სასარგებლოდაც სრულდება, ასე რომ ერთის სიტყვით (ზმნით) აღნიშნება ქვედებარე, შესემნილი და დამატებითი სიტყვა. თარგმანში ენამ არ უნდა დაჭკაროს თავისებური თვისება....

უფ. მთარგმნელის ზისრით ევას ცოდნია, ეძმაკმა რომ შეატდინა — ის ეუბნება ღმერთს: „ეძმაკმა მაცდუნაო,“ (გ. 15) დედანში კი სწერია: „გბეღმა მაცდუნაო,“ და ეს უფრო მართალიც განლავს, რასაკვირველია, როგორ მოგწონსთ. „ღმერთმა ხელი შეუშალა იმათ იმ შენობაში (ზაბილავანის გოდლოზედ ამბობს); იმან აურის იმათ ენა ისე, რომ ერთს მეორესი არა ესმოდა რა. მასინ იმათ დასტოვეს შენობა და სს. (გ. 24). რომ „სამაგალითო ენა“ არის?!... ცოტა ქვევით ამბობს: „შემდგომში ყოველს ტომში გამოჩნდა საკუთარი ენა და ყოველი კაცი თავისებურად წარმოიდგენდა გონებაში ღმერთსა.“ „ყოველი კაცი“ არ წარმოიდგენდა თავისებურად ღმერთსა; „თვითო-ყოველს ტომს“ ზქონდა თავისებური ცნობა ღვთისა. რა არის ჟერბი? არ რა ზასუნს გვამლევს ამაზედ უფ. მთარგმნელი: „იმგვარ (ცრუ) ღმერთებს ზქვია ჟერბი.“ აი დედანის ზასუნიც: „ცრუ-ღმერთის გამოსატულებას ზქვინს ჟერბი.“ რომელი სტუუის?! უფ. დიდებულების განმარტებით „ნატი უნდა იყოს ან ჭეშმარიტი ღმერთი და ან ერთ-ერთი წმინდანი.“ ეძაწვილს არ დაუბნევს დავთარი?!... ახლა ისიც ვნახათ, თუ როგორ განმარტებს ის მეორე მტნებას. ის ამბობს: „ნუ გაიკეთებ შენთვის ჟერბსა და ნურცა რა სხვასა, რაც არის ან“

„უკეთ ცაში, ან ქვევით მიწაზე და სს. და სს.“ (გ. 26). რა გამოდის აქედან? აი რა: თითქო ღმერთი უბრძანებს კაცს-ქვეყნის შექმნას ან გაბედოვო, ესე იგი, მზის, მთოვარის, ვარსკვლავების, ჰორი-ტონების და სს. და სს. დედანში ასეა განმარტებული: „ნუ გაიგოთ კერძებს და ნურც მის მზგავსს (გამოსატულებს), რაც ან ცაშია, ან ქვეყანაზე და სს. და სს.“

დედანში სწერია: **Богъ, чтобы испытаниемъ укрѣпить вѣру Авраама, приказалъ ему принести въ жертву Исаака.**“ უფ-დიდებული სთარგმნის ასე: „ღმერთმა იხუბა გამოცდა აბრაამის საწმუნოებისა და უბრძანა იმას შეეწირა მსხვერპლად ისააკი.“ (გ. 27) სიტყვა: „გამოცდა“ დაბრკოლებში შეიყვანს როგორც ემსწილს, ისე უბრალე მკითხველსაც; ის იფიქრებს: ღმერთს უთქვამსო — მოდი ერთი გამოცდით აბრაამს, მართლა ჭეშმარიტი საწმუნოება აქვს თუ არაო, მე უფრო ვუყვარვარ, თუ შეილიო! ამას არ ვაბდა — ეთქვა ისე ნათლად, როგორც დედანშია: „ღმერთს უნდოდა ამ განსაცდელით აბრაამის საწმუნოება განემტკიცებინა?!“ უფ. დიდებული კერ-იტყვის — ამას ემსწილი ვერ გაიგებსო, მიტომ რომ თითქმის ესე-ვე წინადადება აქვს მას „საუფლო ღოცვის“ განმარტებშიდ: „და თუცა იმას (ღმერთს) ნებავს, რომ განსაცდელით იმან განამტკიცოს ჩვენში კეთილი და სს.“ (გ. 129). ამასაც ვიტყვი, რომ ემსწილი უფრო ადვილად გაიგებსო, მიტომ ტყუილი კი არ უნდა უთხრა!...

სასოგადოდ ისააკის მსხვერპლად შეწირვის ამბავი ერთობ მშრალია, ისე მშრალი, როგორც ის შეშა, რომელსედაც დაკვლას უბრძებდენ ისააკს.... ასე მშრალია იოსების ამბავიც. იოსები ეუბნება თავის ძმებს: თვით ღმერთმა გადმომავდო მე აქ (ეგვიპტეს)“ (გ. 30) **послалъ сюда**“ - გადმომავდო აქ?! დედანში სწერია: „იკობი თავის წინა — ზარების ძელებს გამოეთხოვაო,“ ნათარგმნში კი: „ზაილაგო ძელები თავის წინა-ზარებისა.“ (გ. 30) ვერ ამის-სნია ამისთანა შეცდომა!...

სამკვლავთა და მისაბძავი ენით არის თუ არა დაწერილი. შემდეგი ამბავი: „იქათუ სასწაულის წინეთ (ПРЕДЪ ДЕСЯТОЮ КАЗНЮ) მოსემ უბრძანა ებრაელთა, რომ ყოველმა სასლადამი ღირიონს კრავი ესე იგი ბატკანი, დაჭკვას ისა სამის დღის შემდგომ, იმისის სისხლი წასცხოს თავისის სახლის კარსა და სორცი კი იმისი მწარე ბალა სეებით შესაგებული და სმიადის ზურით სჭამოს. იმ დამეს, უთხრა იმათ მოსემ, დემრთი გაიგლის მასლობლად იმ სასლეებისა, რომელთაც კატი იქნება შეკებული სისხლით, დასტოვებს იმათ თავისუფლად; ეგვიპტელთ ზირმით, ესე იგი ზირველშობილთ კი ამფსწევეტს სრულიად.“ (გ. 34). რომელ ემაწვილსაც გინდა წაუკითხე თუ თავრეტი არ დაუსხას და გაგებით სომ ვერას გაიგებს! ქვევით ამბობს: „თვითუელს ეგვიპტელის სახლში იყო მიცვალებული ბავში.“ განა ეგელანი ასალ-ცოლ-ნათხოვნი იყვნენ?! დედანშია: „ВЪ КАЖДОМЪ ДОМѢ БЫЛЪ УМЕРШІЙ“ გაიგებს თუ არა ემაწვილი ამას: „იმ დროიდგან ებრაელთ დაუქსდათ, რომ ყოველ წლივ დაეკლათ კრავი (ბატკანი) და ეჭამათ ის შესაგებული მწარე ბალასებით და სმიადის ზურით და სს.“ (გ. 35) ამას თუ გაიგებს ისევ ასე: ებრაელებს უნდა ეჭამათ კრავის სორცი შეკვამული მწარე ბალასებით და სმიადის ზურით; მაგრამ ეს სო ტუილია! ასე კი არ იყო და კრავის სორცს შესწებდენ მწარე ბალასს (მწვანიდს) და სმიადს ზურს; დედანშიდაც ამ ზურით არის ნათქვამი: „ѢЛИ ЕГО АГНЦА СЪ ГОРЬКИМИ ТРАВАМИ И ПРѢСНЫМЪ ХЛѢБОМЪ“....

მეცხრე მცნების ასსნაში უფ. დიდებულიე ამბობს სხვათა შორის: „ტუილიად არავინ დაბუხდო. სსვის საქმეები და სიტყვები ტუილიათ ცუდათ არ და გადაბრუნო.“ (გ. 40) ეს სიტყვები შესაშვები არ არიან ემაწვილის უურში. „დაბუხდება და სიტყვის, თუ საქმის გადაბრუნება“ არასოდეს არ არის კარგი!....

რას ჭკვია კიდობანი? ამის ზსუსს კზოულდით ნათარგმნში მხოლოდ ერთგან. „დემრთმა უბრძანა (სოეს) აქმენესინა კიდობანი, ესე იგი სომადლი და სს.“ (გ. 21). ვსთქვათ, აქედგან ემაწვილმა

იცის, კიდობანი რომ სომალდს ჰქვია. მეორე ადგილას (გ. 41). კითხულბს ის შეძგეს: „ის მცნების ფიტრები ხსადეს კიდობანში, რომელიც იყო ძვირფასის სისაგან გაკეთებული და შეტედილი ოქროთი“ ცხადად არის გამოთქმული ჰაზრი თუ არა?! ეძაწვილი ასე იფიქრებს თუ არა: „მოსეს აუშენებია სომალდი ძვირფასის სისაგან, შეუტედა ის ოქროთი და დაუდგამს საკუთარს კარავში?! ნეტავი ვის დაჰქონდა ეს გებერთელა სომალდი და კარავი?... კითამ რა ცოდვა იქნებოდა, რომ ესე ეთქვა, როგორც დედანშია: კიდობანი იყო ძვირფასის სის ყუთი, ოქრო-გადაკრული. (Ковчегъ — ящикъ изъ дорогаго дерева, обитый золотомъ). ასლა სსვანს ვნახეთ, რა სწერია აი კიდობანსულ! აი რა: „იქ (იერუსალიმში) ნაცვლათ მოსეს კიდობანის იმან (დავითმა გააკეთებინა სს. ძვირფასი კიდობანი და დღესასწაულობით გადაიტანა იქ მცნებუბის კიდობანი.“ (გ. 48). ამისთანა გაურკვეველობა და საუძაწვილო წიგნი და ისიც ისე ქებული ტენსორისაგან და არა ტენსორისაგან?! აი დედანში როგორ სწერია: „იქ დავითმა მოსეს კარავის მავიერად აღაშენა ახალი, ძვირფასი კარავი, რომელშიდაც დიდის ამბით და დღესასწაულობით გადაიტანა კიდობანი აღთქმისა (მოსეს კარავში რომ იყო)“ რა ამდენი ღარი და საზი უნდოდა ამას?!...

„ებრაელთ მონადომეს, რომ იმათ ჭყოლოდათ მეივე იმ კვარნი, როგორც ჭყვდათ იმათ მეზობლებსა.“ (გ. 45) აქედან სხანს, რომ ებრაელებს სდომებიათ სწორედ იმისთანა მეივე როგორც იმ დროს ჭყოლიათ მათს მეზობლებს, მიტომ რომ სიტყვა „როგორც“ ეკუთვნის — „მეივეს“ ნამდვილი კი. ასუა: სამუილის შეილების უსამართლოებით მოთმინებისაგან გამოსულმა ებრაელებმა კანიზრასეს — ჭყოლოდათ მეივე ისე, როგორც მეზობელ ხალხებს ჭყვდათ და ეს სურვილი განუცხადეს წინასწარმეტყველს სამუილს — ხენც გვინდა მეივე გეყავდეს, როგორც სსკებს ჭყვით. საზოგადოდ ძალიან უკანონოდ არიან ნახმარნი ამ ნათარგმნში სიტყვები როგორც და როგორც;“ სადაც „როგორც“ უნდა, იქ „როგორც“ არის ნახმარი და „როგორც“ ის მავიერად კი „როგორც“... უფ. მთარგნელი

ამბობს საუღ მეფეზე: „საუღმა სრულათ არ შესრულა ეს ბძანება ღვთისა (ერთი სახლის „ამოფხვრის“ შესახებ): არ მოჰკლა იმათი მეფე და არ შესო სელი იმათ საუკეთესო ჯოგებსა.“ (გ. 46) „სელი არ შესო“ ტყუილია; სელი შესო კი არა და წაართვა კიდევ; მაგრამ შეიძლება „წართმევა, კაცის გაგლეჯა“ „სელის არ შესება“ იყოს?

უფ. დიდებულძეს აქვს: „მაშინ დავით გავიდა (გოლიათის წინააღმდეგ) და მოკლა ის ქვითა. ეს შეშურდა მეფე საუღსა, შეიძულა ისა და სდეკნიდა იმას, როგორც მტერსა“ (გ. 47). რა შეშურდა მეფე საუღს? რატომ შეიძულა მან დავითი და რატომ სდეკნიდა მას, როგორც მტერს? მიტომ რომ დავითმა მოკლა გოლიათი, ღვთისა და კაცის მემობელი, საუღის მტერი; ამ ჰასუსს გვაძლევს უფ. მთარგმნელი და ეს სომ ტყუილია! დედანში სწერია: „მეფე საუღს შეშურდა დავითის დიდება, სახელი.“ მართლაც, დავითმა დიდი სახელი, პატივი და სიყვარული მოიგო ებრაელთ შორის იმის შემდეგ გოლიათს რომ სძლია, რომლის ერთად-ერთი გამოჩენა თავ-ზარს სტემადა უოკელს ებრაელს. საუღს ეშინოდა — დავითმა ამით არ ისარგებლოს და მეფობა არ წამართვასო ამის ბრალი იყო, საუღი თუ დავითს გადაემტერა და სიკვდილს უზიარებდა.

რას ჰქვია ფსალმუნი? უფ. დიდებულძის ჰასრით ფსალმუნი ჰქვია დავითის წიგნს, არაღან ამბობს: „დავითისაგან დაგვრჩა ჩვენ ფსალმუნები, ესე იგი სამღვთო დავითის წიგნი“ (გ. 48). აი დედანში რა სწერია „დავითისაგან დაგვრჩა ჩვენ ფსალმუნები, ესე იგი სამღვთო გალობანი, რომლებიც შეკრებილნი არიან სამღვთო წიგნში — დავითში.“

ასე — ფსალმუნი ჰქვია სამღვთო გალობას და დავითი — ფსალმუნების კრებას. ცოტა ქვევით ამბობს: „ისრაელნი ჩაუტვივდნენ ტყვეთა სირიელთა და იქმნენ გაივანტულნი საშუაღ ზზიასა, სადაც ისინო სანიადგოთ დაჩნენ. იმათ ადგილზედ იყვნენ დასახლებულნი სხვა მსარეებიდან მოსულნი სალსნი. ისინი და ისრაილნი აკრიგნენ ერთ-

მანეთში და შეადგინეს საკუთარი სალსი, რომელსაც ეძახდნენ სამარო-ტელოთა.“ ვერ ამბობს — ისრაელნი იყვნენ გაფანტულნიო საშუალ აზიისა, მერე კი — გადმოსასლებულნი სალსი და ისრაელნი აკრივენ ერთიმანეთშიო და ერთი სალსი შეადგინესო! არ კი გადასასლეს ისრაელნი?!... საქმე იმაშია, რომ უკელანი არ გაწდაუსსლებიათ, მაგრამ ემაწვილი როგორ მისვდეს ამას, რომ არ ეუბნებიან?! მ. სოკოლოვი როდი უბნებს გზა-კვალს ემაწვილს; ის სწერს: გადმოსასლებული სალსი და დანარჩენი ისრაელები აკრივენ ერთიმანეთშიო და **переселенцы смѣшались съ оставшимися израильтянами и т. д.**)

რაი კიდევ სამგალითო ესის ნიმუში: „ისინი (იოაკიმ და ანან) იყვნენ უძვილონი და ამისათვის ძლიერ სწყუხდენ ამასკად. სშირად მსურვალედ ეკედრებოდნენ ისინი ღმერთსა, რომ მიეტა იმათთვის შვილი და იმასთანავე უდებდენ ღმერთსა აღთქმას, რომ თუ ისინი ეღირსებოდნენ შვილსა, მაშინ შესწირადვდენ ისინი იმას ღმერთსა“ (გ. 58). ასე ეს: „როდესაც ეოვლად-წმიდა ღვთის-მშობელი ვერ ქაზუგოვანბ ფრმა იყო, იოაკიმ და ანანამ, როგორც წინეთ აღუთქვეს (ვის? მარია-ამს?!), მიიტანეს ის ტამარში და დასდეს ჰირეკელს კიბის ასაკლსედ. თან მიდევდენ მაშინ იმას სსვა და სსვა ემაწვილი ქალები სსვა და სსვა ანთებულის ლამზრებითა“ (გ. 60). განა ქართულად ამბობენ ცოცხალ კაცსედ (უსუსური ბავშიც რომ იყოს მაინც). მოიტანესო, დასდესო?! სულიერ საგანზედ არ იტყვიან — მოიტანესო, დასდესო; ქათამი მოიტანეს და ქათამი მოიყვანეს, სულ სსვა და სსვა!... იტყვიან: ბავში მოიყვანეს, დასდეს... ცოტა ქვევით ვკითხულობთ: „იმან (მარია-ამს) თითონ ააბიჯა კიბესედ თუთსმეტი ნაბიჯი“ რა თქმა უნდა, საუცხოვრია: „ააბიჯა ნაბიჯი!“ ასლა ისიც ნახეთ, დედანში როგორ სწერია: „იმან თვითონ აიარა თსუთმეტი საფეხური კიბისა და სს.“ (она сама взшла на пятнадцать ступеней лестницы и т. д.)

მ. სოკოლოვის წიგნში არის შემდეგი ადგილი: „ВЪ послѣд-
ній дець (24 декабря), по уставу церковному, мы ѣдимъ
только варенную крупу безъ масла, т. е. сочиво, или кутью;
отчего канунъ Рождества называется сочевникомъ“. ასეა სა-
თარგმნში მოისმინეთ ესევე ადგილი: „უკანასკნელს მარსვის დღეს,
ესე იგი 24 დეკემბერსა, ჩვენა ვსტამთ სატემელს უსეთოთ, ამისათვის
იმ დღეს ვუძახით შობის მწუხრსა ანუ წინეთ დღესასწაულსა...“ (გ. 68).
სომ კარგად არის გადმოთარგმნილი?!... ამას თავი დავანებოთ, თქვენ
ის მითხარით—არის თუ არა აქ ჭანჭი? რატომ იგუძახით 24 დე-
კემბერს შობის მწუხრსა? მიტომ რომ იმ დღეს ჩვენა ვსტამთ სატ-
ემელს უსეთოთ!“ კარგი; ჩვენა ვსტამთ სატემელს უსეთოდ 29 აგვის-
ტოს, მასინ 30-ს შობა ვოთილას?.. ესეც რომ არ იყოს, განა სა-
კუთარი სასული არ ჭქია შობის წინა დღეს? განა ჩვენში ვი არ
იტანს **СОЧИВО**-ს გაკეთებას? არ ვაბდა—ეთქვას: იმ დღეს კორგო-
ტობა ჭქიაო?! „მწუხრი და წინა დღე“ სომ ვოკველ დღესა აქვს!...
ესეც სომ კარგი ნათქვამია: „მე დვთისა განსორციელდა ჩვენ კაცთა-
თვის, რომ.... და შეადგინოს ერთი სამიჯო, ან სხვა საიარად ვსთქვათ,
ერთი სახლობა, რომელშიაც დმერთი არის ჩვენი მამა და კაცნი იმისი
შვილები და ისინი ერთმანეთში—ძმანი“. (გ. 69). უიე. დიდებუ-
ლიძე ამბობს: „განკურნება გადაარინის გიყისა“ იმის მკერდად, რომ
სთქვას—გადარინელის გიყისა. ამისგდ უფრო უარროთ არის სასმა-
რი—„ბეთლემის მწუქსი“. ის მწუქსები ბეთლემის ქალაქს ვი არ
უფარაულებდენ; ისინი იფინენ ბეთლემიდგან, ბეთლემედანი; აგრეთვე
უზიგოდ სმარობს სიტყვას—„საკუთარი“, მაგ. „საკუთარის სისარუ-
ლით მიდიოდნენ ი. ქრისტესთან კაცნი უბედურნი“ (გ. 87). უნდა
ჭქონდეს: განსვკაგებულის სისარულით და სს... კიდევ—„წყალში სია-
რული“, უნდა იყოს—წყალზედ სიარული; აგრეთვე სიტყვა—„მიი-
ფარა“; მაგ. უი. ქრისტე მიიფარა“. ვინ მიიფარა ქრისტე?! უნდა
ჭქონდეს—ქრისტე მიიფარა.

სათარგმნში კკითსულობთ: „როდესაც ქრისტე გავიდა ტბიდან ერთათ მოწაიეებით, მივიდა გადაჭინის ქალაქთან, რომლისაც მას-
 ლობლათ იყო მრავალი დასასაიულაგებელი თსრილები. იმ თსრილებში
 იმალყოდა გიჟი და შიშის საჩსა სტემდა სალსსა... როდესაც ქრისტე
 მისლყოდა იმსთან, გიჟმა შესძსა იმს ღრიალით და სსგა“. (გ. 92).
 სკვირკელია, რომ ი. ქრისტე ჯერ ქალაქთან მისულა და მერე გიჟს
 მისლყოებია, რომელიც „თსრილებში“ იმალყოდა!... ამს თავი და-
 ვანებოთ—ხკნ ისა ვსთქვათ, რომ ქალაქის მსლობლად იყო „ბეკნი
 დასასაიულაგებელი თსრილები“ კი არა, სსსაიულა ქვაბები, მღვიმეები
 (много погребальных пещеръ) და ი. ქრისტე გიჟს კი არა, ამ
 ქვაბებს მიუსლყოდა და გიჟიც შესგდა მს „ღრიალით“. (вогда
 Хр. пришелъ сюда, бѣсноватый встрѣтилъ Его съ кривомъ
 и. т. д.)

დედანში სწერია: „тогда ученики просили Христа: отпус-
 ти ее (хананеянку), потому что она кричитъ за нами“. უფ.
 დიდებულები ასე სათარგმნის: „მამინ მოწაიეებმა სთხოვეს ქრისტესა,
 რომ მოეჩინა სსეული (ასეული იმ ქანანეეელის დედაკაცისა) და გაეშა
 სსლში, რადგან დედა იმისი ძლიერ ჭყვიროდა“ (გ. 26). აქედან
 მკითსველი იფიქრებს: დედას თავისთან ჭყოლია სსეული შვილიო;
 მაგრამ ეს სომ ტყუილია! ქვევით ამბობს: „როდესაც დედა-კაცი შინ
 მიბრუნდა, დასგდა იმს ქალი მოჩხენილი“. ჯერ ამბობს, თავისთან
 ჭყვდაო, მერე კი—„სსლში დასგდა მოჩხენილიო“. რა უყოს უძწ-
 ვილმა ამისთანა დაბნეულს ამბავს!... მეასე გვერდსედ კკითსულობთ:
 „ერთსელ ჭკითსეს ი. ქრისტეს მოწაიეებმა:“ რისთვისა სტამს და სვამს
 თქვენი მოძღვარი ცოდვილ კაცებთანაო?“ ვის ჭკითსეს ი. ქრისტეს
 მოწაიეებმა? თუ ამათ ჭკითსეს სსეებმა?!.. დედანშია: „Однажды уче-
 никовъ I. Христа спросили и. т. д.“ უფ. დიდებულებს ვკრ.
 აქვს კარგად ასსნილი მეექვსე თსოვა „სსეული ღოცვისა“. ის სსგა-
 თა შორის ამბობს: „აქ თანამდებათ იწოდებინ ცოდვებო, ამისთვ. რ
 რომ და სს.“ (გ. 129). თანამდებუ ვაღს კი არა, მოკალეს ჭქია;

ცოდვას ქვია თანა-ნადები და შემცოდეს, მოკაღეს ღვთის წინაშე—
თანამდები. თქვენის წასრით რა უნდა იყოს: „წარმოუდგინეს მას
ერთი თანამდები ბეგრისა ტალანტისა?!“ (გ. 125)... ქვევით სწერია:
ჩვენც უნდა მიუტევათ ცოდვები „იმათ, ვინც ჩვენთან დამნაშავენი
არიან, ამიტომ რომ ღმერთის მსოფლად იმათ აღუთქვათ ცოდვის
მიტევება, რომელიც თითონაც მიუტევენ დანაშაულობასა, ცოდვასა.“
ვის მიუტევენ? ღმერთს სდამ არა?! აქედან გი ასე გამოდის და!...
დედაწილი: „Когда мы съ своей стороны прощаемъ сдѣлавшимъ
грѣхъ противъ насъ“.

დედაწილი სწერია: Члены синедріона прождали только часа
три-четыре и къ утру снова собрались у Каиафы“. თარგმანი:
„სინედრიონის წევრებსა განაგრძეს განკითხვა ქრისტესი მსოფლად
სამი, თუ ოთხი საათი და დილაზედ სელ-ასლად შეიკრიბნენ კაია-
ფასთან.“ (გ. 156). „განკითხვა გი არ განაგრძეს“, შეწვევით,
შეახერხეს. ასლად ეს ნიმუშიც ნასეთ სამაგალითო ენისა: „მაშინ აღიარ-
ეს ის (ი. ქ.) ღირსად სიკვდილისა, ამისთვის რომ იმან გამოუც-
ხადა იმათ, რომ ის არის ქე ღვთისა“. (გ. 156). ამდენი ნაცვალ-
სასელი რა საჭირო იყო!? არ ჯობდა ეთქვა: „აღიარეს სიკვდილის
ღირსად, მსოფლად მიტომ რომ უთხრათ—ქე ღვთისა ვარო?!“

უფ. დიდებულიქე სწერს: „სან ის სტოლიც ცალკე არის
ხალქე, რომელსედაც მიიღებენ და განამზადებენ წირვისათვის ზურსა
და ღვინოსა და რომელიც მოაქვსთ ღვთის-მლოცველებსა.“ რა მოაქვსთ
ღვთის-მლოცველებსა? სტოლი, ანუ საკურთხეველი, მოგიგებს უმწვი-
ლი, რადგან „და რომელიც“ ეკუთვნის „სტოლს“...

„იმ ადგილებში, სადაც ცოტა ხალხი სცხოვრებს მიცვალებულებს
მარსვენ მასლობლათ ეკვლევისისა და იმ ადგილს გი, სადაც დასამარ-

სავი ადგილი დასორებულთა ეპილესიასედ, ჭქია სსსაიულაო.“ (გ. 189) არის რამე ჭწნრი აქ?! „სსსაიულაო ჭქიან იმ ადგილსაო, სადაც დასამარსავი ადგილი დასორებულთა ეპილესიასედ?!“

ენის შესახებ არას მოგახსენებთ, მე მინდა — მოგახსოვო ზსუენი შემდეგ კითხვას: რას ჭქიან სსსაიულაო?... მაგრამ ვობია — ისეც მ. სოკოლოვს ვჭეითხო. ის ამბობს: „мѣста отдѣленные для погребенія умершихъ, называются владбищами.“ „საუცხოო და სა-მაგალითო ენა და მშუენიერი ნათარგმნიც“ თუ გნებავსთ, ეს არის!...

ახლა ესეც მოისმინეთ: „ისინი ვი, რომელნიც ვერა გრძნობენ იმასთან (ი. ქრისტესთან) შეერთების ღირსებასა (ზიარების საიდუმლოში), მიიღებენ მსოლოდ სუბსეკრის ნაჭკრსა, საიდანაც ამოღებულია ნაწილი საიდუმლოსათვის.“ (გ. 192). „რომელიც ვერა გრძნობენ იმასთან შეერთების ღირსებასაო,“ ესე იგი, რომლებმაც არ იციან (ან არ გაუგებათ), თუ რა მნიშვნელობა აქვს ზიარებას ქრისტესთანკათვის. მაგრამ განა ეს უნდა ეთქვას უფ. დიდებულადქს?! არა, იმას უნდა ეთქვას: რომლებიც არ არიან ისე მომზადებულნი, რომ ღირსეულად ეზიარონ და მით ქრისტეს შეუერთდნენ, და ან „რომლებიც არ მიახნიათ იმის ღირსად, რომ და სს... მ. სოკოლოვს აქვს: „считающіеся недостойными соединиться со Христомъ“ მაგრამ რას მიიღებენ ისინი? „სუბსეკრის ნაჭკრსაო, საიდანაც ამოღებულიაო ნაწილი საიდუმლოსათვის!“ არც ეს არის მართალი: „ნაწილს საიდუმლოსათვის სუბსეკრის ნაჭკრისაგან“ ვი არა, თვითონ სუბსეკრისაგან ამოიღებენ. ჭვენში იმ ნაწილებს უძსნან „ეკლოგიას“. იტყვიან: დღეს „ეკლოგიას“ ვვიღეო, ან და უბრალოდ — სუბსეკრიო და თვითონ „ეკლოგიას“ სუბსეკრს ნიშნავს. ჭემის ჭწნრით ურიგო არ იქნებოდა, რომ ეს სიტყვა — „ეკლოგიას“ ეხმარა, რადგან არავისთვის ეს უცნობი სიტყვა არ არის.

მესამე წვერის (სიმჟოლო სარწმუნოებისა) განმარტებში უფ. დიდებულიე ამბობს: „ის (ი. ქ.) განსოტეილდა, ესე იგი მიილო კაცობრივი ბუნება ქალწულის მარიამისაგან.“ (გ. 214). აქ განლავს დოლმატიური შეცდომა. დედანშია “принялъ (I. X.) человеческое естество отъ Маріи Дѣвы по наитію Святаго Духа.“ არც მეთხე წვერია კარგად განმარტებული. დედანში სწერია: „Онъ распять былъ за насъ, т. е. допустилъ распять себя, чтобы спасти насъ и т. д. თარგმანში კი ასეა: „ის აცვეს ჟვარზედ ჩვენთვის, რომ მით დაგვისხნას ჩვენ და სს.“ (გ. 215). „ის აცვეს ჟვარზედ ჩვენთვის“ — ნიშნავს — ვითომც ურეებს განზრას ჩვენთვის, ჩვენის გამოხსნისათვის, ეცვათ ჟვარზედ ქრისტე. „აჟვარს ეცვა ჩვენთვის“ — ამის მაგიერად არ შეიძლება ითქვას: ჟვარზედ აცვეს ჩვენთვის ამის განმარტებასაჭიროდ არ მიმანია...

მეთორმეტე წვერის განმარტების შემდეგ იქვე სწერია: „ავათაგებთ რა ამ სიტყვებით სიმჟოლოს სარწმუნოებისასა, ჩვენ ვამტეიტებთ და სს“. (გ. 217). სიმჟოლო სარწმუნოებისა მეთორმეტე წვერით არ თავდება; ის თავდება სიტყვით: „ამინ“. ეს კი გამოუტოვია უფ. მთარგმნელს და რაც ამის შესასებ უნდა ეთქვა, იმას ამბობს მეთორმეტე წვერზედ. ამიტომ არავითარი ჭარბი არა აქვს ამ სიტყვებს: „ავათაგებთ რა ამ სიტყვებით (და ცხოვრებასა მერმის მის საუკუნესასა) სიმჟოლოს სარწმუნოებისასა, ჩვენ ვამტეიტებთ, რომ გვრწამს ისე, როგორც წარმოვსტქვამთ“. (გ. 218).

ბოლოს უნდა მოვიხსენიოთ ერთი უმთავრესი ნაკლებეანება ამ ნათარგმნისა, უფ. დიდებულიეს დავიწყნია, ქართველი ეძწვილეებისათვის რომ სთარგმნიდა მ. სოკოლოვის „სამღვთო სეუელს“. ის ეუბნება ქართველებს რუსეთში ქრისტეანობის გავრცელებაზედ და ერთის სიტყვითაც არ იხსენიებს ქრისტეანობის გავრცელებას საქართველოში და, მე მგონია, მისი მკითხველებისათვის ეს უკანასკნელი უფრო სინტერესოა!...

უკანასკნელად უნდა ვუთხრა მკითხველს, რომ უფ. დიდებული-
ძის ნათარგმნი თითქმის მთლად სავსეა წერილადი შეცდომებით, მაგ-
რამ მე იმათვედ აღარას ვამბობ, რადგან ისეც ერთობ გავრძელებდა
ჩემი სტატია.....

ევ. მჭ—ძე.

1880 წ. 26. თებერვალი, ქუთაისი.

ზღაპარი შმაწვილებისათვის

თ ა ვ ი I

შვილო ალექსი!
მსურს გიხსნა ალექსი,
საკუთრად შენთვის მოემართო ქნარი;
დაბიგდე ყური!....
კით ლუკმა ზური,
ისე შეგეგვოს შენ ეს ზღაპარი!
ახა დავიწყო....
იყო და იყო,
ღვთის უკეთესი არა იყო რა;
აქედამ წადმა,
ცხრა მთას გადაღმა
იდგა ჰატარა, ლამაზი გორა,
რომელიც მუდამ
თვის სიმაღლიდამ
რადან მოლხენით დაჰმსურდა ჭაღას
მის წინ გაშლილსა,
სამოთხედ ქმნილსა,
და მასში სჭვრეტდა ბუნების ძაღას.
ეს აგარაკი,
გაშენდა რაკი,
აღუვავდა ტურთვად, სსკა და სსკა იგუად;

განდენ ჩიტები,
 გაძალეს ფრთები
 დაიწეეს ძღვეს გულის მამკედად; —
 სთქმეს განსეთ ზღუდე,
 ვაკეთოთ ბუდე,
 ეს სეები სულ ხვენ — ჩვენთვის გავეყოთ;
 ვისალოთ გული;
 სამთარ-საფხული
 უზრუნველათა, გვიჯობს, აქ დავჯეოთ!
 სთქმეს... განსარეს...
 წილიც არ ჰყარეს.
 დაეპატრონენ ისე თვითო სეს...
 შრომა დაიწეეს,
 სამატი ჰკიცხეს,
 ყველა უვლიდა თავ-თავის კუთხეს.
 შეიღობიანს გვერტს,
 იმ უწყინარს ჩიტს,
 ერგო მალაღი სე ნაკვერხსადი;
 კერ ნასა წინი,
 იწყო ღუღუნო,
 სთქვა: „სეტ ჰურში სდგას, ახლოც მაქვს წყალი;
 რომ დავიბუდე,
 კვერცხებსაც დავსდე,
 და იქიდანა ორს ხუნდს გამოვხეკე, —
 მათ გასაზრდელად
 მე ახლოს, ხელად
 წყალსაც ვიშოვნო და ჰურსაც ავებნე!“
 დასკვნა ეს წიკვა
 და ღმერთს კურთხევა
 შესძღვნა და ძღვენიც არ იყო ის ცრუ...

დილა სადამოს,
 ტეხილს და საამოს,
 ღოცულობს გვერტი, იძისის „ღრუ! ღრუ!“
 უწანსლა უვაგმა,
 ავმა და შავმა
 ჯერ გაიცინა, მოუვა: „ასე სე! სე!
 ჩემს სამოსსსლოს
 ვსედავ მე ასლოს,
 ძალიან მომწონს დიდი ნიგუზის სე;
 ბუდეს ვიკეთებ,
 ჩიტებს ვაიუთებ,
 კვერცხებს დავსდებ და პატყებს გამოვსტეს!
 შოლს ალარ ვეძებ
 საკენკარს: უცებ
 აქვე ვიშოვი, კაკალს რომ გავსტეს!“
 ეს განიზრახს
 გაალო საჩა,
 და შემოსძისა ძალდა სმით: „აჲა! უა!“
 თვით მოეწონა;
 ასე ეგონა,
 თუ მგალობელი ტოლი ალარ უვა!...
 პატარა მწეკრმა,
 იმ ზურის მტეკმა
 სე რომ იხიდა, რათ მინდაო, სთქვა...
 და ზურში შეძერა,
 მიწას დაეკრა,
 და იქ დაიწყო მან ჩუმათ გოგვა.
 სთქვა რას დავკეპებ!
 კვერცხებს ბერს დავსდებ
 და წიწილებსაც ბლომათ გამოვსჩეკ!

ოსრად მსჭვს ჰურო,
 ბედს რათ ვეძღუეო?
 გავგოგდა იწუო, ჰურო: „ბეკ! ბეკ! ბეკ!“
 მგოგავმა მსმემა,
 არ ავმა, მავმა,
 რომ დანახსა დიდ-ეკლის ბურდი, —
 მას მიაბურა,
 სხვას არ უფურა,
 ისე შეძურა მიგ, როგორც რომ ქურდი,
 თავისთვის ხქარა
 დაქსასლ-გარა
 და ოჯახობას მიქეო მან სელი.
 ჭიაც იქ ქქონდა,
 სასრდოც მიქქონდა,
 საამოდ ჭსტვენდა,
 ყუელას აღსენდა,
 სალამურეით რა გაჭკიოდა,
 იმ არე-მარეს
 ტუბილად მდუმარეს!...
 სხვა წრუნეით თავი მას არ სტკიოდა.
 შავი მერცხალდი,
 როგორც რომ მთეწალი
 დახარბაცობდა, ჭთურენდა ტრიალით;
 უჭრიდა რა გზებს,
 მომიფრინავ ბუფებს,
 სასრდოთ უჭრეტდა მათ მტრულის თვალთ.
 რა გაძებოდა
 შტოზედ ვადებოდა
 იწუება სოლმე ჭიკჭიკს საამოს;

მერე ვით ქალი,
 წყნარ—სატანძალი,
 შინ მიჭირინავდა ეოველს საღამოს.
 მაგრამ გუგულმა
 ცრუმ და ტიგულმა
 ასე სთქვა: ბუდის არ მახეს ჯავრიო,
 სჯობს სსვის ზღუდეში,
 მე მზა ბუდეში
 სსვის კვერცხებშია ჩემიც გავრიო!
 მას ეგონება
 — არ აქვს გონება —
 მისი და ზედატ კარხათ დაჯდება
 და რას გამოსტყეს,
 თავებს დაუტყეს
 ჩემი ბარტყი სსვებს — თვით გაიზრდება! —
 სსვებს ვიმსახურებ,
 სეიწს ვუყურებ,
 მე ხის წვერსედა შეესვდება დილით,
 და მე იჭიდან
 ბრწებს დავატან
 გამლეულ-გამომლეულს „ეუ“-ეუს“ ძანილით.
 მაშინ ბუღბუღმა
 ტბილ გრძნობით სრულმა
 მიჭმინათა ვარდნანს სიამოვნებით,
 და რომ დაჭხედა
 ვარდის ბუჩქსედა,
 ბუდე გამინათა თავ-მოწონებით.
 გოგობი ვარდი
 იმისი დარდი
 თვალთ წინ სსამოთ ეფურჩქნებოდა;

და მით ბუღბუღი
 ალელუკუბუღი
 მეტის ემსითა, თითქოს სდრეხოდეს;
 კარდი კოკობი,
 ბაღისა მკობი
 ბუღბუღის გულსა მწველ ტრესლს უღებდა,
 და არე-მარე,
 მუდამ მღუმარე
 კარდის მღერაღსა უერსა უგდებდა;
 ბუღბუღი ამკობს,
 კარდიც ამკობს,
 შერით ვი სტკუნებს საბრალა. ია,
 და იადონი,
 თავის მამწონი,
 რას დასდებს იას, სტკუნს: „ტია! ტია!“
 ასე ამ გვარად,
 მარად და მარად
 სტკუნს სსკა და სსკა გვარის ჩიტები;
 დღიური საზრდა
 უკვლას წინ ედო
 და შესატკუნათ მარჯალიტები.
 ეს ტურია მსარე
 ტბილად მღუმარე
 კეუთუნდა ერთს მშვიდობიან ცხვარს,
 და კმაყოფილი,
 ის მაღლის შვილი
 მაღლობას სძღვნიდა თავის მაცხოვარს!

თ ა ვ ი II

ეს ცრუ სოფელი,
 მწარ სამყოფელი,
 ვერ ვის დაინდობს, არ ვის გაიტანს,
 უღრვოდ აღსენს,
 უღრვოდ აწეენს
 კაცს, აბურთავებს, სად არ გაიტანს?! —
 ვინ არა სძრასავს?
 არ ვინ მინასავს,
 რამ ამ სოფელსედ მადლობა ეთქვას! —
 და ეს კი მიკვირს:
 სიტყვსლყ თუ სჭირს,
 რათ ვეჩიდებოთ ხვეწს საფლავის ქვას?...
 მაგრამ იმედი,
 უბედოს ბედი,
 გვამსწევებს ჭირში, მით გვამლებინებს;
 და მწარს შავ დღეებს
 მიღად დაგვაწიწებს,
 ტანჯვით დამაშვრადს, წამს თუ გვატინებს.
 ჭირი სად ხარ დრო,
 ტეიბილო ნეტარო!
 ვაწრობრიობის მალამოდ გელთ
 და სასოებით
 რა გელოდებით
 ეკლიანს გზას ვსწმენდთ შიშველის ხელით

და მოკელით დროს,
 ტუბილს სანუტაროს
 რას იგონებს ერი ბედნიერებს;
 აწმყო ცხოვრება
 მითი გვიტუბებს
 და თანა ვუგონობთ იმ ნუტარებს!
 ეს აღსარება
 ვის ეუურება!...
 ბუებს უგონს ხუენი სხვა ტვარი ქრება.
 გიუბათ გვსდინს,
 და დაგვტინინს,
 სან გვესმის მათგან რისსვა და წუება!..
 მაგრამ ხუენ იმ დროს,
 რომ დაგვიფაროს,
 ქრისტეს სიტუები გვაგონდებიან:
 უმეს სუტეობა,
 მამაკ ძლიერა!
 ან იტინს, თუ რასა უკრებიან!“
 ადეს მუქსვი,
 რაფლსა ჭლურის რაკვი,
 შემოდგომისას სთესავს სორბაღსა,
 შიმშილს ან ნაღვლობს,
 მაცხოვარს მადლობს, —
 მომავალს შავსუელს უსატავს თვალსა.
 და წინეთ უმსებს,
 გუფი მით უბუებს,
 რომ მისი შრომა კარგ ნაყოფს აძლევს,
 რომელითც მრავალი,
 მშიერ საწყალი,
 საზრდოს ჭმობს და დღეებს ტუბილად ჭლევს.

მასინ მდიდარი
 მარად მამლარი,
 ამ სეტარებს, კით გაუყოს, მსოფსხავს;
 მუქთად მღაზხვი,
 სასიზღი სვაკი,
 საბრალო მუშავს მძათაც არ სასავს.
 და ამჟე გული
 მძორ — დიდებული
 სუელეს სასრებს თავს, უქტევს რა თვალს.
 მაგრამ ჭკვიანი,
 მართლ — გრძნობიანი,
 უმალ თაყვანს სტუმს მუშავსა საწყელს;
 და მით იმის გულს,
 გრძნობით აღვსებულს,
 სასალ შრომისთვის მარჯვედ ამსწევს,
 და ასის დეგნას,
 უსუსტარ წყენას
 ერთის თანგრძნობით მალე ავიწყებს....
 ჩვენც სომ ისე ვართ,
 დეგნა გვხანს არად
 სათასის, თუ რომ ერთი თანგვიგრძნობს.
 მაგრამ ვერ ჩვენში
 სად არს ნუგში, —
 ჩვენგანი თანგრძნობს ვერ გეგვის იტნობს.
 და წელული გული,
 აღელგებული
 სძგებს უიმედით, საღვლით აღვსილი!
 მით ამ ცრუ დროსა
 დაგვიტანო შრომა,
 ჭლექში ვარდებს ჩვენი სურვილი...

განპრავლდით მშრომნო,
 სუფით აძაყნო!
 თქვენი სათლავი დროსა მოძავალს
 საძირველად ჰქონდეს,
 რომ აგონებდეს
 თქვენი ცხოვრების პატიოსან კვალს!
 და ვინცა აწმუოს,
 რა სული მიწეოს
 თავის სიტოცსლეს შესწინავდეს მთლად;
 და უძცროსს მოძმეს,
 ვითა მოწამეს,
 შეიწინავდეს თავისთვის მსსვერზლად, —
 სალსძი გაჭვიცსეთ,
 და შეაწცხვინეთ,
 რომ შვილებმაცა მათ არ მიჭბამონ
 და სუსტი ამკლები,
 კაცები — მკლები,
 თვისის სამწესოდან მათაც განამონ.
 მაგრამ ეს ლექსი,
 შვილო ალექსი,
 შენთვის აღრეა... ირჩევ ვერ აღაშანს?
 მამ კარგი შვილო,
 მამულის წვლილო,
 მიკმართოთ ისევ ჩვენს საცოდავ ცნვანს?

თ ა ვ ი III

უზრუნველათა,
 მწკანე კელათა
 დანავარდობდა სიამით ცნვარი;

სწამდა, სცხოვრებდა
 და ციკ წყალს სვრებდა,
 იკისით გაჭქონდა სულ მთა და ბაჩი.
 ვის რას უყოფდა!
 მით ამაყობდა,
 რომ კარგი კუთხე ბედმა მას მისცა;
 და ისე სლტოდა,
 როგორც უნდოდა,
 ცა ქედით უხნდა, ქალამნად მიწა!!
 მაგრამ ერთ დღეს კი
 აკნიტეს ნიკი,
 როდესაც ჭოროდ მოჭკრა მას ყური,
 რომ სხვა მსეცესა,
 მის მეზობლებსა
 გულში შესვლიათ საბრალეს შური.
 დიდით კვირობენ
 და უპირობენ
 ძლით საბრალეს დამონებებსა,
 თუ რომ სურვილით
 და სიტყვით ტკბილით
 თვითონ არ დაწყვა იმათ ნებასა!
 ჭერ თავ - მოძწონე,
 ამას ვამბონე,
 საბრალეს ცხვარი მეტად დადონდა;
 სთქვა: „ცა ვამიწყრა!“
 ბევრი იფიქრა
 და ბოლღას ხერხი მას მოაგონდა:
 ის სამიჯლობელო,
 მისი სამშობლო
 სადაც კი თვალი მიუწვდებოდა,
 ყოველის კუთხით,
 გადავნითა, ცისით
 შეჭკრა... მტერი ვერ მოუსტებოდა!

და შეძევ მარად
 ის უშიშარად
 აბუნა სტუმრებს მარევედ უცდიდა,
 და თავის გულში
 დამშვიდებულში
 მოსისხარ მტერებს ჰამშუჯად სდიდა!
 ერთსელ ვით მტვერი
 მოადგა მტერი,
 მაგრამ რა ნასეს გამაგრებული,
 გაჭკვირდენ მეტად,
 შეიქმნენ რეტად,
 და მოულოდნელად დასწყდათ მათ გული.
 ვერცა გააწყვეს,
 ამოიბუეს....
 დაბრუნდენ სასაღში ბილწი მსეტეში,
 და ცხვარმაც საგზელათ
 სშირადდა სან - გრძელად
 თან გაატანა იმათ ბრწყები!
 უფრო დიდებით
 და დამშვიდებით
 ამ საქმის შეძევ ცხვარი სცხოვრებდა;
 და ის სხვა ცხოველებს,
 ვერც დათვებს ვერც მკლავს
 ძალით მომსეკად ვერ უუურებდა.
 ხანი გამოსდა,
 ცვლილება მოხდა;
 ეტიანა საწყალს ჩვენს ცხვარს მუცელი,
 დასვა კრავები
 ნიკორ — შავები
 და გასაზრდელათ მიჭერ მათ ხელი.

ძეძუსა სწოვდენ,
 სხვას აჩას სთხოვდენ,
 დედას დასდედენ და ნავარდობდენ,
 სილამაზითა
 და სინაზითა,
 ასე გასინჯეთ, ერთმანეთს სჯობდენ.
 ჭკუა - გონება,
 დიდი ქონება —
 რაც ცხვრის წესაზედ კი შეიძლება —
 იძითაც ჭქონდათ,
 თავი მოსწონდათ;
 აკლდათ მათ მხოლოდ გამოცდილება.
 მაგრამ ეს ნიჭი,
 ცხოვრების ბიჭვი,
 დედის მუცლიდან აჩვის დაჩუგება!
 ცრემლ — ნაღველითა,
 გულის მწველითა
 ის მხოლოდ შეიძებ მოიზოვება!
 და ერთსელ ვინცა
 მას ხარკი მისცა,
 ჭმუნვის ბეჭედი აჩის მის სახეს;
 და რაც შიშველად
 სჩნდა სასურველად
 ბოლოს იქ ჭგონებს საფრთხეს და მასეს.

თ ა გ ი IV

ხარბი რამ არი
 და უმადარი
 ვნებიან სრული, აღმშობილი გული:

რაც რომ ჩვენია,
 მოსაწყენია,
 და რაც არა გვაქვს, — მიგვიდის სული.
 მწარისა ოსვრით
 და ცრემლების ღვრით
 რას ავისრულებთ ჩვენ ერთსა სურვილს,
 გიდეგ სსვას ასალს
 გული იჩენს ალს
 და არ გვასვენებს გრულსა და ურვილს.
 ჩვენს ნაცნობს ცხვარსა
 შეუზღვარსა
 მოსწყინდა მალე ის არე-მარე
 და მოსამოვრად,
 ნეკრის საშოვრად
 გადახიჯა გალავანს გარე!
 და ის კრავები
 საცლადკები
 გალავანს შიგნით მარტოთ დაწყვარა;
 მაგრამ იმავ დროს,
 უფროს და უმცროსს,
 ორივე შვილებს ეს დაუბარა:
 „ჩუმად! ნუ ბღავით,
 „ფრთხილად იყავით,
 „დაკეტეთ კარი, არვის გაუღოთ!
 „მარტო რომ გნახონ,
 „არ მოგატყუონ
 „ჩემმა მტერებმა, არ დავიღუბოთ!...
 „მე რაღა მოვალ,
 „ვეკლასკედ უძალ
 „სამჯერ „ბეს“ ვიტყვი და „ბეპეკსა,“

„და მითი მისკდით,
 „კარებს მოასტით,
 „ჩქარა გამიღეთ და გაჭმევთ რძეს!“
 ამ გვარად ცხვარმა,
 გულ - უძალიარმა,
 კრავებს ეს სიტყვა რა დაუბარა,
 მინდორი გავლო,
 მთებიც გადავლო,
 მოუხედავით გასწია ჩქარა!
 უღედურათა,
 უძუძურათა
 დარჩენ კრავება და მოიწეინეს;
 ვერც იკუნტრუშეს,
 ვერც ინუბუშეს,
 მიწვენ ხეროში და დაიძინეს.
 მათ ძილში მტელი,
 ის სპაკელი,
 მიადგა კარებს, ეცა რა სუნით.
 ერთი მან კარეთ
 იზუვლა მწარეთ
 და დაუწეო კარს ჩქარა კაკუნით.
 ძილი, დაუფრთხათ
 ტკბილი მკარით,
 ამ სმაურობით ჰატარა კრავებს;
 და რომ წამოხტენ
 მამინვე მისკდენ,
 რომ აბრიუვებდა ვილაც მათ მტრობით.
 მიცვივდენ კარზედ,
 მაგრამ უარზედ
 დადგენ და აღარ გაუღეს კარი.

ავიდაცა სარო,
 თუ დედა სარო,
 ანა ნიშანი შენი გვითვისარი?..“
 გუდ გრძელმა ძეგელმა,
 იმ სასარელმა,
 მოსატყუებლათ შექმნა ფუილი;
 მაგრამ კრავებმა
 ნიკორავებმა
 იცვენეს და უთხრეს მათს მტერს: „ტყუილი!
 ცხუას გავკანბიუკა?!
 დედა რომ იყო,
 სამჯერ იტყუილი „ბეს“ და „ბეპეპს“!
 „ჩვენს მივსდებოდით,
 „კარს მივსტებოდით,
 „გაგიღებდით და შენს გვაჭმევდი რძეს!
 „შენ დედა არ სარ,
 „სსვა გვანად ჭყარსარ,
 „საიდამც მოსველ, იქვე წადიო“!
 მგელი დაღონდა,
 რაღა გზა ჭყონდა?
 სთქვა: „დამეკარგა დილის მწვადიო!
 „ასღა ამ კრავებს
 „მშაგებს, აგებს
 „მე მოვატყუებ: წასდა ფიცო,
 მაგრამ შეორეთ
 შევაცდენ სწორეთ,
 რადგან ნიშანი მათი ვიცო“!
 მართლაც მეორეთ
 დაბრუნდა სწორეთ
 საშინლობის დროსვედ, კარი მონასა.

ასუნ - დასუნა,
 დაუგაგუნა,
 "ბე" და "ბეკეპე" სამჯერ დასძახს..
 მასინ კრავები,
 საცოდავები
 მოსტყუედენ და წამს გაუღეს კარი.
 და კაი მათ მტერს:
 მგელს შეხვდნენ მშიერს;
 რანივ ხაჭულაშა მგელმა უმწვარი.
 და გამძლარი,
 ან გასასარი
 მგელი წავიდა სახლში ქუნძელით
 და ის გრძელ - გუდა,
 როგორც რომ გუდა,
 გაძობურს მუცლით და გულით.

თ ა ვ ი V

დაბრუნდა ცხვარი,
 რომ ხასა კარი
 ღია, კრავებიც აღასად იყო,
 მას ეღდა ეტა,
 ჰიჭქე დაეტა
 და საცოდავათ ბღავილი იწყო!
 სთქვა: "ეს რა მოხდა!"
 ზეზე წამოხტა,
 იუმტა ცრემლები ადგა მას თვალში;
 და თავის მტერსა
 გულის მაკერსა
 გაჩისსებული ჩაუდგა კვალში.

მისდია ჩქარა,
 მთა გადაიარა
 და ერთ ღეგეში ნახა მან შტერი.
 შეშინდა მგელი,
 ის სადაგელი,
 ცხვარს რომ შესედა, წაუსდა იერი!
 ის გამაძლარი
 ეგდო, ვით შეგდარი,
 და აღარ ჰქონდა საომრად ძადა.
 და მონელებს
 ომის შეძლებს
 იმ წყეულს ცხვარმა აღარ აცადა:
 დროზედ მიასწრო,
 იშოვნა მან დრო:
 ამოჰკრა ფაშვში მრისხანემ რქები,
 განზო ჩქარა
 და გადმოჰყარა
 ისევ ცოცხლები თავის შვილები!
 ბეჭი ისარეს,
 ცრემლები ჰღვარეს,
 სიამოვნებით შეეჩხათ გოცნა.
 და მუკე ცხვარმა,
 ბედით დამტკუნარმა,
 თავის შემომქმედს მადლოზა უძღვნა.
 და წამოვიდა
 დიდის ანბითა
 თავის სასწისკენ გულ — დამოვიდებით.
 და ძველებურად
 ის მისებურად
 ისევ სცნოურება, იყო დიდებით.

სშირად მტკებში,
 მგლები, ტუებში,
 დათვები და სხვა თუმი აწესებდნენ,
 მავრამ დიდ წაწაღს
 ვერ აძლევდენ მას,
 წადგანტ წინის კაწს მათ არ უღებდენ.

თ ა ვ ი VI

უსამართლობით,
 რმით, ძალობით
 აწვის შექმლა, გაქალა კაწი,
 თუ რამ შეტდენით
 და მოყვრის ენით
 არ დაეღუნათ საბრალე ცსვაწი.
 მოულოდნელად,
 მოუწვეველად
 განსდა მოყვარე, მტრსედან ავი:
 ეს იყო მეღა!
 ტუნტულით, ნელა
 მოხმანდა თოვლში ის ნაგორწავი
 და მოტყუებით,
 ტბილის სიტყვებით
 მიჰმანათ ცსვაწსა კეთილ მწრუნველად:
 „ბეთილო ცსვაწო,
 „ღიწს შესაყვარო,
 „მამაწო, სიმნით ქებულო ძველად!
 „ყოველის კუთხით
 „ღამითა და ღლით
 „მტრნი გყავს, არ გაქვს მით მოსკუნება!

„და შენ მოყვარე
 „ან გეავს მომისძარე.
 „რომ მოგესმარო, მოძეტი ნება
 „მდალა სულით!
 მიყვანსარ გულით,
 „და მისთვის მინდა გემო გემოყვარო;
 „და შენი მტერი,
 „როგორც რომ მტერი
 „ისე გავსადა, მინდა.... ამოვიხარო.
 „მე ერთი მურა
 „ეთერი, შავ - ყურა
 „მეავს, იუმტ ან არის ჩემი ფერი
 „და როგორც მეღის,
 „ — ჩემგან რას ეღის? —
 „ის უნდა იყოს დიდი მტერია
 „მაგნამ სიბრყვიით
 „ის ერთის სიტყვით,
 „რადგანაც ან აქვს მეტი გონება,
 „ან გაეგება,
 „გიდეტ ექება
 „თავ - განწირულად ჩემი მონება,
 „აი ამ მურას
 „მოვიყვან, ტურას
 „და მეღს წავიფორენ მე წინ სიმწრითა.
 „და მასწინ შენა
 „მოგსედავს ზენა,
 „მტერს მოიგოებ ეაკელის მსრითა.
 „მოგასმარებ მტერს,
 „ანც უთსაკ არაიკერს
 „ამ სამსახურში მე გულ - წმინდა!“

„მოწმედ მყავს ღმერთი,
 „მე მსოფლიად ერთი
 „შენი მოყვრობა გუფით მინდაო!“
 ცხვარს რომ ეს უთხრა,
 თავი დაუგონა
 და ისე ჩქარა წავიდა შინა,
 რომ იმ საწყაღს ცხვარს
 მის სიტყვით დამტკბარს
 თითქმის მადლობაც არ ათქმევინა.
 დანხა მარტო და
 ამას ამბობდა
 ცხვარი: „ეს მეღა სით გამაჩნდაო!
 „ბევრად უკვლია,
 „შორეულია,
 „სემგნით რა აქვსო იმას სჯდაო!
 „როგორც ეტყობა
 „ხეში მოყვრობა
 „მას გუფითა სურს უზაკვლადო.
 „მაშ დამტკიცოს,
 „მტრისგან დამიცოს,
 „რომი გამართოს მტრებთან კვლადო,
 „და მამის მეტა,
 „მოწმად მყავს სეტა,
 „რომ არ დავჩხები უმადურიო:
 „კანსაც გაუუღებო,
 „ტკბილათ მივიღებო,
 „რომ ნახოს ჩემგანც სამსახურიო
 რა გადასწყვიტა
 ეს, შინ წავიდა,
 კრავებს უანბო, უმასარობდა,
 და იმავე დღიდან,
 ყოველის კუთხიდან
 მისმა ნათელმა დღემ მოიღურბდა!

თავა VII

დადგა ზამთარი,
 მკელი გამსდარი,
 ტურს და დათვიც იერიშითა
 მოადგენ ცისეს,
 კრავებმა ნასეს
 და გაიკიდე მათ ხმა შიშითა.
 მაგრამ ამაჲ დროს,
 წუდს და საზაროს,
 შინობისა მეზღოვიდა მეფა;
 თან მოჴყვა მურსა,
 დასძინა: „ურსა!“
 და წაიფრინა წინ მტრები ეგელა.
 დათვი აბლავლეს,
 ტურს ატყავლეს,
 მკელი გაბერეს როგორც რომ გუდა.
 და კით სარდალი
 მსნე და მართალო,
 ისე მოიქცა აჲ მეფა გუდა.
 უბრძანა მურსას
 ნუ მზოგავ ნურას,
 რაც გინდა, მთხოვე, აგისრულებო;
 და მართებულად,
 მე უქველად
 ამ საცხვარეთში შენ გიგულებო!
 მაგრამ კი ჯერე
 მე დამიჯერე
 ფარისეველურად და ფრთხილად ვიყოთ:

რომ არ შეგვიტყოს
 ცხვარმა რომ გვეითოს
 ჩვენი ჭანჭები, და გავაბრეოთ.
 კარი გაგვიღოს,
 კერ შინ მიგვიღოს,
 ცოტა ხანს ვიყოთ ჩვენც ვით სტუმარი,
 და მერე რომცა
 სულთ ვიგდოთ დროცა
 გავერიჭოთ ჩვენი ცხვარი სუმარი.
 თუ იუაროს,
 არ მოგვეკაროს,
 და არ მოსტუეუდეს ჩემის ტუბილ — ენით,
 მაშინ შენ მალე
 გადაუბრიალე
 თვალები რისხვით, მიქარით, დრენით!
 რომ მაშინ შიშით,
 ვაგლახით, ვიშით
 ეს ჩავარდეს ჩაიწვევითას ხმა
 და ვითომც სუბით,
 ძალ — დატანებით
 სამაჩადისათ განდეს ჩვენი უმა.
 ეს რომ დააწვეეს,
 საქმეც დაიწვეს,
 დიდ — მოწიწებით მიდგენ ცისის კარს,
 და სინარულით,
 ვით მართლის გულით,
 გამაჩვიებებს ულოცავდენ ცხვარს.
 მოსტუეუდა ცხვარი
 გააღო კარი
 და შეიყვანა ცისეში მელა, —

იმას თან მუწა
 შეჭყვას შავ-ყურა
 და გაიხმოწა სიამით ნელა.
 ცხვარმა მშინა
 გამოიჩინა

წაგ. კვ შექდლო მას მასწინძლობა.
 და ძელა კუდაძ,
 ეშმაკის გუდაძ,

საგვლად შექდეგი უთხრა მადლობა:-
 „გმადლობო, ცხვარო,
 „შენ უწყინარო,
 „თავს რათ იწუხებ მასწინძობითო!
 „შენ გელარ შესძლებ,
 „მე ვიმასწინძლებ,

„და შენც ქიწაში ყოველ-წლობითო
 „მიხადე მადლი,
 „მადლიე მატყელი

„ერთი საჩოხე, საწაიჭეო;
 „და მით მშვიდობა
 „და სემი ნდობა,

„მონის საფერად მიინიჭეო!
 „ბეჭეს სულა ფიჭობო!
 „რადას აზირობ?

„სიამ — ტკბილობა სჯობს იხმარო,
 „რომ ბოლას მადლით
 „რონივე თვალთ

„არ იტორო და ცრემლი ღვარო!“
 „შეძრწუნდა ცხვარი,
 გულს ჭკრეს ღასვარი!

მაგრამ რაღა დროს? რაღას იზამდა?

ძელა-კუდურა
 და მასთან მურა,
 რომლებიც წელან მეგობრად წამდა,
 მრისხანე ძალით,
 თვალის ბრიალით
 უღრენდენ და თანც იღესდენ კბილებს,
 და მასინ ცხვარმა,
 შიშით შემკთარმა,
 ცრემლით ურჩია საბრალე შვილებს:
 „აწ კი გვიმარტებს,
 „ამ მიწდვრებს და მთებს,
 „გამოკეთსოვით, მონა ვართ ძელის. —
 „გვანწევს ღვთის რისხვა,
 „სანამ აწ ჩვენ სხვა
 „არ გამოგვისსნის და არ გვიშეელის.
 „ვმონათ ჯერ შავს ბედს,
 „ნუ გვარგავთ იმედს:
 „სოიველი ჰბრუნავს აღმა და დაღმა.
 „რომელმაც ჩვენს
 „არ მოგვასვენს
 „მტკმ დატლიჯოს ძელაც იმ ძალღმა.
 „და ჩვენც მასინა...
 „ხუ! შემასინა
 „რლაც ჩვენებსამ, ამოებს! „ფერთსილადო!“
 „ჯერ მსხვერპლი უნდა
 „უმასკო წმინდა
 „განსაწმენდელი შვილის - შეილადო!“
 ეს რა წარმოთქვა,
 ეელს შეიშა ქვა
 ნიშნად მონების,... დასდუმა ცხვარი

და თავ-დასრილი,
 იწყო ტირილი...
 დღესაც არ შიშობა იმას ცრემლთ ღვარი.
 იმ აჩუ-მარეს,
 ჩაგრულს, მიწისაჩუეს
 გულ მისაკლავათ რწყავს ის ცრემლთ ღვარი,
 და რომ შესძრეს
 ის ცრემლი ერთს ღრეს
 მისთანა გმირი ვერ არსად არი.

1876 წ.

უკუ

ბიძიასთან გაგონებება

ოპერეტა — ვოდევილი

ერთს მოქმედებაში.

ასლი რუსულიდან.

თ. რაფიელ ერისთავისა-მიერ.

მოკმედიანი პირნი:

თავადი იორამ უძლომელოძე, 50 წლისა.

ალექსანდრე ფუქსაგატიანი, დისწული იორამისა, 25 წლისა.

ნატო, ამისი ცოლი, 20 წლისა.

ვარლო
გულმართლისა { მოასლეკები ნატოსი.

ივანიკა, ამათი მსახური.

ხინჩლა, მსახური იორამისა.

აკტრისა.

ზარაფი იოვანე.

ჩანგი.

სოფლის დედაკაცი.

მოქმედება არის თბილისის ქალაქში ალექსანდრე ფუქსაგატიანის
სახლში.

ბიძიასთან გამოსუბრება

(ტეატრი წარმოადგენს გრგვალს ოთახს. ამ ოთახს სუთი კა-
რი აქვს და ერთი თანჯარა: მარჯვნივ მოჩანს დიდი სარკე, კუთხეში
ფორტუნიანი და სკამ-ლოგინი; ალაგ-ალაგ დაწრული სკამები და
ცალ მხარეს ტასტი მუთაქებით მოართული).

გამოსვლა პირველი

ალექსანდრე (შემოიბრებს, ხელში უჭირავს გახსნილი წიგნი
და სარხარებს).

სა, სა, სა, სა, სა, სა, სა, სა, სა, სა! ძლივს ხელში არ ჩა-
ვიგდე ბიძა ჩემი!.. ასე მისაზიან ამ წიგნის მიღება, რომ ათას ჯერ
რომ გადავიკითხო, მაინც არ მომწყინდება!.. მას გაუმარჯოს იმ
უმწვილ-გატებს, რომელნიც მდიდარ ზიძებსა სთინთლავენ სოღმე...
სა, სა, სა, სა, სა!... (კითხულობს).

წინაველი, 12 ღვინობისთვე 1878-ს წელს... ბატონო, ალექ-
სანდრე! აქვენს მშვიდობას ჩემს სასო ღვთისმშობელსა კთხოვ, რომ
მშვიდობით ბრძანდებოდეს! თუ ჩემს აშავს მოისხეწებთ, გცოცხალ
ვარ, ბეჩავრ, ღვთისა და თქვენის წყალობით... ასღა, ჩემო სელმწი-
ფევე, ბიძა თქვენმა რომ თქვენი წიგნი წაიკითხა, რომელშიაც სწერ-
დით, რომ ერთი ქალი შემეყვარდა, ღარიბიან, მაგრამ კეთილი
გულისაა და უნდა მავითოვო, — წამოვარდა ტასტიდან და ასეთი
აღიარება დააქენა, რომ კაცი იფიქრებდა: მეორეთ მოსვლა არის...
მაღლა სმივ იძახდა: „ჩემი დისწული გასუღუღებულანო!.. რაებს

შვრება ის ვირო?...“ „ნუ შამჩისსამთ შენი ჭირიძე, ეს სიტყვები ბიძი თქვენის ნაბრძანებია...“ სს, სს, სს, სს, სს, სს!... ტუტუტი ბიძა-ჩემი... გამოხეჩეტდა საწყალი!.. ნეტა ჩემი ცოლი რა იქნა?.. (უევირის) ნატო! ნატო!.. სადა საჩ?.. წიგნი მოგვივიდა წინაველიდან!

(სმს ნატოსი): მოვდივარ, მო!.. ანგარიშებში ვარ...

ალექ. (ციოთხულაბს კიდენ). „ძვერე მიჭვარდა სიწბილა მწკვარსა, ორიოდე ჩიბუნის ტარი უთავაზა, მერე მოიქნია მუთაქა, ფანჯარას მინაწრსა და მინები მტკეწივით გასადა!... თქვენ ნუ მომიკვდებით, ასე გაბრძანებული თავის დღეში არ მინასამს... მერე კიდენ, ნამეტნავად, თქვენმა მეგობარმა გადაჭრია, რომელზედაც საიდუმლოთა მწერდით!... მოუყვან, ბატონო და რაები არ უამბო!... „თქვენი დისწულიო, გათენებმდის ქალაღდა თამამობსო, ორი თასი თუძანი ვალი დაიდოგო, თქვენი იმედითაო და იმის გამოკვარებულიო, რომ იმ ქალის შერთვის ნება არ მიეცითო, რომელიც შეიყვარაო, ანდა ვიდაცა თრიათრის ქალს გადაკვიდაო და იმან მთელა საცხოვრებელი დასცინტლაო!...“

ჩვენ სომ შიშით ანლო გელარგინ მიეკატრინით... ანდა საგდალი დამზადებინა, ცხენები დაატედინა და ქალაქს აზირებს წამობრძანებს... ამ წიგნს საჩქაროთა გწერთ და ვშიშობ, რომ ბიძა-თქვენმა არ მოუსწროს... სასლში გოხები თუ გასლავო, ან კარგი ტიქეულობა, სულ დამაღვინეთ, ღმერთი გადადგომელებო, თორემ, რა ვიცი რომელი იყოს საქმი!..

გადა თქვენმა ცოტა ჩუჩხსელები მოგართოთ და მოგახსენათ: შავიტყეო მკარია მოუტანათო და თუ, მართალია, მკარია მოსულაო, ერთი თავშალი მიბოძეთო და შიტის კანლიცა გოსოვათ... მეც ცოტა ბუნუნთის წყალაბა მივაგით..

თქვენი ერთგული მოსამსახურე, საქუა გაშვლებილაშვილი“.

სს, სს, სს, სს, სს!.. მობრძანდეს ბიძია, მობრძანდეს!.. მეც ეს მინდოდა რომ ადგილიდეს დაემკრა... მამ დღეს ან სვალ გახნდება...

(შუბლიკისაკენ) არა! კაცს მდიდარი ბიძა ჰყვანდეს, უშილო და კერისაზგებლას?... მე რე ვიდენ მასინ, როცა ვიცი რომ შვილზედ მეტათ უყვარვარ და ჩემთვის არც არას დაიშურებს და არც არას დასოგავს!... მოხრძანდეს, თითონვე იანგარიშოს, შეიძლება, თუ არა, რომ აღაქმი, ყმაწვილმა, თავ-მოძროხე კაცმა, ყმაწვილი ცოლიანათ, იცნოგქროს ღირსეულათ, როგორც ეკადრება, იმ ფულით, რა ფულსაც ის მე მიგზავნის!..

გამოსვლა მეორე

ალექსანდრე და ნატო (კვლამი უჭირავს ხელში ჭდანასარჯის დავთარი)

ნატო. (სანდროს) რას მიძინდი?... აჲ მეც აქა ვარ!.. რა არი, სანდრო, შენ გჭრდას... განა ამდენი სარჯიც იქნება?! მართლაც რომ ბიძია, ჭკვიანი კაცი ყოფილა, რომ ცოცხალ ფულს გიგზავნის... ახა რასა ჰგავს, ერთი შესედე? (აწვდის დავთარს) ერთს თვეში ას სანდრო-და-შვიდი თუმანი სარჯი!.. განა შაიძლება?..

სანდრო. სა, სა, სა, სა, სა, სა!..

ნატო. რას იტინი?... მაგ სიცილს ისა სჯობია იფიქრო რომ ახლა ცოლიანი კაცი სარ, რომ ცოლს ცნოვრება უნდა და ფულის ფანტკა აღარ შეგფერის, ფუქსავატათ.

სანდ. სა, სა, სა, სა, სა, სა! კარგი თუ გინდა, ეს არის! მევე გამოკდივარ დამნაშავე... მას მევე უნდა გაგასწორო ჩემი შეცდომილება და (მიისედ-მოისედავს) აქ, რაც მეტი რამ არის, გავყიდი—და ფული იქნება!..

ნატო. უკაცროდ!.. აქ მეტი არა გასლავს-რას!.. თუ გინდა რომ მართებულათ ვიცნოვრო, თავი გამოვიინო, აქ, ჩხირსაც ვერას მოაკლებ... ყველა საჭიროა.

სანდ. სა, სა, სა, სა, სა, სა! მას, მე, ფულები საჭიროებთ-სათვის მიფანტავს... მაგრამ მე მწათა ვარ, შენი გულისათვის, შენი სიყვარულისათვის, ყველაფერი დავაბნო!

ნათლ. გმადლობ, ჩემო სასურველო!.. მე ვხედავ რომ ჩვენს ბუნდოვნებას ბევრი შამოჭნატრის... ახლა მითხარ, რისთვის შექმნიდი?

სანდ. იმისთვის რომ უნდა გაცნობო, ისეთი ახალი ამბავი, რომელიც გაგატრებს და რომელიც ჩვენს გარემოებასაც საუკეთესოი შესწავლის... ოღონდ ეს ვია რომ, შენ უნდა გამოიხინო სრული შენი ნიჭი, სწავლა და სელაუნება...

ნათლ. შენი სიყვარულისათვის მისათა ვარ ყველაფერზედ... მითხარ, რა ამბავია?

სანდ. იტი?... რასაც ვამბობდი, დამის შესრულდეს... ბიძის აქ მოდის, ჩვენს!

ნათლ. (გასაჩუქრელი) მართლა?!..

სანდ. დიას... აი, წიგნი, მოწერილი ჩვენი მოურავი საქუთსა-გან. (აძლევს წიგნს) სა, სა, სა, სა, სა, სა!.. ბიძის გაცნობებულს ჩემსედ და ახლა მოდის რომ ქოწილი ჩამიძლოს, რომ შესწედ ვვარბი არ დავიწერო!..

ნათლ. სა, სა, სა, სა, სა, სა! გავგეჟის თუ?... სასაცილო თუ გინდა, ეს არის!.. სა, სა, სა, სა, სა, სა!..

სანდ. უცხო ამბავია!.. ეს ვია რომ, ვარგათ უნდა მოგეძინად-ისეთ იმის მისაღებათ.

ნათლ. რასაკურველია... ბიძა-შენი ხომ სოფელი კაცია, მოქა-ლაქობისა აღარა ესმის-რა... ერთის სატყვით, გაველურებულის... მამ ისე უნდა მოგეძინადო, როგორც შეჭიურის იმის რძალს... იტი, რა?... რამწამს ჩემს ნახვას მოინდომებს, მეც ცოტათი ავიბურები, წყნარათ თავს დაუგრავ, მერე თავს ჩავლუნავ და მოვასხენებ: უთქვენს მივარ-ველობას ქვეშ მიმიღეთ და მიბოძეთ სელი გავოცოთ-მეთქი...“ არა?... სა, სა, სა, სა, სა, სა!..

სანდ. სა, სა, სა, სა, სა, სა! უცხოა, უცხოა!.. მაგრამ ეც სიტყვები პირველში არ ვარგა; ბოლოს დროს უნდა... პირველში ვერ უნდა სულ ოცნებაში მოვიყვანოთ, მერე, მითომ, მე უწესოთ ვსცხოვ-რებდი და ამითი გადავიჩინოთ, მკრძე დავანახოთ, რომ იმისმა სიძუნ-

წემ, ამ ნაირს უგუნურს ქვეყნადის მიმასწავინა!.. ჩვენ ხომ ის არ დაგვიჯერებს... მაშ უნდა ისეთი ვინმეები მოვიძებნოთ, რომ ჩვენს სასარგებლოთ ღანაწაკობდნენ.—როცა დარწმუნდება რომ მსგავრობაა, მაშინ საშიში, აღარ იქნება, რომ გაუძღვანოთ ჩვენი კვარის წერა... ანა?

ნატო. უცნო ანა, მაგრამ სად მოვიძებნოთ მაგნაირი პირები, რომ სოფელში გამოეჩვენებულს ბიძა-შენს მაგ რაინებს მოუვიდეს?

სანდ. (საფიქრდება). მაიჯა გკოთყვა!.. ერთი ანა მიტრიალებს თავში და არ ვიცი, როგორ მოვასწავლო იმის ასრულება... შენ ხომ ის სრულებით არ გიტყობს და... მოიცა, მოიცა!.. მშვენიერია ანა!..

ნატო. რა ანა, რა?.. თქვი რაღა, ღვთის გულისათვის!..

სანდ. იცი რა?.. ჯერ უნდა ძალიან გავაგონო, რომ იმის ძუნწობას ბოლო მოუღოთ, მასუკას გაუძღვანოთ ჩვენი სიყვარული... და მასუკას...

გამოსვლა მესამე

ივანიკე და ივანიკა (შემდეგ) ხინჩლა

ივანიკა. ერთი წინცა სოფელელი მოხეტეუღა და თქვენს გკითხულობთ, ბარინ... ასთე მოგასსენებსთ, ვითომც ბიძა-თქვენს მოულოდულებს თანა.

სანდ. და **ნატო.** ვაი ამბავის!.. ვაი შენ ჩემო თავო!..

ივანიკა. ვიანდოსთ?..

სანდ. დას, დას!.. რასაკვირველია... ეს ბიძი-ჩემის სალო-ხეტესი იქნება.

ივანიკა. სალოხეტესი ვი ანა, რაცა უცნაურია ბარინ... სულ პირ-დაღებული დადის და ყოველისიერი უკვირს... (კადის)

ნატო. (შეხატვის სახარულით) ანა უცნო ამბავია... მტკიცე ამ ნაირი ვაცები არ მინახავს... მიხვენეთ, მიხვენეთ!.. ..?მტნ შეიწნ

ივანისა. (სტენის იქიდგან) ესლავე... (სინხლას) შენ ეი!.. რა გქვიან... გიბრძანებენ!.. რაღას გახეობულისარ, შე კაცო, და შირი დაგვიდა? ბურსები არ ჩაგვიტვიფდეს!

(სინხლას შემოვა ტყავ ჩაბმული, ქაღმებიანი, თუქური ქუდით და ყაბაღასით, სელში მათრასი უჭირავს; კარგა ხნის წვერ-მოუშარ-სავია; უგუნუზად იღრიტებს).

ხინჩლა. (მალაჲ ჭერში იყურება, ხსნ კედლებს ახვალეიერებს და ჭკვირობს ყველაფერსედ შირ-დაღებულად). ა, ვაიძე!.. შა-შაი, შა-შაი!.. აბა დაბაზ ეს ყოფილა, აი!.. ა, ბეხავე, ქალაქო!..

სანდ. და ნატო. სა, სა, სა, სა, სა, სა!..

სანდ. რა გქვიან შენ, ძმობილო?..

ხინჩლა. სინხლაი. (იტყვის და ისევე ჭერში იყურება).

ნატო. სა, სა, სა, სა, სა, სა!.. რა რჯულად დაშარტავს?..
სა, სა, სა, სა, სა, სა!..

ხინჩ. (შასტქერის ნატოს) რაის იღრიტები, ქაღმებტონო?!

სანდ. (სინხლას) მკშ შენ სწორეთ ბიძია იოზაშს მოჭეე?..

ხინჩ. ჭაი, ჭაი!.. (სარგეზედ ახვენებს). რამსისსო მიჭვრიტანია ყოფილა!..

სანდ. მკშ, სად ჩამოსტა ბიძა-ხეძი?..

ხინჩ. არც სად... რა, მანდ, რთს-სეთ მეკამოშს, იქით, რაღლა-ბეშიდ მეღის... შე აქით გამომგზავნა, საკითხავადა... ძალიან გულ-შიწობს!.. ტეტხლებს ჭერის, შირით!.. (ნატოს უყურებს) აბაიძე!.. ე, ქალაი, სულ რაის იღრიტებს?!

სანდ. მკშ გასწი, ჩქარა, და მოასსენე ბიძის რამ აქ მობრძან-დეს... დიდისანია გელით-თქო... დაღაღული იქნებით-თქო...

ხინჩ. ჭაი, ჭაი, რამ დაღაღულები ვართ!.. გვერდები აღარ გვერ-ჩისთ... (იღრიტებს და თით-მიშუერთ ნატოზედ;) აბაიძე!.. რა მსია-რულ ქალაი ყოფილა?!

სანდ. გასწი, ჩემო ძმაო, გასწი და აქ მოიყვანე, ბიძის!.. რა გქვიან, შენა?..

ბინჩ. თუ გითხარ: სინსლაიო!.. (თავსკედ სელს დაიღებს, ისე დაუგრჯავს თავს და მიდის).

ნატო. ოხ, ღმერთო ჩემო!.. მოგვედი სიცილით!.. ფეხები ჩამწედა!.. თუ ბიძა-შენიც ასეთი სსსსსსსსსს, არ ვიცი რა დამემართება...

სანდ. გატეხილი უნდა გითხრას რომ სსსსსსსსსს ვადა!.. შაშინ გამტანვია, წინაველში. მაგრამ, გათეთსილდი, ნატო, ჩვენი თათბირი არ წახსდინო, თორემ დავიღუპებით.

ნატო. მას სსსს რას აზირობ? როგორ აზირობ?.. მითხარ, სულს მსწვალე.

სანდ. წავიდეთ შენს ოთახში და იქ ვეკლავებ გეტყვი... აქ, შენთან, რომ ბიძამ, არ მოგვისწიროს, თორემ წაგვიხდება მსადავება, ჩაგვეძლებს მოასრება... ღმერთო, მოგვიძაროე სელი!.. (იუურება ფანჯრიდან). აგერ ბიძა-ჩემიც მობრძანდება... (უუვირის ბიჭს:) ივანია!.. (ივანია შამოგა, სსსსსსსსსს რაღასაც უხურჩულებს და გავა, თან ნატო გაჩეხება).

გამოსვლა მეოთხე

ივანია მარტო და შემდეგ იორამ და ხინჩლა.

ივანია. ენახეთ ამ ახალი მოსული პეტრონიდგან რა გამოვან? ბარბნები ვი რატლა, რატლა გლასს ამბავს უძრადებენ!.. ცქვიტათ უნდა დეკიკავო თავი, თვარს ტუდათ წავს სსსს... მეც უნდა ვიმტრუო, რაკარც ნაბრძანები მსქეს... (ეულისებუიდგან იუურება.) აგერ, გამოჩნდა!.. უჰ!.. დედა!.. რა უშველებელი ენახსი ეოფილდა?! ვაი წავსდი! (უძსის:) აქანა შამობრძანდით, ბარბნ, აქანა!.. (გავა).

(იორამ შამოგა მგზავრულათ ჩსტბული: ჩოხას ქვემ ტყავი აცვია, ჩით-შეკრდინი ეუღსუდ ასვევია, ეანაღსნი ვიდეს შამობრძანდულილი აქეს, შარვალში ზის და მღალ-ეულიანი და წვეტიანი თეთრი წაღები აცვია: ნაბად წამოსსბულია. ბოლის ხმით და სსსსსსსსსს გამოშვებით ღაზარა-კობს).

უფ! რა დავილაუ! მოკსუცდი მგონია!.. (მოისხის^ს ნაზადს და ყანაღასს და კედლისკენ მიჰყრის). ეს ჩვენი ქალაქი, რა გამოცვლი-
ლა!.. მაგრამ უწინდელი ღაზათი კი აღარ ეტეობა... (დაჯდება
ტანტუნად).

დასე ჩვენი ქალაქი, რა რიგად გამოცვლილა,
ვერავის ვცნობ, არც მცნობენ, კინტოებით გავსიდა.
ეს კი ენასე მე თვითონ, — აბა რა სათქმელაა,
ძველს ქალაქში ტაღასი, ისევე ძველის-ძველი!..
სირავეები, ბაყლები, დიდკაცები შექნილან,
დიდკაცებს კი რომ ვსედავ, სირავეებით გაქნილან!...
სასწავლებელი მასსომს აქ ტირავეებისა,
გვერდით უდგანან ვირები, ანლა რაჭველებსა!..
ვერსად შევხვდი ქუჩაში თავად-აწინაურებსა,
სხვა რეჟულის ხალხს ბევრს ვსედავ, რაღაც უცნაურებსა,
ჩვენი დედა ქალაქი, რა რიგით გამოცვლილა?..
და გრჩეულა დალაქიც, მეზარევე შექნილა!..
თაღლითაანთ გეუა, ჩანდასებს რომ ჰკალამდა,
დღეს კალასკაში იჯდა!.. თავს აღარ იმაღავდა!..
გარეთ უბანს შევსედე, სადღა არის ქონმასნი?!
ზალატები დაუდგამთ, უცნაური ასმასნი;
ენასე, ეველა დიდკაცობს, ვისაც ედგა თანასა,
ფეატონით შემომხვდა კარაზეტა დაბადი!..
მე რაღა ვარ? თავადი? — წარიელი ტრანასნი!..
დაბლა გადავიხედე, სადღა არის ყანასნი?
სადღაა საჭირითო, სავარჯიშო ცხენისა, —
აქ ბაღი ჩანს ღამაზი, აქაური თემისა;
შიგ ჩამდგარა ლემენტი, სულ ყვავილებსა ჰუნავს,
ღვინის მაგიერათა, წყალს გთავაზობს შექმნას!..
სადღა იმაღასტ და სმრდისს უღს^ს უზიწით ირვეს,
იმათი ცქერით კაცი ჰვეიდან გადაირევა!..

ქალქს დასტრეკთ გუდები, თითო გუთნის გაშლასზე,
 წინ ვიბე, უკან ვიბე, კიდეს ვიბე პასლასზე!..
 კერტ-ერთს ვერ დაუნასე ამ პატარაძლებს თვალები,
 უკვლას წამოუდგია გადაის სათვალეები!..
 თან დასდევს კაცები, ზოგ-ზოგს სულ გაყრილები,
 იქნება ქმრებზედ იყვნენ მწყობრათ და გულ-გრილები!
 მე რა მრჯის გამგულელ კაცსა, ის ქნას, რაცა სწავლიანთ,
 მაგრამ მიკვირს რომ აძენს დადიან და დადიან!..
 ერთმანეთი და მტკერი იყნით გააქეთ-გამოაქეთ,
 ლაუბობენ და ლაუბობენ, სალაუბო კი არა აქეთ!
 ქუჩებში აღარ ასძის ძველებურათ სიმღერა,
 ნეტაუ ეს რადამ მოსპო, რა ცოდვილმა ვვიმტკონ?..
 დასე ხეივი ქალაქი, რა რიგათ გამოცვლილა,
 დაბაისლების ნაცვლათ, ვიბგირებით ამსილა!..
 დას... ძალიან გამოცვლილა ეს ქალაქი. (ბიჭს.) სინხლაჲ! ა,
 სინხლაჲ!

გამოსვლა მესამე

ხინჩლა შამიკა.

ხინჩლა. შენი კვხესა მე!.. (იოწმს).

იორამ. მოდი ერთი წადები გამხადე... სად არი ხეში დის-
 წული?.. მოიყვას აქ!..

ხინჩ. ახა რა ვიცი, შენი კვხესა მე.

იორამ. როგორ თუ რა იცი?.. ვირო!..

ხინჩ. (წყენით) ახაი-მე!..

იორამ. ახაი შენა და ღვთის რისხვა!..

ხინჩ. უ... უ... უ!..

ილირაძე. ზმუგი!.. (თავისთვის:) მოიტეა ჩემო დის-წულა!.. მე გაჩვენებ შენს თამაშს!.. გეგონა აქ კელარ მოჭიდოდი?! გეგონა სებს მოგტეოდი, რომ ვიღაც ღარიბზედ ჯვარი დაგეწერა?! უკაც-რად!.. (სინხლას) სინხლავ!.. მომიყვას აქ სანდრო!..

ხინჩი. (აქეთ-იქით იყურებს:) სად დანისაფრა, ია, დასაღვენი?!

ილირაძე. თუ შეეშინდა და იძალებს!.. (სინხლას!) იმის სახელში ვი ვართ?..

ხინჩი. აბა რა ვიცი შენი კვნესა მე!..

ილირაძე. შე ვირო, რაღა იცი?.. განა არა ნახე?.. არ ელაშა-რავა?..

ხინჩი. ჭი, ჭი!..

ილირაძე. მას რა იქნა?..

ხინჩი. აბა რა ვიცი შენი კვნესა მე!..

ილირაძე. საეჭოთა არის საქმე მე რომ ვსედამ... (აქეთ-იქით იყურებს) აქ როგორღაც მდიდრულათ მოჩანს... ჩემს სანდროს სად შეუძლიან ასე ცხოვრება... აქედან ვი არ გაგეყარო და... (უთითებს დიდ სარკისკენ.) ე, რა განჯინაა?..

ხინჩი. (წადგება სარკისკენ და თავის სახეს რომ დანისამს, შსძახებს:) ავაიმე!.. (იჭურებს სარკეში) გამარჯვება შენი, სინხლავ!.. როგორ მშვიდობით გაივითხო, შენის ჯვალაბობით?!

ილირაძე. რას ჭყვირე?.. რას ბუტბუტებ, მსეცო?..

ხინჩი. ქალაქურ სინხლავი უოფილდა!..

ილირაძე. სარკე უოფილდა?.. ქალაქური ვი არა, შენი სახეა, ვირო!..

ხინჩი. უ, უ!.. დიდება თქვენს სახელს კაშაღვე და იასხარო!.. (მივა და უღვავებს იგრესს.) ჭი, ბენავ, სინხლავ!.. ბენავ, ვაყო!..

ილირაძე. (სინხლას:) ჩამოდექ იქით ბრიყო!.. ასღა მე ჩავისელო... (სინხლავ ჩამოდგება, იოჩამ იყურებს სარკეში და უღვავებს იგრესს) ა, ბენავ იოჩამ!.. გიდეკ არა გიჭირს-რა!.. ჭკეე!.. ერთი ამისთანა თუ

არ ვიყიდე, არ იქნება!.. სოფელში წავიდე და თუ ეს სანდროსია, — წავაბრძოლო!.. (სინხლას:) სინხლავა!.. შენც მგონია დაილაღე?.. ჩამოვიქე მანდ, დაისვენე.

ხინჩ. (რომელიც იქნობამდის ზურგ-მსაქცეული იდგა ახლი და ფორტუბიანთან, უცებ ჩაჯდება და ორივე სულით დაეხუნება კლავისებს და რა უცნაურს ხმას გაიგონებს, წამოხტება შეშინებული და წინისკენ გამოიწევს) ავაი მე, ავაი!..

იორამ. რა გაღრიალებს, სულელი?..

ხინჩ. როგორ არ მადრიალებს?!. მანვე სულები, თანდურჩის უკრამენ!..

იორამ. სანთურია, თუ ფორთუიანი?..

ხინჩ. აბა, რა ვიცი, შენი კვანძა მე!.. ძალიან კი, დაიუღარუნადა!.. თავად უკრამს...

იორამ. რას ამბობ, სულელი... თავის-თავით არა სკრავი არ დაუკრავს... ეგ მე ვიცი რა არის... ერთსულ მინასამს... აბა, მიდი, ორივე სული დაადე, წინ გამოშვერილებსე, ხან ასწიე, ხან დაადე, ხან ასწიე, ხან დაადე — და დაუკრამს... აბა!..

ხინჩ. (ძივა და როგორც იორამმა ასწავლა, ისე მოიქცევა და რაც ძალი და ღონე აქვს, აზრახუნებს ფორტუბიანს და თან იმსხის:) ავაი!.. აბაი!..

იორამ. ე მავრე, აი!.. დაჯა, დაჯა!..

გამოსვლა მემკვსე

ივანივე და ივანიკა (მამოვარდება ჭ წაჭკრავს სინხლას გისერში.)

ივანიკა. რაგა ჭებდავ, შე თავს-ლაივ დასხმულა?!. ხომ მოსთ-სარე სემთლა ე იფორთუიანი?!. გედიბიე თუ?.. სკაუი პოყაღუსტა!.. ვარე აქედან!..

ხინჩ. რას... ბატონ მიბრძანა!.. (ჩამოდგება).

იოანე. (მადლის ხმით) ეს რა ამბავია!.. (ივანიკას) როგორ ჰქვია, რომ ჩემს მსახურს მაგრე კაცები?!

ივანიკა. შენ ნუ მოუგვდე ჩემს თავს, ბარინ, სიმები სუძითა წასწუვიტა ამ ოჯახ-დასამხრამს!.. გავ მოყინა, ბარინ?..

იოანე. შე უფროსად და თითონ ოჯახს დაქვეყნო!.. კერა ჰქვია, რომ შე დროს მატარებინებს?!

ივანიკა. ვის გაუგონია, ბარინ, ასეთ დროს გატარებს?..

იოანე. შე გირო!.. შესედე ერთი!.. (ხმა ათქოთოღებულთ:) შე ვხედავ რომ აქ ბატონ-ყმობა აღარა უფიქრია!.. მსახურებიც რომ ამასა ჰხედავენ... მხიციანეთ ქალაქლებო!.. შე განკენებთ თქვენს თავ-მამას!.. ის არა სჯობდა ჩემთვის ვასამაში გევიქცობინათ!.. ერთი საათი შეტარა, რაც მხე ჩავიდა და ჩემი დაწოლის დროც არის... სად არის სახდრო?.. აქ დამიძახე!..

ივანიკა. აგერ გადაიარა, სახადიროთ.

იოანე. რა დროს სადილობსა ამ ბნელში?.. კერა ჰხედავთ იმ თაყვანისმცემს?!. შე განკენებ იმას სადილობს!.. შე აქ ვეგულები და ის გი ღამურებს დასდევს?.. მოიტა ვასამაში. ჩქარა!.. დალაღულ-დაწვეტილი ვარ, მეძინებს!..

ივანიკა. რა დროს ვასამაშია, ბარინ?.. ესღა სადილობა განლაგო... ..

იოანე. (განცვიფრებული მსტქერის ივანიკას) რა?! სადილობა?!. მაიტა სადილი მაჭამე, შეილო?!

ივანიკა. სადილი გაათავა ბატონმა და ვასამაში გი ემჯავრებს, როგორც წამალი...

იოანე. უფროსად!.. აღარც სადილი, აღარც ვასამაში?!.. მამ მოივრებს ხომ არ ამოგვეწყობათ?!.. მაიტა ესღა ვასამაში!..

ივანიკა. არ შამიძლიან, ბარინ შენ ნუ მოუგვდე ჩემს თავს!..

იოანე. შე გაბეძინებს!.. მეძინებს, იცი თუ არა?!.. (ამოქნარებს უცნაურათ.)

ივანიკა. უბატონოთ არ შამიძლიან, სწორებს... შრავდა სდოეო!..

საქართველო
საქართველო

იოსებ. შენც შეგარცხინა და შენი ბატონიც!... (დაჭკრავს სელს „ნატარა გვალ სტელს და დაამტვრევს) მოიცა, ჩქარა!.. მშინ, მშინ, მშინ!... მეძინება, მეძინება, მეძინება!..

ივანე. უი, წავსდი!.. (ზუბლიკისკენ) ბატონის ჩანს სტელი სულ მთლა არ მიღწა!..

იოსებ. ღვთის წყალობა მაქვს, მე თქვენ რათავს გვერდები დაგამტვრიოთ!.. მშინ, მშინ!.. ვაიგე თუ არა?!..

ივანე. აი, თვითონ ბატონის დაწინდული მობრძანდება და მაგენმა იციან...

იოსებ. რა, რა?!..

გამოსვლა მეზვილა

ივანიკე და ნატო, შემდეგ ვარლო და გულმართლისა.

ნატო. (ივანიკას:) რა ყვირილია?.. (მივა სარკესთან.)

ივანე. აი ბატონის, ბატონის ბაიკე მობრძანებულა და თხელ-ღოს...

ნატო. (იორამს გადასვლას ცივათ) კარგი!.. ვიცით!.. წადი კარტა გამომიყვანინე. (ახვენებს სინსლასედ) ეს რაღა მასაა?!..

ივანე. (ახვენებს იორამსედ.) ამათი მოსამსახურე გასვლავთ..

ნატო. (მვაცრიათ) აქ რას ატყუებულა?.. ვაიკა აქედან!

ივანე. (სინსლას) აქ წამო მობილო!.. არ გესმის, მე კატა?.. (წაველებს სელს და ვაიყვანს.)

იოსებ. (დიდათ განცვიფრებული) რაგორ?!.. რა?!..

ნატო. (სარკის წინ) დრო არის ტყატრში წასვლისა... (იბნის:) ვარდო!.. გულმართლისა!.. რა იქნა ჩემი თაიგული?.. აქ შამოდით!.. რა გამოსულებულები არიან ეს მანსლეები!.. ვარდო!.. გულმართლისა!.. სად არის ჩემი უღარუნეები?.. წასვლის დრო მაქვს... დმერთო!.. რას წაწიარობენ?! (მამოცვივან მანსლეები: ერთს თაიგული მანსლე, მეორეს — უღარუნები.)

პარლო. აი, ქალბატონო, თაიგული!

გულმარ. აი, ბატონო, ყლარუნები!..

ნათო. სუ ეოლაიერი უნდა მოგასსენოთ ადამიანმა?.. რა გა-
მოხეჩეკეულები რამა ხართ!.. მოვიდეს ჩემი სანდრო!... წინასვთ
თუ არ დაგაბიხლოთ... დამიმაგრეთ თაიგული!.. (მოახლეები თაიგულს
უმაგრებენ ქინძის თავით.)

იორამ. რაო, რაო?! ჩემი სანდროვო?! (იოანამ თავს აქნევს
ამეთ იქით, ხან გაივლის გამოივლის, მსრებს იწვეს შაღლ და პირ-
კვარს იწვეს.)

ნათო. მოწიით, რადა!.. (შაქვივლებს ას!.. ოჲ, რა რიგათ მი-
ხელიტე მე გულ კვარო!..

პარლო. უი, დამიღვა თვალები!..

ნათო. ოჲ რა რიგათ ამეწო!.. რა ბანდიანი რამა ხართ!.. შენი
გამოჯავრებული ამაღამ აღარ წავიყვან ტიტროში... გულმაროლისავ,
შენ მოემზადე!.. გესმის?!

გულმარ. მესმის, როგორ არა... მაგრამ (უთითებს იოანამდე)
ეს ბატონი რომ დაჩხება?..

ნათო. მე რა შენადვლებს!.. უთხარ კარეტა წამოაყენონ. (მო-
ახლეები გადიან.)

იორამ. კარეტაო?! ვისას მოკედი? (სატოს!) ქალბატონო!..
ქალბატონო!.. დედოფლო!..

ნათო. (შეუსტება სარკის წინ) ოჲ, რა რიგათა შაშურდებათ
ჩვენ ქალებს!.. კენაცვალე სანდროს! ჩემთვის არ იშურებს!..

იორამ. კიდენ!.. ჩემი სანდროვო?! (სატოს) მას თქვენ იმის
საცოლო ბძანდებით?..

ნათო. (თავისთვის, მსიარულათ:) როცა ჩემსედ კვარს დაი-
წეს, როგი მამინ უეარონ სეირს!.. ყველასე უკეთ მე ჩავიცდომ!..
გამოვიყვანვლები!.. მოიცა ვერ ჩაკვდეს იმისი ბიძა!

იორამ. რაო, რაო?! მას ჩემი სიკვდილი გდომებიათ?!

ნატო: (ეუფს ან ათხოვებს იორამს) ნეტავი ჩემი სანდრო აქ
ვინც იყოს!.. ვინასე ასე ჩაცმული... მეტე რა რიგად უყვარვარ!..

იორამ. (სატოასკენ წაიწივს:) მამ თქვენ მამაკვდინებელი ცოდო-
განგებინსავთ?!

ნატო. (იორამს შაუტებს:) რა გნებავთ?! თავს ან დამანე-
ნებთ?!.. სომ სედავთ რომ ვირთები?.. (იორამ უკან დაისხებს.)

ნატო. (იმღერის „შენსედა კარგი რათ მინდაძე“-ს სძა-
ზედ:)

ჩემთვის რომ ეტყინა სანდროს,
ან ვიქნებოდი მწუხარე,
სად რას დადის ნეტა ამ დროს,
მოდო, სულა, დაეჩქარე!..
აქ რომ იყოს, აქ რომ იყოს,
ამ მღუღარე გულს დამიტკობს
დამიკოცნის შავსა ხალეებს,
მერმე ყელსა, მერმე თვალებს!..
გადმეხვევა სული, გულით,
და მომიდებს ცუცხლის ალებს!..
ჩემსედა კარგი ან უნდა მას,
ეუფე მე დაგდებ ჩემს სანდროს ივასს!..
სანდროს გულის ჭირი მე,
სულ იმისთვის ვტირი მე!..
(იუფრება სარკეში).

იორამ. (ზუბლიკისკენ:) დიდება შენთვის დიერთო! ეს რა ეო-
ფილა თქვენი ჭირიმეთ?!. ამისი ძეგლი და რბილი—ეგელა ღაზა-
რავობს და მე ვი ან მეღაზარეკებს!.. (სატოს:) *ქალბატონო!.. ზა-
ტარამლო!.. თუ ჩემი სანდრო თქვენსედა აზირებს ჯვარის წყრას,
იცოდეთ რომ, მე იმას ასეთს ჯვრებს გამოუსასამ გვერდებში, რომ
წელს ველან იღებდეს!..

ნათლ. სა, სა, სა, სა, სა, სა!.. მამ თქვენ იმისთვის მოხმდა-
სებულსაწოთ, რომ სული შაგვიშალოთ, საქმე ჩაგვიშალოთ?!. სა, სა,
სა, სა, სა, სა!.. სანდრო ჩემი გულია, ჩემი სულია, ჩემი თვალის
სინათლე, ჩემი სიცოცხლე!.. იცით თუ არა?!. ~~თქვენ ვა უშველსი...~~
სა, სა, სა, სა, სა, სა!.. მაგრამ უკაცროთ!.. აქ წინაველი ან ცას-
ლაგსთ... თქვენ თუ სალთსუცესი საწოთ სანდროს ბიძისა, სჯობია,
იმას უწიოთ, რომ ბლომა აუულები მოგვიმზადოს საქარწილოთ.

იორამ. რა?.. მე ვან სალთსუცესი?!. (პუბლიკისკენ) კაი
ამბავია!.. ეს სად ჩამოვარდი?!

ნათლ. გამა!.. ასლა კი მშვიდობით!.. ტყატში გეჩქარები...
ან დაგვიანდე... (ისევ იმ სმასუდ:)

ჩვენს სიყვარულს გერ კინ ცანქრის,
ერთათა ვანთ სიგედილამდის
და ბებერი ბიძა ძალე
ჩაილულის წყაროს დალეს!..
ჭკვიდგან შავძლით ჩვენ იმასა,
თუ ან გაგვიჩენს ბინასა;
თუ გვაშინებს სტუმრობით,
ჩვენც დავსვდებით სუმრობით!..

(ჩამოუვლის ლეკურს, აუღარუნებს აუღარუნებს და დასძა-
ნის:)

დაგტუ-უტუ, დაგტუ-უტუ!
დიდამ, დიდამ დაგტუ-უტუ!
დრრრრ, დაგტუ-უტუ,
შატარა ქალო, დაგტუ-უტუ!..

სა, სა, სა, სა, სა, სა!.. (სიცილით გავარდებს გარეთ).

ბამოსვლა მერვე

იორამ და შქმდეგ სანდრო, ბებერ ზარაფით მოართული.

იორამ. ერთი კაცმა იკითხოს: რიფსთვის მოგელ ქალაქში?..
იმისთვის რომ სანდროსა და ვასშმის ლოდინში, აქ დაგტუ-უტუს,

უური უგღო?! კარგი ამბავია!.. ჩემს სანდრომ ეს ტუნტრუკა გოგო
უნდა შაირთოს?.. მეტე, კარტატ რომ გაუჩენია, თულებს ახნებს და
ჭოვანტავს; თითონ კი თვალთაც არ დამენახვა... შოიტადეთ!.. მე
ვინგუნებთ თქვენს თამაშს!.. ეი! ხინხლავ!.. რა იქნა ხინხლავ?.. მამკა-
რეთ აქ ხინხლავ!..

იოვანე ზარაში. (შამოგა, მდაბლათ თავს უყრამს იორამს).

იოვანე ზარაში. კნიაზი იორამ ადლეკრძელას დამართმა!..

ხეენი კარგი კნიაზი!.. მდიდარი კნიაზი!..

იორამ. (იქით) ეს ვილა რსეობა?.. (ზარაფს:) ვინა ხაწ?!

რა კაცი ხაწ?..

ზარ. მე, კნიაზ?.. ზარაფ-იოვანე განლაგარ!..

იორამ. შენე რა ვინდა?..

ზარ. შენი სიტოცხლე!.

იორამ. მადლობელი განლაგარ!.. მეტი?..

ზარაში. ამ თქვენ დისწულს ალექსანდრეს,
ტოტა რამე თუელი მართებს,
ას თუმანს სომ არ იკადრებს,
ათასობით გადახორებს!..
მოკელადით, კნიაზის მხემ!..
მართლისათვის სომ არა მტემ?!
თუნდა მტემე, რდონდ თუელი,
ვამისაღე დაკარგული!

(იორამ გარცემულ თუურებს და ხანდისხან თავს აქეთ-იქით
აქნებს და მწუხარების დიმილი მოხდის).

კასაკ, კასაკ! გეტინებს!..
ზირში თაფლი გედინებს...
მოკელადით კნიაზის მხემ!..
გელადით და ვალსაც მომტემ...
საჩუქებელს წინ რაფთოულად...
შენს მტემს თვალები დაუღაწა!..

ილირაძე. ესეც კარგი ამბავია!.. ბიჭოს!.. (ზარბაზნის:) რა მმართველებს შენი?!

ზარ. ჩემიი?.. შენ, აჩაფერი!.. ძაგრამი...

ილირაძე. ძაგრამი?..

ზარ. შენს დისწულს აღექსანდრეს კი, ცოტაოდენი...

ილირაძე. მეზე?..

ზარ. აი, კნიაზ, ჩოტვი ჩავაგდოთ...

ილირაძე. გიჟია ე ოხერი!.. ძე რა ჩოტვის ჩამტვები ვარ?.. ვატი რა მმართველებს შენი?!

ზარ. შენ აჩაფერი, ძაგრამ შენი დისწული და შენ—ოჩიკერთი რა ხარო?.. უჩოტესტ ნაქსარი ვექსილი სეღში მიჭიქამს, სვალევი ვირის ახანოში ჩავასმევიანებ!.. (ბურუნუთს ეწევა და მას უკან დაიხრის წყნარ-წყნარათ).

ილირაძე. (თავისთვის) ახლა კი შესმის, რისთვისაც იმალება სანდრო!.. (უბოღოვანად:) რა რიგათ გამოცდილია ეს ქალაქი?!. ვერ უზანგოდან იქნა არ გამოძიებია, ლუკმა არ ჩამიღვია ჰიში და მოვალეებმა კი მტაცეს ყელში სელი!.. სულით შაიტყეს ამ ოჯახს დაქტეულებმა, თუ რა იყო?... (ზარბაზნის:) რამეთუნი მმართველებს შენი, სანდროს?..

ზარ. ბეჭი აჩაფერი, კნიაზ...

ილირაძე. მანც?..

ზარ. ოჩი ათასი თუმანი თავნი გასლავს და სარგებელი...

ილირაძე. ოჩი ათასიო?!. იფ, ფი, ფი, ფი, ფი, ფი!.. სარგებულს რადას ართივე?..

ზარ. ცოტას!.. თუმანში ექსი შაური...

ილირაძე. ეგ არის ცოტა?!. (თავისთვის:) ის უკეთური ისა!.. ამ უჩიისაგან ფულის სესხებას ჩემთვის მოეწევა!..

ზარ. ავი, თუ მოგწერა...

ილირაძე. (უფროს არ ათხოვებს იოვანეს). ის თავლანდინი, ისა! სანდროს!..

ზად. რათა ვინაზ? კარგი უმარწვილია!.. ძააღიან, კარგი ვინ-
მეა!.. შნოინი, ლაზათიანი!..

იორამ. დიას, დიას!.. ვსედავ რომ ლაზათიანათ გაგიტყვე-
ფიათ!.. ანა, ლმერთი ალაზ იციო?!. მაგადენა სარგებელიც იქნე-
ბა?...
...

ზარ. ეჭ ვინაზ!.. მე შატარა კაცი ვარ და თუ დიდი სარგე-
ბელი არ ვვიღო, მამ რამ გგაცხოვროს!.. მერე რამოდენა სახლობს
მეცავს... ჩემი უწინდელი ცოლის მაგთაღას ხელში მეუღლა: კარაპეტა,
გრიჭურა, გასანა, მიკიტრუძა და გურქა... ახლა კიდევ, ესლა რომ
ქუქელი ცოლი შავირთქ, იმის ხელში: სერგუა, არეთინა, ბაღდასარა...
ვცხოვრობთ რაღა... მასღას!..

იორამ. ვაა შენ ჩემო თავო!.. ვაი დაღუბილო ქვეყანავ!..
ეგენი სულ წაწაფები უნდა გასდენ?!. სულ ჩვენი სარგებლებითა
უნდა იცხოვრონ?.. ჩვენის შრომით?!.

ზარ. მამ, ვინაზ!.. ესლა სალხი გამრავლდა. ცხოვრებამ მოი-
მატა... ამიტომ იფულსაც ბევრს თხოულობენ..* და რამეთინც ბევრს
იფულს მოითხოვენ, იმეთინც ბევრი საწაფია საჭირო!..

იორამ. რა გიჭირსო, შვილო?!. ესლა ვი ვსედავ, საიდანაც და
ვის ანგარიშხედაც გავიჭიმამთ, ამ ქალაქში, დიდრონი ქარვასლები და
სახლები!.. ამოდენა სარგებელიც იქნება?!.

ზარ. რა სარგებელი, ვინაზ!.. ეგ განა სარგებელია?.. უფრუმსა-
ლი ვიყო, თუ ბევრს ვართმევდე!.. ანა ერთიც ბაზაზღანაში ჩეიხედე
რა ამბავია!.. ან გარეთობანს გაიხედე... ეს ვაა, მედა ჩემმა სიუმემ,
მე და ჩემმა სულმა, რომ მე ერთი კანტორა მქვს... სსუდნი. ვასს
ჭქიან... იქ ვი. რომ შომიტანენ რაღი თუმნის გირაოს, სამთუმანში
დავიგირაკებ ხოლმე და თუმანში, თავში ათმაურს ვართმევ... თუ
თუეს გადახდილა და სარგებელი არ შამოიტანა, — რომ ასტროჩიტ-
ურქა, — გირაო მე დამჩება!..

იორამ. ათი შაურია? მერე მაგისთანა გირაოთი?.

ზარ. ვა!.. გირაოს ხომ თავს არ მოგჭამ და ფეხებს!..

იორაბ. ღვთისა აღარ გეშინიან?!..

ზარ. ღმერთი, მოწყალეა კნიაზს!..

იორაბ. სინიდისი?!..

ზარ. სინიდისი, აქ გასასყიდი არ არის და მე კი — მამი-სქემის ცნობებამ — მუქათათ რამ მომცე, — არ მინდა!..

იორაბ. (გულ მოსული) გახუმიდი შენ ურჩიის კეჩმია, თორემ სულს გაგაიგათსობინებს!

ზარ. ვა!.. კნიაზს!.. შამილობაა?!.. ჭალა, ჭალა სომ არ არის?. (მავრათ დაუდგება) რას ეკურობ, რას?.. შენ თითონ დაღუნე შენი დისწყობა და ახლა იძისი თუ, ასეა და ასეა!.. მამა ცნობებულა, ვერ ვაიგე, და!.. განა მე არ ვიცი, როგორც იყო ბაქენმა საქმე...

იორაბ. (დამშვიდებით.) როგორ იყო?..

ზარ. როგორ და... მოდი კნიაზ ვერ ისურათუ — იუროთუს თავი დაანებე და უური დაუგდე...

იორაბ. ანა, ბძანე...

ზარ. სანდრო კარგი უძაწვილია!.. კარგი კეჩელია!..

იმან, ერთმან ეძაწვილი, ღამისი ქალმა შეიყვარააა!.. რომ უნდა შეერთო, მოგვერთ თუ დამლოცო!... შენც, მამაცნობებულა, ჭინადი გასწიე; უკათხედ შადეკ... იმანაც ადგა, აწყვა გაჯავრებული. სხვა ქალეებს!.. იფიდა კარეცა, მართლ სასლი... სულ ვაღიო... მეც: ჭი საინსუსი, ჭი მანსუსი!.. ახლა კიდევ ამივსონები გამოუხნდენ და ჭი კერა, ჭი ორთაქალა, ჭი კრწანისი, ჭი დესთიჭალა... ცოცხალ-ცოცხალი ჭანრები, თარეები, წითელი კასური ღვინო, სასანდრები, მივარჩიანი ღამე, ჩარხის ჭრიალი, ვირების ღრიალი... ჩავარდა რაღა წყალში და ორი ათას თუმანსი კი შეტოვანა!.. ახლა აიხუსი არ არი?!.. ვისი ბრალია, ახარ?!..

იორაბ. სინხლაკ!.. მოდი ერთი, ამას სტაცე სელი!.. (ზარათს) მე გახვანებ, ვისი ბრალიც არი, შე იუდის კეჩმა!..

ზარ. (მომხრებულმა) აქაი ბაქენმა... (მართალია, მისი მე-მართალეობა!.. ჩემი ახ ბეჭედიც თუ ძველი რომ მოვიტოვებ...!.. ანა

იორამ. მოიტადე!.. წასაც გეძარტლები, მამის შაიტყობს!..

ზარ. (უკან-უკან დაიწეკვ კარებისაკენ). ვერ მოგაწოვით, კნის'ს!.. (გაგაწდებს გარეთ).

გამოსვლა მისხრამ

იორამ და შემდგომ ივანიკა.

იორამ. (მარტო) შეხვეწებულდი!.. ვერა ჭხედამ?! კაი დედი-შენის ღმერთს, რომ სელიდგან გამისხლტი!.. აი, კაი ქალაქი!.. ჩემი დისწული ჩაგაწდნით სელში წაწაიებებს!.. რჯასი უიწაწე შეუყენებია, მოსამსახურებები, რაცა ჭხებავთ იმასა შვრებიან, იმისი საცოლო სარკის წინ ცუნტრეკაობს და თითონ გი ეძმაკებში სადირაობს!.. ერთის სიტყვით, აქ, ძალი ვატრონს ვეღარ იცნობს!.. არა!.. დღესვე წავატრეკ სოფელში!.. ეს სინსლა რაღა მექნა?.. კიდევ კარგია რომ ერთგული მსახური წამოვიყვანე, თორემ შენი მტერი!! აქაური მსახურებისაკენ ღმერთმა დამიფაროს!.. (იძახის:) ა, სინსლაგ!.. მოიტა ე ჩვენი სურჯინი!.. იქნება ნასურჯინალი მანც ჩაწხა რამე!..

ივანიკა. (შემოვა) რა გნებამდათ, ბარინ?..

იორამ. გამეცა იქით!.. შენ, თვალის დასანსავათაც მეჯავრები!.. გამოგზავნე ჩემი სინსლა...

ივანიკა. სდეს ნიატ, ბარინ... ტრასტირში გაწევა ჩვენს შოკარს...

იორამ. რაა?! სინსლა ტრასტირში?! გაგიუდით, თუ რომ გორ არის თქვენი საქმე?!.

ივანიკა. რა ვქნა, ბარინ, თვითონ მოიწადინა; ქალაქი უნდა გევიცნოყო!..

იორამ. ჭაი, თქვე არამზადებო, თქვენს!.. გინდათ ჩემი ვირიც გარყენათ?.. იმას სომი ფული არა აქვს?..

ივანიკა. რათ უნდა, ბარინ, ფული?.. განა ისთე არ ენდობინს!.. და მუშე რასხოტესა თქვენ მოგაწოთქვენ...

იორამ. მაინცდოხ იმ სამაგელმა, იმას!.. ასეთი საქმე დაკმა-
თო, მამა-ჩემი ან წაძიწედება, რომ იმანაცა თქვას „რად დამემართათ“!..
კერა ჰხედავთ?.. ვაი შენს იორამს!.. (დაინახავს ჩანგს) სუ! ეს ვიღა
მომბრძანდება?! (ივანია გადის და თან ეცინება ქალბატონის მო-
თულობასზე).

გამოსვლა მათი

ივინიკე და ნატო მოართული ჩანგათ.

ნატო. (შამოვა ჩანგური ტანისამოსი აცვიან, ესე იგი თათრუ-
ლი წითელი ახალუსი და ყვითელი ჰერანგი, შუბლზედ აქროს ლიფ-
ლიფანები აქვს გაკეთებული, განიერი წითელი შარვალი აცვიან, ყვი-
თელი წულები და დაიწა უჭირავს ხელში; იორამს:) ისქიანდერ-ბეგი
სად არის?..

იორამ. (იჭით) რა?.. ვინ არი?.. (ნატოს:) რა გინდა?..
ვის ეკებ?..

ნატო. სად არის აღსადე?..

იორამ. აღსადე, ვიღა არის?..

ნატო. ჩემი სანდირო!..

იორამ. შენი სანდირო?!. როგორ თუ შენი?!

ნატო. (ყურს აღარ ათხოვს იორამს, დაჯდება ტასტზედ,
დაკუჭინებს მუთაქსზედ და იძვრის:)

სად წასუფსან გულის სულო,
მოდო და ხმა გამომეტი.

თუ არ მოსვალ, ჩემო გულო,
ისეკ გულსა დანა მეტი!..

ლეჭილიიმ, ლეჭილიიმ, შენი ჭირიიმე!..

სიტოცხლე, ჰხადებს სიყვარულს
სიყვარული—სიტოცხლეს,

ნუ მომარიდებ მე შენს გულს,

ნუ მომიდებ ცუცხლსა მნელს!..

ლეჭილიიმ, ლეჭილიიმ, შენი ჭირიიმე!..

იორაბ. (პუბლიკისკენ:) ამისთანა უბედურება იქნება?! ეს სად ჩამოვარდი?! წელან ერთი სულ ტუკვადა და რადკტუ-რტუს“ იძხნდა, ახლა კიდენ მეორე—სულ რეჯილის“ იძხნის!.. (ნატოს) ახლა რა გნებავთ?..

ნათო. რეჯილიიიიიი, რეჯილიიიი, შენი ჭირიიიიი!..

იორაბ. (თავისთვის:) გიყვია, ე ოხერი!.. (ნატოს:) ეგ სომე გავიგონეთ... ახლა რა გნებავთ?.. ვინა ხარ, რა სურვიელი ხარ?..

ნათო. მე, ალა, ჩანგი.

იორაბ. ჩანგი ხაააააა?! ჭოოო! მერე, აქ რა გინდა?

ნათო. ისქინდერ-ბეგი.

იორაბ. ისქინდერა, ვილა არის?

ნათო. ჩემი სანდირო.

იორაბ. სანდიროოო?.. (გამოაჯვარებს.) შენი სანდირო. — სანდიროთ არი... სპირათ დადისარ იმასთანა?..

ნათო. სულ, სულ!.. გათენდა, დალაძა, გათენდა...! სულ!... მე იმასთან ბაიათი იმღერებს, ის ჩემი სულში პაჯვალლო ჩაგდებს და თვალეში გავრტებს!..

იორაბ. შენ იმას უძღერი ბაიათებს და ის სულეებს გავიმსებს პაჯვალლოებით, სოლმე?... ასე არ ამბობ?.. და თვალეშიაგ გავრტებს სოლმე, არა?..

ნათო. ბააა, ალა!

იორაბ. (იქით.) ცხოვრებაგ ამასა ქვიან!.. (ნატოს.) აა კიდეტ იმიტომ დაუღვია ვალი, რომ ასე უხანგარიშოთ ჩაგიყრის სოლმე რქრებს... მაგრამ ვილასთვის იმღერებს, ის სომე ესლა აქ არ არის...

ნათო. არა ფერი... მე იმღერებს...

იორაბ. მე ფული არა მქვს.

ნათო. არ გინდა შენი ფული... მე აღარედ მოგტემს... გიორგი ბიჭია, სანდირო, ვალა!...

იორაბ. აქ სომე არ არის?! თუნდ იყოს, თუნდ არა, მანეტ მოგტემს ფულსა, რომ იმღერო?..

ნათო. ბააა, ალა!..

10 იორამ. (თავისთვის.) დიდკაცობაც აგრე უნდა!.. (ნატოს.)
რას სან ზგრეა, მას იმღერე, შვილო!

ნათო. (დაიჩხას აწკდის იორამს.) შენ დაიჩხა დაუკარ...

იორამ. შეეე?!.. კარგი ამბავია!.. სა, სა, სა, სა, სა, სა!..
სასანდრათ მამა არა შეოლია და შაშა ხეში!.. მე რაღა შეცოდინება...
შენ დაუკარ და შენვე იმღერე, (სუ აღარ დაგომლია.)

ნათო. იასში, აღა!.. (იმღერის.)

ვისაც უმღერი, მამლეკს ფუღს,
მით ვიჩხენ თავს და ვიღხენ გუღს,
მაგრამ ხეში სმა და გუღიც
სანდროსთვის მამეს შეწირული!..

ლეჭილიიმე, ლეჭილიიმე, მისი ჭირიიმე!..

(იორამს:) შენისთანა მოსუტებულს,

ვინ შესწირავს და რისთვის გუღს?..

შენ სომ არ ვამეტებ ფუღს,

მას ვენატვალე შენს დისწულს!..

ლეჭილიიმე ლეჭილიიმე მისი ჭირიიმე!..

(გავარდებს გარეთ.)

28

28

გამოსვლა მეთერთმეტე

იორამ და შეძვეგ ივანიკა.

იორამ. რას ქაღაქი შექნილა თქვენი ჭირიიმე!.. დასწვევლას
დებრთის!.. ან რას საღისი შექნილა... ეახლები არიან, სწორეთ!.. ჰური
მანინტ ეტმევიანათ, რომ დაგწოლილიყავ!... ეი!.. ბოჭო!.. ქაღაქელა
აზარქელებო!.. ხეში ხურჯინი მანინტ მომწოდეთ!.. ამისთანა ცეცხლი
იქნება?! ბოჭო!..

ივანიკა. (შამოიბუნს.) რას მიბმანებო?!.

იორამ. შე, ახერო მიმშილითა ვკდები!.. დახვეული ვარ ამ
დროს ძიღს... ხეში ხურჯინი მანინტ შემომიტანე...

ივანია. გაასლებდით, ბარინ, მაგრამ, დვარეწკის კარები დაუკეტია და სსვავან წესულა, შენ ნუ მოუკვდები ჩემს თავს!.. თქვენი სურფინიც დაკლიტულში მოჭყალია!..

იორამ ბიჭოს!.. ჩემ სურფინთან რაღა სელი ჭქონდათ?!. რა შეძრთა თქვენი, შვილოს?... თუღა რამ დარჩა, ერთი ბეწო, იმასაც სომ თავგები შამიჭამენ?!.

ივანია. აბა რა ქენა ბარინ?... რაღა გაეწყობა!..

იორამ. (ყვირის) ქალაქელა აზარქრებო!.. მაჭამეთ რამე!..

ივანია. რა ვიცი, ბარინ, რა მოგართოთ?..

იორამ. ვაჟო, ისე როგორ გამოიფიტენით?... სსსლში როგორ აღარა გაბადიათ რა?! ან კეტი არსადა გდია, ან წნიღი არ გაბადიათ, ან ჯონჯოლი?... სული მანც მომამბრუნებინეთ, რითაც იყოს...

ივანია. კი ბატონო!.. კი შენი ჭირიმე!.. ცოტა მოითმინეთ და იქნება...

იორამ. ამასეღ მეტი მოთმინება კიდენ შეიძლება?..

ივანია. იმას ვუბნობდი, ბარინ: იქნება ბატონის ნასუფრალი იყოს რამე-თქვა... თუ იკადრებთ?...

იორამ. კიკადრებ რამეღია?!. მოიტა, მოიტა!.. ნასუფრალი კი არა, გატყავებული მგელი რომ მომიტანო, იქნება ისიც შავჭამო!..

ივანია. კი, ბატონო!.. მოითმინეთ!.. (გავა სსჩქაროთ).

იორამ. კიდენ! მოითმინეთ! დიდება შენს სსსელს. ღმერთო ჩემო!.. (პიჯვარს იწერს. — შექმდე თავისთავის:) დარეული ვარ ამ დროს მიღს... ესე თუ მომეჭრენ, მე, აქ, ავით გავხდები... (კარებებსკენ:) რა იქენ, შენ, ეი?!. ოხურო!..

ივანია. (შემოაქვს ბლუდით ოსტრია და დაუდგამს იორამს სტოლსედ, წინ) ა, ბარინ... იზბოლიტ!.. ძალუანი იშვიათი სსჭმელი გასლავს, შენ ნუ მოუკვდები ჩემს თავს!..

იორამ. (მოუკვდება გვერდით და არ არჩევს ჯერ, თუ რა მოუტანეს.) გიმელოს ღმერთმა!... ავამუნოს!.. კინაღამ შიმშილით

არ მოკვდი! (უეცრათ შეამხნევს და გააწივებს, რომ რაღაც უცნაური სასმელია, არ დაუყვდება ჭკურაში და შესძახებს:) ეს რა არის, ბიჭოს!..

ივანიკა. ოსტრია გასლავსთ..

იორამ. ოსტრია, რა არის?..

ივანიკა. სასელი მაგი ჭქეიან: ბარინ და რა ვიცი... რუსებო უსტრიცას უსმობენ... ლოფორთქინას მაგვარია...

იორამ. ლოფორთქინა რაღა არის!.. კინაღამ ვბილი მოვიტყე-
სე, რაღაც ქერქსედ...

ივანიკა. სოჭო კი არ იტყუვა მაგისი, ბარინ... შიღ რომ არის, ის უნდა შესწორიტოთ, თონლო კვერცხივით... მაგი ლოქო-
რის ჩამოჭავს...

იორამ. ლოქორია რაღაა?..

ივანიკა. ლოქორია, მგონია, ბარინ, თქვენებურ ლოკოკინას
უსმობენ...

იორამ. (წამოვარდება) რაზედ წამწემინდე შე ოჯახს დაქცეუ-
ლო!.. ამას რომელი ქრისტიანი სჭამს?!

ივანიკა. კი, ბარინ!.. რავა არა!.. ბატონები ძალუან ელ-
ტვიან...

იორამ. შენმა ბატონმა რომ სვლივი მაჭამოს, მაშ მეც უნდა
ვჭამო?!

ივანიკა. აჰ!.. სვლივი რავა იქნება?... დასტურ არც ისთე გა-
სლავან!.. მაგრამ წელან ბიანებლით: ~~გატყავებულს მეელს შავჭამო~~
და მაგი სომ ძვიროვასი ბლუდი გასლავთ... ბატონმა, კაკალი ორ-
მოტი მანათი მისცა ასშიდ!..

იორამ. შენც შეგარცხინა და შენი ბატონიც!.. ამაში ჭყრით
ფულებს?!. აბა მოდი და შენა ჭამე, შვილას, თუ კარგია!..

ივანიკა. ეგ რა ლაქის საქმე გასლავს, ბარინ!..

იორამ. ჭორო!.. ასლა კი მისედიი!.. ჯერ მშიესა მკლავდით და რომ ვეღარა გააწყვეთ რა, ასლა გინდოდათ მოგეწამლეთ, განა?! (ყვირის) ჭაი თქვენ ავანაკებო, თქვენა!.. (ესვრის ოსვრისა) მოიცადეთ!.. დაიკარგე აქედან!..

*მკლავდით
დაიკარგე*

(ფენიკა გავა.)

გამოსლა მითორმეტი

იორამ და ნატო (სოფლის დედაკაცათ მორთული)

ნატო. (სსაზა სსუზით მოლაზარაკე?) ნეტა რა ამბავია, ქა?.. რა უვირილია?.. ტეტელი სომ არსად ევიდება?.. (იორამს:) ბატონი ადღეგრძელა ღმერთმა!.. კითილი იყოს თქვენი მობრძანება!.. აგუსი შენი და კვალი ანგელოზისა!..“ ღმერთმა მოგცეს სიკეთე და ჩვენ, ღარიბ — ღარტაკებს, თავისი წყალობა!.. ღისწულმა გავაჯავრა, განა?.. ტყუილათ კი არ უთქომთ: „ერთი სიღვან ბარიც გამოვა და ნიხაბიცაო...“ მაგრამ, რა გაეწეება: „ზოგჯერ თქმა სჯობს არა თქმსა, ზოგჯერ თქმითაც დასავდებისა“?.. ვინ იცის, რა ხალხში ჩავარდა?.. „ზოგორიც ერთი ისეთი მღვდელიო; საცა მისვიდო, იქაური ქელი დაისურყო... სარი სართან დაბიო, ან აგუს იტვლის, ან ზნესაო... ერთი ადილეუთა სუტესსაც შეტდებაო.“ ყველანი ღვთის-ქვეშ ვართ... დაბძანდით, შენი ჭირიმე!..

მკლავდით

იორამ. (დაჯდება და გოცნებული და თვალზე გადასტიტებული) აჰ, ბუნავ, წისქვილო!.. (ნატოს:) ვინა ბრძანდებით, დედი?!

ნატო. „სილი მიირთვი ბატონო, სეს რასა კითხულობ“?.. სსსელი რას არიგებს?.. ზოგჯერ „სსსელი შენია და სსსრავი კი სსსეი-სა... ანქარებითა სოფელი არავის მოუჭამია; ერთი ნახვა ცნობაა, ორი ნახვა მობაა... ვინც მოითმენსო, ის მოიგებსო... ვინა თქმელს, კაი გამგონე უნდაო... მართლის მთქმელს ცხენი შეკაზმული უნდა

ედვას... (მახეხებს ვი არ უნდა ეძებდეს კაცი... მიხეხ — მიხეხ, დღის მარალი ავლია... წყრომით არ უნდა სტუმრობა, თორემ ნათქვამია „როგორც მოხვალ სვინაო, ისეთი წასვალ შინაო!.. რასაც დასთეს იმას მოიძვიო... სამართლით მოჭრილი ხელი ვი ვერ არავის სტკენია“... დიას!)

ილია. მოიცა, მოიცა!.. ასლა სულ შენ უნდა ილაპარაკო?.. სულ აგრე უნდა იკავანო?!

ნათო. შენცა ბძანე, ჩემო ბატონო!.. მაგნამ ნათქვამია: „უბედეს რა გახეუმესო და მუნჯიო“... უნას კორძი არ აზია... ცოცხალ კაცს სიკვდილი დაახუმეს, მოკვდეებით, დავისოცებით, იქაც გვეყოფა ხუმობა!.. მართლის თქმისათვის სამართალში არავის აძლევენ!.. მარტო დიურთია უცოდველი... ვინ იცის სად რას დაკვარავთ და სად რას ვიპოვით?.. იქნება გვინა: „შვილი მტრულათ გაზარდე და მოყვრულათ გამოგადგობა“, ან კიდევ იფიქრობდე: ჩემი ურგები ქოთანი ქვასაო და შაჭამადი ძაღლსაო!.. (არა დედაშვილობაში... არა, თვალის ჩინო!.. ეს ასე არ ივარგებს ყოველთვის... უცოდვო გამოვლანებული სჯობია!.. ცუცხლი ვთქვი და პირი არ დამწოვო“. მაშ ვის შესხივლოს კაცმა?.. ოჯახის ცისე და ბურჯი შენა სარ!.. ნათქვამია: „ემაწვილი თუ არ იტირებს, დედა მიძუს არ მისტუმრო... შენს სულ-გრძელობას ჩემი დღე-გრძელობაც უნდაო“... კაცის გული — ზღვა არის, თვალი — სულის კიდობანია!.. ზოგს სურესი უყვანს და ზოგს სურის ცოლი!.. ყველა საქმე ქვეყნისედე რიგდება და ცოლ-ქმრობა ვი შეცაშიო... თუ ჭკვიანი არა სცდებოდეს, რეგენი კლდეზედ გადავარდებოდაო. ერთის წლის ბერწობისათვის იური არ დაიკვლისო“... ასე ჩემო დიდებულო სელმწიფე! განა ტყუილათ უთქომ: უნას დამკარ და ერთი სწორე მათქმევინე“...

ილია. (სელებს იქნეს) კარგია დედა-შვილობას, კარგი!.. აზია, აზია!.. ვორის ტლისკებივით არ დაგვყვარა!.. შენ ლაპარაკობდი და მე ვი მინდა დავისვენო!.. (იქით) მოქნილი არა ჭქონია ეს ყბები!.. (ნაცლს) მაშ როგორცა სჩანს, ჩემი სანდრო, შენა მცნობიცა ყოფილა... და გცოდნია იმისი გარემოებებიც და ისიც, მე ვინცა ვარ...

ნათლ. რას მიბრძანებთ, შენი ჭირიძე!.. უარ ცოდნა ან ცოდ-
ვა არისო“ თორემ ცოდნას წინ რა დაუდგება... უკაი გული და კაი
პურიო... იქნება ჩვენმა მამაღმაც იყივლოს“?... ნათქვამია: „უბატონი
რომ ეძას უწურებოდეს—იმედიაო“...

იორამ. რაო, რაო?.. უკაცრათო, დედი!.. ჩემმა დისწულმა
 ასეთი საქმეები ჩაიდინა რომ ჩემგნით, ის, არაფერს იმედს ან უნდა
 ელოდეს... მე იმას განგებებ თავის თამაშას!..

ნათლ. კარგია, ღმერთი გადღეგროქლებს!.. „ახქარებთიღ სო-
 იელი ან ვის ან მოუჭამია... შუენდვენ და შენდობილი იყავიო“!..
შეიფვარა?.. რა უფოთ მერე?! გული სომ უბეში ან ედო?.. „სადაც
თაფლია ფუტკარიც იქა ბზუის“... აგრე სომ ან იქნება, დალოცვი-
 ლო!.. „ქათამი წყალს დაღუეს და ღმერთს შეჭსედავსო“!.. (მ) მა რა
ქნა?.. „ავი ან მაკადრინა და კარგი ან მაღირსიანა“... თითონ
 თუ მოსწონს, შენ რა?.. ურხი მიუშვი ნებასაო, თვით შეეყრება სხე-
 ბასაო“!..

იორამ. ნუ ჭროშავ, დედა-კაცო, ფშაური წისქვილივით!.. სანდ-
 რე კარგი მაშინ იყო, როცა ჩემთან, წინაველში იყო; აქ კი სულ
 მთლათ წამსდარა!.. დავლიანებულა, შეუფვარებია ვიღაც ღატაკი და
 ასლა კიდენ ვიღაც მოცუქვარსედ თურმე ინიშნება!.. არა, დედი, იმის
 საქმე წასულია!.. გროშათ აღარა ღირს!..

ნათლ. (გრძნობით:) დალოცვილო!.. სულს ნუ დასწომ!.. სან-
დის-სან ცხენიც წაბოროდებო ხოლმე... ნათქვამია: „ამეოლს აჭევიო,
დამეოლს დაჭევიო და ნაპირას გაგაგდებსო“... შენც უური აღარ
უგდე ობოლ-ობსრას და რა ქნა?.. განა ტყუილათ უთქომთ: „ობ-
ლის კვერი ცხვა, ცხვა და ან გამოცხვა“!.. (ან კიდევ: „რაც ანა
კომბე—შვილი ან იფოვო, რაც ან გავზარდე—ყმა“... სწორეთ
როგორ არა თქვას კაცმა, მაგრამ, ქნელი ეს არის რომ „აკვიფროსეო,
ულვას მომხვდა, დაკვიფროსე—წვერსა“!.. დალოცვილო, „რას
მომცემო და ყბებსაც მომცემო“?!.. მაგრამ ნათქვამია: „ბედი მომეო

და სსსსკულზე გადამაგდო... რასაც კაცი დახვეულა, იმისი მოშლა ძნელი-და... „დაუხვევარს ნუ დახვევო და დახვეულს ნუ მოაკლებო“... ასლა შენც აფიქრე, ღვთისნიერო!.. სომ იცი „ზოგი ჭირი მარტუბელია“!

იოსებ. მაშ სანდრო, რაც უნდა ქნას, ეგელაფურზე უნდა გაკრუდო?.. არა, დედი!.. (თავის კისერზედ ახვევებს:) აი, აქ მწვეს იმისი ნატუღლუტევი!..

ნათლ. მერე, რა უფოთ?.. კაცს თავისი ტვირთი—სიმძიმეთ არ მიანინია!.. „ნუ შესვალ, ნუ ებანები, ნუ გამოხვალ, ნუ თრთო“... სწორე თუ გნებამს, ეს არის, ბატონ ჯან!.. განა არ გაგიგონია: უელკა დედაკაცის საქმე... და ასლა იფიქრე, კაცისა რაღა იქნება? ან კი როდამდის დაეძალა თავისი გულის პასუხი!.. იტყვიან: უელკა ჭირი მაღაო და ჭირმა თავი არ დამალა... თორემ სომ იცი: უმეკარეს პირში უძრასკენ და მტერს—პირს უკანაო... აქ შეძედა-რი არავინ უოიფილა, მაგრამ... ახა ჯერ ნასე ჩემი გაზდილი?.. კარგა გახსრიკე და/თუ წუნი დასდო, წუთსი ჩამასხი პირში!..

იოსებ. ვნასე, ვნასე!.. ცუნტრუკა, ჭრიჭინა რომ შემოვარდა და სსსსცილოთ ამიგდო!..

ნათლ. უი, დამიდგა თვალები!.. იმაზე ვინ მოგასსენებს?!. მე ჩემს გაზდილ ნატოსე ვლანარაკობ... იტყვიან: „პირში მსჭებელი—ემპაკის მოციქულია“!.. შდიდარი არ არი, მაგრამ ჭეკის ბუდეა; გული კაცისა აქვს, მაგრამ, სული—ანგელოზისა!..

იოსებ. ჭოოო!.. ეგ საქმე სომ გათავებულია... შენ იმას ამბობ, მე რომ დაუძლვე უწინ იმისი შერთვა... ეგ რაღა მოსაგონებელია?..

ნათლ. რატომ, ქა?!. „ემელას რაც აგონდებოდა, ის ემანებოდაო!.. ორ კურდღელს ვინც გამოუდგება, კერც ერთ კერ დაი-

ჭეწსო... შენ რომ არ გასწყრომდი სანდროს, არ გაბედოლათ-
დებოდა, გაჯავრებული, სხვას აღარ აწყებოდა... ნათქვამია: უნაწილობი
ციებ-ცსლებს სჯობიაო... ნუ დაჯავრებ შეკლას გზასაო, ნურცა შეკლ-
სა მეგობარსაო... ო, დედა-შვილობა!.. სწორეს გელაშარაკები,
თორემ შენც გაიგებ... ნ კი სიტყვით ლაშარაკს რა მსჯის... იმ
ანდასისა არ იყოს: საკონტინელი ღოყა საფურთხსებლათ რათ გავი-
სადო...?!. ახლა შენ იცი... აქუდი დადე და სამართალი ისე ქე-
ნი...)

იორაბ. მოიცა... განა სანდრო იმის შერთვასაც იფიქრობს?..
მითომ უწინდელი სჯობია, ამ ცუნტრუკას?..

ნატო. დალოცვილო!.. აუვავსაც თავისი ბარხალა მოსწონსო!..
ბუნი ბეჭი ბუჩისო და აუტკართან ეგელა ტუუისო... მართალია,
უთქვამთ რომ: უნაქები თავი კიტრათა ღირსო, მაგრამ ამასაც
იტყვიან სოლო: ამტყუნს, ტყუილის კარმდინ მიჭყვიო... ახა
ყური დაშიგდე!.. (იმღერის „მზეშინაოს“ სმასკედ:)

ხემ ნატოს რომ შენ იცნობდე არ უნდა ქებაო,
ღაბობია, მაგრამ უნათი მდიდრათა ჩნდებაო,
ღამაზია, ჭკვიანია, მტლეთ დაგედებაო,
მოსუცბულებს მსასურებს, თავს დაადგებაო!..
რომ გიმღერის და გიცინის, სორცი გადნებაო,
შამოგსედაძს, მწუსარება დაგავიწყდებაო!
ერთგულებასი, ტროფობასი, შეგაბერდებაო,
ცუკვასიან — ვის ვამზავსო? — მე მეკვანებაო!..

(ხამოუვლის)

სამაია, სამთავანი, თუ გაგონდებაო,
ხემ ნატოსა, ღამაზ ნატოს, არ უნდა ქებაო!..

იორაბ. ნათლი დედაკ!.. იცი რა გითხრა?.. ასე რიგათ მიქე
ის ქალი რომ იმისი ნასვა მომინდა სწორეთ...

ნატო. (იციანის) ნასე, ბატონოვან, ვინ გიშლის?! უყურე, მანამა გნესამდეს...

იორაბ. (თავისთვის;) თუ მართლა იმაზე უკეთესია და მოსუტებულების პატივიც იცის...

ნატო. ახა რას მიბმანებთ! საყურეთ გასაუტულია! ცალი თვალი რომ დასუტული აქვს, მეორე კი—ღია აქვს კურდღელივით... ათვერ გასრომავს, ერთსელ გამოსტრის სოლმე...

იორაბ. (სიამოვნებით, თავისთვის) მართლა?! ასლა ვანშიმი რომ მომენდომებინა, მალე მომიმსადებდა?..

ნატო. რაღა კითხვა უნდა!.. ხელათ მოსთუთქამს, მოწნარშამს მოასწიკებს, შესწომს, შეჭნარკავს—და მოგართმევს... ოღონდ მადამ კი არ გიღალატოს...

იორაბ. (სიამოვნებით სკლებს იფშენეტს;) მითომ?... აი, ნეტავი აგრე იყოს!.. ხუმი გემოვნების ქალი უოფილა!..

ნატო. ჭაი, ჭაი, რომ მოსწონია!.. იცის, რომ უტუტ-მარლილოთ, ქარწილი არ იქნება... ცარიელა კაცს საბაჟოზე მიუხაროდო... მამლარი მძიერს წვრილათ უფხვნიდაო... მამლარს—მშიერიც მამლარი ეგონაო... ის სომ იმ ანდაზას არ უყურებს, რომ უთქომთ: „დაუპატიუებულს სტუმარს აბუხი ქვიანო“... არც იმას უგდებს უურს: „იმედინი შიძილიც კარგიაო“... ის მარტო იმაზეა თავ-დადებული: „აკარგი ქენი, ქვას დაადევი, განაჩე წინ დაგსვდებაო“... და ესეც კარგათ იცის რომ უბილის ხინქნით მუცელი არ გაძლებოა!.. განა არ მოგესსენება: „სანთელ-საქმელი თავის თავს არ დაჭკარგავსო... სესნი და კალი არ დახერდება“!.. მგრამ, რა გამოვიდა!.. „სხვათა მზიარებელი, მოკვდა უზიარებელი“!.. სომ იცი აუბათ აღებული, წყალ წაღებული... მანამ სმალი მოვიდა, ენამ თავი მოსტრიაო... იმისი საქმეც ასე იყო...

იორაბ. (შუბლივისკენა) სწორეს ამოსს მე და ჩემს სულმა!.. მართლა რომ ქალი ისა უოფილა... ნეტავი მტოდნოდა, თუ ამისთანა

გუნებისა იყო... აღარ დაუშლელი სანდროს იმის შართვის და ესღა
 ჯარჯს ქეიფს გამაწევენებდა... ზურს მინც მაჭმეკვდა... მომისვენებდა...
 (მიბრუნდება და რომ კვლარკის დანასაცს,) სწორეთ შავცდი?... შავ-
 ცოდე ღმერთსა... ჩემი თავიც ვაწიანე, სხვასაც, სელი შეუშაღე, გუ-
 ლი დაუნაგრე... და რა გამოვიდა? სანდრო გამიცრულეუტდა დავალი-
 ანდა... ჩემ ჭირათ გასდა ესეცა... ი, ჩასჩასა დედა-ვაცდი რაღა იქნა?...
 (იძისი:) ნათლიდედაჲ!.. ა, ნათლიდედაჲ!..

გამოსვლა მეცამეტე

ივინივე და ნატო

იორამ. (ამ ლაზარკში, ნატო უკან-უკან დაიწევს, უეცრათ
 ტავს მოახლეებთან, მერმე ბუბრულს ტანისამოსს გაიძრობს მარდათ,
 თავის ტანისამოსით დაჩეხა; შემდეგ გამოართმევს მოსამსახურეს
 ფოდნოსით საჭმელს და როცა იორამ დაიძახებს: „ნათლიდედაო,
 შამოკა და დაუდგამს ფოდნოსს ტასტყედ.) სუ! ეს რა ამბავია?!.. ეს
 ვიღა არი?! (ნატოს:) ვინა ბრძანდებით თქვენა?... (მივა საჭმელს)
 მოუყვება და დაუწებს ჭამას, სარბათ.)

ნატო. (დარცხენით:) იმ სოფელელი დედა-ვაცის განდილი
 გასლავართ, რომელიც ესღა თქვენთან გასლდათ... იმან მითხრა, რომ
 თქვენ თურმე ვასში გნებავდათ და მეც ავეჩქარე, რომ მალე შამე-
 სრულეების თქვენი სურვილი და იმ დროსვე შამეტყო, თუ ვინა
 ბრძანდება ის ზირი, რომელსაც მე ისე აწირებულათ ვსტუღვარ!... რა-
 ტო აგრე გაოცებული მიუყრბთ?..

(იმღერის:)

მე ამგვარს ქტეებს, ბატონო, ნუ გიკვირს სელი რომ ვასლე,
 თქვენი განზობის გულისთვის აქ თავიც მოვიძივასლე...
 მე თავიდანბლობით დავდივარ, ეს არის ჩემი ფაჩმადი,

Handwritten note:
 მისი...
 მისი...

მოშურნეც ამით დაისევს და მტკიცე, მითივე დამკრთალი...
 გინდა დამცინონ, რას დავდექ?.. თქვენა გთხოვთ მოტყუებასა,
 სიყვარულის, ჰატივის-ცემას, შეცდომის ჰატივებას!..
 მასინ ვიქნები ბედნიერ, გულისაღ მოსვენებული
 და თქვენს კალთას ქვეშ მუუღროთა, მტკიცისგან გეწაივრით ვნებული.)

იორამ. მას, ასეა როგორცა სსანს, თქვენს გამდეღს, მე არ
 მოუტყუებოვარ!.. ამ სსანსში, მარტო თქვენ გამოხვედით კაცთ-მოყვარ-
 რე და ჩემი შემსრლებელი... თქვენ კი არ უნდა ისდიდეთ ჩემთან
 ბოდვის, მე უნდა მოგებოდით... ასე მადლობელი ვარ თქვენი
 რომ, ამ სიკეთისათვის, მგონია ძალიც აღარ გაუშო ამში, რაც
 შოიტანეთ... (საჭმათა სჭამს საჭმელს.) აბა, ესეა გავიგე თქვენი
 ფასი და გემოვნება... (სჭამს და იან ნატოს შესტყერის:) მე და
 ჩემმა ღმერთმა რომ ქალიც თქვენა ყოფილხარ და გემოც თქვენში
 ყოფილას!..

ნატო. მიიწვით, ბატონო, შეეჭვით... აი, ესეა ჩემს ქმ-
 რიც მოგარბოვით კიდენ სსვას საჭმელს...

იორამ. (განცვიფრებით) როგორ თუ თქვენი ქმარი?.. განა
 გათხოვდით კიდენა?!

ნატო. (დაწესკენით) დიას!.. რა კი თქვენ აღუგრძაღეთ სან-
 დროს ჩემი შენთვის, მეც ავდექ ვიტირე, ვიტირე... და მასუგან სსვას
 გავეუვი...

იორამ. (სჭამს და ჭსომს) ეგ კი მეწყინას!... მეწყინას, მე
 და ჩემმა სუღმა!... თქვენთან, ჩემი სანდრო, სწორეთ ბედნიერი იქნე-
 ბოდას!..

ნატო. არც ესეა გასლამთ მომღურავი თავის ბედისა...

იორამ. მითომ?.. და თქვენც ამავე სსანსში დგენართ?

ნატო. დიას, ბატონო.

იოანე. მეტე, სანდრო იცნობს თქვენს ქმარს?

ნათო. როგორც თავის თავს.

იოანე. ანდა სწუხს?

ნათო. სულაც არა.

გამოსვლა მეთოთხმეტე

იოანე და სანდრო (თავისი ტანისამოსით)

იოანე. მეწინა... მეწინა ჭეშმარიტად!.. ეჭ!.. ასე რომ მცოდნობდა და საქმე არ დასჯარათულიყო, მაშინვე ვკარგს გადაგწერდით სანდროზე და წაგიყვანდით წინაგულში

ნათო. მართლა?!

იოანე. მართლა, მამა ჩემი ქაინდობა არ წაწედა!..

სანდრო. (უეცრათ გადაესხვა ბიძას) მას წავიდეთ. ბიძა!

ნათო. აი ჩემი ქმარი... გთხოვთ ესეც ისე შეიყვაროთ, როგორც მე...

იოანე. სუ!.. სანდრო?.. ჰაი, შენ ეშმაკო!.. შე ზღუტო, შენა!.. რა ჰქენი შვილო ესა, რა ჩაიღისე?..

სანდრო. მამაკეთ, ბიძა!.. ეს თქვენი მოზმძისების მიზეზისათვის გამოგესუძრეთ ამ ნაირათ.

იოანე. გავატო?.. ის ცუნტრუკა ქალი?!

ნათო. (დარცხვენით თავს უკრავს.) მე გასდით ბიძა!

იოანე. (ნატოს:) შენაა?!. (სანდროს:) ის რაა?!

სანდრო. მე გასდით, ბიძა!

იოანე. შენა?!

ნათო. ჩანავთ და სოფლის ქალათაც მე გასდით მოართული.

იოანე. შენაა?!. ჰაი, თქვენ გუდიანებო, თქვენა!..

ნათო. ჩვენ უცდილობდით ჯერ დაგვემსახურებინა თქვენთან მოტევა და შემდეგ დაგვემუცავებინა ჩვენი ვკარგის წერა.

სანდრო. ახა ახლა ეს იფიქრეთ, განა ამისთანა ბიძის ზა-
ტონს, შამქლან ანგარიშით ცოლის შეერთვა და არა სოყვარულით?..
იორამ. რა რიგით გამოცვლილა ეს ქალაქი და ეს ხალხი?..
ახლა ვილახედ ვიყარო ვხვრი?.. (დაინახავს მოძვალს სინხლას.)

გამოსვლა მხუთმეტი

ივინივე და ხინჩლა (შამოკა დასარსოშე-
ბული სელში უჭირავს
ქალაქი ტონსტირის
ანგარიშისა.)

იორამ. აი, ამასუდ!.. აქ მოეთრე, შე დათო, შენა!..

ხინჩლა. ძალიან ქალაქი ყოფილა!..

იორამ. მაცა შე მსეტო, შენა!.. შე დავგავიწყებ შენ სასტუმ-
როში სეტუბას!.. მე ხვალ გაგისწორებ ანგარიშებს, მოიცა!..

ნატო. (საზოგადოებისაკენ:) მე გი ესლა მინდა გაუსწორო
ანგარიში საზოგადოებას.

(იმღერის:)

თუ შეგცოდეთ, ბატონებო, მწერალს მინდა ნუ მოუწეეთ,
თუ შეგცოდათ თქვენ მწერალმა, ხვენებს მინდა ნუ დაუსტვენთ;
ხვენ ვცდილობდით თქვენს შექცევას, გაგვეფანტნა, თუ გაქვთ დარდი,
თითო ტაში შეგვაწიეთ, გადმოგვიგდეთ თითო ვარდი!..

(ფარდა დაეშობა)

ს ი ზ მ რ ე ბ ი

(პუბლიკა ვ. ა—ძეს)

ვნასე სიზმარი: აღსუელივკ მას მთას-წმინდასა,
სადაც გალობენ ანგელოზნი, ღვთის დიდებსა.
ჩვენი სამშობლო, ჩვენი მიწა, ჩვენი ივერი,
მაგრამ ივერი უსულდგმოლო, ივერი მკვდარი
გარდაძლილიყო ზღვის კიდემდინ ჩემ თვალთა წინა;
სიცოცხლის ცეცხლი გამქრალიყო მის წიად-შინა.
მზის სსივნი უხვად მოწეინვაღენი მასეღ მნათობდნენ,
მაგრამ უსულოს და გაყინულს კვლავ ათბობდნენ.
წყალნი სხნდნენ, მაგრამ შემდგარიყო მათ მდინარებსა,
ევაკილთ და მდელთა აღარ ქონდათ თვის მტენარებსა;
აღარ იძროდნენ აღარც სენი და არც ნიავი,
ბუნებს იყო სრულათ მკვდარი, სრულათ უძრავი.
კვდავადი მრავალთ მაგარ სადგურთ, ტამართ დიდებულთ,
მაგრამ შემუსვილთ, დარღვეულთ და დატყვებულთ.
ეგრეთ უსულო ჩემთ თვალ-წინა იღო ივერი...
მაგრამ მკვდარიც კი იყო ტუროვს და მშვენებრი,
ეგრეთ ასულსა, ტუროვსა, წმინდასა, სადათ მიცვლილსა

გულ-სეღ დაკრეიფილს, გაციებულს და იერ-მისდილსა
 აღარ აცხოვლებს ცა მრწეინვალე და ქვეყნის შვება,
 მაგრამ მის სასეს კვლავ უბრწყინავს თვისი შვენება.

ენასე სიზმარი, კვლავ აღვედი მას მთას-წმინდასა,
 სადაც გალობენ ანგელოზნი ღვთის დიდებასა.
 ვხედავდი ივერს გარდაშლილსა, ხეით თვალთა წინა,
 სიცოცხლის წყაროს გაეღვიმნა მის წიად-შინა.
 მზის სსივნი უსვად ბრწყინვალენი მასედ მნათობდნენ
 და მის მთა-ბართა და სეობათ უსვათ ათობდნენ;
 წყალნი ნაკადნი ფრიალოთთგან ქუსილით სჩქებდნენ,
 მოკაშკაშენი მდინარენი ველეპსედ რბოდნენ.
 ზურმუსტნი ველნი და ყვავილნი კაცთ და ბუნებას
 უსვათ და მდიდრათ უგზავნიდნენ თვის სულენებას;
 მაგარ სადგურნი და ჰალატნი, წმინდა ტამარნი
 თვის ნანგრევთაგან დიდებულათ ივენენ ამდგარნი.
 მხიარული სმა წერაქეთ-ბართა, საღმრთო სმა ზართა
 მაღლა შესძანდა განღვიძებულთ მთათა და ბართა...

ვხედავდი ივერს, მის ძეთ სელით, ძლიერის ნებით
 ტურფათ მორთულსა მშვენიერის შენობეებით;
 ვხედავდი მაღლა ცას ნათელსა და მშვენიერსა,
 დაბლა მიწაზედ — ერს მშრომელსა და ბედნიერსა.
 განჭკრა სიზმარი...

ბელი უბელურთა

ანბავი ჩვენის ხალხის ცხოვრებიდამ.

უძღვნი ვასო დეკ—ის სასუელს.

I

ანბავი, რომელიც მე მსურს მოგიტოვოთ თქვენა, მგითხველა, მოსდა წლეულ სოფელს გორიძისაში. ამ სოფელს სახელი, ვგონებ, თვით თვისის მდებარეობიდან დასმევი: ეს სოფელი არის მოკრუნ-ჩხული ერთს იმ მომწკარს და მოტიტვლებულს გორის ძირთაგანში, რომლის მსგავსთ ასე სშირათა სედავთ რაკი ჩვენს გურთხეულს თბილისს შემოთვენ შემოსტდებთ. მოკრუნსსულა მეთქი იმისთვის ვანბობ, რომ ამ სოფელს უჭირავს მიელ ჰაწაწკინა ალაგი, თუმცა მასში ას კომლამდისინ გლესობა და სამიოდ კომლი თავად-ანსაურნი სცხოვრობენ. თუ შინაურულად არ იცით ამ სოფლის გარემოება, მის მცხოვრებთა რიცხვის გამოცნობაში თქვენი ზვალი უსათუოდ მოსტუეუდება. არც იქნება ეს საკვირველი! აწაურს გლესკაცთ მიუსხავთ და მიუკრუნჩხავთ ერთმანეთზედ თავიანთ ღრმათ ჩათხრელი მიწური სახლები, რომ გეგონებათ — აქ ოციოდ მოსასლეზედ მეტი არ იქმნება.

— რათ სცხოვრობთ, ძმობილო, ასე შეუბროკებულნი, ასე ერთი ერთმანეთზედ მიმსხდარნი? ვკითხე ერთს გლესს, როდესაც ამ გარემოებას ჰირველად შიიზიდა ჩემი უურადლება.

რას ვქნათ, შენი ჭირიძე, — მომიგო მან, ჩვენ რა გან-გან-ზედ დავდგეთ, სასნაჲ-სათესი მინდორი სულ დაგვიპატარავდება. ვერ ესლავ ან გეყოფნის მამული და ახა, შენი ჩინესა მე, სოფელიც რა გაგვეჭიმ-გამოგვეჭიმა რილათი გვეცხოვრას!

მართლაცა — და ძრეულ ცოტა სასნაჲ-სათესი მიწა აქვს ამ სოფელს! თანასწორათ, რომ გაუყოთ ამ სოფლის მცხოვრებთ მოსყენებული მიწა, გვონებ, თვითიუელს კომღს სეთ-ექვს დღიურზედ მეტი ან შესვდეს. ეს მინდორი მათი სასნაჲ-სათესიც არის და სამოვარცა. თუძც ეს ასეა, მაგრამ გლეხ-კაცის თავგანწირული მუღმივი შრომა მანც თავისას ან იძლის. თუ ცოტადენათ მანც — არის ამინდი შესწევს, გორიძირელებს სამყოფი ჭირსასული მოსდით სოღმე. საუბედუროდ, ამ გვარი ამინდიანი წელიწადები სძირად ან უდგება აქეთ მსარეს! ადამიანის უფიათობას, მოძვალზედ უზრუნველობას და საღრის უძეტრებას გაუწვიანო ტყეები იმ მთებზედ, რომელიც დღეს, მოსრიკებულნი, მსისგან დამწვარნი და დასურებულნი, შემოსვევიან ამ მსარეს თითქმის ყოველის მსრინამ. ამის გამოისობით აქეთ-გან გვალვა ძიელ სძირი სტუძარია. თქვენს მტერსაც სუ დაადგება ეს დღე, რა დღეც ჩვენს გორისძირას დაადგება სოღმე თუ გვალვას! რავდენსამე კვირას, ანუ თვეს გასტანა! პატარა რეუ, რომელიც ზემოთ სოფლებზედ გამოდის და შემდეგ ჩამოდის. გორიძირაშიაც, ყოველ ამ დროს საშინლად პატარავდება: ზემოთ სოფლების სარწყავებსაც ბევრს კვლარას გაუსდება სოღმე ესა! გორიძირამდისინ ახა კინდა მოსწვივინებს ამისთანა დროს წყალსა! მოურწყავობისაგან კენასები და სიმინდები სულ მთლად ამოვარდებიან სოღმე; ბალასნი ქრება მინდორზედ, წყაროები შრებიან! გლეხ-კაცი სწყევლიან თავიანთ ბედს და გაჩინის დღესა; მალ-მალ წსუბობენ ერთმანერთში... მათი და მათი ცოლშვილის კაი-გაგლასნი უერთდება დამშეული, დასიცხული საქონელის ბლავილს და ტრიალებს სოღმე მრთელს ამ არე-მარეზედ ერთი საძინელი საცოდაობა. ქვეყნად მოვლინებული ჯოჯოხეთის გლეხობისთვის ამისთანა დრო! სწორეთ ამისთანა ჭირი დაადგა წლეულ ჩვენს უბედურს გორიძირას — !!

II

თიხათვის პირველი წიგნები იქმნებოდა, როდესაც მე, სუთი-
 ექსი დღის მგზავრი, უსლლოვდებოდი ჩვენი გორბიძის აქემარეს.
 მსეს თუმცა კარგა დახლა დაქონა დასავლეთისკენ, მაგრამ მანც ს-
 საშინელი სიტხის ბული ტრიალებდა ზურში. სხანდა, რომ ამ გვან
 სიტყე ცოცა სანი არ არის რაც აწევს აქურობას: სეებსა და ვას
 უდროვად დაქუითლებოდათ იფათლები; დაგვალუღს სიმინდებს მწუ-
 ხრად დაეკიდნათ ძირს თავიანთ დამჭენარი ტოტები, განურებულს
 მიწას ვეებ-ვეებერთულად დასეთქოდა ზემოთა პირი... ბევრიც რომ
 აქეთ-იქით გეცქირნათ, მწვანე ხალხს მანც ვერსად ვერ დაინახვდიო
 მთიულს მინდორსედ. მის ხაცვლად აქა-იქა ეუფნტენ გარეჯული
 და გამხმარი სარეკალები. რავდენიმე სული საქანელი ბლავილით
 აძოდ დასეტიალობდა ამ მოტიტვლებულს მინდორსედ. გამხმარს
 მიწასედ სოხილთ და ევლებს ჭამით მათ სცოდავათ დასდიოდათ
 სისსლი ტუჩებსა და ცხვირსედ. შეკედი სოფელში. აქ უფრო უარე-
 სობა დამხვდა! ჩვენი ჰატარა რე ისე დამშრალიყო, რომ მის ძირს
 თითქმის მტვერი ასდიოდა. მხოლოდ აქა-იქლა დაწინილიყვნენ ჰატარ-
 ჰატარა ტუბები და ესენიც ადამიანის სასმელად სრულიად არ კარგო-
 დნენ: მათში, სედისედ მივრობილნი, ევანენ დამსუეული და სიტნი-
 სავან ესა გადმოვარდნილი კამეხები და კუდების სელი, წარმცეული
 ქნევით იკვრებდნენ გუნდ-გუნდათ მათსედ მისეულს ბურებს. რაც შე-
 ესება ადამიანებს, ესენი კარგა სანს ვერსად ვერ დავინახე სოფელში.
 სხანდა საშინელს სიტხეს ისინი შეერვენა მათს სოროს მსგავს მიწურს
 სასლებში. სოფელში ისეთი სინემე იყო დამყარებული, თითქო აქ
 მცხოვრებნი აფრილან და სსვავან გადასახლებულან სადიო. მაგრამ,
 აი ჩავიდა მსე და მისი ცხარე სსიკები მოშორდნენ დედა-მიწას. ზუ-
 რი ცოცოდენათ გაინძრა; გრილმა ნიავმა წამოჭბურა ჩრდილოეთი-
 დამ; სოფელში სელ-სელა გაჩნდა სმეურობა, ადამიანთა და შინაურ
 პირუტყე-ფრინველთ მოძრობა.

— ჩქარა, ჩემო დედაძითილო, ჩქარა, თორემ სხვანი მოგვასწორებენ.. მოისმა ქალის ხმა იქვე ახლო ბავიდაძი.

ცოტა ხანს უკან ამ ბავიდაძი, თითქმის სიწბილით გამოკვარდა მსარზუდ ვოკა მოდებული ერთი ახალგაზდა ქალი. ამას ცუსცუსით გამოჰყვა სახლიდამ ჰატარა, დაბალის ტანის, კარგა მოხუცებული, მკრამ ჯერ ისევე ჭასმაკი დედაკაცი; ამასაც სელში ვოკა ეჭირა. ესენი მოუდგნენ ერთმანეთს გვერდსედ და ჩქარის ნაბიჯით გასწიეს სოფლის სემო ნაწილისაკენ. ამით შემდეგ მოეზა ვოკიანი ქალი ქალსა, გახნდა განსარეული მოძრაობა, რომელიც კარგა სშირ ბინდაძისინს არ შეწყვეტილა. ამ მოძრაობის დენას გავეყვი მეტა. გვედი სოფლის სემო ნაწილს და გადავსედე ჩვენს ჰატარა „ცაქცაქა“ წყაროს; დედაკაცის სიმრავლისა გამო კარგა ხანს თვალის ვერ მოგვარ მე იმას. ისეთი მჭიდროება იყო აქა, ისეთი ყაყანი, ღახმცვა და გინება ის მოდა აქედამ, რომ თქვენ გეგონებოდით—ერთი რამ ხანისა უპოვინა ამ საღსა, მისეკია და ახლა თვის შორის იყოფს მასა. ეგელა ეს კი წყლის შეისუბით ხდებოდა.

— ბაბალო, დედაშვილობასა, აგრემც ღმერთი შეეწევა ი შენ ერთ შვილსა, ბარემ მანდა ხარ და აამსე ე ჩემი ვოკაც... უთხრა ჩვენს ნაცნობს ჰატარა ბებერს ერთმა ღამისმა, შავ თვალ-წარბა, ახალგაზდა ვოკომ.

— მოიტა შვილო, მოიტა, — მიუგო მას ბებერმა; ამისოც ე ჩემი ვოკა, მეტე შენც ავიმსებ.

— გიყი სო არა სარ ბებერო, — დაიძისა ერთმა მალაღმა, შუასნის დედაკაცმა; — აუხლო რა იჯარით ავიღია შენ ე წყარო... აამსე შენა და წადი ჯახანბასა!

— ჯახანბასაც წადი და დოზანასაც, — დაიხიფიფა მოხუცებულმა ბაბალომ, — მოგისდია თავსე ღახაქი და მთელს სოფელს შენგან მოსვენება არა აქვს... სთქვა რა ეს, მოხუცებულმა გადასდგა იქით თავისი აკსებული ვოკა და მისწვდა ღამისი ვოკოს ვოკას.

— ი შვილები არ ღამესატება, რომ არ ავამსებინებ.. — დაიძისა ერთმა ზოარბა დედაკაცმა და გადმოსდგა თავისი ვოკა წინა.

— ახლა ეს წამომეხსიანა აქა, — ღაიფიანა ძალაღმა დედაკაცმა და გადასტა წინა, მიაგლო გვერდზედ ღამისი გოგოს კოკა და თაგისი მიუდგა წყაროს.

— მას თავზე ლეჩაქი აღარ მესურება, რომ შენც მე დამიბრეო; ამდენი ხანია აქ ვიცი და შენც ჩემზე წინათ უნდა აამსო!! დამისა სიანხსლით ზორობა დედაკაცმა და გადაილაჯა წინ, მიჰკრა იგეხი წყაროსთან მიმდგარს კოკას; კოკა წაიქრა, ეცა ქვას და ზედ შუასზედ გადაიყარა.

ამის დანახვამ ძალადი დედაკაცი თითქო დანაშაუნი: მს კარგა ხანს გასტყურებული იდგა ერთს აღაგას; მაგრამ მისი გაფითრებული ხასი და მგრან მოკუმიული ტუჩები კი ცხადათ აჩვენებდნენ მის სულის და გულის მდგომარეობას. ის უცებ გადასტა და გააფთრებული ეცა ზორობა დედაკაცს. უკანასკნელი მომზადებული დასვდა: ხაველეს ერთმანერთს თმებში სელი და კარგა ხანს უძრავად შეჩერდნენ ესე. შემდეგ გაიქნ-გამოიქნიეს ერთმანეთი. ამ ქნეკაში ძალაღმა დედაკაცმა დასძლია თვისი მოწინააღმდეგე, წაქცია და ქორიკით დააფლან ზემოდა. ქვემოთას მიეშველა რძალი, ზემოთას — გასათხოვარი ქალი. ახლა ამათ შუა გაჩნდა ბღღამენი: ღოუგების კაწკრა, ჩქმეტა და თიმის ბღღვანა. დედაკაცები ჩატიკდნენ შუაში და იწეეს მანხუბართა გაშველება. სკენი ბებრუნუნა კი გამოძვრა, წამოიღო მსაწზედ თავისი სავსე კოკა და ცუხცუხით გამოსწია შინისაკენ.

— ბებრო, ბებრო, სად გამეკრი, სადა? მოსძასეს ქვემოდამ სიცილით, — ასტესე ჩსუბი და შენ კი მოძურწე შინისკენ!!

— თავლები გამოგსეთქიათ! ე ჩემი კოკა ხო ავამსე, და ახლა თუნდა ეთმანეთი დაგიჭამიათ; იმასოდა ჰატარა მოკუნტული ბებერი და თანაც გამალებული გაზობდა შინისაკენ.

— რძალი მოგიგლეს, რძალი, ბანაღე! დაუძასეს კვალად ქვემოდა.

— უი ჩემ დანელებსა! წამოიძსა ბებრმა რა ეს გაიგონა, დასდგა, მობრუნდა უკან, მიიღო შუბლზედ გაშლილი სელი და თვი-

სი პესტრუსუნა თვალებით გაიხედა წყაროსაკენ; საჩქაროდ გააჩნია სსეებისაგან თავისი რძალი, რომელსაც ესარგებლა მოხსენებული ჩსუბით და თავის კოკა მიეღვა თათქმის დამშრალ, თითის სიმსოთ-ლა, გამომავალ წყაროსთვის.

— კენაცვალე ხემ მარამაშა! იმაშ სელ ვინ დააკარებს? მეჩე ავ დღეს დააყრის იმაშ მავისი ქმარი! თავისთვის სთქვა ზაზალემ და მიბრუნდა ისევ შინისაკენ. ამ დროს განმავალობაში მოხსენებანი დამშვიდდნენ; მარამამაც აკისრა კოკა, შეიდგა მსარზედ და სიწმილით გამოუღვა უკან თავის დედამთილს; შუა გზასზედ დაეწია მას და ორთავემ ერთათ სიცილით და ღანჯარავით შეაღეს თავიანთ ზავის კარი.

III

ჩვენი რა დედა მეუკსარი, რა დედაი!.. მამა ხედიც ოც ცოცხალი ყოფილიყო ექამდისინ, ისიც ვერ მიზამდა შენოდნობას! ერთ გუთონულად კი არ მიგტემ-დაა!.. მოისმა ამათ შესვლის უძალეე დერეფონიდან სმა. ცოტა ხანს უკან გამოსხნდა ამ ხმის ჰატრონიც. ეს იყო მოსულის ტანის, ოც-და-შვიდი, ოც-და-რვა წლის ასაკგანდა ბიჭი; დამწვარის, მავრამ ეოსიანის და სწორე სასით, დაბურებული სელეპით და ძველი შარვალ-ქალამნებით. მას გვერდით ედო განდილი, ჯერ კიდევ ასლი, მოუკითალო ჩოსა და ივდა წითელ გულის-შირინი ჰერანგის აძა. მას ხელში ექირა თვისი უნცროსი, ორის წლის ვაჟი, მხარულად ისროდა მას მალა და მარდათ იტეზდა ისევ სელეპით. გატრონიცებული ზავში სტუნაობდა მამის ხელში და კასკასობდა თვისა წმინდა ზავშეურის სმით. უმიფროსს, სამის წლის ქალს, მამის მუსლიძირას დაშინაილულად მოუკეტნა და სინარულისაგან გატრონიცებულის თვალებით შესტეკროდა თავის. ჰატარა მმას, ორთავე ჰატარანი იუვენ თავშიშველ-ფესშიშველანი; მზისგან დამწვარს ტანზედ ეტვათ მხოლოდ თითო გატუტყინებული ჰერანგი. ამ გვარს

ყოფაში იყო ჩვენი გიგო სოსიასკილი, რომელსაც მისმა დედამ და ცოლმა შეჰყვეს ბავის კარებში თავი. მან მიიხედა კარებისაკენ და, რადანისა თვისი ჰატარა მოსუცებულნი დედა ვიკებრთელა გოგის ქვეშ. შესძასა ზემოთ ნათქვამი სიტყვები.

მოსუცებულმა შესედა თავის მომხიარულესულს შვილს და შვილი-ძვილებს; მის ჩაცვინული თვალების კილონი მოისმუცუნენ და მართლად მის სახეს გადაეფინა გულითადი კმაყოფილების და სისა-რულის ღიმილი... მანც კი არაფერი არა სთქვა რა შვილის მიადგურ-სებაზედ. მან ჩაუარა შვილს წინა, ჩამოიღო გოგა მხრიდამ და მიდგა კედლის ძირას. შემდეგ მოტრიალდა შვილისაკენ.

— შვილო, გიგო, კერა მოვწყვეი-რა დღესაც?

ამ კითხვის წაწმინათქმა და გიგოს მხიარულობის გაქრობა ერთი იყო, მან სულ-სელა დასვა ბავშვი ძირსა და ნაღვლიანის სმიით მიუ-გო დედას:

— კერა, დედა; დღესაც კერა მოვწყვეი-რა! სიმინდი, სი-მინდა ამოგვიყარდა; მაგრამ რა სიმინდი! კენასი გასმა, კენასი.

— „კენასი გასმა, კენასი“, განიძეოდა, თითქო, დაცინვით ბუ-ბუქმა. — თქვენ კი გულ-სელი დაგივრეფით და დაილაჯებით სოფელ-ში. ჩემი სულის ცნობება, ე ჩიქილასი რომ არა მჩხსვენოდეს, დღეს-ვე გავარდებოდი შინიდამ, ან რიყელებს ზედ შევაკვდებოდი და ან წყალს აქეთ გამოუშვებდი!..

— აფსუს რომ კაცი არა სარ, ჩემო დედა! რამდენი კეჩინისე სან ერთ, სან მეორეს, მაგრამ ამ ოჯახს-დაქცეულ ჩვენებურებს ჰირ-ჰვარი კერავის დავაწერინე! დღეს ჰირობა გვაქვს: უნდა ღოცვის უკან შევგროვდეთ სალსი და წულის თაობაზე გადავწყვიტოთ რამე.

გიგოს ჯერ არც კი გაეიაგებინა უკანასკნელი სიტყვა, რომ ბავის კარებიდამ მოისმა სმა:

— გიგო, გიგო გამოდი, სალსი გროვდებს საედრის კარებზე!

გიგო სსჩქაროხედ წამოსტა, გადაიტვა ჩოსა და გავარდა კარ-
ზედ. მას წინ დახვდა ერთი შუათანა ტანის ჭადარ შერთული, და-
ფიქრისებულის სახის კაცი; ეს გასლდათ ქრისტესია სატრიაშვილი — მა-
მასხლისა ამ სოფლისა. გიგომ ერთი გი შესედა ამასა და შემდეგ
გადაუხვია გზასა და სიზბილით გასწია შატრას ბაღკონიანი ალიზის
სასლისაკენ, რომელიც გიგოს სასლხედ კარგა მოსოროებით იდგა.

— ვანო, ვანო შინ არა სარ? დამისა გიგომ, როდესაც ამ
სასლს დაუხლოვდა.

— შინა ვარ, შინა... მოისმა სასლიდამ სმა.. და ცოტა სახს
უკან ბაღკონსედ გამოხსნდა თვით ამ სმის შატრონიც.. ეს იყო
ოცდა ოთხი, ოცდა ხუთის წლის სასლგანდა, მოსდენილის მალღის
ტანით, მომღიმარე კოსიანის სახით; ტანთ ეტვა ჭქემის ეელის მო-
ევითალო სიას ზედ გაწეობილის სასლუხით, ქართული განიერი შარ-
ვალი კოსტათა ჭქონდა სატანილი მალღ საცკეთიან ყარაბაღულს
წადებში.. თავსედ ესურა წაბლის იერი შატრას, სატესილი კადმისის
ქედი; გულზედ ღოთიფათურად ჭქონდა ჩამოგდებული, ეელზედ
თაღსნათ შემოსეველი, ქაღადა. გთხოვთ-იტრობდეთ, ხემა შატრონო,
ეს გასლავთ ახნაური ვანო მსიარულადე. დასდგა თუ არა ბაღკონსედ,
ვანომ მიიღო ტუჩებზედ სალამური, ჩაბურა ათამაშა თითები და
მრთელს იმ არე-მარეს მოჭების მსკენიერი მსიარული სმები. შემდეგ
გაჩნდა სალამური და თვით დამისა:

სანა მსქეს ყველი და ზური,
სანდის სან მშიერი ვარ;
მარამ ბედს არ ვენდური.
ვარ და ბედნიერი ვარ..“ *)

— ჭო, ვიცი რაღაც ბედნიერი სარ! — გაწევეტინა ვანოს გი-
გომამ. შინ ი ერთი ახნაურსავე მოგდის: ერთ ამშატრავან ახნაურას

(* ეს სანა არის ამოღებული აკაკის ერთი ლექსიდან.. გასტე-
ბლობ აქ ამითი იმის გამოხსობით, რომ ამ ლექს სშირათა მღერის
ხოლმე ჩვენი შროვინციარული, ცოტა რისამე გაგებული, სასლგანდობა.

შიმშილით, თურმე, ცოლ-შვილი ესოცებოდა, სალსიო კი თურმე ღა-
 ჰარაკობდა: სასლი და კარი ჰურითა და ღვინითა მჭკს სამსეო, ქო-
 ნებს ბანში ამომდისო...

— მამ რა ვქნათ, ხეო გიგო. მიუგო ვანომ, — სულ უბედუ-
 რობასედ ღაჰარაკმა წაიღო გული და თავი.. სანდისსან ბედნიერება-
 “ხედან უნდა ვსთქვათ რამე, თორემ ცუდათ არის საქმე..

— ე მატეპსედ კვლავ ვილაჰარაკოთ.. უთარა გიგომ, — ესლა
 სალსი გარვდებს წყლის თაობასე და წამოდი შენცა..

— მართლა? აბა, მამ წავიდეო... ვანომ სასქაროდ ხამოიზბი-
 ნა ჰატარა კიბე და, გიგოსთან ერთად, გასწია საყდრის კარე-
 ბისაკენ..

— გიგო, რა იცოდე, მამინ რამ ემარწეილი იყო აქა, იმან
 ერთი ჰატარა წიგნი მომიტანა.. “არაკი“ კი ქქვინ, მგრამ რან შიგა
 სწერი, სრულეებით მართალია.. ესლა ქართულთა ვთარგმნი; როცა
 სულ მოვრხები შენც წავიკითხამ!..

— ოი, იმის დერითის ჭირიბე იმისი!. დაიძის გიგომ, —
 რა ბიჭია, რა ბიჭი-და!. აბა, შენი ჭირიბე კანო ძალე გაათავე და
 მამეტი: მე თითონ წავიკითხამ.. ამ სიბურის დროს წერა-კითხვაც სო
 მასწავლე-და!..

— გათავეს კი ძალე იქნება, მგრამ ამ უსინდისო კონასი
 მეშინიან: რაღაც სმები ისმის მავასე..

— გეშინიან? რისა-კაცო?! გინდა სვალვე ჩაუსაფრდე ე ხვეწ
 ორლობეში?!

— შენი ჭირიბე, შენი—გიგო, რომ ეთანლი ბიჭი სარ.. წამო-
 იძისა ვანომ და ორთავ სელებით მოქსგია გიგოს ეელსედ... არა,
 გიგო, ჯერ ნამდვილი არა ვიცით რა.. უსამარლოდ ღადიანის სის-
 სლში ღადიანის სელი არ უნდა გასვაროს..

ესე, ამგვარის ღაჰარაკით მივიდა ეს ორი მეგობარი “საყდრის“
 კარებსედ, სადაც სალსი კარგა ბლომით შეგროვილიყო კიდევ.

IV

მიმსვლელთ დიდ სანს არ მოსდომით აქ უსაქმოდ ცდა: ცოტა სარს უკან მოგროვდა მრთელი სოიკელი; მოვიდა მძმასსლისიტ-საღსმა შექმნა ლანჩაკი.

— აწსაურებსაც, თავადსაც შეატყობინეთ; დაიძასა მოსუტყუელმა სოლომანსა ფარცხაქიმ.

— აწსაური, თავადი და გლეხი სულ ერთია დღესა: ყველამ ერთათ უნდა მოკვიდეთ სული სასოილო საქმესა.. მისძასა მას გიგომ.

— შეატყობინათ, შეატყობინათ!. დაიძასეს აქეთ-იქიდაძ.

გაჭვანკეს ორი ბიჭი მათ მოსაწვევლად. აწსაურები შინ არ დასვედროდენ: ისინი სადღაც სატობაში წაბრძანებულნი იყვნენ საქეიფოთ. თავადს, კონას სძამდალაშვილს, სიცილად არა ჭყოფნოდა გლეხთაგან-თვისი მიწვევა. მას ეს მიწვევა თვისი თავადისშვილობის შეუჩინებლად მიეღო და გაგვანკილი ბიჭი სულ მათრანის ცემით გამო-ეგდო.

— სასლი შეუკრათ კონას, სასლი.. დაიძასა სიბრახით ვანომ.

— დედა შეერთოს ცოლათ, ვინც კონასთან სამეზობლოთ გაიაროს; ან ის გაატაროს სამეზობლოთ; დაიძასა ასლ: გიგომ.

— ე წმინდა გიორგის მადლმა ამოიღოს ძირინ-თეოსვიანათ, ვინც ეტყე არა ქნას!. სთქვა მოსუტყუელმა სოლომანამ.

— მაგასკდ გველი და ბრიყვი გაცი თავადიშვილობაშიაც კი არ მინასავს ვერ მე.. სთქვა ვანომ.— რაკი თავადიშვილის მუცლიდამ გამოძვრალა დიდი რამ ჭკონია მაგას თვისი თავი. ყოველ სასოილო საქმეში ეგ ხვენი მოღალატე ყოფილა.

— სასლი შეუკრათ, შეუკრათ.. გაისმა რავდენიმე სმა.

— სასლი კი არა-და, ა ის არ გინდათ, — დაიძასა მძმასსლისმა, — ე მანდ გვიჩვილეს და სულ აი სატუსალოში ამოგვარბევეს-სულსა.

— ნაცრიაშვილო, სულ შენა სარ ზეენი მტერი, სულ შენა! დაუფიქრს მამასწავლისს მოხუცებულმა სოლომანამ და წამოდგა წინა. ხალხო და კამათო, შეუკრათ სასლი და ვნახოთ რაღასაც გვიწამს ეგ ერთი კაცი მთელ სოფელს.

— შეუკრათ, შეუკრათ.. დაიგრიანა ერთხმად ხალხმა.

— დავარისხოთ, დავარისხოთ!. დაიძასეს აქეთ-იქიდან.

რავდენიმე ბიჭი გაქანდა საყდრის წარისაკენ და ცოტა ხანს უკან გაისმა წარის ხმა.. ხალხმა სახქაროზედ მოისადა ქუდი.. სულ გაკემენდილი, წარბ შეკრული მრისხანეთ იდგა ის, სინამ წარის უკანსკნელი წვრიალი არ გაქანა ზეუში. წარბ დააყენეს; ხალხმა ქუდები დაიხურა და ასტყეს ლაშარავი.

— ე რისთვისაც შეგვროვდით ერთი ეს გავათავოთ-და!. დაიძასა მამასწავლისმა.

— აბა თქვი, თქვი.. წასძასეს აქეთ-იქიდან.

მამასწავლისმა თავი დაუქნია გიგოს; გიგო სახქაროზედ წამოდგა წინა და ხმა-მადლა დაიწყო: აგერ ერთი წელიწადია რაც სულ გვინდა შეგვროვდეთ და უ რუხე გადავწვიტოთ რამე და ვერ მოვანერხეთ ერთათ თავის შეყრა. ესღა ყველანი აქა ვართ და უსათუოთ უნდა გადავწვიტოთ რამე.

— გადავწვიტოთ, გადავწვიტოთ.. გაისმა რავდენიმე ხმა.

— ე სიმინდ-კენახები დაგვიხმენ ამოდენა კვალვისაგან, — გახაგამო გიგომ, — ე ჩვენ რუს სულ აღარ გვანებებენ.. რათა მძაო? ეს რე ჩვენ მამა-პაპასა და ჩვენც ისე გვიხმარია, როგორც რიყელებს...! გამოვიდეთ კომლზე კაცი, წავიდეთ ბარი, ნიხაბი და ავიდეთ რიყეში. თუ დაგვანებეს წყალი სომ კარგი, თუ არა-და, ძალა ვინმაროთ: თავები დავინოცოთ და წყალი ვი გამოვიყვანოთ; თორემ, ე წმინდი გიორგის მადლმა, შიმშილით დაკისოცებით წრეულ და კენახებს საძუდამოთ გამოკეთხოკებით თავთ კაღიამ მოგვიძოვა და აგვიოხრა ზერი, თუ სიმინდებსა და კენახებსაც არა უშველეთ რა, სულ დავინავლებით... წავიდეთ, გამოუშვათ რე.

— წავიდეთ, წავიდეთ. დაიგრიანდა საღსმა.

— ბარ-ნიხბები აიღეთ სელში, თითო-ორიღა ჰური გამოის-
კიეთ კალთაში და ესლავე წავიდეთ.. დაიძსა მოსუტებულმა სო-
ლომანამ.

— ესლა დაღამდა, ბიძა ჩემო;— უთხრა მას გიგომ, — სვალ დი-
ლაზე წავიდეთ.

— არა ერთი!.. შეატია სოლომანამ, — ე ხალსი ძლივ შეგ-
როვდა: ესლავე უნდა მივტანათ, თორემ თუ ერთი დავიშაღე-
ნით ქრისტე-ღმერთიც კელარ შეგვიყრის ასე ერთათ თავსა.

— მართალს ანბობს სოლომანა, მართალს! დაიძსა ვანომ, —
ესლავე წავიდეთ.

— ესლავე ვობიან, ესლავე, — მისძსა ვანოს სუმარა ნინიკამ, —
ერთ ღამეს ნუ დავწებით, შვილოსან, ე ჩვენ დედაკაცებთან, რა
არი!

— ანგრე იყეს, ანგრე... დაიძსა ერთხმად საღსმა.

გიგო გადასტა წინა.

— აბა, მამ ჩქარა ბარ-ნიხბები... დაიყვირა მან.

ხალსი უცხათ დაიფანტა და საჩქაროზედვე, ბარ-ნიხბებ მხარ-
ზედ გაღებული შეგროვდა „საყდრის“ კარებზედვე.

— აბა, ვანო, გავკვიეს წინ... უთხრეს აქეთ-იქიღამ ვანოს.

ვანო თავ-მოწონებით გადავიდა წინ, გაიღო მხარზედ ერთი
უშეღებელი კეტი და ხელის ნაბიჯით დაიძრა. მას მიჯყა მოსუტე-
ბული სოლომანა, მამსახლისი, გიგო და სხვანი. გაჩუმებული, და-
ფიქრინებული სახით გავიდა ეს სროვა სოფლიღამ და დაადგა რი-
ყის გზას.

V

მოკრიანებულს ცხედ თავისუფლად იძროდა სვსე მოვარე.
მისი მერთალი შუჭი უხვად მოჭეენოდა ჩვენს ხანობს, მზისგან
დამწვანს, არე-მარეს. ჭაერი იღვა გაშტერებული: აღაღსად იყო ის

ცოტადენი ნიავიც, რომელმაც წელან, მზის ჩასვლისას, დაჯბერა გასურებულს დედა-მიწას. მართალია ესლა მსუ აღარ იდგა, მაგრამ მის სსივითა მაგივრობას ესლა მოტიტკვლებული კლდისანი მთები ჭხადიოდნენ: თონესაკვებ დასურებულნი ისინი ყოველის მსრიდამ მწუსარედ გადმოიტყირებოდნენ ძირს და არა მშეხედ ნაკლებ ასურებდნენ ჭაერს. ამ ჩუმს სიცხეს, თითქო, ყოველი სულდგმული დაებნიდა, მოეკლა. გასურებულს მინდორს ზემოდამ დასცქეროდა გაშტურებული ჭაერი და იმრგველივ სუიეკვდა შეურყეველი სიჩუმე. მაგრამ, აი მოისმა რავდენიმე ადამიანის თვისის სმა, შეძდეგ — ლაზარაკიც. ხვენი გორიძირელები გამოიშალნენ მინდორზედ.

— ეიპე, ეიპე, — წამოიძასა ერთმა მათგანმა, — ერთი შესედეტ — როგორი მოწმენდილია ე დალოცვილი ცაი — და!

ეჭ, შე დალოცვილო ღმერთო, სთქვა მეორემ — გვეყო ამდენი ტანჯვა, ჩამოგვიგდე ორიოდ წვეთი ნაში.

— ღმერთო წვიმა, ღმერთო, შენი მადლისა და შენი სასელის ჭირიძე... გაისმა რავდენიმე სმა.

— გაათავე ლეწვას? დაკეითხა ერთი ტლესი მეორეს.

— რა ჟანაბა მქონდა, რო აქამდინ არ გამეთავებინა, — მიუგო უკანასკნელმა, — ერთი ათიოდ დღის უნა მქონდა: ჟერ კალიამ გამინადგურა; რაც იმას გადურჩა, ძმაო, ამ გვალვამ სუ ამიოხრა. სამი კალო ძლივ გამომივიდა: ცხრა კოდი ჰური იყო ჩემი წრეკანდელი ჰურის მოსავალი..

— ჭო, ჭო, ჭო, რა არი — და! სთქვა მესამემ — შე რაღა გულისუნდა დამაკლდეს მამა!. სამიოდ დღის ნახნავი მქონდა; გვალვამ ამომიგდო სულა: კოდ-ნახუვარი ძლივ-ძლიობისას გამომივიდა. ვარ დაღონებული და დასმარებული! არ ვიცი: ან სემწიფეს საიდგან გავცე ჰასუხი, ან დვდელსა და ან ერსა!.

— ხაღხო, ე ვინ მოაჭენებს ცხენსა? უკან ცქერით დაიძასა ერთმა გლეხთაგანმა. ხაღხმა მიისუდა უკან, მაგრამ ამ დროს უკან მიხედვა საჭირო აღარ იყო: ცხენოსანმა ჭენებით ამოურბინა ამ საღსს გვერდზედ და ცოტა ხანს უკან დაიძალა რიყის ორღობეში.

— კატო, კო კონას ცსენი არ იყო? დაიძსა ერთმა.

— ის იყო, ისა; — დაიძსა გიგომ — ცსენი კონასა იყო და ბიჭინა. მკ მოუსკენას სწორეთ რიუელების შესატყობრათ გამოუგზავნია კო ბიჭი.

— დაე, შეატყობინოს, — სთქვა კანომ, — გამოვიდენ თავიანთ ხატონებითა და ხვენც აქ დავსკდებით რიუელებს, თქვენ მატრს იყავით, უკენი ხვენ როგორ მოგვეკვიან!

— თუ ძლახე მიდგეს, ერთი იქამდინ გი უცადლოთ, რა იმათ დავკატყენ და მურე დაუძინოთ ხვენცა და სულ კუდით ქვა კასროლინოთ.. სთქვა მოსუცებულმა სოლომანამ.

სალხმა იყყო სმა-მალლიუ ღაზარაკი; გაცსარდა, მოუმატა ფეხსა და წეველა-გინებით წააღვა გამოსკდებ რუსა.

— ერთი შესედე, ამ უდმერთებს როგორ მოუმსიათ ე ხვენი რე მიწითა და ქვითა! სიბრანით დაიძსა გიგომ.

— ბიჭოს!. წამოიძსა გაკვირვებით კანომ, — ე ხვენი რე სარყო რეზე გი არ ყოფილა გადაკდებული; სათავად-ანსარო რეზეა.. მამ, სა, მატრს უნდა ვიუეეთ! კონას ძეები და უღაზიანი ამოგვიცვიან სწორეთ.

— ვინც უნდა იუენენ, — დაიძსა გიგომ — ხვენ რომ შიმშილით დავიხატოთ, მკათი დიდკატობა რას გვარგებს ხვენა? მომძანდენ და კნასოთ!. სინამ ისინი მოვიდოდენ ერთი ხვენ დავასწოროთ საქმის გაკეთება; მერე ველარას წაიღებენ ხვენგან.

— რადსა დგეკსართ ხალხო, — დაიძსა მამასსლისმა, — ზოგმა ე ხვენი რეადამ ამოყარეთ ქვა და მიწა, ზოგმაც იმათ რეში ჩაყარეთ ქვა და ბელტი.

სალხი გაიყო ორათ. თვითეული ამ ორთავანი საჩქაროდ დააღვა დანიშნულს საქმეს და მუყაითად იყყო მუძობა. კანო თავისი დიდ კეტით ჩამოჯდა ერთს დიდს ქვანედ და ჯელსთ უწყო წაქეზება. მატრამ მალე დაინახა, რომ „სარქალის“ თქმა გლეხობისთვის საჭი-

რო არ იყო: დაგდო თავის კეტი; ეს იმ ქვას, რომელსედაც იკვდა და გადაგორ-გადაგორებით წაიღო ის სათავად-აწნაურო რუსაკენ.. საათიც არ იქნებოდა ვერ გასული, რომ საქმე ბოლოსედ მიაყენეს. სათავად-აწნაურო რე განჯეკს შუასედ: ნასეკარი ისეკ ძველ გზასედ გაუშეკს, მეორე ნასეკარი კი თავიანთ სარეესედ გადმოუგდეს. ამგვარად, თავლებოდა საქმე, როდესაც ერთმა გლეხთავანმა დაიძახა:

— არიქა, მოდიან!

ხალსი ცოტა არ იყო, შეკრთა: გლეხთ, შეშინებულისაკეფე, იწეეს აქეთ-იქით ცქეჩს და ნაწირისაკენ გამოწეკა.

— აბა, ბარები და კეტები დაამზადეთ! დაიძახა გიგომ.

— დაიცადეთ ვერ—სთქეკს ერთხმად მოსუტებულმა სოლომანამ და მამსასლისმა იქნება მშვიდობით დაგვანებონ წყალი.

ამ დროს ცხენ-და-ცხენ მოცვივდნენ რუსედ ორნი ძმანი სმამადალასევილები; სამნი ძმანი, აწნაურნი, ულახიაშვილები. ამათ ყველას ეკრათ სანჯღები და ორს მათგანს მსარსედ თოფებიცა ქქონდათ გადაგდებული. მათ უკან მოჯეკათ ოცამდისინ გლეხ—კაცობა ამათ ზოგს ეჭირათ კეტები და ზოგსაც—ბარები.

— ე რა ანბავია? დაიღრიალა ჭასმავმა მოსუტებულმა თონიკე სმამადალასევილმა. —ესეც შეიძელით, რომ მე ჩემ საკუთარ რუს მიწეეეტამთ, თქვე ძამა მ... თქვენა! სუ ისე ამოგხოცამთ. ექა, რო ერთი თქვენგანი ცოცხალი აღარ დაბრუნდეს შინა!

— არა, შენი ჭირიძე, — წარსდგა ცოტა წინ სვიმონა და კრძალვით მოასსენა, — ჩვენ ჩვენი წილი რე გამოუშვით აქეთეკენ; თქვენი წილი თქვენვე მოგართვით, შენი ჭირიძე!.

— როგორ თუ „ჩემი წილი და შენი წილი“!. დაიფიქრა მისეილ ულახიაშვილმა, — ძამ-გიცხოხდა, დიდი მონაწილე არა ხარ სმამადალასითი.

— ახალეთ ესლავე ე რადაც მიგიქარამთ, დაიძახა არხილ ულახიაშვილმა, — თორემ, ი ძამი-ჩემის მსეკა, სუ ამოგხოცამთ ექა!

— ვერა, შენი ჭირიძე, ვერ ავძლით! მიუგო სვიმონამ, — სასწაუ-
სათესი ამოგვივარდა უწყლოობით! კენახები და სიმინდები დაგკ...

— აშაღეთ მეთქი, აშაღეთ, თქვე... დაიღრიალა თონიკემ.

— ვერ ავძლით, ვერა! დაიძასა ვანომ. გორიძირელებმა განიძე-
ორეს ეს სიტყვები.

— ექ თავებ დავისოცადით და წყალი კი უნდა გავიყვანოთ...
დაიძასა გივომი..

— თავებ დაისოცადით—და, აბა, დაჭკარით ამ ძამა ძ... ბიჭებო!.
დაიყვირა რეკაზს სმამაღლაშვილმა და ხანჯალ ამოღებულა ცხენ-და-
ცხენ გაჭქანდა ხალხისკენ. მას მიჭყენენ სსვა ცხენოსნებიც; მათთან
მოსული გლეხ—კაცებიც ნელ-ნელა და უნდომრად წამოდგნენ წინა.

— ხანჯალი რომ იშიშულე, ბატონუმობის დრო სომ არ გგონია
ესლა?. უთხრა რეკაზს ვანომა, — და კეტ-მოღერებული გადმოუსტა მას
წინ.

— ვანო, დაიძასა თონიკემ, — შენ რა გრჯის ემარწვილო! კეთილ-
შობილი კაცი ხარ, შენ არც კი უნდა გაერიო ემათანა ღორის
ტილებში.

— კეთილშობილი ის არის, ვისაც კეთილი სწავლა და სინიდი-
სი აქვს! ესენი ჩემი ძმები არიან და ეს საჭმეტ სასოფლო საჭმეა...
მისათვის მეც აქ უნდა ვივიე!

— იყვე—და, რამდენი შენც მოგსვდეს, იმდენი მე მიშველოს
ღმერთმა—დაუძასა მას რეკაზმა და შიგდო ცხენი ზედა. ვანო გადა-
სტა იქით. რეკაზი და მისი მომხრენი ჩაერივნენ გორიძირელებში.
უკანასკნელნი შეშინდნენ და გაიფანტნენ აქეთ-იქით. ცხენოსნები
თავიანთ გლეხებით შემოესვივნენ ვანოს და მოხუცებულ სოლომანას;
შემოესვივნენ და დაუშინეს მათ მათრახები და კეტები. ვანომ დაატრი-
ალა თავისი დიდი კეტი: შემოჭკრა თონიკეს ცხენს თავში და ჩახჩოქა
ის; დაჩოქებულს ცხენზედ გადმოსტა და გაეჭანა გაფანტული გორი-
ძირელებისაკენ.

→ კაცი მოგვიკლეს, კაცი!. დაიყვირა მან:

— არიქათ, ბიჭებო, სოლომანა მოგვიკლეს, სოლომანა! დაიძახა გიგომ და ბარ მოღერებული გაქანდა რიელებსაკენ; მას მიჰყვა თორმეტიოდ უმაწვილი ბიჭი.. გახნდა საშინელი გიგომის ტრიალი. გორიძირელები შეცვივდნენ შიგ შუა რიელებში, სადაც სამ-ოთხსკან თავ-პირ დანტერეული და სისხლში მოსვრილი მოსუცებული სოლომანა დატემალიყო მუსლებზედ და ქანც მისდელი იგერებდა მტეცსა. გიგომ დასტაცა მას ხელი და გამოიტაცა თავიანთკენ.. გაფანტულმა გორიძირელებმა, რა დაინახეს სისხლი, შემოიკრიფეს გაბედულობა და წაძს შეგროვდნენ ერთად.

— აბა, ბიჭებო, თქვენი ჭირიმეთ, მოგვეუკით აქა! დაიძახეს გიგომს და კანომ და გაქანდნენ რიელებსაკენ. გლეხ-კაცობა გაბედვით მიჰყვა მათ და, სულ განაბული, დაეკრიფნენ მოწინააღმდეგეთ. რადგინიმე წაძის განმავლობაში მახსებათ სამკაცობა ვერ უყვეს ერთმანეთს.. კანო ეცა თონიკეს და მსწრაფლად გადმოიღო ის ცხენიდამ; გიგომ შემოჭრა ბარი რეკასს და შუბლ გასეთქილი, გულშეწებსებული დასცა ის ძიძსა. ამის შემდეგ დაიძინენ უკან რიელები: თავ-პირ დანსხერეულმა თავად-ახნაურებმა აფრინეს ცხენები; მათ მიჰყვათ გლეხ-კაცობაც. გორიძირელები გამოუდგნენ უკან; მაგრამ რა დაინახეს, რომ მათ წინ გლეხების მეტი აღარავინ იყო, უკანვე მობრუნდნენ. მათ წინ დახვდათ ტყვედ დაჩხენილი თონიკე.. ბრძოლის კელსედ უგრძნობელად ეყანრნენ ახსაური მისეილ უღაპიაშვილი და თავადი რეკასს სძამაღალაშვილი.

— დავსოცათ, დავსოცათ ეს ურჯულთა თათრები.. დაიძახა სიბრახით გიგომს და გაქანა რეკასისაკენ, მივიდა და შესდგა ზედ წინლით.. როგორც მოიღერა მუშტი, იმ დროს ეცა მას კანო და გადაიყვანა იქითკენ...

— გაუკანტი დატემალი მტერს ხელს აღარ ახლებს. უთხრა კანომ გიგომს. მაგრამ, როდესაც თვით გაუარა გვირდზედ თონიკეს, კელარ მოითმინა და ერთი კარგი წაუღო კისერში.

— ესეც თქვენ კეთილშობილებას! დაატანა ზედ. ეს დრო ის დრო ნულარ გგონია, როდესაც კაცებსა ჭკამდი და სმას ვერავინა გტეძდა.

ამის უკიდვე დაშოშმინდა საღსი.. გორიძიძეებსა იწუეს თავ-
პირ დანტვრეულების გაბანვა და მოსუფიერება. მოსუფიერება სოფო-
მანას სამგანა ჭქონდა თავი გატყნული და ბეჭებშიაც სანჯლით იყო
დაჭრილი. თუცა ეს გრძნობასევე მოიყვანეს, მაგრამ საშინლად იყო
დასუსტებული და ამისათვის მის წასაყვანათ ურემი იყო საჭირო. ამ
ურმისთვის სოფელში რჩი ბიჭი გაჭვავენეს. განოს თავი ჭქონდა
ერთგან გატყნული და მათრახისაგან ერთი ყურის ბიბილო მართლად
მოგლეჯილი. გიგო სულ ერთიანად სისსელში იყო მოსკრილი: სანჯ-
ლით რჩიან იყო მსუბუქათ დაჭრილი, თავი ჭქონდა გატყნული ერთ-
გან, მაგრამ ძიელ. რჩიოდ-სამ სსვა გლეს—კაცთაცა ჭქონდათ თავები
დანტვრეულები. რჩიელებიც ყველანი მოსუფიერეს, მაგრამ რეკას
ვერავინი ვერა უშეელეს-რან: ამას შუბლი საშინლათა ჭქონდა გასეთ-
ქილი. მართალია მოჭხანეს და შეუერეს შუბლი, მაგრამ სუსტი
სუნთქვის მეტი აღარავინ არ ახვენებდა, რომ ამ კაცში კიდევ სი-
ცოცხლე იდგა.

— გაიმე, ძმაო! ვაი ჩემ სიცოცხლესა და კავლასი!. თავში სე-
ლუბის ტემით დაიღრიალა თონიკემ, როდესაც თავისი უნტროსი ძმა
ამ ეოფაში დანასხა.

— ე მაც ღრიალს შენ ის გიჩვენებინ — წასვიდე შინა, ურემი
გამოგზავნო და წააღებინო ეგა!. უთხრა მას ვანომ. თონიკე სისა-
რულით გაქვანა შინისაკენ; ჰატარა სანს უკან მოიყვანა ურემი, დაწ-
ვინა ზედ რეკას და მიხილი და გაბრუნდა უკანვე.

VI

მსე კარგა სნის ამოსული იყო, როდესაც გაგზავნილმა ბიჭებმა
გორიძიძიდან ურემი მოიტანეს. განომ და გიგომ სიფრთხილით

აიღეს და დაუდგეს მოხუცებული სოლომნას ურემსედ. სოლომნასმ ერთი ღრმით ამოიკვნესა; ვანო ავარდა ურემსედ; დაინასა რომ სოლომნასს, შეკრული თავიდაძი, სისსლი გადმოხდოდა კიდეკ. საჩქაროზედ მოიგლიჯა ყელიდაძი თვისი საყვარელი ქალადა და გულითადის მზრუნველობით შემოასვია ისიც თავზედ უღმერთოთ ნაცემ მოხუცებულს. სოლომნასმ გასილა თვალები და, რა დაინასა ვანო, ნელ-ნელა გააღო პირი და წარმოხსოვა:

— შენი ჭირიძე, ვანო, შენი! საწყალი კაცი გებრალეხა; ღმერთი იქნება შენი შემწეცა.

— ღმერთი კი არა, სატი არ გინდა, უთხრა მას ღიმილით ვანომ, მე ჩემს სინიდასს ვაკვირებოდე. ღმერთთან რა დავა მაქვს მე.

— ნუ ლაზარაობ ეგრე, ნუ, შენ გენაცვალე ვანო!.. სთქვა სოლომნასმ. შემდეგ დასუჭა თვალები და ერთი კიდეკ გულიანთ ამოიკვნესა. ვანო დააწყებდა მის სახეს. ეს სახე მომაკვდავის სახეს ჰგავდა: ღრმად ჩაცვინული თვალები უძრავად იყვნენ დასუჭულნი; გაყვითლებულს კანზედ აქა-იქა სჩანდნენ ტემისგან აზურტებული გაღურჯებული სორცები; თითქმის მრთლად გათეთრებულს წვერ-ულვაშიდგან წითლად გამოსტეოდნენ სისსლში მოსვრილი თიხები. მრთლად სახესზედ ჰქონდა გადაშლილი საშინელის ტანჯვისა და ვაჟის გამოსატულება. ყველა ამის დასასვამ აუხუყა ვანოს გული, დიდი თვალები აეკსო ცრემლით და მოჰყვა გულ-ამოსკვნიით სმა-მადალ ქვითქვითს.

— ვანო, რა დაგმაროვია კაცო! დაუძასა მას გიგომ, დედა-კაცი რომ არა ხარ, რა ტირი; გადმოდი აქეთა! ამ სიტყვებით ავარდა გიგო ურემსედ და გადმოიტაცა ვანო ძირსა. შემდეგ აქეთ და იქით სოლომნასს მოუსხს ორი გლეხ—კაცი და გამოისტეურა ურემო წინა.

— რამდენი მეგობრები და სათესავები დამხოცია, მისრამ ერთი ცრემლი არ ჩამომიგდია მათზე.. სთქვა ვანომ. მაგ მოხუცებულის სახემ კი დამძლია..

— შე აკვასქორო, რა დროს ტირილია! კაცები გაგეპაჩვიან ჩქედგან. უთხრა მას გიგომ.

— ჭო, მართლა, კაცო!. დაიძახა ერთმა გლეხმა. — ი რვეაზმა რა შემოგვიტია სანჯლითა, მამინ მამასასლისი, სუმძრა ნინიკა და ერთი გიდეკ ვილაცა გაიქცენ და აღარც მოსულან, აღარცა.

— მესამე სოსიკა ბიჭი ყოფილა. — სთქვა გიგომ, — აი ე მეურ-მეებმა თქვეს, რა იმ სამთავეს ე სკენი გაეყანელი წყალი გაუფვიათ და რწყამენ თურმე თავიანთ სიმინდეებს.

— ეს სოფლის დალატობა! დაიძახა სიბრწნით კანომ.

— აქ კინაღამ დაგვხორცეს, შვილოსან, და იმათ გი ესლაკე თავიანთ სანწყევებში გაუფვიანათ წყალი; სთქვა ერთმა გლეხთა-განმა.

— ძროსები უნდა დაუკლათ იმათ, ძროსები; — დაიძახა გიგომ.

— ახი იქნება იმათზე, დაუკლათ! მისძახა კანომ გიგოსა.

— დაუკლათ, დაუკლათ! დაიგრილა სიბრწნით ხალხმა.

— მამ სოფელში რა შევიდეთ, არ დავიფანტოთ, სთქვა ერთმა ჭლარ შერთულმა გლეხმა — ესე, ერთიანად ჯერ ერთს მიუხტეთ და დაუკლათ ძროსა, მერე — მეორეს, მერე მესამეს.

— ანგრე იყვეს ანგრე!. დაიძახეს აქეთ-იქიდაძე.

ამის შემდეგ დაიფიცა ყველამ — რომ, როგორცაა ნადენილს ანბავში, ისე მომავალ საქმეში არ უნდა ელაღატნათ ერთმანეთისათვის, უნდა ყოფილიყვნენ ყველანი ერთად და ავისა თუ კარგისათვის ყველას ერთად მიეჭვირათ ვისერი.

— ახლა გი წავიდეთ შინისაკენ — სთქვეს აქეთ-იქიდაძე.

ხალხი შეჯგუფდა ერთად და ხელის ნაბიჯით დაიძვრა სოფლისაკენ. კანომ ამოიღო ჯიბიდან თავის განუშორებელი საღამური, დაუკრა და ხალხიანის სმით დაძახა: ზედ:

„ყველგან, სადაც გლეხი სცხოვრობს
სუიფეს ტანჯვა და ვაქა;
ყველა გლეხის ოფელში სტურავს,
ყველა მისი სისხლით სძლებს!.

მუშა კაცის ოფლმა ცრემლმა
 მართლად ქვეყანა დააღბესა!
 ისა შრომობს და სხვა ჰხარობს,
 დასე ქვეყნის სიმრუდესა!

მაშ ჩვენც სელი გავიქნიოთ,
 სელი, მუდამ მოცარული;
 სიკვდილითა, თუ სიტაცსლით,
 მტერთ მიურწყეთ საწყაული.

ლახარია იგი კაცი,
 ვინც ლოგინში მუქათა კვდება..
 საუკარლისა ტანჯვას სედავს,
 მღვდლებისაგან იჯიჯვნება.

— შენი ჭირიძე, ვანო, შენი, — უთხრა მას გიგომ, როდესაც
 ეს ლექსი გაათავა — შენისთანათ ჩვენი ტანჯვა და ვაება აჩავინ არ
 იცის.. ავი იმისთვისაც გუბრალებით შენა!

— ღმერთს ეწმუნე რო ვინც ვი ჩვენ ანზავს შეიტყობს, ყველას
 შეგებრალებით! სთქვა ერთმა გლეხმა.

— შენმა მსემ; კონამ თუ იცის შენი ანზავი, ავი იმიტომ
 ებრალები!. უთხრა მას გიგომ.

— ან კიდევ: ბიძა ჩემმა ილიკომ თუ კარგათ იცის თქვენი ცხოვრე-
 ბა, იმიტომ ტყავს ვერ გაძრობთ სოლმე, თუ ვი შეგსვდათ სადმე;
 — სთქვა ვანომ.

— რა ბძანებაა, შენი ჭირიძე ვანო, — დაურთო ჭადარ შერ-
 თულმა გლეხმა. — ჩვენ დროში ათასში ერთი თუ გამოერევა ღვთის-
 ნიერი კაცი და შეგვიბრალებს ჩვენა, თორემ სხვანი სულ ჩვენ დაჩა-
 გვრას და მტრობაში აჩიან.

— ოქიჩი არ არის! სთქვა ვანომ—დასდგება ისეთი დრო, როდესაც თქვენ ერთი ორად გადუსდით თქვენს მტრებს! ჯერ ერთი ე შეკლას წაკვივანოთ კარგათ, მერმე შევგროვოთ ფული და ბანკი გავსსნათ, ბანკის სარგებლით გავსსნათ დეპო. დეპოს მოგებით ჩვენი შეკლიდამ შეგირდები გავგზავნოთ სოლმე სსკვა დიდ შეკლებში, მომეტებულად სამსედრო შეკლებში, რომ თოფი-იარაღის სმარებათვით ისწავლონ კარგათ და გვასწავლონ ჩვენცა.. მამინ...

— უთარუები ვართ, ჩემო ვანო, უთარუები!.. სთქვა გიგომ.. ეს სამი-ოთხი წელიწადია სულ მაგ შეკლასე, ბანკსე და დეპოსე გვეჩიჩინები და ჩვენ კერა შევისმინეთ რა! ე ერთი სეკლას ძლივ-ძლიობისას გავსესით და ეგეტ ლამის ისეე ჩაგვეფუშოს: სო გავსომს — რასაც აკეთებდა წრეულ ჩვენი ოსტატი? დალოცვილი შვილი, თითქო, ღვინის სასმელათ იყო აქ გამოგზავნილი, ისე ლოთობდა დღე და ღამე. ასლას ჩვენც დაუდეკრები ვართ ერთმანეთის მტრები, მოლა-ლატენი; აი დღეს არ იყო—სამმა ვაჭმა გვილალატა და გამოგვეპარნენ შინ!

— გვილალატეს და ასლას ჩვენც მოგვიცადონ! სიბრანით დაიმხეს აქეთ-იქიდა. გასსნდა სალსში ლაზარაკი: წყევლას, დანძღვას, მუქარას აიჩია ერთმანეთში. ამასთანავე სალსმა მოუმატა ივესსა და საჩქაროსედ ჩაიარა გოჩიძირის ორლობე, გამგელებული შევარდა სოფელში, ჩაუარა რავდენსამე სასლს და შემოესვია მამასსლისის კარებს.

— გამოიყვანეთ ძროხას, გამოიყვანეთ! დაუყვირას სალსმა მამასსლისის ცოლს.

— ძროხას გუშინ ურიაშ წაკვართვას ვალშია... სთქვა შუშინებულმა დედა-ვაჭმა.

— მართალია სალსო დაიყვირას გიგომ.

— მართალია, მართალია! გაისმა რავდენიშე სმა.

— მაშ საჩი დაუკლათ, საჩი.. დაიყვირეს აქეთ-იქიდა.

სასქარო სჯედ ორი ბიჭი გაგზავნეს მინდოწი სარის მოსაგდებლად; თვით სალხმა კი დაიგრილა და ეცა სუმძრა ნინიკას სასლსა.. ნინიკა კარკესედ დასკდა...

— გამოიყვანე ძროხა, გამოიყვანე ჩქარა.. შეუტყეს ნინიკას აქეთ-იქიდაძე.

— თქვენი ჭირიძე მახატოვით, წაწმოსთქვა ნინიკამ ათთქმის ტირილით. სო იცით მავ ერთი ძროხის მეტი არა მახადია-რა!. სუ დამიკლამთ; მახატოვით, თქვენი ჭირიძე.

— ერთი ძროხის მეტი არა ჰყამს-რა, მოისმა აქეთ-იქიდაძე— საწყალი კაცია!.

— ოღონტ ძროხას კი სუ დამიკლამთ-და, ისეთ ბურჯაკ მოგცემთ, რა სუ კუდიდან ქონი გასდიოდეს! სთქვა ცოცხადენათ მომსიარულეშულმა ნინიკამ. აქეთ-იქიდაძე მოისმა სიცილი.

— რას იღრიჭებით, თქვე ოჯახ-დაქრეულეზო, თქვენა.. დაიკვირა გიგომ.— ეგ არი თქვენი იფიცი? ეს სოთელის მოღალატეა.. ძროხა უნდა დაუკლათ, ძროხა.

— ძროხა, ძროხა!. დაიგრილა სალხმა.

— თქვენი ღვთის გულისთვის—სუ დამიკლამთ ძროხას, სთქვა კვალად ნინიკამ. წერილ-შეილი ვარ, ჩემ დედა-კაცს შუშუ გამძრალი აქვს.. აი ჰკითხეთ თუ გინდათ! ერთ კაი ბურჯაკ დაგიკლამთ; ეს ერთი ქეცანაი ძაღვი მყამს: ემასაც, თუ გინდათ, სედ დაგაკლამთ.

— შენ მკვდარსა და შენ ცოცხალ დააკალ ეგა!. მოისმა აქეთ-იქიდაძე სიცილით... ეს, ძმაო, თავისას არ იშლის! საწყალი, მარტოსელი კაცია, კახატოთ!.

— გიგო, დაიძას ვანომ,—ძროხა კახატოთ, ღორი დაუკლათ იმის მაგივრათ.

— არ იქნება, ვანო, არა! გაისმა რავდენიძე ხმა.

— წამოდით, გამოიყვანეთ ძროხა, — დაიყვირა გიგომ, და გასწია კარებ-მოსურრულ ბაკისაკენ; მას მიჰყვა რვედენივე გლეხი. ძროხა სასქაროზედ გამოიყვანეს ბაკიდან და დასტეს ძირსა. გიგომ ამოიღო ხსენვადი.

— ნუ დამღუბამთ, თქვენი ჭირიძე; ნუ დამისხამთ ცეცხლზე წყალსა!. მოსმა ნინივას მომტირადი სმა.

— გიგო, არ დაჩქლად, გიგო!. დაიყვირა ვანომ.. აი ეს სამი მსნეთი და ერთი აბაზი მაქვს და ესეც იმ ღოჯისთვის დამიდვია, ოღონც ძროხას ნუ დაუკლამთ ამ საცოდვო კაცსა.

— გიგომ ერთი კი შეხვდა ვანოსა და შეძვეც დაუსვა სასწადი ძროხის ყელს.. საღხმა სული განაბა. ცოტა ხანს უკან გაისმა დაკლული. ძროხის სრიალი და იკესების ივართის-იუერთისი. საღხმა, თითქო, თავისუივლად ამოისუნთქა. გულ-სეულ დაკრეფილი ნინივა წყევლითა და გისებით შევიდა სასლში; საღხი კი აქედამ სოსიკა ბიჭის სასლისკენ გაქანდა.

— გამოიყვანე ძროხა, გამოიყვანე!. დაუვირეს აქეთ-იქიდან სოსიკა ბიჭს, რომელმაც, ის იყო, კონას კიბე ჩამოიწმინა და ერთი ივარცა-იუერთი დაადო კლიტე თავის ბოსლის კაპს.

— რაია? რისთვისინა? უზასუნა თამამად საღხსა დაზათიანად მოსულმა, ახალგაზდა სოსიკა ბიჭმა.

— იმაია, რომ გვიღალატე: გამოიზარე რუდამა და დაუწიე შენ სიძინდს რწყვა მამინ, როცა ჩვენ თავებს ვიხრცამდით იმ წყლისთვისინა.. მიუგო ვანომ.

— მე თქვენი ღაზანკისა არა ვიცი-რა.. სთქვა ამაყად სოსიკა-ბიჭმა. ჩემი ძროხა აი ბოსელშია და, აბა, ვინც კაცობ სართ და ერთ ბუნს აუვირნით იმასა.

ამ სიტყვებმა საძინლად აადლევა საღხი!. იყო მან სმაუ-რობა, უღავი-უღუვი, მაგრამ ვინ რას ანობდა, გარკვევით არა ისმობდა-რა!.

— გავტეხოთ კლიტე, გავტეხოთ, დაიძახა კანომ. გიგო გა-
დასტა ბოსლის კარებისაკენ; ეცა კლიტეს, მოსწია და მოანტვირთა
ღერო.. რავდენიმე გლეხი შეკარდა კარ-ღია ბოსელში და იქიდაი გა-
მოაგდო ძროხა. წაქცევა და ეელის გამოჭრა ამ ძროხისა ერთი იყო!
სოხიკა ბიჭის ცოლ-შვილმა შექქმნა ერთი საძინელი ტირილი და თავში
ცემა. თვით ჰატრონი კარგა ხანს გასტყრებული იდგა. უნდოდა გაე-
ლიმა, თითქო რაღაც ნიშინ მოეგო მოძალადე სალხისათვის, მაგრამ
დიდს ხანს ვერ გასძლო მან ამ გვარს მდგომარეობაში. ძირ-დაცუ-
მულმა, ეელ-გამოჭრილმა ძროხის სრიალმა გასტყეს მისი მოთმინება
და მის თვალუბიდაი ზედი-ზედ გადმოვარდა რავდენიმე წვეთი ცრემ-
ლი. ის გაშმაგებულის სხსით გადასტა წინ და ორთავ სელებით ეცა
ეელში გიგოს. უკანასკნელმა იწყო მის მოკერება: ძალე განსკებისა
სელი და მუცელში წისლის-კვრით გადააგდო იქით. სოხიკა ბიჭი დაე-
ცა მიწასედ, შეიწუხა გული და მკვდარვით გაიჭიმა უძრავათა. ასლა
ამასედ განდა მის ცოლ-შვილსა და ნათესაებში თავში ცემა და კაი-
ვაგლახი. სალხიც ცოტა არ იყო, შეკრთა წინაშირველად, მაგრამ რა
შენიშნა რომ სოხიკა ბიჭი ცუდღუტობდა, ანება მას თავი და მიბ-
რუნდა მამასხლისის კარებისაკენ. მინდვრიდაი მოგდებული შვიდ-რვა
თემნიანი ხარი დასტეს მიწს და გამოსტრეს ეელი. ამის შემდეგ სამ-
თავ დაკლული საქონელი შეკვროკეს ერთგან, დაატყავეს, დასტრეს
და დაურეგეს სოფელს.

— კონას არა მიუტყავნოთ-რა, კონას.. დაიძახა კანომ.

— იმას სასლი შეუკარით, გავზავნა როგორ იქნება.. მოისმა
აქეთ-იქიდაი.

ამის შემდეგ სალხი თავიანთ სახლებში წავიდ-წამოვიდა.
ხუმაჩ ნინიკამ კი აიარა კონას ბაღკონის კიბე და შევიდა მის
სახლში.

VII

ამ სასლში ნინიკას დასკვნენ თვით სასლის პატრონი თავადი კონა სმამაღალაშვილი, აზნაური ილიკო მსიარულაძე და მამასასლისი ქრისტესია ნაცრიაშვილი. სამოც წლამდისინ მისწეული, მომდინარე პატარა პლუტონი თვალებით შემკული, გახუნებული ფარხის ასაღუსის ამარა იჯდა კონა ტასტზედ და დაბალის სმით ებასებოდა იქა მეოფთ, რომელნიც მასზედ კარგა მოშორებით ისდნენ სკამებზედ.

— შენც მე მომიბუნე? მოდი შეილო, მოდი. — აღუწიანის სმით უთხრა კონამ ნინიკას, რომდესაც ამ უკანასკნელმა შეაღო ზიბკელის კარები..

— ღმერთმა შენი ნუგეში და იმედი ნუ მამიშალოს, შენი ჭიბუ! სთქვა ნინიკამ. — დაგვაწიოკეს, შენი ჭიბუე. ერთი ძროხა მქამდა, ისიც დღეს დამიკლეს...

— დაგვეუბეს, დაგვეუბეს, შენი ჭირიო, დაიწყო მამასასლისმა, — ათ თემიანი ხარი დამიკლეს! ეს სუელ კი სოხიაშვილისაგან მოხდა.

— სუელ, სუელ იმისაგან.. დაუმატა ნინიკამ.

— სოხიაშვილიც ზომ სათოკეა, მაგრამ ის ისე არ არის დამნაშავე, როგორც ვანო.. სთქვა კონამ.. სუელ იმან არია ეს სოფელი. ღმერთი მგას არა სწამს, საყდარში ეგ არ დადის; მღვდლებს, ბერებს, წინიკნიკებს მუქთა მჭამლებს ეძახის; თავად-აზნაურობა დასამონისისი ხარისისია.. . . . ამისთანა ლაპარაკმა გააგიჟა ხალხი: ორიოდ-სამი კაცის მეტი სოფელში ძალღათ აღარავინ მაგდებს.

— გაირყვნა, კნიაზო, ადამიანი გაირყვნა.. წარმოსთქვა ლაქუცით ილიკომ, — ვერა ქნეს კაი საქმე გლეხები რომ განთავისუფლეს! მას შემდეგ წახდა ქვეყანა...

— სიმწიფე მრავალ მოწყალება, — ბრძანა კონამ, მაგრამ საღვსო არ ვარჯა, საღვსო!

— მართალი ბრძანებაა, შენი ჭირბიძე.. სთქვეს ერთხმად მამასაღვსოსა და ნინიკამ.

— აუღვესების სოსიასიგილი და ამ ქალაქ დღე სულ იმასთანა გღია.. სთქვა კანოზედ აზნაურამ... ეგ ოჯახს-დაქტუელი გვანს არც-სვენს, გვანსა.

— მე, იწყო გვალად კონამ, — მონდობილი მქვეს მრთელი ე ჩვენი მსარე.. აქ მე თვალ-უური უნდა ვადვენო—ვინ რა წინააღმდეგობას იტუვის, ანუ ჩიიდენს. მერე უნდა დავასმინო.. მე ეგ კანოზეკრ რამეში მეამს დაჭერილი. აქამდის ვითმინე და ასლა გი მოთმენა აღარ შემიძლიან: ჩემ გარდა სსვებიც არიან დანიშნული; იმათ რომ ვაიგონ მგის საქციელები და დაასმინონ, მე მამის საეკედურს მივიღებ და მოვაგლდები ჩემს ესლანდელ აღავსაც. ამასთანავე, საქმე გააჭირა მაგ შეჩვენებულმა!. მე დღესვე ქალაქ წავალ და, მალე მტერი მე მომიგვდეს, მალე მე ეგ მოგაშორეთ თქვენს!.

სუმაჩა ნინიკა შეიმეუნა, თავი მალა აღლო.. თითქო რაღაც უნდა ეთქვა, მაგრამ ველარ გაბუდა, დაღონებულის სასიო გაშტურდა; შედეგ თავი ჩაღუნა და გულისნათ ამოიონრა.

— ეგები ე სოსიასიგილი მოგვამოროთ როგორმე, ბატონო... წაშომსთქვა მამასაღვსოსამ..

— ღიას, ღიას, შენი ჭიბიძე, ბატონო.. ღაიძნა: ნინიკამ—სუგიგოს ბრადრა, სულა..

— მგას სსკანაირათ მოეგლებ, — განავრო კონამ.— ჯერ ერთი: იქ ჩემი ძმისთვის ბარით თავი გაუტუნია!. დილას ვნასე, მიელ შეწუხებუღია. ჩვენ, რასაკვირელია, ვიხივლებთ. თქვენ მალადობით მშობები დავიკლათ; სასიკაბიჭს სომ კლიტეც გაუტუნა და კინაღამ ვიდეც მოგლა.. ამასედ თქვენ, სამთავენი, იხივლებთ.. მე და ეს ილიკო მოწმებათ დავგწერეთ.. სხვა მე ვიცი.

— ერთი კაი ჩეიფი კი გამაწვივინეთ—და ვინ ძამა ძ... ან გომოწმებთ; თუ საჭირო იქნება სუ ფიცილით ავამსებ სუდსა.. სთქვა ილიკომი.

— სოსიკა ბიჭსაც შეატყობინეთ და სვალ ამოდით რიყეში, იქ მისიელ ულაზიაშვილი დაგიწერო ქალადსა და გავგზავნით სუდისკენ.

— სოსიკა ბიჭს რო თქვენ უბძანოთ უფრო კარგი იქნება.. მოასსენა მამასსხლისმა.

— იმას ბძანება აღარ უნდა! მე იმას კაი დარიგება მივეცი წელან და კარგათაც აასრულა.. სთქვა კონამ და წამოდგა ფეხზედ.

ფეკლანი წამოდგენ ფეხზედ, დაუკრეს კონას თაგები და მობრუნდნენ კარებისაკენ. ამ დროს ბალკონზედ ამოვარდა რიყელი ერთი აზნაურშვილი და, რა დაინახა კონა, შეჭლწიალა მომტირალის სმით:

— ბატონო კონა! შენი ძმა, რევაზ, გამოგვეთხოვას; ასე დაგკლუბა და დაგკანელა!. კაი ხემ თავსა, რო მე ამ დღეს შეგესწარი!...

კონა გაშეშდა ერთს აღაგას; მისი გაჭყეტილი თვალები კარგა ხანს უძრავად იტყობოდნენ ანბის მომტანისაკენ. შემდეგ გიჟივით სელი გაიქნია და ერთი საძინელი დაიღწიალა:

კაიმე, ძმაო! კაი, ხკენ დაღუჭვასა! დაკარდა ისევე ტანტზედ და თავსა და პირში წაიშინა სელები. მეორე ოთახიდან გამოვარდა კონას მეუღლე, რიფსიმე, და მივარდა ქმარსა, კარზე მომავალნიც ისევე მიბრუნდნენ უკან. ამათ, ხვეულეებრივ, ვერ მიუსამძიმრეს და შემდეგ დაუწყეს ნუგეშის ცემა. კონამ კარგა ხანს იღწიალა და იცა თავში. ბოლოს, როგორც იყო, დახუშდა, შეაკმაზინა ცხენები; გაიურლა თან აზნაურა ილიკო და თავის კნეინით გასწია რიყისაკენ. როდესაც ამ ცხენოსნებმა გიგოს სახლს აუარეს გვერდზედ კონამ გულში სელი ჩაიკრა და სმა მალა დაიძისა:

— მას ამ გულზე მიწა დაძეგაროს, თუ მე შენ ციმბირში არ გიკრათ თავი.

VIII

— მე ვიცი მაგათ წვიმა მოუვათ.. უთხრა მგზავრებსედ მამასხლისმა ნინიკას, როდესაც ესენი, ორთაგენი ერთად, გამოვიდნენ კონას კარშიდამოდამ.. ე ღრუბლები როგორღაც აიშალა.

— ნეტა ერთი ღმერთმა ბძნოხს და წვიმა მოვიდეს, — ამოხვრით სთქვა ნინიკამ, — მაგათ რა უშავთ, ძმაო; ესლაკე იქ დაიბადებიან..

— ღმერთო წვიმა, ღმერთო!.. დაიძსეს თითქმის ორთაგემ ერთად — და მოშორდნენ ერთმანერთს.

უცბე ცაი დაიგრიალა და გაისმა ქუხილის ხმა.. ამ ხმამ მრთელი სოფელი თითქო ღრმა ძილიდამ გამოაღვიძა: სოფელში განჩნდა ხმაურობა, ხალხი გამოიფინა ხანებსედ.

— ღმერთო წვიმა, ღმერთო!.. ისმოდან აქეთ იქიდან.. ქალი, გაცი, მოხუცი, ბავშვი სულ ერთნაირად შეჭლადღებდა ღმერთსა და შესთხოვდა წვიმას. თითქო მართლად ღმერთმა შეისმინა ეს თხოვნა: ცა დაიფარა ღურჯ — მოშავო ღრუბლით, განჩნდა ჭაერში ჭექა-ქუხილი; შხაპუნა წვიმამ დაუშვა კოკი-პირულად. უცბე ჭაერში გაისმა რაღაც — გრიალი, ზუზუნნი; გავიდა ორიოდ წამიც და უბედურ გორბირელებმა ცხადათ დაინახეს გვაღვაშედ არა ნაკლები თვისი ამომგდები მტერი — სეტყვა. ხალხი მიიმალ-მოიმალა. ცოტა ხანს უკან საყდრის ზარებს აუყენეს რაკა-რუკი, მაგრამ სეტყვა თავისას არ იშლიდა. ნახევარ საათს განმავლობაში მსხვილ თხილის ტოლად სეტყვას განჭონდა შესაზარი გრიალი მრთელს ამ არე-მარესედ. მიწა მოიფინა სეტყვით, განჩნდა ნიაღვრები. დაშვებული მთიდან მოეცა სოფელს წყლის დიდრონი ნაკადულები.

— არიქათ, გვიშველეთ, თქვენი ჭირბე, ქრისტანები ვინა ხართ; გვიშველეთ: ვინჩრობით; — გაისმა უცბე დედა-გადას ხმა. ამ დამსებამ მრთელს სოფელში ასტენს ხმაურობა.

— საღსო, უშველეთ, უშველეთ,.. კაციაანი ნიაღვარმა წაიღო. მოისმა ვანოს სმა. ჰატარა სანს უგან გამოხსნდა თვით ვანოც. თაკ-შიშველ-ფესშიშველა ის ყვირილით გარბოდა კაციაანათ სახლისკენ, აი მივიდა კიდეც ამ სახლთან. ნიაღვრის ვიკებურთელა ნაკადული მის-ცემოდა ღრმით ჩათხრილ მიწურს, ჩამოეგდო კარები და გრიალით. შედიოდა სახლში. ვანო საჩქაროზედ გადასტა წყალში და ბარბაცით შეჭყვა მას სახლშია, სახლი ნახევრობამდისინ წულით იყო სავსე. ძაღ-ლი, ქათამი, ინდოური, კასრი, გოდორი და სხვა სულ ერთმანეთში იყვნენ არეულები: ზოგი ამთვანი ისრხოზოდა; ზოგიც მოეტიკტი-ვებინა აქაფებულს წყალს და გასჩქრებით მიჭონდ-მოჭონდა აქეთ-იქით. სახლის ჰატროს ცოლ-ქმართ ბავშვები ფეხილის გოდრებზედ შეესნათ და თვით, რაც მოხვდებოდათ, აყრიდნენ კარებს.

— გვიშველეთ, შენი ჭირბო, ვანო, — გვიშველეთ!. დაიძახეს ცოლ-ქმართ, როდესაც ვანო მათ წინ გახნდა..

— ქვემო კედელი სევისაკენ არის, აბა მივაწვეთ იმას, ეგები გადავანგრიოთ, სთქვა ვანომ და გაჭქანდა კედლისკენ; მივიდა ამ კე-დელთან, მიაბჯინა ზურგი და რაც ძალი და ღონე ჭქონდა მიაწვა მას. ცოლ-ქმარნი მიეშველნენ ვანოს; ამ დროს სახლში შემოცვივდნენ შვიდი — რვა გლეხ — კაცნი და ესენიც მიესვიენენ ქვემოთა კედელს. კედელმა დაიგრილა და გადაწვა სევი. დაგუბებულს წყალს მიეცა გზა, ოჯახობა გადურჩა დაღუპვასა. მშველენი გამოცვივდნენ აქედამ და გაჭქანდნენ ახლა მეორე გლეხის სახლისკენ, საიდანაც ისმოდა საშინელი ყრიაძული.

— არიქათ, ბიჭებო, ჩვენ სოლომანას შევარდნია ნიაღვარი... დაიყვირა ვანომ და მოუმატა სიწბილს. უცებ გაუხსლტა ფეხი ვანო-სა, დაეცა ძირს და თავი დაჭრა ქვასა.. სისხლი თქრიალით ჩამოედინ-ნა შუბლზედ; მაგრამ ვანომ თითქო ვერც კი გაიგო ესა: მსწრაფლად წამოხტა ისევ ფეხზედ და ერთს წამს თავის ამხანაგებით მიიჭრა მოხუცებულ სოლომანას სახლთან. აქ უფრო დიდი ნაკადული შედი-ოდა სახლში; მეორე უბედურობაც მასში მდგომარეობდა, რომ საღსო მართლად მიწაში იჭდა და არა ჭქონდა გასანგრევი კედელი.

— ნიაღვარი გადუგდეთ იქით, ნიაღვარი!. დაიძახეს აქეთ-იქი-
დაძ.

რავდენიმე გლეხი ეჭა ნაკადულს, სოგნიც შეცვივდნენ სასლში. კარებთან ესენი შეეიეთნენ გიგოს, რომელსაც სელში ეჭირა სოლო-
მანა და მოიწვედა კარებისკენ, მაგრამ აი მიჰკრა მას მძლავრმა ნაკა-
დულმა, დასტა ძირს და გორაკობით წაიღო ქვემოთკენ. ასლად შესუ-
ლები მიეშველნენ გიგოს და სოლომანა სასქაროზედ გამოიტაცეს
კარზედ, მაგრამ ეს შეკლა გვიანიდა იყო. დასუსტებულ, ვკათყოფი
მონუტებულისთვის ლოგინში მოესწრო ნიაღვარს, ეულაშებისა რავდენ-
ჯერმე წყალი და გიგოს სელში დამსრჩვალყო საწყალი. ამის გამო-
ტანის შემდეგ უვნებულად გამოასხეს სასლიდამ მისი ცოლ — შვილიც.
კარებსედ განსდა ერთი საშინელი ტირილი და წიოკობა. მთელი
სოფელი თავს დაეღო ამ უბედუროთა: ასე გაშინჯეთ ბავშვებიც კი
დასტიროდნენ კეთილ, ჭკვიან მონუტებულ სოლომანას. ჰატარა სანს
უკან ჩვენმა ბებურმა ბაბაღემ წაიყვანა თავის სასლში. სოლომანას
ცოლ-შვილი, თვინონ გრდაცვალბული კი „საყდარში“ წააღებინა
მღვდელმა. რავდენსამე სხვა გლეს-გაცთაც შეუვარდათ სასლში ნიაღვა-
რი. ერთს მათგანს დაუსრხო ხბო, მეორეს სარბი. სხვანი მშვიდობით
გადურჩნენ უბედურობას; მაგრამ კენასები, კენასები!!!

IX

გავიდა სამი, თუ ოთხი დღე ამ ანბის შემდეგ. ამ დროს
განმავალბაში არც გონა და არც მისი მომსრე გლესნი სოფელში
არსად არა სჩანდნენ. გორიძირელებმა კერ შენიშნეს ესა. მათ გულს
სხვა დიდი ჯავრი და სევდა აწვა: იგინი ჭგლოვობდნენ სეტყვისაგან
განადგურებულს თავის კენასებს. იყო კვირა დღე; გორიძირის ტაძარ-
ში წირვა იდგა. სალსი, არა ჩვეულებრივ, ბლომათ შეგროვილიყო
ამ ტაძრის კარებ-წინ და სუვდიანის, შწარეთ დაღრეკვილის სახით,
იწერდა სანდისხან ზირჯვარს. „ღმერთო მოგესედე, ღმერთო, შენ

მადლსა და შენ სასუელსა!“ გაისმოდა სოღმე გლეხების მწუნსაჲ ხმა უოკელ აძღროს. რა დამართვია ამ საცოდაჲ სალსს?! რას დაუხარტნია ასე უწყალოდ ეს უბედურობის შვილნი?! ერთს მათგანს აღარ ედოთვისი ნამდვილი იყერი და სასუე. ჩაცვინული თვალები საცოდავით გამოიტყვიროდნენ თვის მორღვეუელს ბუდეთაგან; გამხდას, გაყვითლეს ბუელს სასუსედ ისეთი ღრმა სეკდა და ვაება ქქონდათ გადაშლილი, თითქო მასსედ თავის დღეში არც ერთსელ არა ქქონიყვეს ადგილი მსიარულების გამოსატულებას.

— დავიღუბენით, ძმაო დავიღუბენით... წამოიძსა ერთმა გლეხმა.

— იდიდოს ღმერთო, შენი სასული!. დაუმატა მეორემ;—თუ გაგვჩინე, მოგვიმართე კიდევ ცოტა რამ სელი; თუ არა—და, ბარემ. სუ ერთ დღეს მიიბარე ჩვენი სული და მოგვარჩინე ამ წვა-და-დაგვასა!.

— ეს, ძმაო, დაიძსა მესამემ თავის ქექით,—აღარცა რა ღმერთი უოთვილა საწყალი კაცისათვის!.

— ე მაგ ღაზარაკსა, შვილოსან,—დაიძსა ერთმა მოსუტებულმა გლეხმა,—ისა ჯობიან, რო ე ჩვენ თავს ჩვენვე რამე უწამლოთ!. თუ ღმერთმაც აიღო ჩვენსე სელი, ე ჩვენ მაინც ნუ ვასდენთ ერთმანეთსა! ღმერთ ერწმუნე, რო კინაღამ მოგვალე გუშინ ჩემი დედა-კაცი გაბრასებულმა სსვა ველარა მოვასუსე რა! კენასიდგან გამოგედი.. ე წმინდა წირვის მადლმა, რო ძლივ მოვადგამდი იყესებსა!. შეესდოთ, კაცო—და, ე დათუას უღელი ვამეხი გადასულა ჩემ სიმინდშია და აღსრებს იქსურობას.. გავიმავროთ, სალსო, საქონელი.. ე სიმინდები არ არი წამხდარი: თითქო კიდევ არგო სეტყვამა; ეგები ე სიმინდი მაინც მოგვივიდეს რამე.

— ე წმინდი გიორგის მადლმა კინაღამ შემომაკვდა ჩემი ბიჭი ეგ რო გავიგე,—უზასუსა დათუამ,—მა რაა, ძმაო! საქონელი ჰირუტყვია: თუ ჩვენ არ დავიჭერთ, იმათ რა ჭკუა აქო!.

— დათუა, დაიძსა ერთმა გლეხმა,—ი შენ ღომს ვამეხს რა დამართვია, კაცო? იყესი, თითქო, ამოვარდნილი აქეს.

— მარა ვანახა, ამოკარდნილი აქეს!. ი ნიაღვარში გზა კვლარ გაეგნო და ცალი ფეხი ჩვენებიანთ ჰატარა ბანში ჩავარდნოდა.. — მიუგო დათუამ.

— ჰეი, ჰეი, ჰეი! ამოხსვრით სთქვა ახლა სხვა გლეხმა, — დიდი ცოდო არ დაატრიალა ი ოსურმა სეტყვამ! რიგეში, კატო, მთელი უღაზიანთ უბანი სუ წაუღეკია ნიაღვარსა: მოეტა, თურმე, მთიდან წყალი და იმთი წივილ-კივილი ცაში ადიოდა. ორი, თუ სამი, ბავშვი დაესრხო. უღაზიანთ სოფრანასთვინ მიეწარისთვინ მოესწრო სეტყვასა: გუძინ, თურმე, იზოვნეს რიგეზე ლამ ქვეშა.

— ჩვენი სოფლისთანა ზარალი კი არა სოფელს არ მოსვლია ძმაო, — სთქვა მოსურებულმა გლეხმა ერთი ჩვენი სოლომანა ერთ ქალაქათა ღირდა!..

— მოგმადლე უფალო; უფალო უფალო შეგვიწყალე შეგვიწყალე!! მთქნარებით მისძასა დიაკვანს ერთმა გლეხთაგანმა.

— ღმერთო, შენი მადლისა და შენის სასელის ჭირიმე!. ერთ-მად დაიგრილა საღსმა ჰიჯურის წერთ.

ამის შემდეგ მოზასეთა შორის კარგა ხანს სიხუმე ჩამოვარდა. ამ დროს უცბე ორღობიდან მოისმა რავდენიმე ბავშვის ტირილი და უღავი-უღუი. საღსმა მიისედა იქით. შვიდი-რვა ჰატარა ბავშვი. გულებ დასეთქილები, საშინელის წივილ-კივილით გამოცვივდენ ორღობედამ და, ქორისგან შეშინებულ ჩიტებივით, შეიმალენ, სადაც კი თავშესაფარი რამე დასვდათ. ბავშვები დახუდდენ; ახლა ძაღლებმა ასტესეს გაბმით უეფა და უმეილი ისე, როგორათაჲ იტინან მათი მგლის დანახვასედ.

— ადო, კატო გავიქცეთ!. დაიძასა ერთმა გლეხმა, — მა ბავშვებს სწორეთ მგელი გამოუდგათ. რავდენიმე ასაღვანდა ბიჭებმა საჩქაროთ, წამოავლეს ქუდებს სელი და ის იყო აზირებდენ ორღობისაკენ გაქცევას, რო ამ დროს იქიდან გამოვიდა შვიდი-რვა ცხენოსანი კაცი. ზოგიერთს ამათგანს რუსული სამსედრო ტანისმოსი ეცვათ და შარვლებზედ რაღაც წითელი ზოლები უხნდათ. კატოს სასლის წინ

მათ ვილა ცდელ-კაცი დააყენეს, ჰკითხეს რაღაც და, რა მიიღეს მის-
გან ვეროვანი პასუხი, შემოჰკრეს ქუსლი ცხენებს და, თითქმის, ჭე-
ნებით მიიჭრნენ ხვენი ვანოს სასლთან... ამთავან სამნი გადმოხტნენ
ცხენებიდან და გულ-და-გულ შევიდნენ ვანოს ოთახში; დასაჩვენო
გამოიღეს ხელები და შემოეხვივნენ სასლს გარეშე. ტაძრის წინ
მდგომი გლეხობა შეშინდა: ვერ ვანოს სასლს მიაკერეს თვალები;
შემდეგ გაატეხულის სასით შესედეს ერთმანეთს, მაგრამ რაკი ერთმა-
ნერთის სასესედ შიშის მეტი ვერა ამოვიითხეს რა, წამოავლეს ქედებს
სელი სოგი ტაძარში შევიდა, ზოგმაც ვენასებისკენ მოუსვა. ორიოდ-
სამმა გლეხმა კი შემოიკრიბეს გაბედულობა და ქედ-მოხდილი ნელ-
ნელა გასწიეს ვანოს სასლისკენ. მათ იქვე ასლო მიუერთდა ფერ-
წასული გიგოც.

— რა არის, გიგო, რა ანბავია ეს? დაკითხნენ მას გლეხნი.

— რაღაც ცუდი ანბავი კია-და, რა არი არ ვიცი — მიუგო
გიგომ.

ამ გვარის დაპაჩაკით მივიდნენ ესენი და დასდგნენ ვანოს ოთა-
ხის ფანჯრების პირ-და-პირ. ამ დროს გაიღო ფანჯარა და ერთმა
მოხუცთაგანმა გამოსძახა გლეხებს:

— აქ მოდით, აქა!.. მოწმებათ დაესწარით.

გლეხებმა ტორტმანით გასწიეს ვანოს სასლისკენ; აიარეს პატა-
რა კიბე და შევიდნენ ოთახში. ვანო, ცოტა ფერ შეცვლილი, იდა-
ყვით დაბჯინებულა ფანჯრის ქვემო ფიცარს და გაშტერებული შესტ-
ქროდა სელებში ერთს გაბერილ უცხო კაცს, რომელიც იდგა მის
სტოლთან და ნელ-ნელა შინჯავდა და ათვლიერებდა ვანოს წიგნებს
და ქაღალდებს. აი მოწინა გაბერილი კაცი წიგნების შინჯვას, შუბლი
შეიკრა და უკმაყოფილოთ მიჯყარა ეს წიგნები იქით. ასლა გამოსწია
სტოლის უჯრას და აქიდან ამოიღო ერთი ბღუჯა სელთ ნაწერი
ქაღალდები, ვანო უცებ გასწორდა, მარჯვენა სელი წაიკლო თმაზედ
და ჩუმით წაიბუტბუტა:

— ვაი, ვაი! ი გოგოც რომ გაახან! და დაჩქრდა ქალაღებს.

გაბერილმა გაშინჯა ერთი, ორი, სამი, მეოთხე ქალაღდს მიწკრს სელი და გადაადგო გაშინჯულს ქალაღდებში. ვანო, თითქმის შესტას სინარულით... ჩუქულებრივი ფერი გადაეკრა მის სასეს და მოძინარის თვალებით შეისედა კარებისაკენ. გიგო ამ წამს ციურ მანანსაკეფ ნატრობდა... მისი და ვანოს თვალები შესგდნენ ერთმანერთს. გიგომ მიისეღ-მოისედა და შემდეგ თვალებით დაეკითხა ვანოს: ეს რა ანბავია შენ თავსაო!. ვანომ თავი გაუქნია და თვალებითვე მიუგო: არაფერი, რაღასაც ჩირთი-ფირთობენო. ამ დროს გაბერილმა კაცმა სელში აიღო ჰატარა სელთ-ნაწერი რკუელი, დაუძსა და მისცა მოწმების დამძსებელს. მან გადაათვალიერ-გადმოათვალიერა ეს რკუელი და რაღაც დაბალი ღაზარავის შემდეგ დაუბრუნა ის ისევე გაბერილს კაცსაკე. ამან რკუელი დაიღო წინ და მოუბრუნდა ვანოს.

— ეს რკუელი ვის კუთვნის?

ვანომ აუხჩარებლივ გადასედა ამ რკუელს და, ცოტადენი სიზუმის შემდეგ, გულ-დამშვიდებით მიუგო:

— ეგ რკუელი ჩემია.

— ვისი სათარგმნია?

— ჩემი.

— რა მიზნით სათარგმნე შენ ესა?

— ფული მომცა სხვამა და გადავთარგმნე.

— ვინ არის ის სხვა?

— არ ვიცი: მანამდისინ არ ვიცნობდი და შემდეგ მე ის აღარ მინსავს.

ეს ღაზარავი სულ მრთლად დასწერა გაბერილმა კაცმა და ბოლოს მოაწერინა ვანოს სელი. მოწმების მაგივრათაც „მათის სელის ჩამორთმევეთ“ სელი ერთმა მოსულთავანმა მოაწერა. ეს ქალაღდი და რკუელი გაბერილმა კაცმა ჩაიღო უბეში; შემდეგ, ფშკენით წამოღვა ფეხსეღ და უთხრა ვანოს:

— თქვენ დაჭერილი ბრძანდებით. სთქვა ეს და გამოსწია კარებისაკენ, გამოიჩეკა წინ მოწმები და გამოვიდა კარზედ. ცოტა ხანს უკან გამოიფანეს ვანოც, შესვეს ცხენზედ და გააქანეს ქალაქისაკენ.

— ვანო, სად მიჭყევსართ, სადა? დაუფიჩა ვანოს გიგომა.

— ვირის ახანოში!. მოისმა ვანოს სმა.

იმავე დღეს, საღამოუამსედ, პოლიციის ბოქოული, რავდენიმე იასაულით, მობრძანდა გორიძიძისში.. მან უცებ დაიჭირა გიგო, შუგერა სელები და წაიყვანა სატრუსალოში.

X

საშინელი შიშის ზარი დასცეს ამ ანბუმს ჩვენს ტანჯულ გორიძიძეებს. ყოველს მათგანს ეგონა რომ, აი ან ესლა, ან ესლა მოვლენ და ეველას ქალაქს წაგვასხამენო. დედა-გატების და ბავშვების ბღავილ-თავში-ტემას აღარა ჰქონდა დასასრული. მამა-გატნი, მწარეთ სულითა და გულით დატეხილი, დატრეტიანებულსავით წელ-მოწვეტილინი, იმალებოდნენ თავიანთს ქონ-მასებში და წინათვე გულში ეთხოვებოდნენ თავის საცოდავ მშობელთ და ცოლ-შვილთ. ამ გვარს ყოფაში გაატარეს გორიძიძეებსა სუთი, თუ ეჭვისი თვე. ამ დროს განმავლობაში ვაჟი და მისი მოძსრე გლეხნი სწორეთ თვით-მზერაბელ შეიკებათ გადმოქცნენ: მათს სიტყვას და ბრძანებას უურ-მოჭრილ ემასავებ ასრულებდა მრთელი სოფელი. ამასთანავე, რაც კი რამ გაანდათ გლეხთ, — მიწისა, თუ სის, მოსავალი, სულეველს ვაჟთან მიჭქონდათ ძღვანათ და მუსლ-მოდრეკით ეკედრებოდნენ მას მოებრუნებინა მათზედ გული და დაესხნა იგინი მოძავლის ტანჯვისაგან. პატროსანი, ბრწინვალე თავადი და მისი, უგუნური: წმინდა თავადის-შვილური, ამპარტავნებით სავსე, მეუღლე ვენინა რიფსიმე მრისხანეს სხით სვდებოდნენ გლეხთ და წეობულბდნენ ხარხარს, როდესაც მათგან მიტანილს ოფლსა და სისხლს გვერდს მოუსხდებოდნენ სოლ-

შე. ერთს დღეს ამ გვარად უსდნენ ცოლ-ქმარნი ერთს კალას მშენიერს ურძენს, დასცინოდნენ ბლესთა უგუნურებს და თანაც ნელ-ნელა შეეჭროდნენ ამ უგუნურობის ნაყოფს. ამ დროს გაიღო მათი ოთახის კარი და შიგნით ქუდ-მოსდილი შემოვიდა ქალაქიდან მოსული მოწამებელი. ამან რავდენჯერმე გადასდგა ფეხი და ბატონს მიართვა დაბეჭდილი წერილი. ეს წერილი ბატონმა ფატი-ფუტით გასხნა და წაიკითხა. კმაყოფილების და გულითადი სისარჯლის დიმილი გადაკვრა მრთლად მის სახეს. წაკითხული წერილი თავის მუღლეს გაქდაცა; თვით კი, ფრთებ-შესხმულივით, წამოხტა ფეხსედ, გაქანდა, დაეცა ორთავ მუსლებსედ ოქრო-ვერცხლით მოჭედელის სატის წინ და სელ-გაზერობით შექლავდა მას: „დიდება შენ სიმრეულეს უოვლად-შემსუბუქლო დემეთო, მფარველო ყოვლის ჩემისთანა კაცისაო! აღვისრულებ, შენმა მადლმა და შენმა სახელმა, რაც აღთქმა დაგიდო“. სთქვა რა ეს, წამოდგა ფეხსედ და დაუვირა ბიჭს:

— ჩქარა, — სოსიკა ბიჭი, მამასხლისი და ნინიკა მომგვარე აქა.

ბიჭი გაიქცა და ათიოდ წამის შემდეგ მოიფანა სამთავ დასასულელებული გლესნი.

— აი რა წიგნი მივიღე დღეს მე ქალაქიდან.. უთხრა მათ გომ ბატონსედ და თვით წერილისთვის შებრუნდა სახლში; გამოარბევინა იქიდან წერილი და სმა-მადლა წაუკითხა:

„ოქკელი ბრწყინვალეზე, კინაზო კოქი! პირველად უმდაბლესად თავ გივრამ და მერმე მოგასხენებთ მას, რისაც გაგება გწადინათ თქვენ. ვანო მხიარულაძე, მართალია, ძმებმა პირობით გამოაშვებინეს ცხინიდან, მაგრამ ჭლერქი ისე გაძლიერებოდა მას ცხინეში, რომ ორი კვირის მეტი ვეღარ იცოცხლა: დღეს ასაივლაგებენ იმასა. გიგო სოსიაშვილის საქმე უფრო ვარგათ წავიდა: კაცი-მკვლელობისთვის, კლიტის კატკისთვის და კიდევ რაღაებისთვისაც ციშირში გაგზავნა გადაუწვიტეს და ამთვის გასულს გზავნიან. თქვენი მოწმილი მონა აზნაური მისიელ ყლავიაშვილი“.

— წასან ეგრეს, დაძასან სოსიკა-ბიჭმა, — წავიდეთ ესლავე და
ასლას ჩვენ დავეკლათ გიგოს ძროხას.

— ანგრე იუვეს, — დაუგრა მას კვერი მამასასლისმა.

— წადით, წაიუვანეთ ე ჩემი ბიჭებიცა და ესლავე დაკალით;
უბრძანას მათ კაქამ.

— ესლას ხასირში ეყოლებათ, შენი ჭიმიე, იმათ ძროხასი.. სთქვას
ნინიკამ.

— მას სელამოზე მიუცვინდით.. უთხრას მათ კაქამ და შევიდა
სასლში.

გლეხ-კაცი წამოვიდნენ და მოჭიფინეს მრთელს სოფელში კა-
ნასი და გიგოს ანბავი. ასლას ამ ანბავსა ასტესეს სოფელში აღი-
ქათი. შეიტყო ეს ანბავი გიგოს ჰატარს მოსუცებულმა დედამ... მის
ცოლ-შვილმა... ცოფიანი ძროხასავებ, სრულიად არ დაძინის სმით,
შექმნას ბღავილი საცოდავმა ბებრმა. ამდენს ხანს შემსგრებული ცრემ-
ლი ესლას წასკდა და სელამოდისინ, თითქო, სულ ცრემლად დაიცლას
ის. ბუნებით ჰატარს ტანისა, მოსუცებულობისგან დალეული, პანაღე
დღეს, რავდენიმე საათის განმავლობაში, სწორეთ, მუშტის ცოლას
განდა. ის იკვდა დეკოფანში, მოსთქვამდა შესანარის სმით, იბღვნი-
და გათეთრებულს თმსა, იკაწრავდა ძვლებსედა შავათ მიმსმარს ღო-
ფებს, იგლეჯდა ჰაწაწინას მიმტკნარ მუთებს; ხანაც პირვე დაცემული
გლეჯდა და ჩაბღურდა მიწას.

„შვილო, მე რა არ წამეკესებინე, იქნება არ წასუღიფავ! მე,
აყვიებული, რათ გაქესებდი!. რათა გჭრიდი, შვილო, ეელსა!. დედის
სულით მოკლელო შვილო! ვის დაუყარე შენი ჰატარს შვილები!!.
დაიქტეს და დაიღუპოს შენი სამართალი..... ოი, ერთი დამანასვა-
როგორმე შენი თავი, შე სისსლის-მსმელო, შენა!. სად დამიღუპე
შვილი, სადა?..... ბებრს მისმასოდა რძალი, ამათ—გიგოს ჰატარს
ქალ-ვაჟი და მრთელს იმ არე-მარესედა ტრიალებდა ერთი საშინელი
საცოდაობა. ამ საცოდაობამ კაქას გულამდისინაც მისწია: მან დაუ-
ძანას წელანდელს გლეხებს და უბრძანას, რომ ძროხის დაკვდა მათ

სამი დღის იქით გადაეღოთ.. გლესთ აღასრულეს ეს ბრძანება. სამი დღის შემდეგ, საღამო უამრედ, ეს გლესნი და კლესნი ორი ბიჭი შეგროვდნენ ერთათ და, როდესაც ნასიჩი მოვიდა, მიუცვივდნენ გიგოს სასლობას; ეცნენ ძროხას და ბებური ბაბაღეს წინ დასცეს მიწაზე. მოხუცებული ჯერ კერ მიხვდა—თუ რასა სხადიოდნენ ესენი; მაგრამ როდესაც სოსიკა ბიჭმა სანჯალი ამოიღო, ის წამოვარდა ფეხზედ და გამწარებული ეცა ძროხას.

— ბიჭო, რათ მიკლამთ ძროხას!. რა დამიშავებია თქვენთვის?.. დაიხიფიოთა სმა წასუღმა ბებურმა.

— შენმა შვილმა რო ძროხები დაგვიხოცა და მეც კინაღამ მომკლა, შენ აღა, აღა სო არა გგონია.. დაუყვირე მას სოსიკა ბიჭმა..

— გენაცვალეთ, ნუ დამღუბამთ, ნუ დამანელებთ.. ე.ო.ბების საჩხენათ მინდა ძროხაი...

— დაიგარქე იქითა! შეუტია ბაბაღეს მამასასლისმა. — და წააგლო მას სელი, რომ იქითკენ გადაეგდო. ბებურმა მოსკია ორთაგ სელები ძროხის კისერს და აღარა შორდებოდა მას.

— მე დამკალით, მე, თქვენი ჭირიმი!.. დაიძსა ბებურმა...

— გაგვეცალე, ბებურო, გაგვეცალე... დაუყვირეს აქეთ-იქიდან.

— ნუ დამღუბამთ, თქვენი ჭირიმი! ოღონც ძროხას ნუ დამიკლამთ და აჭა, მე დამკალით... სთქვა ბაბაღემ და მართლა, გადაუღო კისერი სანჯალ-ამოღუბულ სოსიკა ბიჭს..

— შენ თუ დამკალით, შენმა მზემ, ასეთ წვეს კი გაიკეთებ, რომ იმის ჭამით კვლავ დავუძეთ... დაიძსა სუმარს ნინიკამ.

ბებური გადააგდეს იქითკენ და ძროხას საჩქაროდ მოსჭრეს თავი. ამ თავს ტირილით მოუხსდნენ გვერდზედ გიგოს ზატარა შვილები. ჯერ ისევ თბილმა თავმა უერები განძირია და ზიჩი დაადო. ეს შენიშნეს ბავშვებმა, უცებ განხიშდნენ და სისარულით შესცინეს ერთმანეთს.

— ჩვენი დედა ცოცხალია სიდა, აღა?

— ჰოდე, დიდილმე, ცოცხლის ხევი დელოი!

— სიდა, შილი ლო ალაღ გაავო!

— ექლა გაავებტ.. დაიცა...

შატარეები გაშტეზდნენ და დაუწევს ძროხის თავს ცქერა.. მაგ-
რამ ძროხის თავმა აღარც შირი და აღარც ეურები აღარ გაანძრია..
შატარეები დადონდნენ და ცოცხ სანს უგან, იწევს ისევე ტირილი.
ამ დროს მოვიდა მათთან მათი დედა და წასსხა ისინი სანსლში.

— დაიცა, მოვიდეტ მამია... იცე მოგელამს ლოა!.. უგან მო-
სედვით უთხრა ვილსანტ გიგოს შატარა ბიჭმა.

ამ ანბავმა სულ ბოლო მოულო სანცოდავ ბებერს. იმ დამესვე
გააცივა ისა და მეორეს დღეს ისე შესწუსდა, რომ აწიარებინეს კი-
დეტ. ბებერი აღარ უცოცხლია-რა მას ამის შემდეგ.. ვასშობის დრო
იქმნებოდა როდესაც დაიძსეს—ბაბაღე მოკვდაო. დაის, ხემო ბატო-
ნო, ბაბაღე მოშორდა ამ „ძალე წუთისოფელს“; წამოიკიდა, მკით-
სველო, თქვენი ჭირი თავის ბებერსუნა სურგსედ და გაუღვა იმ
გზას, რომელსედაც გაგლილი ბებერი გვინანავს და გამოვლილი კი
აღარა ვინა!..

1879 წ.

ლევ. ტაველი.

ნიკო
ლომოსუხი

ღავით გუგამიშვილი და მისი დრო.

წერილი პირველი

1722 წელს რუსეთის იმპერატორმა დიდმა პეტრემ ომი ატე-
სა კავკასიელ ხალხებთან, რომელნიც ყოველს შემთხვევაში ეცემოდნენ
რუსეთის სამხლვარს, სტარტევიდენ და ახრობდენ მოსამხლვრეთ. იმ-
პერატორმა მიუსია ჯარი აღმოსავლეთის კავკასიას ზღვიდგან და
ხმელეთითგანაც. დაძარცხა მთიულეები, დასწვა და შემუსრა მათი სო-
ფლები, აიღო დერბენდი, სოლღი და დააყენა ამ ადგილებში თავი-
სი ჯარი. ამავე წელს იმპერატორმა განიზრახა ბაქოსი დაჟ სასო-
გადოთი კასპის ზღვის ნაპირების დაჭერა ზღუბ-მიტეპობის აღსადოტ-
მინებლად. ამ უგანასენელი აზრის სისრულეში მოსაყვანად აუცილე-
ბელი იყო შეტაკება სპარსელებთან, რომელთაც უხერხო კასპის ზღვის
ნაპირები.

იმპერატორს კარგათ ესმოდა მთიულეებთან და სპარსელებთან
ომის გაწყვის სიძნელე; რადგან რუსის ჯარმა კარგათ არ იცოდა
არც ადგილები, რომელიც უნდა დაეჭირათ, არც მოპირდაპირე მსე-
დრული წყობილება და სელაგნება და მასთან ძნელად იტანდა კასპის
მოწაპირე ადგილების ცხელსა და ნოტიო ჭავას. ქართლელი ჯარი
ვი ამტანიც და დასელაგნებული იყო სპარსეთთან და მთიულეთებთან
ომიანობაში და მასთან განთქმულიც მსნეობით. ამიტომ იმპერატო-
რმა საჭიროთ დაინახა და მოინდომა თავის განზრახვის მისაწყვათ
შეერთება ქართველ ჯართან, და ერთი წლის წინეთ ომის ატესმდი
(1721 წ.) გამართა ვიდუც მიწერ-მოწერა მასინდელ ქართლის მეფე
კასტანგ VI-სთან. რუსის ხელმწიფე აქვებდა კასტანგს სოამრთათ

ლეკებთან და სპარსელებთან და მასთან იმედს აძლევდა რომ თავის რუსის ჯარით ვაჭარდოვდა საქართველოში ვასტანგის დასასმარებლათ; დაისსნის ვეკლა მის მოწინააღმდეგე შინაურ და გარეგან მტრებთან და დააყენებს მრთელის საქართველოს მეფედ. იმპერატორი სწერდა (1722 წ.) ვასტანგს აგრანთის მდინარეზე (სოლღის ასლოს), რომ მას აელო განჯა (ესლანდელი ელისავეტოზოლი) და შეძსნია, მოემსრო სომხები და შეერთებულ იყო რუსის ჯართან ბაქოს და დერბენტის შუა (Пер. Груз. Цар. съ Россійск. гв. LXXVI და შედგ.) რუსის მეფე აიძულებდა ქართლის მეფეს, რომ იმ დროს-ტა დროსაც ის შეძსნიას მოადგება, რუსების ჯარით ასლო იქნება ამ ქალაქზე და ორივე ჯარების შეერთება ადვილათ მოხდება. ეს შეერთებული ჯარი სპარსეთს დაამარცხებს და ქართველებს ისსნის გარე შემოტყემულ მტრებთან. ქართლის მეფემ დიდი იმედი იქონია იმპერატორის სიტყვებზე; იმედოვნებდა, რომ რუსის ჯარი დღეს თუ სვალ, ამ წელს თუ შემდეგ უთუოდ ვაჭარდოვდა საქართველოში მის დასასმარებლათ და ამ ჯარის შემწეობით დაიჭერს მრთელს საქართველოს, იმ დროს განაწილებულს ნაკუწ-ნაკუწად. ეგრეთ დაიმედოვნებულმა ვასტანგმა მიიღო რუსის სელმწივის რჩევა და მოემზადა საომრად ლეკებთან და სპარსელებთან; შეესრუდა სალხი და გამორუსნადა თავისი აზრი.

„შეკრბენ ქართველთ ბატონ-ყმანი, ერთად თავი ძაიყარეს, უდასსდენ რიგით, იგეზირეს, წინ წიგნები დაიყარეს.

„ვინც სედავდა ბოლოს საქმეს, იმათ ანად განისარეს“...

რჩევაში სმები ორად გაიყო. ზოგს მოსწონდა მეფის ჯარით რუსებთან შეერთებაზე და ამბობდენ:

„ქრისტანის სელმწივეს სელდებულნი შევიქმნებით,

„ჩვენ ძაგარე რად წავსდებით, თუ არ უფრო გავკეთდებით?“...

ძაგრამ ასე არ უფერებდენ ამ საქმეს შორს მსვრეტელნი მამულის შვილნი; მათ არ მოსწონდათ მეფის აზრი და ჭეცხავდენ ვეკლა ვინც

ვი მეივის აზრის მომხრე იყო; მათ ესმოდათ და იტყოდნენ, როცა ჩუისის ჯარის გარდმოსლვა საქართველოში ისე ადვილი არ არის და ისე მძლე ვერ მოხდება; როგორც იფიქრობდა ქართლის მეფე. მათ ზიზდა-ზიზ ჰქვამდნენ მეფეს, რომ ჩუისის ჯართან შეერთება და მისი მოწვევა საქართველოში წამოაყენებს საქართველოზე სპარსეთს, ოსმალს, ლეკებს და სხვაგვართ ვეკლა კავკასიის ხალხებს, რომელთაც არა სურდათ ჩუისეთის განძობილება, და ბოლომდინ დასტუმს უმისო-თაც გაწეწილ მამულს. მეივის თანამოაზრებიც გაჩვიცხეს და —

„მათ მიუთხრეს, თუ უტყურო ვართ, ნასავით, ბოლოს გამოხნდების...“

„ამას მტრნი შეგვიტყობენ, ყველა ჩვენზე წამოდგების“

„ვიწმე ჩუისნი გვიშველიან, მანამ ჩვენი გარდაგვხვდების“...

ამიტომ ყველა ვისაც ჭკუა უჭრიდა და გული შესტკიოდა მამულისთვის, მეფეს უჩვენდა სპარს-ოსმალსთან კავშირი არ დაეძღვია. მაგრამ მეფე არა ვის არ უფერებდა და ვინც არ ემოწმებოდა მის გულის წადილს, მას ორგულობას ჰსწამობდა. ვასეთის მეფე კასტანტინე სტროგოვი დაეკურობინა ქართლის მეფე ვასტანტი იმაში, რომ ჩუისებზე დანდობა ვითომც, საშიშია საქართველოსთვის; ის სწერდა ვასტანტს:

„ვირდე, ნუ შლი, ნუ ფუტანი სასით აწვივთა ბუდებსა,

„ვივ ვით ტრედი უმანკო, უფრთხილდი შენსა ხუნდებსა,

„თორემ კლანჭს გიკვრენ აწვივნი, ჭინახულს გაგიტყუდებსა“...

ვასის მეფე უჩვენდა მას ურთი-ერთის თანხმობის და სიყვარულის შემოღობას ქართველთ მეფეებთ შორის; უშლიდა სპარს და ოსმალსთან მამულის კეთილ-დღეობისათვის საშიშის ომის ატეხს და სწერდა:

„ორგულთა სიტყვას ნუ ისმენ, გაფრთხილდი, ნუ მოსტყუედები,

„გასწერ, გასტერ და დანიგე ტყუანთ ტყუილის გუდები;

„თუმცა ლომი ხარ, კემპათა ვერ სძლეე, გრძელი აწვთ გუდები“...

მეივე ვასტანგს კარგათ ესმოდა, რა საშიშარია მამულის და თვით მისის ტასტისთვის სწაწსებთან და ოსძაღოსთან კავშირის გაწყვეტა, მაგრამ ისე დაიძვინკარებულ იყო დიდებულის ძლიერის და განთქმულის რუსის იმპერატორისაგან, რომელიც გაუწყვეტლად გზავნიდა ჩაფრებს საიმედო ზსუსებით და მოწყრილობით, რომ არ მიიღო არც ქართლელთ ჩხეკა, არ უსმინა არც ვასთ მეივეს, ყური არ ათხროვა არც საღსის მღურვას და გმინვას ეგრეთ მეივის გარდაწყვეტილობის თაობაზედ. ვასტანგი თავისას არ იშლიდა; —

„მეივემ აღაწა ბრძანა რა, ინება თვისი წადილი...“

„გათავდა ჩხეკა, გარდასწყდა, მან მოითხოვა სადილი,
და „ბოლოს მსედეელთა საცრემდედ გაშალეს სელის მანდილი“...“

მეივე სტდილობდა მსოლოდ იმასე, რომ სწაწსეთის ეეენი (რომლის სწასაღარი იყო ვასტანგი) და სონთქარი ღრეებით დაეშვიდებინა გარეგანის მოყვრობის განცხადებით, სანამდის ის შეურთდებოდა დიდებულის იმპერატორის გაწვრონილ ქაწს. საღსის ღრტვინვა და ჩივილი ეგრეთის მეივის საქციელზე სელგონურათ აქეს აწერილი დავით გურამიშვილს, ვასტანგის თანამედროვე პოეტს, რომლის თვალწინ გაიარა ამ ამბავმა.

„ტიროდენ, ამას იტყოდენ: ახლა არს ჩვენი დავსება!“

„ვერ მოგვისდების ვარგათა ამდენი წევეტა ტმანსება.“

„მესამე ვიდევ მოიბა, ორი საბელი თავს ება,
/ „სამი ვეშაზი ერთს ღომსა აწ ვითარ მოეთავსება!“

„მეივეს სძაწსეადენ, იტყოდენ ეგე ვითარსა გმობსასა:

„სამს დიდს სელმწიფეს ზირს აძლევს, სამგან ივეთებს უმობსასა!“

„ეეენის სწასაღარია, თავს ირქვამს მის რაემობსასა,
/ „რუსთ სელმწიფესთან მამაობს, სგანთქართან ჩემობს ძმობსასა!“

„ჩვენ ჭკვაში ესე საქმესი არ არის მოსაწონარია:

„რა სამთავ ცუმა შეექმნასთ, ჩვენზედ მათ შექმნან ოსარია,

„გაქვს მოგვეჭიროს მუხრუჭი, აწსით ჩნდეს მოსაყოლნარი,
 & უჩიქებით შვილთა ჩვენთაგან გინებით მოსაგონარი...“

„ბეკნი ბეკს რასმე იტყოდენ, მაგრამ ვინ მოუსმინებდა?
 „მევე იყო და ბრძანებდა, იქმოდა, რასაც ინებდა“!..

ტყუილად სცდილობდა ვასტანგი, რომ დაეძლას ეგენისაგან
 ნამდვილი მისი გულის წადილი რუსების ჯარის მოწვევაზე. რა მისმა
 მტრებმა გაიგეს ეს, შეასმინეს ეგენს: „დიდი სელმწიფე მოყავსო“;
 ამასთან გამოუჩინეს სხვა ღალატობაც. უკუღმა დასტრიალდა ვასტან-
 გის ბუდი. ეგენი გარისხდა. ვასტანგს ჩამოართვა სპასალარობა და
 შეიგობა; ქართლი კასეთის მეფეს კოსტანტინეს (ერეკლეს შვილს)
 მისცა; ერევანი, შამშადილი და ყაზახი ერზრუმის ფაშას უბოძა
 და უბრძანა, რომ მტრობა გაეძროთა ვასტანგთან. სხნთქარიც შე-
 მოსწყნარა რუსის მოწვევაზე და ჯარი შემოუსია. ლეკებმაც, რომელ-
 თანაც ომი ჰქონდა ვასტანგს გამართული, ისარგებლეს ამ ნაირის.
 ქართლის მეფის გაჭირვებულ მდგომარეობით და აუშლნენ. კასეთის
 მეფეს სურდა შერიგება და შეერთება ვასტანგთან მამულის დასაცვე-
 ლად, თანხმა იყო ამ პირობით ქართლი ისევ დაეთმო ვასტანგისთვის;
 მაგრამ ზოგიერთი შურის მძიებელთ განსეთქილება და სიძულილი
 ჩამოაგდეს მათ შორის. ვასტანგი წაესხუბა კოსტანტინე მეფესაც და
 მით კიდე უფრო შეიკრა სელები. ჩამოვარდა ომი და მტრობა ქართ-
 ლის და კასეთის მეფეებს შორის. გარისხებული კასეთის მეფე ძლიე-
 რის ჯარით შემოადგა თიფლისს, დაიჭირა ავლახარი; შეება ქართლელ
 ჯარს ცხნის ასაღებათ; ცისე ვერ აიღო და დამარცხებული მიემართა
 ჯარს (სანიგლო), შეისყიდა ჭარულთ ჯარი და ამით განძლიერებუ-
 ლი სელ-მეორედ მოადგა ქალაქს და მიაყენა ჯარი ცისეს. მოხდა
 ფიცხელი ბრძოლა ქართლ-კასელებთ შორის; ქალაქი აიღეს, ააოხრეს,
 აიკლეს და დაანგრეს; —

„დანამარცხეს ქართველთ ჯარი, ვასტანგ მეფე გააქციეს
 „და თეთრს მტკვარსა წითლად ღებდა, რაც მათ სისხლი დააქციეს“...“

დამარცხებული ქართლის მეფე მოეპში გაიქცა, კასელებმა დაიჭირეს თფილისის არე-მარე. ამის შემდეგ ორივე მტრები უფრო ფიცხლად და სიძულელით გარდაეკიდნენ ერთმანეთს. ორივე ეკებდნენ უკანასკნელ საშუალებას, რომ სრულიათ გამოეეხვრათ ერთმანეთის ძირი. ამ სიძულელის უკანასკნელ სრულიად დასცა საქართველოს ბედი.

„ოვით მამალი სსვის მამალსა დამტყრდეს და წაეკიდოს,
 „მას სცემოს და თვით იცემოს, დაქონროს და დაეკიდოს,
 „რს ორნივე დაღალულნი ძალდმან ნახოს, ზირი ჭკიდოს, —
 „ოვრეთ ქართლი და კასეთი დაწხა თურქთა, ლეკთა, დიდოს“...

სწორეთ ეგრე დაეძარათა ორსავე გამპიენებულ მეფეებს. კასტანგს არ მოუვიდა ის შემწეობა, რომელსაც ყოველ დღე მოელოდა რუსეთიდან. იმედ გარდაწყვეტილმან ქართლის მეფემ მიმართა ოსმალს ჯარს, რომელიც გამოგზავნილი იყო ქართლის დასაზერობლად და იღვა არზრუმის ახლო-მასლოს; დაუმორჩილდა სონთქარს (1723 წ.) და მოიწვია ოსმალს ჯარი კასის მეფის წინააღმდეგ, თფილისის სელ-ასლად დასაზერობლად. კასეთის მეფემ, გაიგო რა ეს, თავის მხრით მოუწოდა ლეკის ჯარს. ლეკებმა მოვიდნენ თუ არა თფილისში, დაიწვეს ცარცვა და აკლებს. კასის მეფეს ბევრს არას უჯერებდნენ: დიდი ხნა არ გასულა, რომ კასელებმა შეიტყვეს, ძლიერი ოსმალს დაშქარნი მოდის თფილისისაკენ კასეთის მეფესთან შესაბმელათაო. კასთა მეფემ დაინახა, რომ ომის გაწევა ოსმალს ჯართან არ შეუძლია და განიზრახს დამორჩილება. როგორც გაიგეს ეს ლეკებმან, შეკარდნენ ქალაქში, აიკლეს და ააოხრეს თფილისი, სიონის ღვთის-მძობლის ხატი დასწვეს, მერე დაიფანტნენ აქა-იქ, მონასტრები აიკლეს და დასწვეს, საუდრები დასცარცვეს და წავიდნენ. კასის მეფე დაწხა მარტო კასელებით; ბევრი ამ უკანასკნელთაგანნიც სტოგებდნენ მეფესა. ამ დროს მოახლოვდა ოსმალს ჯარი, რომელსაც არზრუმის ივანე წინ მოუძლოდა. ამ უბედურ მდგომარეობაში მეტი არა დაწხა-რა კასთა მეფეს; მივიდა ოსმალს ჯართან, დაწმორჩილდა; ყეენის სა-

ლათის მკვირ ოსმალას ქუჩი ჩაიჭვა. ანსრუძის ფაშა ქალაქს შევიდა, იქ დაიხანჯა; „კინტ რომ ბატონები იყვნენ, სწოვადები ხელში ჩაიგდო“ (переп. გვ. 153). აქედან ჯარი გაგზავნა ქართლში და ადვილად დაიჭირა გორი და სურამი. მეფობა არ მისცა არც ქართლის და არც კასთა მეფეს. ამ ნაწილს ქართლი დაწინა ოსმალას, კასეთი კი დაიხურა გაბრუნებულ ლეკის ჯარმან. ორივე ერთმანეთზე გაქეზებული ქართველთ მეფეები ცარიელზედ დაწინა. თათრის ჯარის უფროსობა მიანდევს იესე მეფეს, რომელმან მანჭმადიანობა მიიღო. თურქის ჯარმან არ დაინდო არც კასის და არც ქართლის მეფე; სტდილობდა ორივენი ხელში ეგდო, თუძცა კი ცდამ ცუდად ჩაუყარა. (переп. გვ. 167). კასტანგი მთიულეთში წავიდა, იმერეთის სამხლვარზე და აქიდგან სთხოვდა რუსის იმპერატორს, რომ სწოვარი მოეშველებინა მალე და სწოვს მიეცა მანსტ რუსეთში გარდასვლისა, რადგან მეტი არა დაწინა-რა საქსელი. მისი შვილი ბაქარი თათრების ჯარში ერია თიფლისში; ეტყობა, სტდილობდა, რომ ქართლი მისთვის არ წაერთმიათ, მაგრამ გერა გაწყო-რა და ისევე მამსთან მობრუნდა. კასეთის მეფე კოსტანტინე, ეგრეთვე თვის სამეფოს, მოკლებული იმალებოდა ფშავ-სეკსურეთის მთებში რამოდენიმე ჯარით. ეს ამბები მოხდა 1723 წელს. ისენიებს რა ამ სამეფოს არა განსეთქილებს ორივე ქართველთ მეფეთა შორის და ამისთანა სამეფოსა შედეგს, დ. გურამიშვილი აბოლოებს:

„სჯობდა იდუმალ ენუკათ ქორთ თვისი სასუკარია,
 „წილად ერთს მსარი ეწიწკანა, მეორეს საწიწკარია;
 „სრულ არ მიეცათ მტრისათვის თავიანთ საკესკარია
 დ. „თუ ამას ავად გამბობდე, ჰალური ამომკარია“...

ესლა, როცა ორივე ქართველ მეფეებმა იკამეს სიმწარე ერთმანეთთან მტრობისა და განსეთქილებისა, ესლა კი დაწმუხდნენ რომ მათთვის და მათის ქვეყნისათვის. ერთობა უფრო საჭიროა, ვინემ უცხო ხელმწიფეებზე მიხდობა. ხამაგდეს ერთმანეთთან მორიგებს

და შეერთდეს (переп. გვ. 165). მაგრამ გვიანდა იყო. მათი ჯარი იყო დახეული, ქვეყანა აკლებული და აღსრულებული. მცხოვრებნი გაღატაკებულნი. ამასხედ დაემატა ისიც, რომ წინააღმდეგის ქცევით ორივე მხარე დაკარგეს საღვთის ნდობა, ზოგი არ ემოწილებოდა მათს ბრძანებას, ბევრი უგულოდ და ორგულად შედიოდნენ მათს ლაშქარში. ამ ნაირ შევიწროებულ მდგომარეობაში, როცა ორივე მხარეები ჯარს აგროვებდნენ საღაშქროთ, 1724 წლის დამდეგს, მოვიდა ამბავი, რომ რუსის ჯარი (2000 კაცი) სოლდას მოვიდა მოსაშველებლად. ვასტანგს მოუვიდა იმპერატორის ჰეტრესგან წერილი. რუსის მეფე სწერდა, რომ ვასტანგი, გამოსულიყო ვასეთში. ამ ამბავმან გაამხსნა ორივე მხარე და საღვთი. სამღვდლოებსაც ცალკე და მთავრებსაც ცალკე დასწერეს სათხოვარი წერილები, რომ რუსის ჯარი მალე მოშველებოდათ. მტრებსაც გაიგეს თუ არა ეს ამბავი, უფრო გაიფიცდნენ და შევიწროეს ქართველ-კახელები.

მაგრამ მოშველება მანაც არსაით სჩანდა. საფხვრულს 1724 წლის სხვა მათიწმან (გურიეწმან) მოიტანა სხვა ამბავი: იმპერატორი ჰეტრე ვასტანგს რუსეთში იწვევდა. იმპერატორი თხოულობდა, რომ ქართლის მეფეს თან წამოეყვანა რამდენიმე ათასი ჯარი და შეეგონებინა ქართველთათვის, რომ კარდასახლებულიყვნენ რუსეთში, თერგზე. — ამ გაჭირვებულ ყოფაში ვასტანგს ძალიან გაუსარდა ეს მიწვევა. მტკიცედ და მაგარი იმედი ჰქონდა, რომ მალე მობრუნდებოდა რუსეთიდან, რომ იქიდან სელ-ცარიელი არ წამოვა. სწამდა და სჯეროდა, რომ თან წამოეყვანს არა ერთს ათას რუსის გაწვრთნილ ჯარს და ამ ჯარით მიადწევს იმას, რაც იყო მისი გულის წადილი, მისის ოცნების საგანი: საქართველოსი ერთ სამეფოდ შეერთება თავის სვიტრის ქვეშ, კვრამზიულ წყობილობის შემოღება ლაშქარში, განათლების და სწავლების აღორძინება სწავლამწიფოში.

რუსეთში მეფის მიწვევის ამბავი ზარით დაეცა ქართველ ხალხს. არავის მოსწონდა, რომ მეფე ამისთანა გაჭირვებულ დროს სამშობლოსს ჰტოვებდა ხალხი ეხვეწებოდა მეფეს, რომ დაჩხენილიყო ან

ერთ ერთი თავისი შვილი მანინც დაეგდო საქართველოში, აბგების მოშველებამდინ (საღსნი ღწმუნებუელი იყო, რომ მეფე მალე მოეშველება რუსის ჯარით) სულ არ წავსდეთოა. საღსნი პირობას აძლედა და მეფეს, რომ თავგადადებულად იბრძვიან მტრებთან და არავის თავს არ დაასაგებინებენ, რომ ყოველ გვარ ჭირს და უბედურებას პირის-პირ დაუდგებიან, თუ მეფე მათთან იქმნება და წავლენ ყოველგან, სადაც თვითონ მეფე წინ წაუძღვება. არაგვის და ქსნის ერისთავი კვრთავი ცრემლით ევედრებოდენ ვასტანგს, რომ დასწინილიყო საქართველოში, შეეცადენ, რომ არც ქონებას და არც სისხლს არ დასოგებენ მისის ერდგულეობისთვის და სს. მეფე მანინც მტკიცედ იდგა იმპერატორის ბრძანებასზე, მოემსადა და გაემგზავრა რა რუსეთისკენ. საღსნის ვაებას სამსლვარი არ ჰქონდა. გზასზე ორჯერ მოეწია მეფეს ქსნის ერისთვის ძმა იესე; ესევემოდენ დაბრუნებულყო. მეფე რაჭის გზით გაემგზავრა; ცოტა ხანი რაჭაში დაჰყო; იქიდან დიგორს გადვიდა; დიგორიდან ყაბართოში. აქ ყასასის (რუსის) ჯარი მიეკება, თერგის მდინარესე სსკა ჯარი დასვდა. ამ ჯარის წინ გამომდლოთ მეფემ (16 აგვისტოს 1724 წ.) მიადწია ვასპის ზღვის პირს მდებარეს ჯვარის ცისეს (სოღაღის და თერგის შესართავთ შორის). ამ მოგზავრობის და ჯვარის ცისეში შეფოფობის დროს ვასტანგს ვიდე რამოდენიმე მათარი მოეწია საქართველოდგან; საღსნი (არაგვის და ქსნის ერისთავი) სთხოვდა მეფეს, რომ დაბრუნებულყო, ან მისი შვილი შაქარი რომელიც თან მიჰყვანდა მანინც დაებრუნებინა: „ამ ჰეყანას ეშველება შენი შვილის აქ ყოფნითო; ამიტომ რომ ღონე მოსტყუა იმ თავ-ღაფიანს ოსმალთაო“. სსკათა შორის სელმწიფეს აწმუნებდენ, რომ თუ შვილი მანინც არ დაბრუნა საქართველოში, მასინ უსათუოდ ტასტი დაეკარგება საშვილი-შვილოდ. მეფეს დიდი იმედი ჰქონდა მალე მობრუნებისა და ქართველთ სეყწინა-ტირილს ყური არ ათხოვა. მსოვასნი მეფის გული აღესილი იყო მსოლოდ იმედით; რომ მალე, მალის მალე მისის სელით საქართველო ვასთავისუფლდება მტრებთაგან, შეერთდება, ვასმლიერდება,

განათლებლად, განმდიდრდებდა. მას რა იცოდა, რომ ბედის ჩაწილი უკუ-
ღმა დასტრიალდება და მის თვალწინვე დაარღვევდა მის ოცნებას,
იმედს, ტანტს და თვის მის სიცოცხლესაც ბოლოს მოუღებდა!..

ვასტანგს გაყვა რუსეთში 1186 კაცი ქართველი (მათში 3 ეპისკოპ.,
5 აწმძანდა, სსკა ჯარი და მოსამსახურენი). მეფეს, როგორც მო-
ვიხსენიეთ, ბრძანება ჰქონდა რუსის იმპერატორისაგან, რომ თან წა-
მოეყვანა რუსეთში რამდენიც შეიძლება მეტი ჯარი (Переп. გვ.
186188). მთავრობას აზრი ჰქონდა დაესახლებინა ისინი კავკასიის
და რუსეთის სამხრულად (როგორც ეს უფრო აწილ მეფესთან გარ-
დასახლებულ ქართველებს). რუსის მთავრობა ჰფიქრობდა, რომ თუ
ერთჯერ დაწინადა ქართველობა თერგის და ყუბანის ზონებზე, მათთან
გარდმოვლენ ცოტ-ცოტათ ანუ-დაწყევით შეწყობული და ბრძოლისგან
დაღლილი და გაჭირვებული ქართველობა, რომელნიც შეადგენდნენ
ძლიერ და სანდო ზღუდეს კავკასიის საზღვრებზე. მაგრამ მეფემ
ეგრე შესარულა იმპერატორის წადილი; ქართლიდგან მას გაყვა მოლოდ
თავ-განწირულად მისი ერთგულნი ზონნი. საღმრთო მეფის წინადადება-
ზე ზირდავირ გამოაცხადა, რომ მისთვის უფრო ადვილია მტრებთან
ბრძოლა და გაჭირვების ატანა, ვინემ სამშობლოს დატოვება და
სამშობლოდამ განიზუნა (переп. გვ. 188). სამღვდელთაგანც
უზახუნა მეფეს, რომ სამშობლო ღვთისმშობლის სუდრია, რომ მათ
უნდა დაიცვან მისგან მოზარებული ქვეყანა, საქრისტიანო წმიდა ნიკ-
თნი და ადგილნი, რომ მათ უწახუნათ მიიღონ. სისხლით წამება,
სამშობლო საქრისტიანო სიწმიდის დაცვისათვის ვინემ რუსეთში გადასა-
ხლდნენ და იცხოვრონ გაუჭირვებულად და იუფიუნებით, „რას სიტყვა უნდა
მივცეთ, (იტყუადენ ისინი) ყოვლად წმიდას ღვთისმშობელს და წმი-
დანებს, რომ ეს საქრისტიანო ქვეყანა დავტოვოთ და სსკა აღაგან
წავიდეთ?“...

იმ დროიდან, რა დროს მეფე ვასტანგმან მიადწია ჯარის ცი-
ხეს და იმედით აღვსილი ოცნებდა, რომ დადგა მისი გულის წადი-
ლის აღრულების დრო, სწორეთ იმ დროითგან მის ბედმან სკლდე-

არეთ იწყო უკუღმა ტრიალი და ბოლოს სრულად. ძირი მოუთხარა მის იმედებს და სიცოცხლესაც. ჯერ ჯვარის ციხეში და შემდგომ ასტრახანში მეფე გაახერხეს კარგ ხანს, ისე რომ მან ძლივს მიაღწია მოსკოვს 1725 წელს. აქ მოსწვდა მეფის იმედს უმთავრესი ძარღვი: გარდაიცვალა იმპერატორი პეტრე დიდი (1725 წ.); მეფის, პეტრე-ბუღში მისულს, იმპერატორი სასიკვდინეთ ავთიმოფი დახვდა და მისი სასვაც კედარ მოასწრო. (კახუშტი. გეოგრაფიკ. introduction. P. II). ამ დიდებული იმპერატორის განზრახვასკენ და დაპირებასკენ იყო დამყარებული მეფის ნატურა და იმედი. იმპერატორს უნდოდა მხოლოდ კახუშის წლების დატერა და სპარსეთის დამარცხება, ამ განზრახვისათვის ვასტანგში ის ეკებდა ძლიერს მომხრეს. ვასტანგსაც სურდა სპარსეთის დამარცხება და მასთან დამედებული იყო, რომ რუსის ჯარის შემწეობით შეაერთებს ქართველთა ტომებს და განამტკიცებს თვისს შერყეულ ტახტს. ძლიერი და უშიშარი იმპერატორი მოკვდა; გაუქმდა მისი დიდი აზრი და მასთან უნდა დაშლილიყო ქართულ მეფის გულის ნატურანი და იმედები.

მაგრამ ვასტანგი მაინც იმედს არ იკარგავდა; გამართა მიწერ-მოწერა ჯერ იმპ. ეკატერინა, მერე პეტრე II-სთან და სხვა უმთავრეს სასულმწიფოს მინისტრებთან; მაგრამ თვისს წადილს მაინც ვერ მიაღწია. პეტრე დიდის სიკვდილის შემდეგ მას მოაკლდა გავლენა და პატივი. ძალაღს ტიტულს, რომლითაც აქამომდე იწერებოდა მისი სასული აფიციალურს ქაღალდებში, არ იწონებდა მთავრობა და მეფის მაგიერ უბრალო პრინცად ისახებდნენ თუმცა ღირსების ამ ხაზად დამცირებასე მეფე უკმაყოფილობას აცხადებდა (переп. გვ. 186 — 188 და LXXIX). 1726 წელს რუსის მთავრობამ გარდასწვიტა ვასტანგის გარდაცვალება სპარსეთის შასთან, „რადგან იგი (ვასტანგი) ამ დროს სხვა არაიერში გამოგვადგება“ (переп. LXXXII); მეფეს უნდა მოერიგებინა სპარსეთის მმართველობა რუსეთის ტახტთან, გაეჩინა მათ სასულმწიფოში ძლიერი რუსეთის მომხრე დასი და წაეჭეზებინა სპარსელები თურქებთან სიაძრად და სხ. მაგრამ სრული რწმუნება

1726
1727
1728

მინც არ მისცეს მეფე ვასტანგს. მასთან ერთად გაგზავნეს ამისანგად დოღგორუკოვი, რომლის უგითხვად და დაუთანხმებლად მეფეს ნება არ ეძლეოდა რაიმე მოემქმედებინა სპანსეთში. შეეგმ სინარულთ მიიღო ეს მინდობილობა, რადგან, ვგონებ, იმედი ჰქონდა, რომ ამ მინდობილებასთან ის გააწყობდა თავისსა და საქართველოს საქმესაც შასის სასახლეში. რუსეთის მინდობილობა ჩინებულად აღასრულა მეფემ, მაგრამ თავის ქვეყნისათვის კი ვერა გააკეთა რა, რადგან დოღგორუკოვი ნებს არ აძლევდა ელაზარაგანა სხვა რაიმესე, გარდა რუსეთის შირდაშირ მინდობილობასე და ინტერესსე. თუმც მეფე დოღგორუკოვსე უკმაყოფილობის და საჩივრის ქალაქებს აგზავნიდა ნეტეზბუგში, მაგრამ ვერა გააწყო რა. 1727 წელს მეფე მობრუნდა ასტრახანს და იქიდგან 1728 წელს მოსკოვს. აქ, მოსკოვს, დასგდა სელმწიფე ჩკანს ზოეტს დავით გურამიშვილს, უნებურად, ბედის ტრიალით რუსეთში გარდმოგდებულს. დავტოვოი აქ ჩკენი მეფე და მოვევთ იმის ამხავს, თუ რა მოსდა საქართველოში მეფის წასვლის შემდეგ და რომელ შემთხვევამ გარდმოგდო ჩკენი ზოეტი რუსეთში.

ვასტანგ მეფის რუსეთში გარდასვლის შემდეგ კიდევ უფრო აირიგ-დაირია საქართველოს ბედი. თათრებმან უფრო მაგრად მოიდგეს ივნი საქართველოში, დაემყარენ და გამაგრდენ გარის ციხეში, სურამში, სტარცვიდენ და ახსრებდენ ქვეყანას. ის შეერთების და შეკლების სიივი, რომელიც აღმოჩნდა ვასტანგის რუსეთში გარდასვლის წინ, ისევ გაჭრა, როდესაც მეფემ დასტოვა თვისი ქვეყანა. ქართველთა და ვასელთ ერისთავები ცალ-ცალკე, თვის-თვისად იმალებოდენ სხვადა-სხვას საქართველოს მაგარ კუთხეებში; თვის-თვისად მტრობდენ მტრებს და ემოუგებოდენ მეგობრებს; ერთმანეთსე ნდობა კი არ ქონდათ. მაგრამ ამ ნაირის განკერძოებით მტრებიდგან თავი ვერ დაიტევს, ზურ-ღვინო ვერ მოიყვანეს, საქონელი დაივანტეს, დაღა-

რიბდენ. საქმე ძალიან გაჭირდა. გაჭირვებამ გამოაღვიძა, თვალები აუხსნა ქართველ-გასელებას და შეაერთა ორივენი, თუმცა ღრუებით. შეერთებულ ქართლ-გასელთ ჯარმან გარდასწვევითა გორის ციხის აღება და იქით გაემგზავრა კიდევ.

„შეწუხდენ კანსი-ქართველნი, მიადგათ რა ეს ჭირები;
 „შეთქვენს, შექნეს ფიცები, ერთმანეთს მისცეს პირები,
 „არსივეს, გორის ციხესა გამოეთოსნროთ ძირები
 ლ „განმან ბატონმან მომართა დაბ-დაბნი და საყვირები“...

გორს შემოადგა ქართლ-გასელთ ლაშქარი; აზირობდენ იერიშით აღებას, მაგრამ სანამ ციხეს დაეცემოდნენ, თფილისიდან მოასწრო ძლიერმა თათრის ჯარმან, რომელიც დაეხანაჯა ზედაველზე, გორის ციხისა და ქართველთ შუა. ეს ჯარი გამოგზავნა იესე მეფემ გორის საშუკლათ. თითქმის მრთელი ოსმალოს ძალა, რომელიც საქართველოში იზოგებოდა, აქ შეიყარა. მოხდა ომი, რომელსაც უნდა გარდაეწვევითა საქართველოს უდი. შედაველზე დახანაკებულ და გამაგრებულ ოსმალოს ჯარს მიუსდა შეტევით ქართველთ ლაშქარი. აი როგორ აწერს გურამიშვილი ამ ომს, რომელიც მოხდა მის სსსსლეს ახლო:

„მოხვდენ ერთმანეთს, დაიქცა რა მამის სისხლის-ღვანები
 „დაბარუნებდა ბეგრს წისქვილს, თუმცა სდებოდა ღარები...
 „გაიბე, ამის სათქმელად პირი გამინდა მწკალატვეით,
 „არ იმართოდა ლაშქარი ზედაველზე დატვეით;
 „მათ ზენმან ჯარმან აჯობა პირველ მისვლანზე შეტვეით,
 ლ „მაგრამ ბოლოს კი დამარცხდა მისათვე ნაღალატვეით“...

ეს ომი მოხდა შემოდგომის ან ზამთარს 1724 წ. ქართველები დამარცხდნენ, ამიტომ რომ არ იყო მისაური, გულწიკელი, სამდვილი ერთობა ქართველ-გასელებთ და უჩისთაგებთ შორის და ძნელი დასაჯერებელი არ არის, რომ დამარცხება მოხდა „მისათვე ნაღალატვეით“.

ამ დამარცხებამ სრულიად დაშალა ის ერთობა, რომელზედაც ქართლელთ და კასელებთ ერთმანეთს შეჭვივცეს; ერისთავები ისევე განაწილდნენ, განცალკევდნენ, როგორც წინეთ; ყველა მსოფლოდ თავის-თავზე იფიქრობდა, ყველა თავის-თვისად ჭმაცრდებოდა. ამ დამარცხებამ კიდევ უფრო განაძლიერა მტრები — ოსმალო და ლეკები. თათრებმან ააოხრეს საქართველო, ლეკებმა — კასეთი. უკანასკნელნი განდმოდი-ოდნენ მთებიდგან კასეთში და იქიდგან ჯგუფ-ჯგუფად იფანტებოდნენ მრთელს საქართველოში, ქურდულად სცარცვიდნენ და აოხრებდნენ ქვეყანას, სტყვევნიდნენ ხალხს.

აი ამ დროს, ერთ ამ გვარ ლეკებთ ავანსაკებმან წაესტყვევნეს, მამინ ახალგაზდა, საკვირველი ხეკნი ჰოეტი დავით გურამიშვილი და სამუდამოდ მოაცილეს მისს სამშობლოს, მისს ქვეყანას, ხალხს და სათესაობას. უნებურად გარდმოზღებული სხვის ქვეყანაში, ეს ჰოეტი აღიზარდა და გავაყვაცდა სხვა გარემოებაში, სხვის ქვეყანაში, სხვა ხალხში; მაგრამ ვერც სხვის ქვეყანაში და სხვა გარემოებაში ვერც ბუდ-მან, ვერც უბედობაში ვერ ამოუტყეს გულიდამ მამულის სიყვარული და ვერც გააქრეს მის გულში ის ჰოეტობის ღამწარი, რომელიც აღნდებულ იყო მის სულში შობიდგანვე. ძალ-უნებურად სამშობლოს მოშორებული ის ყოველთვის გულ-მტკივნეულობდა მამულისათვის, მამულის მოშორების ჯავრი არ ეშვებოდა არც ღსინში და მსიარულე-ბაში, არც ჭირში და უბედობაში ეს ჯავრი მას გულში, შენსა ღრმა სიბერემდინ, ოსვრით და ვაებით თან ჩაიტანა საივლავში... მან კვლავ ინახულა თავისი ქვეყანა, მაგრამ ჯავრით შეჭვრობილის დატანჯულის გულის ოსვრამ, ღრმათ დახნეულმა ყველა მის ნაწერებში, მოაღწია მის სამშობლომდინ და ვერც გულს უღელვებს მამულის შვილსა... ის იმედი სამშობლოში დაბრუნებისა, რომელსაც იგი არას დროს არ კარგავდა, რომლითაც იგი სცხოვრობდა და სუგემობდა სხვის ქვეყ-ანაში, რომელიც ხან მხეებრ გამოუჩნათებდა, ხან ისევე მიეჯარებოდა ღრუბელს და ბნელდებოდა, ის იმედიც თან ჩაიყოლოდა სამარეში და ამ სამარეში საუკონოდ დაიმარცხა მსთან ერთად.

ერთი რამ განსაკუთრებითად შესამჩნევია და საკვირველი ამ კაცის ხასიათში. რამდენჯერ წაღმა-და-უგუღმა დატრიალებულა ამ კაცის ბედი, რამდენი ვაი-ვაგლანი დატრიალებულა თავსე, რამდენჯერ მოწმენდილა და ისევე მოღრუბლულა მისის ბედის ცა, რამდენჯერ საწუთროს ქანხს სეცამდის აუყვანია ის და სეციდანვე ქვესკნელში ხამოუგდია, ქვესკნელიდამ კვლავ ამოყვანილი და ბედისგან ისევე შეუკარებული, სელ-ანლა ძირს დაუცია, ერთის სიტყვით რამდენ გპარნი საწუთროს მუხთლობა გადდაჭხედია, მაგრამ კერას შეუცვლია მისი ხასიათი, ვერ დაუხაზრავს მისი ბუნება, ვერ დაუბსელებია გონება, ვერ მოუტყენია მისი სიმტკიცე გულისა. კერც ჭირმა დაიმოწიილა, კერც ლხინმა ცადიბირა. გურამიშვილი დარხა შეუცვლელი და შეურყეველი:

“იგივე მსე, იგივე ძღერალი, მოყვარე თავის ქვეყნისა“...

უძთავრესი ძალა ამ საკვირველის შეურყეველის ხასიათისა იმყოფება იმ ღვთის შიშში, რომელიც დასერგული იყო ჰოეტის გულში სიყმაწვილითგან, იმ ღრმა საწმენოებაში, რომელიც ყოველგვარ უბედურობაში არამც თუ ეკარება ვაცს, არამედ უფრო უძლიერდება და ამხსნეებს სულსა და ძთელს ბუნებას კაცისას. როდესაც უკუღმართის და უღმობელის ბედის ქარიშხალი ჰსუსხავს ცხოვრების სღვაში მცურავსა, როდესაც წარწმედის კიდესე მიყენებულს, ყოველის იმედის მოკლებულს თვალწინ ეღუბება ყოველივე ცხოვრების ნატრა და სერვილი, როდესაც ამ ხაირად ცხოვრებისგან განწირული, ჰკარგავს ყოველ ღონეს, მხნეობას და ყოველს ძალას, — მაშინ ღრმად მოწმენე კაცს რჩება კიდე ერთი დიდი ძალა და ღონე, რომელიც ამხსნეებს და აიძუებს, სულს უდგამს, გონებას უწმედს და სამდვილი წარწემედისაგან საშველს უჩვენებს და იხსნის: ეს ძალა იმყოფება თავით საწმენოებაში, გამოიხინების ღოცვაში... სწორეთ ეს იყო ის ძალა, რომელმანც ყოველს ჭირში შეუცვლელად და დაუხაზრველად შეინასა ჩვენი ჰოეტი, რომელმანც მიადწიეისა მას მისი ძწარე სიცოცხლე ღრმა სიბერემდინ, როდესაც მას ყოველი იმედი განქარვეული ჰქონდა,

როდესაც სიცოცხლე თვისს შსაძით სავსე იფილას მიწამდის ასმეგდა, მასინ ერთი მსურვალე ლოცვა, ერთი ზეცისკენ ასეგდა, ძალ-გულოგ-სობას უბრუნებდა, ნუგეშის ეუბნებოდა. ეს ღრმა სარწმუნოების ცეცხლი, რომელიც ჩვენს ზოეტს წამოყვას სამშობლოდგან და რომელიც ან გამჭრალა მისს გუელში ღრმა სიბერედინ, არის მეორე ელე-მენტი, რომლისაგან შესდგა მისი საკვირველი რეინის ხასიათი და ეს ელემენტი ადვილად შესამხსნევია ყველასთვის, ვისაც კი გარდაუ-თვალეოებია მისი ნაწერები.

დავით გურამიშვილი იყო ერთი თავადშილთაგანი, გორის უბნის მცხოვრები, როგორც თვითონვე მოგვითხრობს. ჩვენი ზოეტის წინაშაოთ ძველი, ხამდეილი გვარი იყო ზედგინიძე (ვასუშტი. გეორ. გვ. 46). გურამიშვილები იმ დროს გამჩენილი, ლონიერი და შემ-ძლებელი თავადიშვილები იყვნენ. ჩვენი ზოეტის რჯასობას როგორც ეტყობა, ნათესაობითი ვავშირი ჭქონია ქსნის ერისთავებთან, რომელიც იმ დროს კვერათ ერთი კუთსე საქართველოსი, ქსნის სეობა და მისი არე-მარე და ყოფილან ისე ძლიერნი, რომ სშირათ ევობრე-ბოდნენ არა იუ განთქმულთ არაგვის ერისთავებთ, არამედ თვით მეფეებსაც.

როდის დაიბადა ჩვენი ზოეტი, სად და როგორ აღიზარდა, ამასედ ძალიან ცოტა ვიცით. ერთი მის სიბერის დროსი მისგანვე დაწერილი ლექსიდგან სხანს, რომ ის დაიბადა მეოთხეცე საუკუნის დასაწყის, 1705 წელს. ამ ლექსში ზოეტი საწუთროს ემუსაიყება, კმდურება; სწყინს რომ მას, „საწუთროდ“ უწოდებენ და სსკათა მო-რის ამბობს:

„დასაბამიდგან მოგითხრა რიცხვი ჩემისა სისისაო,

„შვიდ-ათას ორას ოთხმოც და ორისა მე ვარ წლისაო,

„ქენ მე „საწუთროს“ მეძსია წლისა სამოც-და-ცხრისაო.

ღ „მე კიდევ ბერს ვმძებ, დრო არის ქენის საფლავის თხრისაო“.

აქედგან სჩანს, რომ ეს ლექსი დაწერილია 1774 წ. და მაშინ ზოეტი იყო სამოც-და-ცხრა წლის მოხუცი კაცი. თუ ზოეტი არ სტდება რიცხვში, ის დაბადებულა 1705 წელს. როგორც სჩანს დედ-მამას ძიძისთვის მიუცივთ თავისი შვილი უამოსაზრდელად:

„რად მშკა დედამა, შავმა ბედამა,
 „გამზარდა ჭირით, ძეძუთ და პირით,
 „სსვას მისცა ქირით, იფსითა კირით“...

სად მიიღო სწავლა-განათლება გურამიშვილმან, ესეც არ ვიცით ნამდვილად. მაგრამ ეჭვი არ არის იმაში, რომ შვილის გაზღვისათვის დედ-მამას უურადლება მიუჩვენიათ თემც ზოეტი ბედს შესწივის, რომ მან დატოვა ის „სწავლა უბეგროდ“, „უძეცრად“, „უცებად“, მაგრამ როგორც სჩანს მისის ნაწერებიდან, ზოეტს მიუღია იმ დროის შედარებით კარგი განათლება. რასაკვირველია, ეს განათლება იყო იმ თვისებისა რა თვისებაცა ჰქონდა საზოგადოთ ჩვენს მაშინდელს განათლებას. მას გარკათ შეუსწავლია სამღრთო წერილი; შეუსწავლია ჩვენი მწერლობა და მწერლები. მწერლებში მას მოხსენებული ჰყავს შოთა რუსთველი, მეფე თეიმურაზ, აჩილი, მეფე ვანტანგი, იაკობ, ბეგთაბეგ, ნოდარ, ოთარი, ონნა, ბარუქი, ყარან, მამუკა და სს. ამასთანავე ჰქონდა ზოგიერთი ბერძნების მითებიცა:

„ბედს საქონრითგან თვალთ უჩანს, ქალის სასე აქვს ბრმისაო,
 „დაიარების ქვეყნადა, ხელით მძებნელი ქრმისაო,
 „ვისაც ხელს მოჰკრავს, აიყვანს, ნასავს, გაუხსრეკს პირსაო
 „ჲ თუ მოეწონა, დაიჭერს, თუ არა, დასტემს ძირსაო“.

ზოეტი იცნობს ზოგიერთს ბერძენთ იფილოსოფოსებს, მაგ. ეპიკურს, პლატონს. მისი შესდულობა ცნობასე სრულიად ემსგავსება პლატონ იფილოსოფოსის შესდულობას ამ სავანზე. იცის იონიელ იფილოსოფოსების აზრი ქვეყნის წარმოდგომასზე:

„აღმერთმან რომ კაცი დაბადა, ოთის ნივთათ აღაშენაო,
 „მიწა წელით, ცუცხლით, ქართთა, საბერვით მისცა ქშენაო“.

მაგრამ საიუქრელია, რომ ბერძნების მწერლობისა, ჰოეტმან იჭრდა მხოლოდ ის ნაწილები აზრები, რომელნიც ყველას შეეძლო გაეგონა ყოველ მკვინდელ ძლივს ნასწავლ ქართველისაგან, და მისი განათლება, საზოგადოთ, სამშობლო მწერლების წრეს არ გარდასცილებია. ამ მწერლობის შესწავლამ მისცა მას ის საკვირველი მჭრელი, მოსწრებელი ენა, ის საკვირველი ლექსთ-ხელოვნება, რომლითაც იგი ჩვენის აზრით, ყველა ჩვენს მწერლებზე ძალა დგას. მაგრამ მისი სწავლ-განათლება მანც სრულიად არ შეძენის იმ საკვირველ ნიჭს და ტალანტს, რომელიც ბუნებას დაუნერგია მის გულში, იმ ჰოეტობის ცნახლს, რომელიც ერთა მის სულში. უსწავლელობამ დაიფანტა მისი ბუნებითი ნიჭი მწვრიმალ და შეუძნეველ საგნებზე, აწილებინათვლი უიფრო მძალად და ღირსს საგნებსა... უსწავლელობამ უსწრებლოდ მიწაში დაიფანტა ის ტალანტი, რომელიც მას უნდა ეწარმოებინა ღირსეულად და საყოფიერად. ბედმაც უღალატა მას; უეძიერად მოსწვიტა ეს მშენიერი, ჯერ კიდევ გაუძლეული, ჩვენი თიფილი და ნორჩი ბუნების ყვავილი და გარდაიტაცა სუსხიან, ცივს ჩრდილოეთში, სხვის ქვეყანაში, სადაც იგი თუმცა არ დატყნა სრულიად, მაგრამ მის გაიურჩხენილ გოკობს დაეკარგა მანც ის სიტუროე და ნორჩი იერი, რომელთაც იქონიებდა, თუ რომ გაძლილ-გაბიბინებულიყო სამშობლოს თავისუფალ ცის ქვეშ.

ჯერ კიდევ ყმაწვილი კაცი იყო, როდესაც ჩვენი ჰოეტი ტყვეთ იქმნა წყევანილი ლეკებისაგან. ეს მოხდა შემდეგ ვახტანგ მეფის რუსეთში გარდასვლისა (1724 წ.), სწორეთ იმ არევ-დარევის და ცარცვა-ტაციობის დროს, რომელიც ამ მეფის წასვლის შემდეგ დაუდგა ჩვენს მამულს შინაურ და გარეგან მტრებათაგან. ეტყობა ჩვენის ჰოეტის თვალწინ მოხდა გორის ციხის ძირს რძი ოსმალოს ჯართან, რომელშიც მოქმედებდა შეერთებული ძალა კასეთის მეფის და ქართლელ ერისთავებისა. ჰოეტი მწვრილ ფაქტებს გარდმოგვცემს ამ ომის შესახებ, თითქმის თვალთ ქრახოს, ან თვითონ მიელა ომში მონაწილეობა. მწარის გულის ტკივილით ისუნსიებს ქართველების დამარცხე-

ბას ამ ომში. დამარცხება მისის აზრით, შინათვე „ხალაღატკეით“ მომხდარა და მის მიზეზით დარღვეულა ის ერთობა, რომელმაც უცნობ გამოანათა, მაგრამ იმ წამსვე მიეივარა ღრუბულს. ამ დამარცხებამ ეპილასე წინ დააქცია გორი და მის ატე-მარე და საზოგადოთ მრთელი მტკერის სიკობა ოსმალას სელში ჩაგდო.

„აი იმ დღეს! ოსმალონი ბეგრს უბრალას სისხლსა ღვრიდენ,
 „საცა შესვდისთ მუშა კაცი, გლასა, მწირსა თავსა სჭრიდენ,
 „გოდორს თავი ავლიათ, ცხრის ურმისა წაწმი ჭყრიდენ
 & „ტანთ მძარცველი არა ექანდა, მელა-ტურა გამოხვრიდენ“.

ეს ომი მოხდა 1724 წლის შემოდგომას. მაშინ ჰოეტი მეცხრამეტე წლის ჭაბუკი იქნებოდა, თუ ის დაბადებულია 1705 წელს, როგორც წინეთ ვსთქვით.

ამ დამარცხების შემდეგ ჰოეტს და მისს ოჯახობას მტრისგან აკლებულ გორის უბანში დაწინა ან შეეძლოთ. ჰოეტი გარდასასლუბულა ქსნის სიკობაში, სოფელს ლამისყანაში, რომელიც მდებარეობს ქსნის მდინარის მარჯვენა პირზედ, გორის და დუშეთის მარცხების საზღვარზე. ამ მაგარ საქართველოს კუთხეში განხიზნული გურამიშვილი სცნოვრებად მოყვრის სასლში, რადგან იმ ანუელ-დარეულობის დროს შიშობა იყო ერთის მხრით ოსმალოებისგან, რომელთაც ეჭირათ ქართლი და მეორეს მხრით ლეკებისგან, რომელთაც დაიჭირეს კასეთი და იქიდან გროგ-გროვად გარდმოდიოდენ და ივანტეობოდენ ქართლში, იკლებდენ და აოსრებდენ შიქვანას. ეგრედ ყახალად წამოსულ ლეკებს რიცხვით სუთამეტს კაცსა მოესწროთ ჩვენის ჰოეტისათვის, ტუეეთ წაეკასათ და სამუდამოთ განემორებისათ სამომოლოას. ეს მოხდა საფხულს, ივნისის დამღვეს, ან ივლისის დამღვეს, მკის დროს, როცა ჰოეტს ყანაში სამკალად მოყვრის მუშა ჭყოლია და იარად-ჩამოსხნილი, დილით ადრე წყაღსე მისულა შირის დასაბასად. აი როგორ მოგვითხრობს ამასე იუთი ჰოეტი:

„ძო უური მიგდე მოგიტორობ ტყვედ ჩემსა წამოყვანსა.
 უჭკეუნის წასდენის მიიყნით ვსცხოვრებდი სსვის. ქვეყანასა
 უსდაც უხმობენ სასელად ქსნის სეგზე ლამისყანასა
 უდა მუნ მოყვრის მუშას თავს ვადექ, მკას უზირებდით ყანასა.

„დილასე ავდექ, წინაწინ წაველ კაცითა ორითა,
 უსთქვი, მუშას სადილს უმზადებთ ძროსით, ცხვრითა და ღორითა;
 უარსყურილიყო ჯერ მუშა, იყვნენ მოსასვლელ შორითა
 უდა ჩვენ თურმე გენასეს, მოგვამართეს ლეგთა ირტოზის გორითა.

„მუნ ასლას წყალი დიოდა, მასთან ტყე იყო სშირადო,
 უიქ მოგვეზარენ, დავგვისსენ თსუთმეტი კაცი მშირადო;
 უავისენ თოფი და ხმალი, მიყუდე მუნის ძირადო
 უდა იმ წყალზე პირის საბასად მე მივილ თავის ჭირადო.

„შემიზყეს, წამომიყვანეს, სელ-ივის მომიდეეს გენია,
 უგარდომატარეს ასი მთა, მინდორი ცსრა იმდენია“...

ზოეტის მოყვარე ვილაც განთქმული თავადისშვილი ყოფილა. ეს სსანს იქიდგან რომ ამ ზოეტისთვის უბედურ დღეს დიდ-ძალ მუშას მოკლოდენ; მკასე უნდა მოსულიყვნენ არა თუ ლამისყანის და მასლო-მასლო მეოფე სოფლების გლეხობა, არამედ შორიდგანაც დ მათთვის სადილის მომზადების განკარგულება და საზოგადოთ მუ-
 ებზე თავს დადგომა მიენდოთ ჩვენის ზოეტისთვის.

არ საიდგან სსანს, თუ რომელ წელს შეემთხვა ზოეტს ეს უბე-
 დურება; მაგრამ უეჭველია, რომ ეს მოჭსდა ზედაველის (გორის
 ასლო) ომიანობის შემდეგ, ე. ი. შემდეგ 1724 წ., ზაფხულში. მა-
 მსადაძე 1725 წ. ან ერთი თუ ორი წლის შემდეგ. უფრო დასა-
 ჯერებელი კია რომ ეს მომსდარიყოს 1725. წ., როდესაც ზოეტი
 აქოცე წლის ჭაბუგი იყო.

შეპყრობილი, მსარ-შეკრული ჩვენი ჰოეტი ლეკებმა წამოიყვანეს, როგორც სჩანს დუშეთის და თელავის მარებით ზემო დაღისტანში, სოფელ ოსოქოლოსკენ *).

„მე ეს მიმიძედა მსარ შეკვრით მოკვებანდით ოსოქოლოდა,
 „აი რათ დაწი ცოცხალი, შენ თავო ჩასაქოლოდა!

ოსოქოლო მდებარეობს ესლანდელი ანდიის ოკრუდში, ანდიის მდინარის სათავის ახლოს, უმთავრეს კავკასიის ქედზე. გზაზე ჰოეტს, როგორც თვითონ ამბობს, მდუღარე ცრემლების ნაკადული არ შესწევია. გარდა იმისა, რომ თავის ქვეყნის ჯარის უწყლადად გულს სსვა სოცრული ტანჯვაც მიაყენეს: ფხვით გადაატარეს მთები მსარ შეკრული და მშვიტი. ჰოეტი სჩივის, რომ აჭმევდნენ დუმას, მსალს და სინკლის წვენს (ლეკებთ საჭმელია) და ესენიც მამდრად არ ეძლეოდა თერძე. ჰოეტი ოსოქოლოსკენ მიწყავდათ ავანაკებს, მაგრამ არ ვიცით, ოსოქოლოში მიიყვანეს და იქ დატოვეს, თუ აქედგან შუა დაღისტანში გარდაიყვანეს. უფრო დასავლურებელია პირველი აზრი. ჰოეტი პირველ დროს ლეკებს ორმომში წყოლიათ დატივებული როგორც სჩანს შემდგომის კედრებიდგან ღვთისადმი და ლეკთა ჩვეულებებისაგანც.

„ბნელსა კზივარ, გეაჯები სსსინათლო ამომხვრიტო,
 „ამოვპარე და გამოკიქტე, მოვიდე და შენა გჭვრიტო“.

ტყუებობაში ჰოეტმა დიდი გაჭირვება და ტანჯვა გამოიარა. ლეკებმა მოსამსახურეთ დააყენეს ჰოეტი და უკვლისფრით ავი დღე დააყენეს.

„მიმიყვანეს არა ღირსთა, ღირსეულად მიმსახურეს;
 „არც მასკეს და არც მასკამეს, არც ჩამატკეს, არც დამხურეს“.

*) ასაქო, ან ოსოქო, რუსულ რუკებში ასახო.

ერთი ლექსი ზოეტს დაუწერია შემდეგის სათაურით: „ლოცვა
ოდეს დავითს ტყვეობასა შინა მოშვიდა და ღმერთს ჰური სთხოვა“. —
მეორე — „ოდეს დავითს ტყვეობასა შინა სცილდა“. უკანასკნელ
ლექსში ღვთისაგან თხოულობს თფილს ქურქს:

„მასნია ცივი ნაზადი, ანა ძაქს თფილი ქურქია“.

მკრამ სოფრის შევიწროებასე, უფრო სასტიკად სტანჯავდა
ზოეტს მამულის გაერის ჭავრი, დედ-მამის მოშორება, ძმების და
ღების დაგარება.

„გულს მიკლდს სევდის ღასჭარი, აღმასის დანის სადარი,
„დედ-მამა, მძანი დაგვარე, არ ვიტი დანი სად არი“...“

ზოეტი სშირად გულ დაგოდელი ისხენიებს საყვარელს; ნაღ-
ვობს და სტირის რომ მოგშორდიო. ნატრობს და იმედინობს
მასთან სელ-ასლად შეერთს. ამ გვარი ლექსები იგავით აქვს ზოეტს
დაწერილი და საყვარლის სასიკლით ზოეტი იგულისხმებს, როგორც
ქრისტიანობას, ისეც სამშობლოს.

„სასით სიტყვა მშვენიერო, სსიო, მხეთ-მისის სასიო,
„გემებუ და შენი მსგავსი მე აქ ვერსადა ვნასიო,

. . . . .
„ვამე ჩემო საესავო ტვბილო ცხორებობის წყარო,
„გავყვარე შენს სასესა, ვა თუ ველარ მსგავარო!

„აწ შენვე გთხოვ, შენ შემყარო, ვინც გარდასთხენ ცა სამყარო,
„და მსაღ გვედრებ, ვინც გამყარა, მისი ჭავრიც ამომყარო!

ერთის მხრით შიშვლობა, შიმშილი და ჭავრა, რომელსაც
ითმენდა ზოეტი ტყვეობაში, მეორე მხრით მამულის სევდამ, რომ-
ლითაც ის იტანჯებოდა ყოველს უამს, აიძულეს ზოეტი განაქცევად-
განცევა ტყვეობიდან ძნელი გასაბედი იყო. ზოეტი კიდევ ამდენსამე
სნის წვალებას აიტანდა უცხო ქვეყანაში, თუ რომ ღუკებს არ მოე-

ნდობათ მისი გაყიდვა. მასინ გი გურამიშვილმა გარდასწვიტა გამომ-
 ჰარვა და კიდევ გამოიზარა. მაგრამ გამოუდგენ, დაიჭირეს და უარე-
 სი ყოფა მიაყენეს. „რათ წასველო, დამზადურეს“ ამბობს შოეტი.
 ჭკუასე ასლოა, რომ შოეტი ამ შირველ ჯერ საქართველოსაკენ გამოიქ-
 ცა და არა რუსეთისკენ და იმიტომაც ადვილათ დაიჭირეს ლეკებმა,
 რომელთაც ალბათ შეუგერეს საქართველოში გარდმოსავალი გზა. ეს
 სსანს აგრეთვე იქიდგას, რომ მეორეთ გაქცევის დროს, რომელსაც
 რუსეთისაკენ მიემართა გასაქცევად, სწუნდა და გზასე სტიროდა
 (როგორც თვითონ ამბობს) იმასე, რომ ეთხოვებოდა თავის ტომ-
 მოყვასსა და სამშობლოს.

„გული ტიროდა, ცრემლითა თვალები მეგუებოდა,
 რიტყოფდი, ვაი მოყვასნო, ხემთვის დაკარგულეოდა.“

ახა რა აატირებდა შოეტს, რომელსაც ასე კარგად გადურჩა ლეკების
 ბრჭყალებს და სასსნელს გზასე დაადგა? ეტყობა, რომ შოეტს ბეჭნი
 უყოყმანია, კიდრე გადაჭსწვეეტდა რუსეთისკენ გაქცევას და არა საქარ-
 თველოსკენ.

როდესაც შირველი გაქცევა საქართველოსკენ ვერ ებედა შოეტს,
 მასინ გულში გაიგლო რუსეთისკენ გაქცევა. იმ დროს რუსეთის ჯარი
 დადისტანის სამხლვარსე იდგა სოლადსე და თერგის წყლის შირას.
 შოეტს ეს ჭლოდნია ჯერ კიდევ მასინ, რომელსაც საქართველოში ყო-
 ფილა. დადისტანშიაც შექმლო გაეგო დაწვრილებით ეს ამბავი. შოეტ-
 მა გულში გაიგლო რუსის ჯართან გაქცევა თერგისაკენ. თუ გი ამ
 წადილს ის აასრულეებდა, შექმლო იმედი ჭქონოდა თავის ჭკეყანაში მო-
 ბრუნებისა, რადგან იტოდა, რომ ქართლის მეფე ვანტანგი (რომე-
 ლიც იმ დროს რუსეთში იყო) მალე თუ გვიან რუსის ჯარით გარ-
 დმოვს საქართველოში და ამ ჯარს გამოჭეებოდა.

შოეტს ხელაქნურად აქვს აწერილი რა ბრძოლა გადისადა მისმა
 გულმა სსანძღის გარდასწვიტდა რუსეთისაკენ გაქცევას. უკანასკნელი
 მოქმეტი ამ ბრძოლისა იყო სმა, რომელიც მას სიზმარში მოესმა:

„ხმა მესმა ძილსა შინაო, რას სვრინაჲ, რასა იშვინაო!
 „აქ რას უწიგნასა საძილოდ, რატომ არ მასვალ შინაო?
 „იგინი წამოძკნა წყნარდა, ვოხითა დამიშინაო,
 „რატომ გერ ბუდავ წასვლასა, აგრე რამ შეგაშინაო?
 „დამაწკნელმან აქ შენმან აქ აღარ დაგაწვინაო,
 „მასთან გიბმანა დაწოლა ვისთანაც გაქორწინაო
 „და ადექ, იარე, წავიდეთ, მე წავიდლები წინაო!“

ამ სიზმარმა გაამხსნევს ზოეტი, მის გულში დამყარდა იმედი, რომ თვით სეციური ძალა იწვევს მას გასაქცევად ქრისტიანთა მტერთ საზღვრიდან და დაუყოვნებლივ გამოიქცა კიდევ რუსეთის საზღვრისაკენ.

„მარტო ვიყავ, არ ვინ მეგანდა მე ღვთის მტეი სსვკა ჰატრონი,
 „არცა მსქენდა საძილოდ საჭურველი სამსედელონი,
 „ღმერთს მივუდევ, მან ისმინა იგი ჩემი სავედრონი
 „და ხელ-მეორედ გავიზარე, რაკი ვზოვე უსმი-დრონი“.

ზოეტმან არ იცოდა გზეში და ამიტომ თავისი ბედი მიანდო მზეს და ვარსკვლავებს და ზირ-და-ზირ ჩრდილოეთისკენ მიემართა.

„ღლისით წინამძღვრად მზე მეგანდის, ღამით უჭვრეტლი მოვარესა
 „მივუდევ შვიდთა ვარსკვლავთა, მას ჩრდილოეთის მხარესა“...

ზოეტს ღამაზათა აქვს აწერილი მწუხარება, რომელიც, ამ გაქცევის დროს შეემთხვა, სანამ თურგის ჰირამდინ მიადწევდა. იმ დღის საღამოს რა დღესაც გაიქცა გურამიშვილი, მიადგა მიშველ მთებს შუა დაღისტნის მხარეში. ამ უმისოთაც ცივს მთებზე ასტყდა ქარი, დაიწყო ელვა-ქუხილი და სეტყვა. წყვდიადს უსელს დამეში არა სჩანდა რა თავის შესავარებელი; თითქმის მიშველი, სარტყლით თავ-შეკრული (სეტყვის თავში დაცემის მიშით) ზოეტი ზირქვე წაწოლიდა ამ მოუფარებელ ადგილზე. მტათი შეწუხებული სიცილით და სეტყვით ზოეტი, როგორც იყო ჩიკვდილს გადაურჩა იმით, რომ ელვის სი-

ნათლესე მოსძებნა გამოქვაბული ადგილი და შიგ შეძერს, როდესაც
სეტყვას-ქუსილი გახდით, ზოეტი გამოვიდა, ღმერთს მიანდო თავი,
გული განიმკობს ლოცვით და განაგრძო მკვარობა.

„გოცამდის სეტყვას ვაზობდი, თესები მაქნდა მიშველი.
„შველსედ გული მავრობდა, არსედ ვიყავ მიშველი.
„ესთქვი თუ არს მიზამს მცთური, ან მგელი, ან დათვი, მგელი?
„და შეგვბოკები არავის, თუ, ღმერთო, შენ კი მიშველი“.
როდესაც გათქნდა, ზოეტს წინ გზის შეკვრის შიშით მკვარ-
ობას ვერ გაუბედნია, სამი დღე შიმშილი წოლიდა და მოუთმენია სსს-
ტიკი შიმშილი, რადგან სავალი არა წამოქცოდა-რა.

„ხემს უკან მდევართ გადურხი იმ წოლით დღითა სამითა,
„სეთი დღე-ღამე ვიცხოვრე შვიდის ტყემლის ჭამითა,
„დღისით ჯგანარში ვსძვრებოდი, მინდვრად ვიდოდი ღამითა
„და დღე თერთმეტამდე ვიარე ყოფა-ქცევითა ამითა“.

ამ მკვარობაში ზოეტს ტანისამოსი შემოეცვითა, მუხლ ქვეით
გარდა სრულიად მიშველი იყო. სიშიშველეს მიემატა სსსტიკი შიმში-
ლი. ზოეტი ბალანით ირხენდა თავს. შეწუხებული ღმერთს სთხოვდა:

„ქვეყანასა ვან უცხოას დავარგული ტყვეო,
„ოკდა მოასა ავართასა აწ მომეშველეო,
„ზოეტს არა მქვს, მიბოძე, შიან, მკვამეო,
„ . . . . .“

„დღეს სადილათ არა მქვს-რა, გამომიხინეო,
„დავიგორიეო ყვავის ფრსნილს და ისი ვკვამეო!
„დამბადებელო, მიბოძე, ეს რაც ვითხოვეო.
„გერ მოგეშველი ცოცხალი, თუნდა მწამეო“.

„ვიდეო შემძოსე, სიცივით სულ ვგერთი ამ ღამეო.
„ბალანს-ჩალასში დავსძვრები ვირა ღაღღა მეო“.

შემდეგ მგზავრობასე პროეტი განაგრძობს:

„მეთოთხმეტეს დღეს მოკადემე წყლის ზირსა მე უჭალდა,
 „მამბში ვსძვერ, ვითა ნიბლია, ვსთქვი, ანგინ ან ამბჭადღას;
 „მაგსედე გაღმა ლეწვედენ მათრანის ტემით კაღლას,
 „და ვსთქვი, თუ აგების უფაღმან აქ მისხნას სავანკაღლას.

„ცოტას ხანს უგან მომაღვა მე ორი კაცი სავითო,
 „მეგონა ამას მკითხვედენ, მანდ რას აკეთებ, დავითო,
 „ისევე გაბრუნდენ, შეშინდენ სემის უქოხროს თავითო
 „ამუნვე დავრჩი, დავღონდი, ვსთქვი, თუ წავიდე საითო?

„რას მნახეს, მათის შიშითა მეც ამეძალა ბაღასნი,
 „ამუნლი მომეჭრა, წამერთო ტანში ღონე და ძაღასნი,
 „მოკოს კელარ წავკელ, უგუ-ვსწევ, მუნ ახლოს იყო ჩაღასნი
 „გარდავიხადე ბქიცა, რატ ღვთისა მეღვა ყაღასნი.

უჭალო წყლის ზირი, რომელზედაც აქ უხვიანებს პროეტი, უნდა იყოს ან ანდიის წყალი (ანდის კოისუ), ან ერთი უმთავრესი თერგის შტოთაგანი, მაგ. ანგუნის წყალი. ის დამე პროეტმა გაატარა ჩაღასში. მეორე დღეს, როდესაც ნახა, რომ არა ვინ სხანდა მდევარი, ადგა და განარგმო მგზავრობა. შიმშილისგან ძალა-მოკლებულმა და დაღონებულმა მგზავრმა გზაზე იპოვა ორი კიტრი და ხასვეარი სავანითრო. კიტრები უბეში ჩაიწყო და სავანითროს გასარეცხად მდინარესე მივიდა. კიტრები უბიდან გამოუტვივდა და ჩქარმა მდინარემ წაართო.

„სავანითრო სიცხით დამჭანარი სელში მხვიენა მე ცხლად.
 „წყალი ახლოს მხვდა მდინარე, ვიგაგემ გასარეცხად;
 „კიტრი უბიდან გამტვივდა, გულზედ მამეღვა მე ცხლად
 „აღ რომ მომევიდა მიღირდა ას ოქროდ ათას ვერცხლად.

„წყალმან წაიღო, მივდივო ვეცადე, ვერ ღაგიჭირე,
 „ბეწვი მწყდა მისის დეგნითა მეც წყალში არ დაგიძირე
 „ღვთისაგან გუელსა შემაკლდა, ვაფეოდრე, ასე ვიტირე:
 „თუ მოძეც, რაღათ წამართვი, აწ ასე რად გავიწირე?!“...

ამ უბედურებისაგან დაღონებული ზოეტი უეცრად წააწყდა მსკენიერ ბავთით მოთეპნილ ალაგს. ზოეტი გენასში გადასტა და შიმშილ-წყურვილი მოიკლა უურძნის ქამითა. უცებ მოესმა ზარის ხმა. ეს ნიშნავდა, რომ მან მიაწია თერგის ნაპირასე, სადაც რუსის ჯარი და მოსახლეობა იყო. ამ ზარის ხმამ, მოგვითხრობს ზოეტო, —

„მეცა სისარული გულისა, ანაზდათი ჭკეპიკად შემტვალა,
 „ასე მიაძა, შირიდამ გავუარე უურძნის მარტვალა.“

ზოეტმან ბავთიდან გადმოიხიდა და დაინახა საყდარი, სალხი, შირჯგრის წყნაც და ჯვარი. მაგრამ სისარული მალე შეეცვალა კვებად, რაი თუ ეს მოჩვენება იეოსო? როდესაც ამ შთაბეჭდილების ქვეშ გიდეკ გადმოიხიდა ზოეტმა საყდრისკენ, სალხი დეკებათ მოეჩვენა და ქალების თავთ იაღქანი — დეკების რქებად. ამიტომ ზოეტმან აქედან გაქცევა დააპირა. საგძლად ბავთში ხილი დაკრიფა, უბე და კალთები აიძო, მაგრამ მეტე ისევ დაიუიქრდა და სალამოდინ იქ დაწხენა გარდასწევიტა.

„გვლავ სვინიდისმან მამხიბლა, ბინდამდის მოიცადეო,
 „დღისით ნუ წასვალ, არამცა მოგიდვას ვინმემ ბადეო,
 „წაგელ უგუგსწეგ ხალასა, სად უფრო იყო სშირია.
 „ღმერთმან თქვენს მტერთა შეუაროს, რაც მე ამიტყდა ჭირია;
 „წამოდგა გოდოს ლაშქარი, რა შეესძარ ხალის ძირია
 „მე დამარხობდენ უცილოდ, თუ არ დამეტო შირია“

ამ შეწუხებამ ზოეტს ასევე შეცვლევინა აზრი და გაახედინა შირ-და-შირ მოსვლა იმ უცნო დეკებთან. აი რა ნაირად აწყრია ზოეტს ეს მოძენტი:

„რას შემაწუხებს მეტადრე, ვიტყვოდი გაჯავრებული:
 ,,ვინც უნდა იყოს, მივიდე სიტყვასზე გამწარებული,
 ,,აღაღ დავდივი, წამოვსტი, წამოველ განქარებული,
 ,,მეუნი ახლოს კაღოს ლეწკედენ, მიველ ვით დახარებული.“

,,მიუცხოვეს და შემოგზნეს მუნი ჩემი გამძინჯვარები;
 ,,შემომხვივინენ განშამო კატთა და ქალთა ვარები,
 ,,მარტო ჰეჩანგით მოსილთა ექვსედ კვიდათ ვვარები
 ,,მიველ და ვვარსა კემთხვიე, ვიწევე უედ ჰირვვარები.“

,,ერთმანი მიუთხრა მეორეს: ,,დაი სლეხაო, ლაზარნი“!
 ,,სლეხა რა მესმა, დამეცა მე სისარულით თავსარი;
 ,,მუნლებმა რეკვა დამიწეეს, უედ ტანმა შექნა ზანზარი,
 ,,აგოდარ დაიდგენეს სვეტებმანი და გარდაიქცა ტაზარი.“

,,რუსულად სლეხა ჰურს ერქვა, უწინგი გამეგონაო;
 ,,ესანამდის ის არ ასხუნეს, მე რუსი არ მეგონაო,
 ,,რას რომ თქვეს ჰურის სასელი მე იმან მომიფონაო
 ,,ამ სისარულმანი დამშადა ვავრით შეკრული კონაო.“

ზოეტს თარჯიმანად მოჭგვარეს ვილაც უფსოველი იანვარა“ და
 გამოჭკითხეს ვინაობა. მერე სელ-ახლა სამდივანოში წაიყვანეს და
 იქაც გამოკითხეს ყოველივე დაწვრილებით.

,,წყალს გამიყვანეს ნაკითა, საყდარში შემოიყვანეს
 ,,დამწვრინეს ჰირ-ჯვარი, სატებსა მათაყვანესო,
 ,,კვლავ მისმეს სამდივანოშია, მყვირეს, მყყყანესო,
 ,,მიკითხეს: ვინა სარ, სად მისვალ, რად იყავ ლამის-ყანესო“...“

(შემდეგი იქნება)

ხელს წაიკვება შეეხების ოქმად მადანთათვის საქართველოსა შინა შეიკვება, რომელიცა არს ოქროისა, კერცხლისა და სხვათა ნიკოთთა ესე არს რომელ წინა-წარუდგენთ ნებასა ქვეშე მისის იმპერატორების დიდებულებისასა, რათა გამოცხადებით მუშაკობისათვის მათისა კბრძახოსთ წარმოსვლა განსწავლულთა ჭაჭათა, და მუშანი გამოცდიდენი იმპერიანს სამეფოსა მას შინა სავამო რიცხვნი, რომელიცა შესაძლო არს რათა მონიშნებოდენ სამუდამოდ თეთრის ღირებობათა.

10.

ვითარცა მეოთხესა ჰუნგუსა შინა მოწმეთესა ჩვენგან სახელსა ზედა მეუისა და ყოვლისა საქართველოსა სამეფოსა უმაღლესის მისის იმპერატორობის მიხისტრისადმი ნოტი, იყო ესე რომელ ვითხოვეთ ჩვენ სამეფოდ საქართველოსა შინა ექვსი ათასი კაცი მაღალ დიდებულს რუსეთის იმპერატორის მხედრობა, ესრეთვე აწცა კანდიერი ვიქმნებათ ყოვლად უმონებრივად მოხსენებად რომელ აწინდელისა ამის მდგომარეობისაგან პირველსა აწას შესდომილებასა შინა რიცხვი მხედრობისა საჭირო არს²⁵⁾ ვითარცა სასოგადოსა განსვენებისათვის კერეთვე დამეუდროებისათვის აღმოყოფილებათა ჩვენთა მესობელთასა, ხელს შემდგომად ოდესცა განსწავლულ იქმნებენ მუნ შესაბამი მეუდროება, და ყოველივე მოიგვანების შესაბამობასა შინა, მათთან თუ რაოდენიცა რიცხვი მხედრობათა ჯერ არს, ამას მიკანდობთ სრულებით განხილულთასა მისის იმპერატორის დიდებულებისასა, რომელიცა შესაძლო იქმნებაცა. რათა სახელადებით საიმპერატოროსა აქცია შინა დაინახოს, და უკეთუ კეთილ ნებებულ იქმნების, რათა შემოხსენებუთა ამის მდგომარეობისათვის აწ შეიკვება

²⁵⁾ იგივე თუ უმე ესე მიუწერიოა, მიუწერია თვით გარსევან ქავჭავაძეს, რათა არა დაუმძიმონ რუსთა მფარველობითი კავშირი.

მას საქართველოს შინა მხედრობასა მოემატოს, მაშინ ყოვლად ქვეშევრდომობით ვითხოვთ, რათა უკუნქცევისათვის სიძვირეთასა მოსყიდვას შინა პრავიანტისასა, ებრძინოს მუნ მეოფისა რუსეთისა მხედართ მთავარსა განმზადება მათი კეთილ-ქაშიერად მუნ მეოფისა ბაზრის ბუასისაებრ.

11

რაოდენიცა შეეხების დაწეობასა განსწავლულისა მხედრობისასა საქარეველოს ერთასა, რომელნიცა შეეკებად შესაძლო არს ესე არს რომელ ჩვენ მოხსენებად არა რა ძალგვიძს, და ოდესცა წარვიგზავნების უდიდებულესისა მისის იმპერატორების უმაღლესის კარისაგან რომელიმე გვამი საქართველოს შინა, და იგი ჰყოფს მუნებურისა ერისა სამხედროსა აღწერასა, მაშინ დროსა მას წოდებული მიიყვანდითხოვს, რაოდენცა სახმარ არს მოხმარებასა შინა მსახურებისასა ერთბაშად რუსეთისა ძლევა შემოსილასა მხედრობისათა, და სადაცა იგინი თანამედებ იქმნებიან წარსკვლად, და მსახურებად მისის იმპერატორების დიდებულებისა, თვისისა ყოვლად მოწყალისა, და შთამამავლობით ხელმწიფისადმი უმწვერვალესითა ძალითა მსახურებისა თვისისათა, ეგრეთვე განწყობულისა კარისაგან შესაძლო არს ოდესმე აღმსრუბეუბისათვის რუსეთის საიმპერატოროსა მხედრობასა მოხმარება მარტოდ, განხილულ იქმნების საკმაოდ აღსრულებისათვის საქმისა და ეგრეთვე სამწევართა ზედა მოსახლეეთა არა ძვირად შეხედების თავ-დასხმა და ოხრება მტერთაგან სხვა და სხვათა; და ამის დაუენებისათვის არა კეთილ-ნებაბუღ იქმნებისა, რათა მუნ უფროსად მეოფად დანიშნულსა ებრძინოს, რომელ ყოველთა მათ, რომელთაცა ძალ-უმით მსახურება საჭურველითა აიძულოსთ მათ რათა იქონიონ იგინი, და ამით საკუთრად თვისთა დაცვათა თავს იუვენ-შემძლეებელ მარადის მზაყოფად:

აწ ჩვენ ჩვენითა სუსტითა განსრახებითა ვადნიერ ვიქმნებით ყოვლად უმოხებრივესად წინ წარდგინებად ამისა, რომელ მეოფენი გლეხნი

სხვა და სხვა სამფლობელოს ტყვედ წარუყვანილნი, ანუ განშენებულნი სხვა და სხვის მიწეზით სპარსეთს, ანუ თუ თურქს, თვისავე მამულსა მოქცეულ არა სათნო იქმნებისა, რათა საკუთრითა მალღის მოხარხობითისა მოწყალებისათა ებრძანასთ სახალხოდ გამოცხადება ამისი საქართველოსა რომელ უოკელნი, რომელნიცა მოიქცევიან პირველსავე თვისსა სამკვიდრებელსა აქამდე განშორებულნი, აგინი დაშთენ თავისუფლად, და აღიწიონ წადილისებრ თავისისა საცხოვრებელი ადგილი, რომლისადმიცა ენებოს აღრიცხვა თავისა თვისისა სახელსა ზედა სახელმწიფოსა, ანუ მისისა უფლებისა ქვეშე და რომელიცა მსგავსიერითა სურვილითა თვისითა, სადაცა იქმნების აღწერილა საცხოვრებელად იგინი მუნ სამარადისად დაშთებიან თვინიერ უცხოს ქვეყნის კაცთა, რომელთადმიცა თავისუფლად შეიძლება ესე არა შესებით, რომელნიცა დაშთებიან პირველთა მებრ თავისუფლად, მას უამამდის უოკელივე აღიწიონ და ესე არა მიხედვით ესე ვითარისა მოწყალებისათა, რომელ არცა ერთი მათგანი არ დაშთებიან, და უოკელივე კვლადცა მოსურნე იქმნებიან, რათა მოიწიონ სამკვიდრებელსა შინა თვისსა, და მისგან იქმნების სამეფოსა მას არა მტირე საჩუქებლობა.

ესრედე უოკლად ქვეშე ვრდამებით წინა-დადებულ ვუფთო გლეხთათვის საქართველოსათა, რომელნიცა იმყოფებიან სამფლობელოსა შინა თვისსა მებატონეთასა, რომელთადმიცა გლეხნი იგი ძველადვე მუნებურითა სჯულითა ვერ განშორდებიან ესრეთ, რათა იგინი აიყარნენ, მისგან და მივიდნენ მეორისადმი. და ეგრეთვე მებატონენი იგი ვერ მიიღებენ მათ, და კვტანებთ ესე იქმნების შემსგავსებელი წესთადმი ძალად დიდებულისა უოკლისა რუსეთისა. სამიშვნატოროსადა, რათა ვითარცა აწ სამეფო საქართველოსი შეერთებულ იქმნება ამისი იმპერიისთანა და ამისთვისცა კანდიერ ვიქმნებით უოკლად უმდაბლესად თხოვნად ამისა, რომელ მიეცეთ ბრძანება უდიდებულესობისათა, ვითარცა წადადებდრე, ეგრეთვე შემდგომადცა იგი გლეხნი, და ვაჭარმინი, რომელნიცა იხვეებიან მიწერილად, რომლისადმი მებატონისა

ან თუ ქალაქისად მუხევე სამეფოსს შინა დაჩხეს და დააუენოს, რათა მუნიდგან არა წარსულ აქმნას თვისისა სურვილისა-მებრ სხვისადმი და რათა არცა გადმოისახლებულად შემძლებულ იყვნენ რუსეთის შინა, ეს-რეთვე მსჯავსად ამისა დაუენებულ იქმნეს, რათა გლეხნი რუსეთისანი-ცა არა ვიდოდნენ, და ესე დაუშაჯოსთ მათ აღთქმითა საშინელებისა, და თვიცხლებისა დაჭსჯისათა.

ესრეთვე ვიდრე ამ დრომდე იყო საქართველოსა შინა ჩვეულება, რომელ მუხებურნი მებატონენი გლეხთათვის ჭყიდნენ ვინ რომელ რაოდენსაცა ინებებდა, და ამისთვის არაკეთილ-ნებებულ იქმნებისა, რომელ ესე ვითარი მსუიდელობა აწ დაუენებულ იქმნეს და ებრძ-ნოსთ, რათა განუიდონ არა სხვა გვარ, არამედ ერთბამად სახლეუ-ლობით, და უძრავით მამულოთ თვისითა, უკეთუ აქვსთ მათ; და ეგრეთვე არა მიჭყიდოს თუ არ ქართველთა და დიდის რუსეთის მებატონეთა და ეგრეთვე ტყეენი, რომელთაცა თურქთა, სპარსთა და სხვათაგან ერთა საჭურველითა სახელმწიფოსათა ბრძოლასა შინა გამოხსნილ იქმნებიან, მათდამი მოიქცნენ ესრეთ, ვითარცა ეს გვარსა შემთხვევასა შინა იტ-ყვიან რუსეთისა ტყეეთადმი, და რომელნიც ესე გვართაგან გამოხ-სნილ იქმნების ვისგანმე, და ზირველი იგი მებატონე მისი ინებებს მისა ოკვისადმი კვალად მიღებასა, მაშინ იგი თანამედრო იქმნების, რა-თა უკუნს ზღვას დახარჯული იგი თეთრი გამოხსნასა ზედა, და ამის წინა-აღმდეგომისა შემთხვევასა შინა სათანადო არს რათა დაშეთს უფ-ლებასა ქვეშე მისსა, რომელმანცა გამოიხსნას, და ექმნეს ნება მისეიდ-ვად ამისა სხვათადმი შინაგან სამეფოსა შინა, და არა შეზობულთა უცხო ქვეყნისა კაცთადმი.

13

ვითარცა მეფის ძეთა და ძის-ძეთა მეფის ფაშილდოსათა, რომე-ლიცა მდგომარეობასა შინა თვისსა ზირველისა მებრ დაშთებიან ეგრე-თვე თავადნი და აზნაურნი, ექმნესთ საჩუკებლობა უოკლითა ამით ჰუ-ტვირთა და წინებულებითა, რომელითაცა საჩუკებლობენ აზნაურნი რუ-სეთისა იმპერიისანი, და მდიდრნი ეგრევე სახელსა ზედა თვისსა

ღრამატა და ღრესებისათვის დიპლომი, და იმპერატორის მსახურებასა შინა მიღებულსა ჩინისათვის პატენტი, ეგრეთვე სამკვდელოთა წესთა შექმნათა ეპარხიისა და მონასტერთა აქენდეს იგივე პატრიგი, ვითარღაცა სარეკელადონ რუსეთისა სამკვდელონი ერნი:

14

ვაჭართა მკდუქნეთა და ხელოსანთა ერთა აქენდეს იგივე სარგებლობა კომერციისა შინა, ესე იგი სრულსა ვაჭრობასა შინა, და შემატება მოძრავითა და უძრავითა საქონლითა თვისითა, თვით რაიღაცა აქესთ სარგებლობა მისი სხვათა ამათ იმპერიითა შინა მეოფთა; ხოლო ძველთაგან მოუკანაღნი შეიწროებისაგან მტერთა მათ მეზობელთასა სიღარიბესა შინა, რომელთაგა არა მცირედი მიუღიეს შეიწროება მათგან მათ პირველსა შესდომილებასა შიშის აემსუბუქეს რომელსამე განწყობულებასა შიშის პირ შემოხსენებულისა მის რუსეთის მეშვედრეთა:

15

ყოველივე სახელმწიფოთანი სათხოვარნი აწინდელნი ან თუ შემდგომნი, და ეგრეთვე სხვათა მებატონეთა გლეხთა გამოსავლებნი სხვა და სხვანი სახელმწიფოდ თვინიერ რომელისამე საჭიროსა სახმარისა მხედრობათასა წარუდგენთ დიდსა მოსარჩობასა გასწავლულობასა, და ყოვლად მოწყალეებისა მნებებელობისა ჩვენი სახელმწიფოს იმპერატორისასა, რათა მიუცესთ თავისუფლება, რაოდენცა დროსა კეთილ ნებებულ იქმნების, და ესრეთვე ებრძანოსთ მებატონეთა უნებნისა ებრ ყოვლისა რუსეთისა იმპერიისა ჭსჯულთა ზედა განიწყობის რიცხვთ მათ მხედრობათა, რომელთაგანიცა შესაძლო არს, რათა განსწავლულთა აფინანსებთა, და რიადოვისაგანთა ისწავლონ სახელმწიფო ეგრეთცა, და დისტრიბუციონი, გარნა ჩვენ კადნიერ ვიქმნებით თხოვნად მისის იმპერატორების დიდებულებისაგან სახელსა ზედა ყოვლისა, საქართველოსა ერთასა, რომელთაგა თვისისა ნებით შთავრდომილ

ცნობრება მეფე გიორგი XIII-სა

ჭეკეს თავი თვის მონებასა მას. რათა ყოვლად მოწყალებით თავისუფლად იგნენ იგინი მსუბუქ გონებობისა ებრ მათის რეკრუტისა მოკრები-საგან და ეგრეთვე არა იხმარებოდენ იგინი მსახურებასა შინა ამას მხარე-სა აქეთ გავგასიისა მთისასა ესე იგი ძველნადაცა, პრუსიასა სამზღვარათა ზედა სადაცა დაუხვეველის ერის ძლით თვინიერ დიდისა შრომისა იგინი მსახურებისა განგრძობად არა შემძლებელ არიან, და იხმარებოდენ იგი მხედრობანი შეუჭრებით მათთანა, რომელნიცა იმყოფებოდენ საქარ-თველსა შინა რუსეთის პოლკთა თანა უდიდებულესისა მსახურებასა შინა მხარესა მას წინა აღდგომად ყოველთა მუშობელთა მათ მტერთა თათართა, სპარსთა და მთის ერთა და ეგრეთვე გამარჯვდითათვის შინაგან სამეფოსა ზიკეტთა და ყარაულთა და ეგრეთვე ყოვლად უმო-ხებრივესად კადნიერ ექმნებით თხოვად ამისა, რომელ შემოსრულნი ამას ასლად მოკრებულსა მხედრობასა შინა თავადთა, და ასხაურთა ძენი ყოვლად მოწყალებით მიღებულ იქმნენ ობერ და უნდერ ოფი-ცრობის წინით და უკეთუ რომელიმე მეფის ოფიციალისგანი მამაკაცისა ანუ დედათაგანისა ძენი მსგეო რიცხვსა შინა მსახურებისასა მოსურნე იქმნებიან შემოსვლად, და უიჭრიცა ჭეოთენ ამას, მაშინ იგინი ყოვლად მოწყალებით პეტროს-ტვიმისათვის გართა მათთანა მიღებულ ქმნესი შტაბ-ოფიცრობისა წინითა, და მიღებისა ებრ შტაბ-ობერ-უნდერ ოფიცარი ქართველთაგანი, რომელნიცა მხედრობასა შინა იქმნებიან მსახურად მათ მოემატებოდეს ჩინი განწყობისა ებრ იმპერიისა ამისა ხოლო ვარის კაცთა ყოვლად მაღლისა მონარხობითისა მოწყალებისა-გან დაენიშნოს, რადენიმე დრო მსახურებისა, რათა მათ კეთილ-ყამიერად იცოდნენ, რომელ მსახურობა რა 10 ანუ 15 წელსა მისის იმპერატორების დიდებულესას წინააღმდეგომად მტერთა რუსეთისა, და ქრისტიანობისა სახელისათა, ესე იგი პირის-პირ სპარსთა, თურქთა ლეკთა და სხვათა ესე ვითართა, შემდგომ შემძლებელ იქმნებიან, რათა მოქმედენ სახლად თვისად, და წინაჲ ერთ ქვენიერთა ერთა თავისთა უანა განადიდონ ქება მისის უმაღლესის დიდებულების მსახურებითა, რთველებითა, და ადავსებს მათ მონებრივისა ქვეშევრდომობით, საქრისადმი ყოვლისა რუსეთისა, და აწით არა თუ მხოლოდ შემძლე-

ბელ იქმნებიან უამისაებრ რათა განამრავლონ რიცხვი კაცთა სამხედროთა, აწამედ ესე დაადგინებს მათ მხიარულებით წარსულად: უკეთუ ებრძანების თვით ვიდრე სამზღვარამდე ინდიისა. ხოლო უკეთუ მდგომარეობა საქმისა მოითხოვს, რომელ შემდგომად მოკრებისა საქართველოსა რეგულისა ჯარისა ანუ კვალადვე თუ შემდგომად დამჭირებობასა კვალადცა შემოკრებისა რადენთამე ქართველთა განუსწავლელთა ჯართასა, მაშინ შესაძლო არს რათა მუნ მეოფმან მეიუმან აუწეოს ესე ხელმწიფისა მოადგილესა და სამჯდელოთა, რათა ესგავსონ ამას შინა დიდისა მონარხისა სიძდაბლით მოქცევასა, და სანზღვარ უდონ მოკრებასა მას თვისთაგან გამოსადებთასა, და ჩუშაკობასა მსახურებისა მათისასა, რათა ამით მოწყალეებითა მოყვანებულ იქმნენ იგინი სრულს ცლესკაცობის მდგომარეობასა შინა;

16

ყოველთა სასამართლოთა პირველთა და უკანასკნელთა ადგილთა შინა განმტკთა და მოხელეთა ქართველთა, და რუსთა ღმრსებასა და თანამდებობისა მათისა ებრძანეწესთა შესაბამი უღუფა მუნ მოკრეფილისა სახელმწიფოსა შემოსავლისაგან, ხოლო ესრეთვე უძვირესთა მოხელეთადა მიეტეს უღუფა მისვე შემოსავლისაგან განწესებულისა სამეფოსა მისგან და განსრულთა სახელისა მისგან, და ნებით თვისით მუნ დაითომილთა;

17

კითარცა მრავალ გვარნი კნიაზნი, და აზნაურთაგანი საქართველოსათა იმეოებოდენ აქამდე მსახურებასა შინა კართა ზედა მეფისათა და სხვათადა ადგილსა შინა სამეფოსათა, და აქენდათ სხვა და სხვანი ადგილნი სამოხელონი, რომლითადა სარგებლობენ თანამდებობითა ჰატოვითა, და მსახურებდენ მეფესა და ქვეყანასა თვისსა გულს-მოდგინებით და ერთგულებით, ამისთვის უკეთუ მათგანთა რომელითა აწ მოხურებისა გამო წელთასა და ანუ სხვათარე მიზეზით

კვლადც მსახურებასა შინა არა იხეობნ შესულა, არა კუთილ-ხუბებულ-
იქმებისა, რათა პატრიუ ეცესთ პირველთა მათთა მსახურებათა, და
მოხუცებულბასა, და რათა დაშოენ პირველსავე მას პატრიუს შინა, და
მბეცესთ მათ პატრიუ თანად-სწორად მათ თაკადთა, და აზნაურთადმი,
რომელნიცა დიდებულებისა მისის იმპერატორების მსახურებასა შინა
იმყოფებიან.

18

მთუკანებისათვის მეოფთს მუნ უშიშობებისა მდგომარეობასა ში-
ნა, პირველ სჯამედ ვინცხაჲთ ამის, რათა მივიღოთ სხმარი გაბთხი-
ლება მეზობელთა მათ ჭარულთაგან, რომელნიცა შთამამჯულობთ
თვისით არიან ძველნი კახეთისაგანნი და ადგილი იგი, რომელთადა-
სება დასენებულ არს აწცა კახეთისა, გარნა მათ შეურაცხ ჰყვეს ჭსჯუ-
ლი ქრისტიანობისა, და ემორჩილებიან მახმადის ჭსჯულსა, და საშ-
ულ მათსა არს დასახლებულნი ლეკნაცა, ესე ერნი არცაღა მცირედ
არიან სჯამედ და არც რიცხვითა არიან უმეტეს სამი ათასიდგან ვიდ-
რე ოთხი ათასდმდე: გარნა ვნებთ მათგან არს ესე პირველისა-მებრ,
რომელ კახეთსა სება არიან დიდად მახლობელ და ცხოვრებენ პა-
რის-პირ თვით კახეთისა სამეფლობელსა ქადაქისა ქისიყისა, და საშ-
ფაჲ მათსა არს მდინარე ალაზანი, რომელსაცა შინა გამოდიან ცხე-
ნიანნი და ქვევითნი, მარადის მდგომარეობენ ერთი მკარისაგან ქვე-
ვითისაგან ერთის დღის საკალსა და ადგილსა მას შინა თვინიერ მოხ-
სენებულისა მის წყლისა არა რომელიმე მთა და ბოცვი არ იპოვების
ესრეთ, რომელ თვით მძიმითა ურმითა მსუბუქად შეიძლების სგლას-
ესე ჭარულნი არიან ესრეთნი, რა იყონ სჯამედ საქართველთათვის,
არამედ წარმოდგომილ არიან შესავედრებელად, და სადგურად ყოველ-
თა ლეკთა ავაზაკთა და თვით ომარხან ჭკაკრისისაგან ესრეთ, რომელ
ადესცა იგინა განიზრახვენ შობებუასა საქართველთა შაწათასა, მა-
შინ მთიწვევიან ჭარულთადმი და შინდებუნ თვისადმი მოხუციდვით
ათგან საგძალთა; და ყოველივე სახმარითა ხიკითა, და თვით მათცა

თვისთან შეიერთებენ, და ამით განიმჩნევიან ჯანთა თვისთა, და წინ-
 რიგად მათგან გზის-მცოდნისა, და ეველა უუხთა, რომელთაც
 მახლობლად მოსახლეობითა უწყის, სადა ანუ თუ რომესაცა ადგილსა
 სტრატეგებენ ქართულნი გაუფრთხილებულად, და მოუგოდებულად თავ-
 დასხმისა მის მტერთასა, და ესე არა უცნაურ არს, რომელ უგანას-
 გნელთ იგი შემოსულს ამარხანისა საქართველოსა შინა ანუ იმათზედ
 გამოკლით, და მხედრობაცა მათი იყო მასთხ. ესე თვით მტერი სამ-
 ყოფი ჭარელთა მოქმედებს უმეტეს ამასცა, რომელ შემწენარებლ-
 ბას ორგულთა ქართველთა სამართლით სასუკდინოდ დასასჯელთა
 და სხვათაცა, და ეგრეთვე ყოველნი იგი ლეკნი, რომელნიცა წარმო-
 ლენ საქართველოსა შინა მორბევისა, და ახსებვისათვის აღმალს
 მხარედგან, მაშინ იგინი ზირველ მოიწყვიან ჭარელთადმი; და მუნიდრ-
 გან სწორედ მივლენ ახალციხეს.

ხნისათვის ამის სურსისა და უზატისა ერისგან ვითხროთ
 ყოველად მოწყალისგან რათა მოგვეტოს ნება ჩვენ, რომელ წარვიდეთ
 სამკვიდროსა შინა მათთა და აყარათ იგინი, და დავუყოთ სხვათა-და-
 სხვათა შინა ადგილთა საქართველოსა მოსახლეთა შორის, დაწმუ-
 ნებულ-ვჭყლათ, რომელ შეერთებით ერთად უძლეველთა იმისის იმპე-
 რატორების მხედრობათა თანა. ამას აღვასრულებთ მსუბუქად დროსა
 ზამთრისასა, და ადგილთა მათთა დავასახლებთ ქრისტიანეთა ნებთ
 თვისით მოსურნეთა, რომელთაგანიცა თვინიერ იჭვისა მოიპოვების
 მრავალნი მოსურნენი, ამის მიზეზისათვის, რომელ ადგილი იგი არს
 ნაყოფიერი, სადაცაო მადის ჰური მრავალ გვარი და უმჯობესი სხვა-
 თაგან, და ბრინჯი, და ესრეთვე ხილი, და აბრეშუმის ხე, რომელი
 საგანც ხელისანი საკმაოხი რიცხვით აგებებენ აბრეშუმსა, და ესეცა
 შესაძლო არს, რათა თვით, მათ ჭარელთა აღვირ-ესნათ და დაწინ-
 რებულ მოქმედს, გარნა ვინაიდგან დიდო ხნიდგან შთაცვიდენ მახმადის
 ჭარულსა შინა, ამისთვისა ვრაცხთ უმჯობეს ვითარცა ზემო ესთქვით,

რათა განიყენენ სხვა და სხვათა შინა ადგილთა, რომელ ვნება რაიმე მათგან ყოფიდა შესაძლო იყოს, არა არს იჭვი ამას შინა, რომელ, რდესცა მიიწვიეს მთადმი ზამთარისა დროსა შინა რუსეთისა, და საქართველთა მხედრობა, რადგინც წარვილინების კეთილ-განჯისამებრ, მანინ იგი ყოველივე და თვით უპირატესნიცა მათნი არა დაუტყვებენ ამას რომელ არა ჰყონ აღთქმა ფიცისა, ამისთვის რომელ იქმნენ იგინი მონად ქართველთა უკეთუ მხლელად მიეცესთ მათ ნება, რათა დაშთენ იგინი ადგილთა შინა თვისთა, გარნა ესე ზირობა რომელიცა არა ერთ გზის მათგან ქმნილ-არს, არამედ დიან მცირედ აღუსრულეზიანთ, და უგროსლას ყოველთა თვის გარდახდომილან რჩევისამებრ შემოთქმულთა მეზობელთასა, თურქთასა, და ამისთვის ვითარცა არა მოსანდობელთა არს საჭირო რათა გამოეკანთ იქმნენ და დაესახლენ სხვა და სხვასა შინა ადგილსა; ხოლო რომელნიმე უმეტესნი მათ ერთა კეთილ-ნებებულ იქმეს წარმოგზავნად უმაღლესისა კარისადმი, ესრეთ რომელ გამოეკლან მათ მოზდოკასა და ეიზლასსა ზედა, და განიხილონ მდებარენი იგი ადგილნი, და უკეთუ მოეწონოსთ მათ იგი ერთ თვისით დასახლდენ მუნ, და ამასზედა უკეთუ თანახმა იქმნებინან იგინი, ჩვენ ვითარცა მონანი იმისის იმპერატორების დიდებულებისანი ნოტსა ამას ეჭყოფთ მოხსენებასა, რომელ შემძლებელ იქმნებინან ფრიად მცირესა ჟამსა, რათა ჰქმნან კეთილი ზარდი აბრეშუმისა, ვინაღან ვუწვიით ჩვენ, რომელ ერთი ესე ამის საქმიოსადმე უფროსდა გამოსადეგი არიან ვიდრედა სხვანი.

20

ხოლო ჩვენ ვითარცა ახლად შემოსრულნი დიდისა იმისის იმპერატორების დიდებულისა მონებასა შინა შესაძლო არს რომელ უცხოებლობითა რუსეთისა განწესებულებისა და ჩვეულებისათა საკუთრად ქვეშევრდომობითა ჩვენითა ვსთქვათ რაიმე ნამეტნავი და უშესაბამო ამის ყოველად უმთხებრივესად ვითხოვთ შთამაძვალბითა ჩვენის დიდისა ხელმწიფისა იმპერატორისაგან, რათა მოგვეტოოს ჩვენ

მისითა საწმენდითა მონათა, რომელნიც შემოსრულნი აღსრულებასა შინა უოკლად მოწყალებით აღთქმულისა მზართველობისა უდიდებულესისა ქსეფულთა უოკლით თურთ კრანცთ საქმედ, რათა განკენთ მოსწრაიება ჩენი თვით საქმით. ხოლო ჰირველსა ამას შესდომილებასა შინა არავისგან არს შესაძლო უოკელივე განჩევით გამოცხადებად, და უფროსლა ჩვენგან თქმად, თუ ვითარ არს საჩუბლობა სახელმწიფოსა, და ესე გვარევე უოკელთათვის სახმართა საძიფოსა საქართველოსათა აწ ქვეშე გურთხეულისა იმისის იმპერატორების დიდებულების მპერობელობისა შეერთებულნი იმპერიასთან უოკლისა რუსეთისა, ხოლო რდეს მივიწვევით ადგილთა მათ მისის დიდებულების განისაგან წარმგზავნილი თურთ, მაშინ უტილებელად ნაკლუნეკანებას ჩვენთაგან მოსსენებულთასა შეკასრულებთ, და მთომილსა მუნ ნამესხივისა ანუ მეფისათა რუსეთისა უფროსად აყოფისადმი არა დაუტყუებთ; უოკელთა მათ ნაკლუნეკანებათა, ვინაღდან მეოფნი ადგილთა მათ შინა უფროს სუბექად შესაძლო არს დანიშვნად მისიცა რაივეცა იქმნების ნაკლუნეკანება, და სხვებრ ვითხლეთ რათა უოკელივე ესე დიარს იქმნეს მადლისა მონარხობითისა მისის იმპერატორობითის დიდებულებისგან კეთილ-განხილვასა ²⁷⁾.

ესრეთი იუო დაწყობილება ქვეყანისა სურვილისა-მებრ თვით მეფისა. მეფის-მეთა დავით და იოსაყ განიხილეს და დამტკიცეს წესდებანი ესენი, თაგადთა ვითარცა თანამონარხველთა მეფისა (უმიართათ არა რასა საქმესა საქვეუნოსა არა იტყვდნენ მეფენი, რცა იუო დართა მთავარნი) მიიღეს და დაინახეს. კეთილად შეარველობა რუსეთისა, კანონთა ზედა ამათ დაიუმნებულნი მხოლოდ მეფის: ირაკლისაჲ ძენი იუფონ, ვასტანტა, ანუ იგივე აღმასსანი, შირიანი და თარხნარო, — მრისხანებდენ მათთვის ვითარცა დასაღუნავთათვის ქვეყანისა. მეფის-მე

27) ნოცანი ესენი, ელიაზარ ფალავანდის-შვილის ნაწერნი აქვან დღეს უგანათლებულქსა ირაკლის, მეფის ძის: ალექსანდრეს-ძესა.

ალექსანდრე ადრევე იყო ლტოლვილი სპარსეთისა და მუნიო ექადო-
და, სპარსთა ძალითა, მათ დარღვევასა.

ზირი ესრეთისა წყადებისა წარუგებინეს იმერეთისა მეფისა და
მთავართა, კათალიკოზისა ანტონის და რაგდერითა მღვდელ-მთავარ-
თა. ამათ ესე ვერ მიიღეს სიამოვნით, თუმცა შასუნი ქადაგდით არ
აწნობეს, გარნა შოესმათ მშინვე სიტყვით უსაფუძველან საქმისა.
ვიეთნიმე იტყოდენ ქართველნი ჭსტყუგდებიანო; ვიეთნიმე ერთმანეთს
დალატობენო და სვანი იტყოდენ: ვითარცა წყალ-წაღებულნი ხავსს
ეჭიდებიანო.

ძმათა მეფისა აწნობეს ესე ქსნისა არაგვისა და კახეთისა მცხოვრებთა.
განთესეს უოველგან ჭაზრი ესე, რომელ დასაღუშავად მეფისა ირაკ-
ლისა ოჯახისაო, ჭქმნეს ესეო; განსუიდეს ვითარცა გაცემულთა, ქვე-
ყანა და მეფობაო და მოეღიანო სასუიდელსა განსუიდელსასაო, —
ხახარებისა სიტყვიდან იტყოდენ ესრეთ მტერნი მეფისა გიორგისა
და მოხელეთა მისთა მდივანთა და დესპანთა!

LXX

მოვიდეთ პირველისადმი საგნისა.

ჭსტნო მეტერბურლისა იმპერატორმან შავლე აღსვლა საქართვე-
ლისა ტახტზედა მეფისა გიორგისა. გარსევან ჭაგვავაძემან აუწყა მი-
ნისტერსა, რომელ გვირგვინი სამეფო ბოძებულ იმპერატრიცისა კეი-
ტიჩინა მეორისაგან ირაკლისადმი, დაიდგრა თბილისის გარხებისა
და მისა სპარსთაგან. მაშინ ბრძანა იმპერატორმან შავლე უქმნან სხვა
გვირგვინი და წარმოუდგინეს კოვალესკის ხელითა²⁸⁾ და თვით ჭაგ-
ვავაძისა თანა. მოსულითა თბილისს სამეფოენი ნიშანნი. აჭა წერილიცა
ვიეტორ კარხუებისა მეფისადმი 22 აპრილს 1799 წელსა წამოგზავ-
ნილი;

²⁸⁾ ესე კოვალესკი 1803 წელსა კიბაზმან ტიციანოვმან დიდის შერ
რატხებითა განდევნა თბილისიდან რუსეთად.

უგანათლებულესო შეფუო

ჩემო პატრივის-საცემო კეთილ-მოხუწნე!

„განსაკუთრებითათა სიამოვნითა ვჭვზავნი უმაღლესობისადმი თქვენისა, უოკლად უმაღლესისა მისის იმპერატორებითა დიდებულეებისა ჩემისა უოკლად მოწყადისა ხელმწიფისა გრამატისა სხვათა თანა ^{1831/62} ~~წილ~~ ტიტულისა ნიშნებითა დასამყარებულად თქვენისა, ტახტსა ზედა სამეფოსა და შემდეგ თქვენსა უგანათლებულესისა შემკვიდრისა თქვენისა. ნიშანნი ესენი მოკრთმევათ უმაღლესობისა თქვენსა დანიშნულისა კარსა ზედა თქვენისა მინისტრისა მიერ მისის იმპერატორებითის დიდებულეებისა უფლისა სტატისკის სოკუტნიკის გოვალეჩისკის, რომლისა დასწრებითა აღსრულდება უოკელივე სიწმინდით წეს-დება მეფობისა ზედა დამტკიცებისა. მასთანავე ერთად მომგზავრობს სრულისა უფლისა მექონი მინისტრი თქვენი თავადი გარსევან ჭავჭავაძე, რომელმანცა ისურვა რათა იქმნეს თანაზიარი ესრეთისა მხარულეებითისა თქვენთვის შემთხვევისა. ამასთან მოვალეობად ჩემდა მივიღებ, წერილთა გამო თქვენთა მისას უგანათლებულესობისადმი განსკვნებულისა განცლერისა გნაზის ბეზობროდისადმი, მოგეკრთვათ ჰასუნნი რომელ უოკლათა თხოვათა თქვენთა ზედა სიკვდილადმიღე თვისისა გამოითხოვა მისის იმპერატორებითის დიდებულეებისა კეთილ-ნებობა. ამით გამოვანობებ სოტა მინისტრისა თქვენსა და მე არცა ვრაცხ საჭიროდ განკამერო. გულის სიწრთულებითა მიგვილოცავ, თქვენო უმაღლესობავ, შიღებისა გამო მათა, მისის დიდებულეებისა უოკლად მოწყალეებისა ხელმწიფისა, მოწყალეობათა, გარწმუნებ, რომელ განსაკუთრებითისა მისის დიდებულეებისა თქვენდამი განწყობილებისა გამო შემდეგცა არა მოკლებით მოწყალეობათა. დასამატებულად ამისა საჭიროდ ვჭნედავ მანასსენო უმაღლესობისა თქვენსა, რომელ უოკლად ქვე ბევრდომობითითა ჭზრისა თქვენისა წარმოდგენითა, რათა არცა განავრობდეთ შემდეგთა დროთათვის თქვენ მიერ საპირად მიწერ მოწყობათა შესამზავართა ეზიხელთა ზედა დადგინებულთა მონკლეთადმი, მისი ცხოვერბა მეფის გიორგის XIII ს

იმპერატორებითი დიდებულება მთანდობს თქვენსა ნებასა, უფრო რკამისთვის რომელ ყოველნივე მიწერ-მოწერანი თქვენი შეიძლება იქმნება ბოდეს მინისტრისა მიერ მისის დიდებულებისა, რომელიცა იმყოფება თქვენთან. — უკანასკნელ სურვილითა კვამწმობ საუწებელად თქვენის უმაღლესობისა, რომელ დესჰანი თქვენი კნიაში გარსევან ჭავჭავაძე ყოველსავე დროსა ყოფნისა მისისა აქა, იქცეოდა სახითა მით, რომლისათვისცა მისის იმპერატორისა დიდებულებისა იქმნა დიხსი პატივისცემისა. ამასთან დამმატებელი სიისა ნივთთა წარმოკლებითა მისის იმპერატორებითისა დიდებულებისა ბრძანებითა, — ვჭტე უმაღლესობისა თქვენისა მარადის კეთილ-მოსურნე და მზა მსახურებისა.

ღრავი ვიკტორ კონუბი. 29)

ს. პეტერბურლით. აპრილისა 22 დღესა.

1799 წელსა.

17 99 22

აკვისტოს 10-ს, 1799 წელსა შემოვიდნენ თბილისსა გოკალენსკი და თვით გარსევან ჭავჭავაძე; წარდგნენ წინაშე მეფისა, მიულოცეს წყალობები და დანიშნეს დღე დაფიცებისა და წყალობითა გამოცხადებისა. 1 დეკემბერს სასახლიდამ ანხის ხატისა ეკლესიადმდე იყო დადგენილი ჯარის ორპირად და შუა მათსა განვლეს შიგნით, დედოფალმან და ყოველთა, ღენაწალი ღაზარკვი განაკება ჯარსა. გათალიგოსი ანტონი, მთავარ ეპისკოპოსი იუსტინე, არსენი თბილელი, იოანე ბოდბელი, სტეფანე რუსთველი ივენენ მას დღეს ანხისხატის ეკლესიასა შინა მწირველნი. აქა დაესწრენ ყოველნივე კარის კაცნი, სარდალნი და მოხელენი, თვით დედოფალი მარიაშე მეფის სახლის-ძენი, რძალნი და ასულნი, რომელნიცა გარდა დედოფლისა დარეკანისა იმყოფებოდნენ თბილისს. თვით მეფე გიორგი და დედოფალი მარამ თხ-

29) აქა პირი წერილისა ამის რუსულად რომლისაცა ნამდვალი აქვს დღეს ირაკლი მეფის ძის ალექსანდრისძეს:

ვითა გოკალისკისა წარდგენ წინაშე სწიგნისა, წარკითხეს იგივეთა
ადრქმის: რუსეთის იმპერატორისა ერთგულობასა ზედა, მოაწერეს ხელი
მამის კათოლიკოსმან ანტონი დაადგა მეფესა გვირგვინი, გარდავიდა
თვით ლენტი წმინდისა ანდრისა. იპყრა ხელსა სვიპტრა, შემოირტყა,
ხმალი გარემოიდა ყარყუმის პარფირი და დასჯდა ტახტსა მორ-
თულსა. თვით დედოფალმან დაივიდა ორდენი პირველისა ხარისხისა
ევსტირინასი და ვარსკვლავი ორდენისა; ჩაიწვა კახა ქვერთასი გორ-
ნოსტაით გარემოდებუდა, დაიდგა თავსა ჯიდა გვირგვინისა ქვერთასი.
მასვე დროსა შემკვიდრემან დავით მიიღო 1-ლი ხარისხი ანას ორდენ-
ისა. ოდეს არხიდაკონმან დომენტი და მგალობელთა იწყეს ხელ-
მწიბვე იმპერატორისა და მეფის გიორგისა მრავალყამიერისა გალობა,
მამის იქმნა ნარყალიდამ სრულა ზარბაზნთა. ესრეთ დამტკიცებუ-
ლი რუსეთისაგან მეფედ საქართველოსა მეფე გიორგი, და შემკვიდ-
რე დავით წარვიდენ სსსსლესა ქვევითად; ეკვლესიიდა მსსსლედმდე
ოქპირად იდგა ჯარი რუსისა და იკვროდა მუზიკა. ცხოვრებნი თბი-
ლისისა უძლოდენ ზურნითა, დაფითა და სევირითა. ყოველნივე ეს-
როდენ მეფესა განმზიარებულესა რუსთა ძალითა. მეფე ქრისტიანე
ადიდებდა მეფესა ერთ მორწმუნესა, მართლ-მადიდებლებსისა მისაყრ-
დობელსა: აწ განისვენა გულმან ჩემმან, უბრძანა მეფემან ყვთიმის-
მოდვარსა თვისსა; მივის მცველად მეფობისა იმპერატორი მართლ-
მადიდებელია. მისრულთა სსსსლესა, ულოცვიდენ სარდალნი და მთ-
ხელენი. ტრინილეუმან მწიგნობარმან წარსთქვა იანაიკო ქებითი³⁰).

³⁰) ტრიფილი, დიდი მწიგნობარი, გარდამწერავი მრავალთა წიგნთა, მეგობარი გერასიმე ლოდბარისა, რომელიცა ნიშნავს „სული მგალობელი“. მოკვდა 1803 წელსა და დაასაფლავა დომენტიმ ნათლის მცემლის მონასტერსა.

თვით გერასიმე იყო გურული გვარითა ანთაძე. ამან და ძმამან მის-
მან ოთარ და შვილმან მისმან გიორგი, შემოიტანეს იმერული ეკლესიური
გალობა საქართველოს, უსწინო-მეფემან ირაკლი მოიხმო თბილისად და კათო-
ლიკოსმან ანტონი პირველმან უბოძა მათ მამული სოფელსა აღიანში, და ესრეთ
დაასახლა იგინი აქა. გერასიმე გარდაიცვალა 1805 წ.

ცხოვრება მეფის გიორგი XIII-სა

სულ-ჯონიანის თანადმან გიორგი ერისთავის მონასტრის სიტყვავე ქე-
ბითი³¹⁾. მეფემან უკრავი უბოძა თვითისა სალდაისა ლაზი აბაზი
და მასვე დღესა თვითვე უბოძა სადილად, შარხვისა დღეთა ცამო,
ერთი ურემი დოში და ზურგიელი და ერთი ურემი დეინო; ათა კადი
სისინი და შაკლად წინელი კომდოსტოსი.

მეორესა დღესა მინისტრების რუსეთისა კოვალენსკიმ მითხოვა
ათა ფიცითისა აღთქმისა ზედა მონაწერის. ხელსა სარდალთა და კა-
რისკაიტა, კათალიკოსმან და მღვდელთ-მთავართა, ჭემნეს ესე უკველთა
თანხმად ბრძანებისა მეფისა, ჯერეთ 26 ნოემბერსა ამასვე წელსა
თბილისს ჯანი რუსისა და დენარად ლაზარევი იყვნენ მცველად
მეფისა და სტატოსისა ქალაქისა. გზგონებ ამავა დროსა იმპერატორ-
მან ჰაკლე უბოძა კათალიკოსს ანტონის თეთრი ბარტყულა ანუ კუნ-
კულა შემკული ძვირფასად სურბიმ ქერუბინებითა.

LXXI

მტურნი მიხუდნენ და აღუმაღ ღრტკინვიდენ; მაშინ კაიქა
აღექსანდრე მეორედ სპარსეთსა და ბაბახანის შვილსა აბაზ მიწყას
და სარდაც მისსა სულეიმანს ესლასა ყანაბაღსა. აქა იდგა ჯანი
სპარსეთისა და ერკენის ხანისა მაჭმად ხანის დასაპყრობად საქართვე-
ლოისა. მეფემან აცნობა ესე რუსეთსა და ესე იყო მიზეზი, რომელ
მოვიდა თბილისს სხვადა ჰოლვი რუსეთისა, რომელსაცა განაგებდა
დენკრალი გულიაკოვი. ხოლო თავათ და განმტკად უკველთა საქმეთა,

31) ესე სიტყვა ქართულად ვერ დაიბეჭდა თვისსა დროსა; და მე ვსთარ-
გმნე რუსულად და დაბეჭდე 1846 წელსა (Заказк. вѣстникъ № 1 за 1846
10 дѣ. რომლისაც რედაქტორი ვიყავ მე). ესევე დაბეჭდე მეორედ ივორთისა
მონასტრისა აღწერაში, დაბეჭდილსა ცალკე წიგნად: Описание Икортекарго
въ картлинннн монастыря. Тифлисъ 1865 года და ურნალში საქართვე-
თველოს სასულიერო მახარებელში.

შემდგომად მეფის განმხსენებულისა, რუსთა ჯარისა მასთან ყოფნი-
თა, ნაცვლად მოწოდებულისა რუსთად კოვალენსკისა, იყო ღენერალი
ლასარევი.

სპარსთა, დროთა ამით, აღრეულთა თვისსა ქვეყანასა შინა, ვერ
იგდეს დრო საქართველად შემოსეფისა, და რუსთა განდევნისა. ბა-
ბახანი განმზადებული ჯარებითა უკუ-იქცა ხალხთ დანარჩენით, რა-
თა ჭსძლიოს მეამბოხესა ძმასა თვისსა, ჭუსეინსა, გაუენებულსა ქვემო
სპარსეთსა. ესრეთ უკუ-ქცეულმან შვიზურა შმა თვისი, დასთხარა მას
თვალნი და საქართველსა მიეცა დრო განმტკიცებისა. რუსთა ჯარისა
რეზერვაციითა.

LXXII

ამასვე დროსა მოვიდა აბრამ ბეგი ახალციხის ფაშისაგან გა-
მოგზავნილი თხოვითა რათა მეფე შევიდეს ხანთქარის სკლიმის
შუარველობასა და აღუთქმიდა ახალციხისა და სრულიად სამცხისაგა
შეერთებასა სამეფოსათანა მეფისა, ვითარცა იყო მკელად. მეფემან
იწეინა და უბრძანა სრულიად უარი. რუსეთისათვის გზისა გასაგებო-
ბად დარჩილადმე იყვნენ გაგზავნილნი მანქე ერისთვის შვილი, გლა-
ხა ბახანსა შვილი და ნაცვალი ქალაქისა მიკირტუმს სურგუნა შვილი.
მაშინ ჩუქუშულმან კაცმან სიტყვა-მარჯვებან და ახალციხის ფაშის
მასლობელმან მოახსენა მეფესა: ბატონო მეფეო და კარის-კაცნო დარ-
ბაისელო: რომ ადებთ კავკასიის კარსა, შეიძლებთა თვისსა დროსა
დახშვასა მისსა? დახშვა კარისა ამის, უბრძანა მეფემან, იქმნება დახ-
შვა ქრისტიანობისა კარისა: ამისთვის ჯუარი ქრისტესი, რომელსაგა
კოსავთ, იქმნება თვით მცველად კარისა, რომელსაგა თვით ჯვარცმუ-
ლი მასრედ დახშავს და განაღებს დასაცველად მეფობისა და მეფეთა,
ლადეს თვით ჯერ იჩენს საჭიროდ.

LXXIII

რუსეთის ვარს მორუძღვა ღებერალ მაიორი ლაზარევი სახელით
ივან პეტროვიჩი. ოდეს იხილა მან მინისტერი რუსეთისა გოვალენ-
სკი დაახლოვებულად მეფესა, შეჭსწუნდა შერითა და არ აღსრულე-
და არა რომელსაჲ მისსა ბრძანებასა და არც თვით მეფისა სურვილ-
სა. სულგზრძელებითა სრულე მეფე მეცადინებდა ჭმენას ყოველივე სათ-
ნოდ მისსა, უგზავნიდა სახუქართა მას და დედოფალიცა მარამ ყმარ-
ვილსა 20 წლის ცოლსა მისსა ქსენია სტეფანოვნას და ოსრულსა,
მეფის ასულნი მივიდოდნენ სანახავად და დროისა გასატარებლად მი-
სის ცოლისა, და ესე გულ-გრილად მოექცეოდა მათ 24 სოკმბერსა
ყოლად ცოლსა ქალი, მეფემან თვით იხება ექმნას მას მიმქმელად.
უბრძანა განუცხადონ სურვილი ესე მეფისა თვით ლაზარევისა და
ცოლსა მისსა. გზნა ცოლი მისი დეკემბერსა გარდაიცვალა და ქალსა
ახალშობილსა ექმნა მიმქმელად არა მეფე, არამედ დედოფალი მარამ
და უწოდეს სახელად ალექსანდრა, რომელიცა საუბედუროდ მამისა,
ხასიათით დაუწინარებელისა, მოკვდა 7 დეკემბერს.

მრავლად მეცადინებდა მეფე მისსა პატრიარქ-ცემასა ბრძანა დასაოფ-
ლაუნ გვამნი ცოლისა და ქალისა მასისა სიონისა ქველქისისა, აღას-
რულონ ყოველივე სათხრავარი მისი მსწრაფელ და დაუყოვნებლივ. რა-
დენცა მეფე მეცადინებდა მისსა დაკრებასა, ეგოდენ ღენარალი უხვე-
ნებდა უსამოვნებასა მეფესა და მხლებელთა მისთა. გამოიყვანა მოთ-
მინებდამ მხლებელნი მეფისა დარჩია მულიქი, სულხან თუმანიშვილი
ქალაქის მორჩავი და თვით მინისტერი გოვალენსკი, ვერ ახჩქანა ვე-
რავინ სულ-გზრძელი მეფე გორგო.

მეფეს უნებდა წარუღუნა რუსისა უაროდამ 400 კაციცა გორსაჲ
დასასურტებლად მუნ მეფის-ძასა ზოულონისა განძლიერებულისა. ურ-
ხებამამ ლაზარევისა ვერ მოიყვანა აღსრულენასა მსწრეთი ჭმენი მე-
ფისა დასამწყიდებლად აღრულებისა. უნებდა მეფესა ხამოთმევა.

საუფლისწულებების რომელითაც იყო დაგლეჯილი სამეფო, თუით
საღდათნი ჯარისა ჭსწუხდენ ღუნერლისა თვისისა უკვანობასა და სი-
ფიცხელსა და რადგანაც ექცეოდნენ საღდათნი, ამისთვის გამოსცა მე-
ფემან ბრძანება აფიცხელი, ყოველგან შეუერთან გზა გაქცეულთა საღ-
დათთა.

მემაჩხულე მეფე ურმობითა უგზავნიდა ჯარსა მართ-მადიდებელ-
სა დოშა, ზურგიელსა და ლეინოსა, ლაზარევი ეველსა იწუნებდა.
მხალად მეფე ყოველსავე მითმენდა და უბრძანებდა: „ჯარა რაი აწ-
ყინონ გულ-ფიცხელსა, გარნა საჭიროსა ღუნერალსა: არც წყენითა მი-
სითა, გაწყენითა ღინისყელ კონორჩინგსა და ამისით თვით უმაღ-
ლესსა იმპერატორისა გვამსა. მამდურავსა ღუნერალსა, მიუჩინა შვილი
თვისი მევის-მე იოანე, და ვერცა ამან დაამშვიდა ამბოხი და მეშეო-
თე და მოუსვენებელი გული მისი.

ესოდენი აქნდა სულ-გძქელება მეფესა, რომელ არ მიხედა ლა-
ზარევისა აღშოთობასა და თვით დაესწრო ცოლისა მისისა დასათ-
ლავებასყელ თვით სიონის ეკლესიასა შანსა და უბრძანა სასახლის კაც-
თაცა ჰატევი-ჭსტენ და ნუგულად მისსა მივიდნენ და დაესწორნენ მუნ.
დღისა ამისთვისცა კვალად უბოძა საღდათთა მისისა ჯარისა თევზი-
თა და პურითა ხორბავი მარხვისა დღეთა ცამე დეკემბრისა თთვეში.
მევისა თხროვითა თვით გათოლიგოსმან ანტონი აუგო ანდერძი ეარ-
დატვალეზულსა ცოლსა მისსა ქსენიასა. ვერცა ამით, ვერცა მრავალ-
გვარითა აღერსითა, ვერ მოიგო მეფემან გული განფიცხებულისა
ლაზარევისა. ესე მისი გულ-ფიცხელობა იყო მიხეცი, რომელ 1803
წელსა, მოიკლა უბედურად ღუნერალი ესე დედოფლისა მარიამისა
მხლესელისა ნიკოლოზ ხიმშიაშვილისაგან.

ეს ლაზარევი მოიკლა არა დედოფლისაგან, რომელსაცა მიაწე-
რეს ესე, და არცა ჯაბრიალისაგან. დროსა მას, რომდესაც ლაზარევიან
ციციანოვისა ბრძანებითა შემოარტყა ჯარი დედოფლისა სასახლესა და
შევიდა თვით ლაზარევი გამოსაყვანად მისსა, იყო დილა და 8 საათი
დილია დედოფალმან მოითხოვა დრო და მოთმინება: შეიღებსა წერო-
ცხოვრება მეფის გიორგი XIII-სა

ლებსა სძინათო.“ ღაზარეუმან ეს თხოვა არ მიიღო, გაბედ და სტატა წელსა და მრისხანედ უთხრა ესლავ გამოდითო: ჯარი ვერ მოვიცდით დიდ-ხანსაო, მაშინ, მუნ მეოკმან თავადმან ნიკოლოზ ხიმშიაშვილმან მსწრაჟელ ამოიღო ხანჯალი, დაჭსტა ღაზარეუს მუცელში. ღაზარევი წაიქცა, და თვით ხიმშიაშვილი მეორეს ეზოს ბაღკონით გავიდა ქალაქიდან და გაიქცა ახალციხეს და მუნ მოკვდა 1807 წელსა.

შეესივნენ ჯარის-კაცნი და გამოიტანეს მოკლულისა ღენერლისა კვამი თვით დედოფალი დაჭსტრა ხმლითა მკლავში სომეხმან.....კატკატაშვილმან პოლიციის კვარტალმან, ჩასვეს ტრანსტრეკანსა იგი და შვილი მისი მეფის-ძე ხუთის წლისა ირაკლი და წარიევანეს რუსეთად, და დაასდგურეს ნოკოროდსა. მოკვდა ღაზარევისა ხიმშიაშვილისკან ცნობილი სხვათაგანცა მრავალთა, თვით მიაშობ დედოფალმან მარიაშ.

LXXIV

1797 წელსა გაჩნდა ჭირი თბილისის ქალაქსა. მცხოვრებნი გაიხიზნენ და მოედუნენ სოფლებსა. განსრულთა სოფლებად, განთესეს მომსვრელი სენი ქართლსა და კახეთსა. მეფე ირაკლი, დედოფალი დარეჯან წაწვიდენ კახეთსა; მეფის-ძე გიორგი და მეფის რძალი განვიდენ ავჭალასა და შეჭკრეს იგი ყოვლის გზით. ესე დრო იყო სკედეზირის თთვესა და განსრულთა ქალაქიდან ადვილათ ჭბოკეს ბინა რუეთა შინა, მთის ძირთა და ხეობათა ახლო თბილისისა. დიდი იყო დროთა ამათ ტყვეობა და ვაება დიდთა და მცირეთა, ობოლთა და ქვრივთა, მონასტრენი და უდაბნონი, რომელთაცა წინ უძღოდა ევთიმი მოძღვარი მეფისა³²⁾ მოკშელებენ განხეულთა პურითა და ღვინ-

³²⁾ ევთიმი. შემდგომად სერაპიონისა წინამძღვარი ნათლისმცემლისა მონასტრისა გვართი მჭედელა-შვილი, ყმა თავადის. გარსევან ჭავჭავაძისა, ანუ მისის მამისა სულხანისა, წინანდლისა სოფლიდამ. შევიდა ბერობასა მეფის

თს, საჭმელითა და საქონლითა, მეუღახნოეთა ხელნი გარდაიქცნენ ხელად ღვთისა და განგებულებისა მისისა. მეუღახნოეთა და მემხალეთანი, შთამოსრულნი მათგან თვისთა უყაყათ, გამოსრულნი კლდეთა ნაპირლთაგან, ვითარცა მეტყესა ზნი ბუდეთაგან თვისთა. ექმნებოდეს მსახურება და ნუგეშისნი-მცემელად ღვთისთვისა სახლთაგან თვისთა, ვითარცა ანგელისნი მთავრულნი, ეხვეებოდეს იგინი მათ მოკლენილად ღვთისაგან. ღმრთობა და კედრება მათი, განწმედდა ქრისტიანეთა

ირაკლისა დროსავე და იყო საყვარელი თვით ირაკლისა მეფისა; გარდაიქცა შიშად შემდგომად მეფისა გიორგისა. — ევთიმი იყო დიდი მოღვაწე მეუღახნოეთა, სწამილით სასვე. გამოსული მონასტრით მისასვლელად ხაშისა სოფელსა, წარიტაცეს ღვთა ტყვედ. მასთანავე წარიყვანეს სხვადა ბერი ამფილოქე, ესე ამფილოქე ტანით მაღალი, გრძელ-წვერი და მხნე სხეულითა, ღვთა მიიღეს პატივითა: ჰკონებდენ მას თავად მონასტრისა და ძვირფასად საგონებელად. ამისთვის შესვეს იგი ცხენსა და პატივითა მიჰყვანდათ, ევთიმი ტანით მკირედი, არა სახიერი და სუსტი, მიჰყვანდათ ქვეითად და იტყოდენ მისთვის უპატიოდ: მაგისთვის რას მოგვცემნო შემდგომად ერთისა თვისისა ჰსცნეს ღვთა, რომელ ევთიმის გამოსახსნელად წარუვლინა მეფემან გიორგი ოცდაათი თუმანი და მეორისა ბერისათვის ოთხი თუმანი; ღვთა მოიხადეს ბოდიში და ესრეთ პატივით მოიყვანეს თვისსა უდაბნოსა.

შემდგომა ევთიმისა იქმნა წინამძღვრად დომენტი შანშეს შვილი გვარით დავითის-შვილი ბაგრატიონი. იყო არხიდაკონად კათოლიკოსისა, ოდეს მეფემან გიორგი მიიღო სამეფო რეგალია.

წინათ ამისა და ამის დროსავე, იტყვის დღესაცა ცოცხალი ნათლისმცემლის წინამძღვრად ყოფილი არხიმანდრიტი იოანე ჯორჯაძე 78 წლისა, იყო ნათლისმცემლის უდაბნოში 8 გადამდგარი არხიმანდრიტი, 18 მღვდელმონაზონი, 6 არხიდაკონი და 30 მსახურნი და მორჩილნი.

თვით დავით გარეჯისა მონასტერში, რომელსაცა ეწოდებოდა ლავრა, იყვნენ და 1799 წელსა 3 გადამდგარი მონაზონისა გამო ეპისკოპოსნი: დანიელ მანგლელი, კიმოთე ნეკრესელი და კონიფანტე მოქული იმერელი; 6 არქიმანდრიტი; 28 მღვდელ-მონაზონნი; 14 არქიდაკონნი და 60 მღინ მსახურნი. წმინდის დოდოს უდაბნო, თუმცა იყო დროსა ამას ცარიელი, გარნა

გონებისა და განამხნედა მას, რათა უძლავს განსაცდელს. ესე მიამ-
ბო დედამან ჩემმან, ღვთაველიმან სახლობითა დროთა ამათ კახეთად;
სადაცა მიმართეს საფარველსა მეფის-ასულისა ბარბარესა მეუღლისა
კახთა თაჰადისა სვიმონ ენდრონიკა-შვილისა სოფლის კეჭინსა, კაცი-
სა ცარდამატებულად მდიდრისა ყმითა და მამულითა, მებატონისა 400
კომლის კაცისა.

LXXV

ოდეს მეიჳ ირაკლი მწუხარე გარდაიტყალა თელავსა, ჭირი ესე
იყო მიზეზი, რომელ მცირედითა კაცითა და არა დღესასწაულებით
გარდაიტანეს კვამი მეფისა მცხეთას დასასაფლავებულად. არაგვისა
პირსა დადუბული კუბო მეფისა მიიღეს მცხეთელთა და დასასაფლავეს
და კახნი არა განსრულნი არაგვის, უკუ-იქნენ კახეთად. გამეფებულ-

წირვა-ლოცვა იყო ხოლმე სიხლოისა გამო გარესჳისა ლავრასთან. 1811
დასუსტდა გარესჳა თუმცა მოღვაწენი ღირსნი არ აკლდა და არცა მწიგნო-
ბარნი. აჰა ერთი წერილთაგანი. რომლისა ნამდვილი მე მაქვს მოწერილი
მემკვიდრის მეუღლისა ელენესთან.

უგანათლებულესსა საქართველოს მეფის სძალს

უმოწყალეს ხელმწიფასა.

მდაბლად თაყვანის მცემელნი და მმადლობელნი, მლოცველნი ღვთისადმი დღე-
გრძელობისა თქვენისანი. ვინადგან ჩვეულხარ მოწყალებისა უღონოთა და გლა-
ხაკათსა კეთილ. გონიერებითა. აწ ჩვენ მდაბალთა და უღირსთადმი განცხადნა
მოწყალება უგანათლებულესობისა თქვენისა, მცნებისათვის საუფლოისა და
ბრძანებისა ძველსა და ახალსა თეატრსა. კვალად «მიეწით მოწყალება და
აჰა ყოველივე თქვენი წმინდა არს» და კვალად «რომელი ჰსწყალობდეს გლა-
ხაკსა, ავასხებს ღმერთსა,» და კვალად იტყვის: «წყალობა მნებაჳს და არა
მსხვერპლი.» ამათსა აღმასრულებელსა, ღმერთმან აღგისრულოს თქვენც. აღ-
ნათქვამი თვისი, თქვენებრთა გვაშთათვის. განზუადებული სიხარულითა წმინ

მან მეფემან გიორგი 1798 წელსა მოინება რათა ძველთა ჩვეულებათა გამო მოსოხოკონ სომეხთა კათოლიკოსისა ლუკას მოსვენება ლახვრისა. წარგზავნეს კანნი და ჩოჭსტკეს იგი გარნა სიფრთხილითა დიდითა და შიშითა, რათა ქართველთა მეფემან არ მიითვისოს თვისად საუნჯე ესე ექმნაწინისა. ვართაჲეტმან გიორგი ოძაკანშან და ათთა სხვათა მოასვენეს და დასვენეს იგი პირველ სიონისა საკათედროსა ეკკლესიასა ნუგეშად ერასა. დღისით დაშთებოდა აქა და ღამით მოსვენებდენ განქისა სომეხთა ეკკლესიაში. ინება ღმერთმან და განქარდჳ ჭირბი. მეფე ვერ ბედავდა შესულსა ქადაქად და ლახვრისა მომტახნი ეჩქარებოდენ წასვლასა, მოვიდა ბრძანება მეფისა, რათა დაშთეს იგი თბილის მოსვლადმდე მისსა. სომეხნი ჭსოხოვდენ ქადაქისა მელიქსა დაწიას უშველოს მათ ესრეთსა გაჭირვებაში, ამან დააღონა მელიქი, მოქალაქენი სომეხნი თბილისელნი და თვით ვართაჲეტი მათი თბილისისა დროთა ამათ ეპასკოპოსი ოჭანეზ თვით წარვიდა მეფესთან და ევედრებოდა რათა ინებოს დაუბრუნოს ლახვარი ექმნაწინისა. მეფემან დაარწმუნა იგი, რომელ არა რაი აქეს ბოროტი გულისა შინა. განზრახვა ლახვრისათვის წმიდისა და უბრძანეს პატრიოთა ჭეროვანითა, საჩუქრისა ბოძებითა და მადლობისა წერილითა მიწერიითა კათოლიკოსისადმი წარუვლინოს თვისსა ადგილსა, მა-

დათა თანა ამინ, და ამას საწუთოსა შინაცა აღგისრულოსთ ყოველი სათხოველი გულისა ნებისაებრ თქვენისა. ესე ვუწუით დამტკიცებით ნამდვილ, რომელ ყოველივე საწადი, თქვენი. ნებაცა ღვთისა იქმნების.

თქვენი მოწუალება ფილონი და ერთი თუმანი თეთრი გვებოძა, რომლითა სათვისცა კუალადცა ფრიადსა მადლობასა აღგიარებთ.

თქვენის უგანათლებულესობის მარად მლოცველი, მდაბალნი და უღირსნი ერთობით წმინდასა დავით გარესჯისა მოწასტრის სავენება.

აპრილს კვ.

წელსა ჩუიზ.

შინ, ოდესღაც თვით და სანდობა მისი ნახვენი მას, ილოცვეს და ემ-
თხვევიან. ეპისკოპოსმან ოჭანოვს მოსულმან მთიელებს ესრეთი ამბავი
სამწიფხარო სომეხთათვის, რომელნიცა დიდად ამბობებდნენ, თუმცა
ვერს ჰბედავენ ცხადად თავისა ჯამოდებასა შეთვის რიდითა. დღე და
ღამე ჰსწიხდა მელიქს შესრული თვითცა დიდსა ეჭვსა, თუმცა არწმუ-
ნებდა ყოველთა, რომელ შედეგ არ იხებებს ლახვრისა მიტაცებასა. გა-
თოლიკოსი ანტონი, თხოვლი სომეხთაგან; რათა იხეობს და მოს-
თხოვოს შეთვის ძმისა თვისსა და იხივას მათი ლახვრითა, უარ-
ჰყოფდა შეამდგომელობასა რათა არა აწეინოს შეთვის, ამისთვის
მიმართეს არსენი თბილელსა და მანცა ვერ ჰბედა მისვლა შეთვისთან,
რომელსაცა ვერ ჰსწიხდა. დაღობებულთა და მოთმინებისაგან და-
ღაღულთა მამართეს კვთიმის შეთვის მოძღვარსა და ესე მოქალაქეთა
თხოვნითა განღვიძებული წიკვიდა და მოახსენებ უდრება ემიწინელ-
თა მამათა, ლახვრისა მომსვენებულთა. შედეგ განწინსდა და უბრძანა
კვთიმის უბრძანებს მელიქსა ჰშთაგონება ვანთაშეცისა, რათა შეიცა-
დოს ერთიცა ჭვირა. შეძწიფებულმან³³⁾ მედიქმან მიჰსწიხდა შეთვისა
წიკვილი თავისა თვისისა განსამართლერი, აღუწერა ემიწინელთა
მოუთმენელობა და სრულ-ჰსწიხდა ელობა მათი და დაარწმუნა შედეგ,
რომელ მარადის ეცნის მათ მათსა მიუნდობელობასა, რომელსაცა
შეახვიეს სომეხნი მზაკვართა და მატყუართა სპარსთა.

სწიხელ განწიხდა ხმა ყოველგან, რომელ შედეგ გიორგი იდეის
თვისდა ლახვარსა, შეიპირეს ქქესნი მარჯვენი ვაცნი სომეხთაგანი და
ორი ერეკელი თათარი ვაჭარი და შეითქვენ იდუმალ წაჭიღან
ლახვარი ემიწინსა. მედიქმან დაწია ჰსცნო ესე, შეჰსწიხდა ფრიად;
მისცა საწყობილესა შეთქმულნი მესამობენი და უჩინა მცველად
ლახვრისა ქართველნი და სომეხნი მხნაურშვილნი; და შასკე დროსა
ანობა შეთვისაცა გიორგის ამბავი ესე. — ესე იწყისა მედიქმან მეო-

³³⁾ მედიქსა ამას დარჩია ბებუთაშვილსა კუზიან მედიქად უწო-
დებდენ დიდსა კუზისა გამო. მოკვდა 1836 წელსა,

რეს დღეს ქაჯაქისაჲს განმზადებულს ტივით, რომელიცა ეჭოდ მას მტკიცისა პირსა ავსტრის და უბრძანა თვით დასაჯონ შუამბრუნის ქაჯაქისა ჯახვრისა გამო ვითარცა სულის და ელადეს მას: 15 ავგისტოს დღეს მტკიცადისა ღვთისა დედისა დუქსისაჲსა, მობრძანდა თბილისს სასლადით, შეკრდა პირდაპირ სიონის ეკლესიისა და მონაშინა საჯრთა დიღუჭლია მუნ სდაც ესეენ ჯახვარცა საშუალ ეკლესიისა წინაჲ ამბონისა. შემდგომად წირვისა მგვრდა ჯახვართან, თაჲვანისაჲსა, ემთხვია დიდისა ღმობაკობითა, იტრცა მსუგავსებითა და მასვე დროსა ჰსთქვა ქადაგება დევანოზმა სიონისა იოანე კარქოძისა, მტკიცდნ მან სომხურისაჲსა ენისა მწიგნობრობითა.

მეორეს დღესა უნებდა განემტკიცებოდა, ჯახვარს სომეხთა ვაზრდოვრობისადმა საჩუქრობათა, ვარსა მახსენეს ჯარისა გამოწუნა ახლად თბილისსა. შეაკრძანა ზმანა შეაყენონ ჯახვრის წარკვლინა. მხოლოდ მისწერა წერილი კატეხარტურს ემთავრისსა, გაუგზავნა იაკობის ბეჭედი და აღუთქმინა ჯახვარსა. დროსა მას მკურთავა შეხვეს გოგონის ემთავრინიდაშ წიგნიჲ შემდგომ, რომლისა წამდელი მძვეს შე სომხურად, დაწერილად 29 იანვარს 1800 წ. 21).

ბატონო მეივე! თქვენმა უმაღლესობამ 1798 წელს იბრძოვა წმინდა ჯახვარი განსაუკრებლად ჭირისა და უწმინდურმან პატრიარქმან ჩვენსან აღიღეს იგი საშინელისა მის ადგილისაჲს ნაკრძალისა თთუესა დაწეებითსა რიცხვებში ხელთა საყვარელისა ძმისა ჩვენისა ძრანე არქიეპისკოპოსისა და ოდეს მოაწია მან თქვენდამდე, ქრისტეს მოწყალებითა განქარდა ჭირი წარსულთა დროთა აქმსა სულ განათლებულისა მეფისა მამისა თქვენისაჲს რაკდუნჯერმე იყო წარმოკლენილი იგი და შემდგომად ჭირისა განქარებისაჲს უფუ მტრულცა მსწრაჲლ ჩვენსა. ამისთვის თქვენის უმაღლესობისადში ჯერ იყო რათა ენება დაბრუნება მისი ჯახვრისა შემდგომად განქარებისა მის ჭირისა. თუმც რაკდუნჯერმე მოიწერა თქვენის უმაღლესობისადში სულ-განათ-

34) აჲა პირი თვით წამდელიისა. (მწა აკლია).

დებულმან პატრიარქმან, და თქვეს აღუთქმიდით და არა უგზავნიდით ესრეთ, რომელ აღსრულდაცა თვით კათოლიკოსი. ჩვენ დაშთამიღნი ოხლად, მწუხარედ და შემუსრული გულითა, გვეჭირებთან ვითარცა წმინდა ლახვარი, ეგრეთვე მცველი მისი ძმა ჩვენი ოჭანეს არხიუპისკოპოსი, რომელმანცა ჩინებულად იცის უცხოთა ქვეყანათა ენები და სიტყვა ნიჭებული დიდ სახმარია წმიდისა ამის სადგურისათვის და ჩვენთვისცა გაჭირებულთა დროთა ამათ გამო აკერ წელიწადი და სამი თთვეა რაც მოღიან ილოცველნი შორის ქვეყნებიდგან და ვერ მხედველნი წმინდისა ლახვრისა ტირიან და უგუნ იქცევიან. დღითი დღით განიფინების ხმა უოველგან, რომელ წმინდა ლახვარი დატყუავდა თბილისსა. ესრეთისა ანბავისა მიხედვად არა ხანთ თქვენ, თქვენს უმაღლესობავ: ამისთვის რომელ არა ეთანხმება მეკობრობასა და მფარველობასა თქვენსა, რომელნიცა მამა-პაპათაგან თქვენთა გაქვსთ მოცემულნი ერთადმი ჭაოსიანთა და წმინდისა ეხმიაწინისა. ამისთვის მე მწუხარე მხურცი მინას ეპისკოპოსი და კრება სულიერი წმინდისა მოხასტრისა ეპისკოპოსნი, ბენი, და სხვანი ძმანი ვედრებითა და ცრემლითა გთხოვთ თქვენ ჯვარ-გვირგვინელსნსა, სიყვარულისათვის ქრისტესისა, ნუ დაგვიტყვებთ ნურცა ჩვენ, ნურცა სახლსა ჩვენსა უნუ გეშოდ. სასიხარულოდ ჩვენდა გვიბრუნეთ წმინდა ლახვარი იოანე ეპისკოპოსითურთ, რომელიცა ესოდენსა დროსა ტყუილობასა შინა არიან. ესრეთ აღსრულებისა თხოვისა ჩვენისა, უოველად ძლიერი ღმერთი წყალობითა აღსრულებს თქვენსა და დაგიცვამსთ თქვენ და შვილთა თქვენთა მშვიდობითა და კეთილ-ცხოვრებითითა მკარველობითა. იუკენით სიმართლით, დიდებულა მეტყე, სადიდებულად მეფეთ მეფისა ქრისტესისა და სასიხარულოდ მორწმუნეთა, და ნუგეშად გულისა კეთილად მაკადრებელისა თქვენისა ღვთისადმი უმაღლესი მინას არხიუპისკოპოსი, მსახური ნათელ-მოსილდისა წმინდა ეხმიაწინისა ტახტისა 1800 წელსა 29 იანვარსა.“

ლახვარი ვერ წარუვლინეს, წარუვლინეს იმედის წყრილი დაუფარველობისა საუნჯისა ამის წმიდისა ეხმიაწინისათვის.

ესრეთ დასცხრა დროებით უოკელივე ამოხი დახვრისა გამო, რომლითაცა გონებენ, განიგშირა უფალი ჯვარსა ზედა. ხალხ მე ვიტყვი მისთვის მასვე, რასაც იტყვიან სომეხთა მეისტორიენი და თვით ჩამხინი თვისისა წიგნისა ტომსა მეორესა, გვერდსა 344. წერილთა ამათაგან სჩანს; რომელ დახვარი ესე იყო თვით, იგი, რომლითაცა განიგშირა დავით დავითელი 693 წელსა და არა ქრისტესი ურცლად დაგწერე მას ზედა რუსულად წიგნსა ჩემსა *Жизнь святыхъ Грузинской церкви. Тифлисъ 1850 года.*

შეიმეცნონ ესეცა მათ, რომელნიცა ზღაპრობით უწოდებენ მას დახვარსა ქრისტესსა: რადეს ჭბოვეს ჯვარი ქრისტესი და ლურსმანნი იერუსალიმსა, მწერალთა მედროეთა და თვალთ მხილველთა, აღი რიცხესცა ნიგონი ნაპოვნი მიწისა ქვესე და რიცხეთა ამით შორის არა არს მოხსენებულნი დახვარი და გარდა ამისა არცა ერთი ძეგლთა მწერალთაგანი არა მოიხსენებენ დახვარსა ამას დახვარსა ქრისტესსა. ხალხ მწერალნი სომეხთა და თვით ჩამხინი აღწერენ დახვარსა ამას ვითარცა მას, რომლითაცა განიგშირა და მოიგლა წმიდა დავით დავითელი და არა თუ ქრისტე

მრავალი რამე აქვსთ სომეხთა ეკლესიასა, მიღებული წესდება და არა ჭეშმარიტი წმინდანთათვის მოთხრობა. არა არის განსაკვირველი! ესრეთ განხეუფლთა სომეხთა არ შეუძლიანთ სხვად უოივა, ეძიებენ საგნითა მრავალთა დამტკიცებასა და ვერ დაუკავშირებიათ, რადგანაც არ არის მათ შორის ერთობისა არცა ეკლესიისა, — ერთისა მეორისაგან დაძირულებისა, არცა ხალხთა ერთობისა, რადგანაც არა აქვსთ დგომა ერთსა სამეფოსა და ანუ ქვეყანასა. დაკავშირებისათვის ქართველთა თანა სომეხთა მეფემან გიორგი მისცა ნება ვართავეტსა მათსა, რათა იორდანეზედ განსვლან. მათი იყოს ერთობითა ქართველთა თანა, ესე იყო შეეობისა მისისა რასა წელსა. შემდგომადცა 1803 წლამდენ განაზმან ციციანოვმან განმგემან საქართველოისამან სომეხთა მოძურგემან ბრძანა რათა სომეხნი არა აღიწოდენ ქართველთა მართლმადიდებელთა თანა და ამისთვის სრულად განაშორა იგინი.

ცხოვრება მეფის გიორგი XIII-სა

LXXVI

ამავე დროსა გარდაიჭვალა სომეხთა კათოლიკოსი ლუკა, აცნობეს ესე მეფესა გიორგის იოსებ მიშკაბაძისა ხელითა, რომელიცა იყო მამა ვასილისა ბებუთაჲისა ღენერალ-ოტინიანტერისა ჩინისა გარდაცვალებულისა 1859 წელსა. ამავე წერილითა უბრძანებდა მეფე სომეხთა ეპისკოპოსისა (კრებსა ძველთა მეფეთა ჩვეულებითა ქართულნი დამტკიცებდნენ მათსა კათოლიკოსსა) აღიჩინონ იოსებ არღუთაშვილი. რუსეთსა მეოფი. აჭა ნამდვილი წერილი სომეხურად და თვით თარგმნილი ქართულად, ვითარცა წარუგითხეს მეფესა გიორგის. ესე თვით მამისა ხელისაგან იყო თარგმნილი და მისგანვე დაწერილი ქართულად.

„ნათელ აღებულისა სსწაულ აღდგომულსა საუდრისა წმინდისა ეპისკოპოსისა მისხურთა სსმღაღელთა შაწესეთა, კრებულთა ძმათა, ესე იგი ეპისკოპოსთა, მოძღვართა და მოწესეთაგან დიდისა წადილისა ქრისტეს მიერ ღოგვა და გურთხევა უხვ-მოწესლება და დამტკიცებითი მადლი, და წმიდათა ამათ ნწილთა შაწესება მოცხსენდესთ, ყოველხდ უმადიოსხესთ, უმადესთ მეფეთა ყოველისა საქართველო-სთა გიორგი, იყავს გურთხევა წმინდისა ამის საუდრისა ძეთა ასულთა და ყოველთა სახლეულთა თქვენთა ზედა, იცოდეს კეთილ მისხ-გრებაშინ თქვენშინ რომელ დასწერს ბრძენი სოფლომონ: ვრთარმედ გულნი მუიკეთანი ხელთა შინა ღვთისათა და რამდლისა მიერ კერძოსა ენებოს, მიერ მიმდროკოს. ეგრეთვე თქვენისა უმადესობისა გულთა მხებებულობას ჩვენ შტინდალთა და მგლოვართა ღვთის წეგე მინისტრებისა, ვინადგან უმადესობა თქვენი დამდაბლებულა ჩვენდაძღ და გობობონათ ჩვენ უმეტართა მონათათვის წერილი სიყვარულისა და მოწესლებისა ხელითა სარწმუნოთა თქვენისა მარიშქარბაშისა იოსებისთა და ტერ-ზაქილ დეკანოზისათა, რომელცა ჩვენ წერილი იგარათესა ზედა ჩვენსა მიჰმღეთ და სწარუდგონ წარუგითხეთ და ნუგეშინის ცემს ბენი

მიტყალებისათვის სანატრელისა. მამათ მთავრისა ჩვენისა უფლისა ლუკა უწმინდესისა კათალიკოსისა, და იეროდ ნუგეშინის ცემულ ვიქმენითა, და ვითარჲდ ნიშნად ჩვენისა სიუკარულისა და ნიშნად თქვენისა მწუხარებისა გებოძებინათ მშვენიერი წათხნი გარდასახუჩავი, რომელიცა დიდის მადლობით მივიღეთ და მისთვის საკებულოდ წავსთქვით კურთხევა თქვენისათვის უმაღლესობისა; რომლისათვის ესთხოვეთ და კვლად ვთხოვთ, რათა შეუჩუმან მეფეთამან, და უფალმან უფლებათამან მოგანიჭოს თქვენ ცხროვება გრძელი და ნაცვლად ამ ჩვენდამო ბოძებულისა ნიჭისა, მოგანიჭოს ნიჭი საუკუნო, მანადის კურთხევითა და განძლიერებითა თქვენითა და გოასთ საშინელ მტერთა ზედ ჯვარისა თვისისათა. ხოლო რომელიცა სულიერისა მამისა იოსებ არხივისკობოსისათვის გებრძანად კათალიკოსად წმინდისა ამის საყდრისა, ეგრეთ ვითარცა მამათ-მთავრისა სიუკარელისა არხივისკობოსისა მინასისა თუმცა მოგეწერათ, სამართლად იეროდ კეთილ-არს ბრძანება თქვენი და თან გამოაბა ჩრს ნებისა ჩვენისა. ვინაღუას რ-გის ვიქნებით ჩვენ კრება წმინდასა ამას შინა ტაძრისა გამოჩხვიისათვის კათალიკოსისა, და მას შინა აღვირცხეთ დიდ-პატივით იოსებ არხივისკობოსი და დირსად ვსაჯედ საჯედ მშურებულად წმინდასა ამის საყდრისა, გარნა შემდგომად შეშინებულთა რადენთამე საშინელთა მიზეზთათა, ვერლარა ვიკადნიერეთ ჩაწერად მუჟალამას შინა; მაგრამ შემდგომად თქვენისა ბრძანებისა, შეემსადეთ მუჟალამა იოსებ არხივისკობოსისათვისცა და კონსტანტინოპოლის პატრ-არხისა დანდიელისათანა. ესეცა ჩავსწერეთ ვითარცა დაგვეწერა მინას ვართაჲტისათვისცა. აწ ჭეშმარიტებით ვერ არს თქმა რომ იოსებ არხივისკობოსი არს კრებულნი წმინდასა ამის საყდრისა, და ემდაწინისა პვის მრავალსა მინა წელსა მრავალ-გზას მქმანულად და ეოკელათგან აქ მოწონებულნი არის მაგისი კათალიკოსობა, რომ არა აქვს ეოკელითურთ ნაკლებობა რაიმე არც კეთილის მოქმედებითა, არცა ასაკითა და არცა გვაროვნებითა; მამა კურთხეულმან გვარმან ჩვენდამ მღუწოდონ მას და დანატიყოფნ კათალიკოსობა. უკეთუ მასცა არა ცხოვრება მეფის გიორგი XIII-სა

აქენდეს შიში რაიმე განსაცდელნი ანუ მიზუნად, მოვიდეს, ინებოს, მობრძანდეს, მიიღოს ჩვენი საჭერჩინებო და სახეობელო და შესაწყურებელი არის.“

„უგანასკნელ გიჟედრებით, რომ ქრისტეს შემხუბი წმიდა ღვთაობის იგი რჯანეს ვართაპეტითურთ გვიბრძოთ.“

მლოცველნი თქვენნი ქვემო აღმოგვდევლნი

მინას, გრიჟურ, სიმონ აღექსანდრე ლოც- ილაკიმ არსნი-
არქიეპ. ათურაკალ; ვის დამწეებით; ეპისკოპოსნი
სტეიგან არსნი- ასტეა- ანდრია ბარსილ, თადეოს.
ეპისკოპოსნი წატურ.

1809 წელსა, იანვრის 30, ეჩმიაწინის. 35).

შასუნად ესრეთის თხოვისა ღვთაობისათვის, აღნობა მეფემან რომელ წარიდებს მას ახლად დანაშნული: რქევარტერი იოსებ ეჩმიაწინის, რომელსაცა ელოდდენ ქალაქსა თბილისს, რუსეთისა გზით ვერცა ამან იოსებ, არ მნახავან თვისისა ტახტისა, ვერცა სხვათა, — ვერ წაიდეს ღვთაობის იგი. მხოლოდ შემდეგ გარდაცვალებისა მეფისა, მიხისტერმან რუსეთისა გოვალენსკიმ სომეხთა თხოვითა უბრძანა ანუ უჩრიავა წარკვლენა მისი ეჩმიაწინს.

LXXVII

ვითარცა მეფეთა ტომი და მეფის-ძე და მეფე, ყოთ მეფე გიორგი დიწრებითა აღსაკვე. მრისხანე ბოროტათვის, მძლავრი ამათვის და მეშვიათთა, მდევნელი მდევნელთა, მცემელი მცემელთა, მასვე დროსა ტუბილი განთადმი ტუბილთა, მსუიდი მშვიდობისა მოუვარეთადმი, აუჩქარებელი მეუდროთადმი, ნუკეშინის მცემელი მწუნარეთადმი, ობოლთა და ქვრავთა შემწეალებელი; მცირედთათანა იყო მცირე, მდაბალთა თანა მდაბალი; მღვდელთა პეტრის-მცემელი, დიდთა განათათანა ყოვლად დიდებულნი, მეტადრე მშინ, რომელსაცა რეგორ-ძე განაწინებენ მას ანუ მომეტებულთა და განუხრებლად თქმული-

თა სიტუაციის ანუ უკადრისითა ლექსითა, ანუ უზღველობითა. მოკლედ და ძრავად უბრძანებდა სიტუაციასა მდაბალთა კაცთა მოწივართა; ღიმილითა მოსმენდა მათთა თქმათა რადესმე უკუროთა და უგონოდ მოხსენებულთა. რისხვასა მისსა ესე ვითართა თვის შესაქცევინებდა მათ დაფიქრებულთა და უზასუბოისა დუმილთა. იყო ვითარცა ღამი, რომელიცა არადეს არა იცვლის პირისა სახესა თვისსა საპატრიოსსა მეფურისა და დიდებულსა. დიდთა საგანთა ზედა საღმთოთა ზედა საქვეყნოთა მათუბარი, ხშირად გარდავიდოდა შესაქცევთა გარნა არა უშვერთა, საქმეთა ზედა და რადეს სრულყოფდა თქმისა და მოთხრობისა, თვითვე ბრძანებდა ლექსად ძველადვე თქმულსა სიტუაციასა: აი ჩემო მანასკო, ხან ასე და ხან ისეო.“ მკითხის-ძე მანაილ, შვილი მისი, ხშირად მეტყუოდა ამასვე და მიბრძანა ძალი მისი: თეიმურაზ მეორესა მეფესა ახლდა ბერა მანასე სახელით და მას სადამე უბრძანებდა ამასთა ლექსად, ვითარცა თვით მოლექსე.

მცოდნე ზეპირად ექვსთა დღისა რომელიცა აღწერა ვასილი დიდმან და გარდამოვიდეს ქართულად ე. საუგუნესა, და ეგრეთვე ეპისტოტლეთა მისთა, რომლისა სრული თარგმანი გვაქვს გაილზის ასტრახანისა აჩხიეპისკოპოსისა, — ხშირად მოიგონებდა მათალთა და დიდთა ვასილისა თქმულბათა: „ყოველივე მოვალსა თვისსა დროსთა, ესე მისწერა რდიმზიას ვასილმანს³⁶⁾ ევაკილი გაზაფხულსა, ეკალი ზაფხულსა, ჩაყოვი ხილისა შემოდგომას; ხოლო ჩაყოვი ზამთრისა არს საუბარი მასვე დროსთა, ბრძანებდა მეფე, მისწერა ვასილმან ხუმრობითი, დაცინებითი და შექცევითი სიტუაცია ეპისტ. 267.) კომბოსტოსათვის, რომლისა სადამე ჭამითა ჭანიჭურისა სრულუბისაგან, გარყვნილი ცხოვრებითა და არაწმინდებითა განმეც (კვანძა, პონტოსის) ანტიპატრე.

დიდად ხშირად ეტყოდა და განუმარტებდა განმარტებითსა ივანე მუხომდვან იოანე რქობირისა სიტუაციასა: „აღმოსთქვას გულმან

36) ეპისტოლე 13.

ჩემს სიტყვა კეთილი: აღმოსატყუს გულმან სიტყვა ე. ი. რათა
იცოხნიდეს ვითარცა საჭმელსა სიტყვასა კეთილსა რადეს ვსჯამთ.
კანამანთ საჭმელსა და რამელიცა ჰსჯამს ანუ მიიღეს საზრდოდ
სუელსა საღმრთოსა, მსკე ამოიცოხნის ე. ი. აღმოსატყვას³⁷⁾ ესე ვპო-
ვე ღათინურსა ენასა ზედა დაბეჭდილი და მუნ სწერია *) (

) — ნუ ვიქმნებით უმაღლესი
ღვთისა, ეტყოდა მონათმონათ და კარის-კაცთა. რათა არა მივიღოთ
უგუდრობითი სიტყვა მსკე წინასწარ-მეტყველსა: ისრაილმან სჯამა,
განძღა, განსუქდა და კრა წიხლი მას, რომელსაცა უუკარდა (მეორე
სჯა 32. 15) ზეპირად ტკბილად და ნელად ქსარებოდა უდაბნო-
სა მემხოლყოთა და ეტყოდა წმიდათა თვის, მოწამეთათვის, მემარ-
ხულებათათვის, წიხილთაგან, რომელნიცა წარკითხა უურად-ღებოთა და
ახსოვდა მესიერებითა ძლიერითა. კასიანე მწერლისა თქმათა, მაქსი-
მე აღმსარებელისა და იოანე კლემასისა სინაიტელისა მოძღვრებათა
წარმოსთქვამდა ესრეთითა ძალითა და კსოდენ მადლიანად, რომელ მსმე-
ნელთა აღატირებდა და აღნებდა ცრემლთა. თვით მოძღვარი მისა და
მეტობარი, წინამძღვარი ნათლის-მცემლისა უდაბნოსა ევთიმი. უწო-
დებდა სულიერსა თვისსა მოწაიუსა მეფის-ძეს გიორგის, მოძღვრად
თვისსა. განკვირებასა შინა შეუკანილი ევთიმი ღირსი, მოახსენებდა
მატივად მეფისა მოძღვრებათა სიტყვასა მოხსენებულსა იესოსადმი
იოანე წინამორბედისაგან: მე შენგან კელი ნათლის-ღებასა, და შენ
მთხოვ რათა ნათელი გცე შენ?

ვითარცა მიწა წვიმიდა და მთურადი და განზოხილი, ეგრეთ იყო
მეფე გიორგი, იტყოდა მამა ხ მი ეგნატო, სუბღრთლოთა წერილებითა
დაუნჯებული და ვითარცა რიტორი მათთა აზრთა და თქმათა წარ-
მომთქმელი.

³⁷⁾ ფსალმუნთა განმარტება 145.

*) აქ დედანში აკლია.

LXXVIII

სტეფანესა რუსთველსა (არხიეპისკოპოსსა) ახსოვდა წარმოთქმული ბეჟისა გიორგისაგან სიტყვა რქროპირისა ღირსებისათვის კაცთა გონებისა. მე მოვიძიე ნამდვილ თქმა ესე რქროპირისა წერილისაგან, მიწერილითა ანტიოქელთა მცხოვრებთადმი (სწავლა 2.) და აზრთა მიხედვითა, თვით სტეფანესაგან თქმულთა, დავსწერე აქა მკითხველთა საცნობელად:

„მზაკალნი პირუტყვთაგანი სჩანან უშეტეს კაცისა: ღოღი ძლიერებითა, ცხენი სიმწრაფლითა, არწივი ფრინველთა, გარნა კაცმან დაიშინა ცხენი თვისად მოსახმარად. ხოლო არწივი? კაცმან მოიძია სსუჟალობა და ღონე შესაყენებულად მიფრინველთა, კაცთა აქვსთ თვისნი ფრთენი, დახს! დახს, მე მანქვს ფრთა ერთი უმსწრაფლესი არწივთა ფრთისა, რომელითაცა აღვიწვი არა ათსა სტადიონსა, არცა ოცსა სტადიონსა, არცა ცადმდე მხოლოდ, არამედ უმაღლეს ცისა ადგილადმდე, სადაცა სუფევს ქრისტე მარჯვენით ღვთისა.“

ერთსა და მასვე უკეთუ ვიტყვით ორ გზის და სამ გზის, იტყოდა მეფე, საჭიროებისათვის, რათა არა დამაკიწყდეს აზრი და იუფს უშეტეს სრულად და მტკიცედ გონებასა ზედა დანერგულად. იტყვის რქროპირი კაცისა ანუ გვამისა სხეულსა ჯერ არს რათა აქვდეს თავი, ხესა ძირი, მდინარესა წყარონი, საუბარსა დაწყებითი რამე საგანი.“

თქვენ-ხართა, იტყუდა მეფის-მე გიორგი რქროპირისა სიტყვასა, მიერულნი რეცხა ბაგეთადმი ჩემდა და ვითარცა მერცხაღთა ბარტენი, მათგებთ ბუღიდგან ნისკარტსა, რათა მიმიღოთ მსწრაფლ მისგან საზრდელი.

დღესა ერთსა, საუბრისა დროსა მათთვის, რომელთაცა სურდათ სიკვდილი მეფისა ანუ მოკვლა მისი, ღიმილითა წარმოიტყოდა იოანე რქროპირისავე სიტყვასა: „დღესაცა იპოვებან იუზაბულისა გვარისანი.

ინოვაციად კვლავ განცობდა, როგორც და მოითხოვს თავსა იოანესსა.“
ესე სიტყვა იყო თქმული არა დარეკვან დედოფალზედ, დედი-ნაცვლი-
სა თვისისა. ბრძანებდა მას მეფის-ეულისათვის დედოფლისაგან მიხნე-
ულისა, და თითქმის სასახლისა მბრძანებელისა მიბრძანა ესე არა ერთ
გზის მეფის-ძემან მიხაილ.

LXXIX

მეფის-ძემან თეიმურაზ მოითხრა, მეფისაგან გიორგისა მამისა
თვისისა არა ერთ გზის გაგონილი თქმითა და არა წარკითხვითა სიტყ-
ვა იოანე რქოზინისავე ღამითისა ლოცვისათვის და სიტყვა ესე
მალაღი ვჭზოვე საქმე მოციქულთა განმარტებაში (სწავლა 25) და
მოვიღებ აქა საცნობელად, მეითხველთა: ღამე არა არს დაწესებული,
რათა განატარებდენ მას სრულად ძილითა და განსვენებთა, ხელ-
სანო, გაჭარბი და მსყიდველნი ჯა თვით ეგვლისთა ღვთისა, განიღვი-
ძებენ შუადმესა. განიღვიძე შენცა ვითარცა ეგვლისთა ღვთისა; განი-
ხილე წყობა ვარსკვლავთა, დუმილ ყოვლადი აერისა და წესი ქმნე-
ლებათა, ღამისა უამსა სული კაცისა არს უმეტეს განწმენდილი, მსუ-
ბუქი და მოცლილი. აღიწვიოს მალაღი გონებითა თავისუფლად. სიბ-
ნელე ღამესა და სიღრმე დუმილისა შეიყვანს იქიქნა და მსჯელობა-
სა. უკეთუ აღიხილავ ცად, ვარსკვლავებითა მორთულად, ვარსკვლავი-
ბითა, რომელნიცა არიან ცისა თავლნი, მიეცემი დიდსა სიხანულსა
და დატყუები შეებითა, ფდეს აღიწია არსი შენი და ვინება ღვთი-
სადმი. მიხედე კაცთა რომელნიცა დღისით ვიჟიან, ვიჟიან, როგორც
ვიჟიან, ბოროტობენ, მტაცებულბენ და კქმობენ მრავალთა უკვან-
თა და უკეთუებთა, — არა რათა არა განიჩქევან მათგან, რამეღი-
ნიცა მღებობენ სათვლითა შინა და მაძინ ქუთარცხ-ყოფი სოფლისა
ადისა ამასა ამათსა ვიბოხებასა, მოკვლეს ძალი და ესეცა მათ არსებობს
რა არიან: ძალია სხვა სიკვდილისა, სხე და მსტავსება არა რათა. —
განვედ ქუჩასა და იხილე რომელ არდა ისმის არავისი ხმა. მიხედე

სახლსა შინსა: ყოველნივე მოლაზრებენ ვითარცა საფლავთა შინა ესე ყოველი განაღვიძებდნენ სულსა და გაგონებებსა სოფლისა ამის არაწარბასა..... ღამისა უამისა მღვიძარებენ: მტნარნი, და ესრეთვე სული შინი, უმეტეს მტენარეთა რცა მეშვიხათა, მიიღებს სიცისა ცვარსა.“

სოფროსი არხიშანდრიტი, არაგვისი ერისთვის-შეიღლი აღსრული ნათლის-მცემელისა მონასტრისა, მოიგონებდა მეფისა სიტყვათაგან ვასილი დიდისა, ბრძანებდას ქოთიმესთვის წინამძღვარისა, რომელიცა იყო მღაბალთა გვართაგანი, გარნა მალაღ მალაღთა ზედა გვაროვანთა მღვდლმანუ მონასტარებისა სიწმიდიითა და ღირსებითა: „გაცი დიდებული და გამოხენილი, განა არა მქონი ჩინებულთა მამა-მამათა არა ემსგავსების წყლისა ნაკადთა, რომელიცა განდიდდებიან მაშინ, ოდეს შეიკრთებენ სხვათა წყლისა ნაკადთა, ესრეთი განი მიემსგავსების წყაროსა, რომელიცა თავით თვისით ზოდის და თვით არის გემოვანი კეთილი და სასმელი..... იტყვიანო, არა ხარ დიდისა გვარისა და არცა დიდებული: მიუგუე: შენ ხარ ნაცარი და მტკერი; არა ხარ უმეტესი აიწამისა მამისა ჩვენისა, რომელიცა ესრეთ იწოდებოდა “ ამ სოფროსისა თანა მეოფი, დროსა ამჟავისა ამის მოთხრობისა, ბერძან სერაპიონ (მოგლული ლეკთაგან 1855 წელსა მონასტრისა დავით ვარკვისა უდაბნოსს). გარდას მტოდნემან ძველისა და ახლისა ფილოსოფიისა და უმატა ესე: შე ვიყავ 18 წლისა ვერეთ მოხრილად, ოდეს შევე მობრძანდა დავით ვარკვისა დიდისა ამაღლთა და იხება, რათა სატრამპოსას სადილსა უამისა წარკვითხათ ექვსთა დღისა რაიმე. წინამძღვარმან მიბრძანა გამორჩევა წიგნიდამ, ვითარცა შე თვით დავინახედი ღირსად, რათა მოესმინა მეოფსა. აღვედ მჭითხველთა საღვურსა და წარკვითხე სრულიად მუხსრეკსწავლსა ვასილისა დაბადებისათვის ქვეყანისა ცხოველთა დათვით განისა. ოდეს დავასრულებდი კითხვასა, შევსტკავი ხმა ჩემი და ვიტყოდი წიგნისა ამისა დასასრულსა ამასა: ესრეთ მიუხარი ესე და დრომდისა და სულისა კვირმანებს დუმილსა შესდეთ და მივეთ შესვენისა სავუბარე ჩვენსა წარკვედით აწ კინარულითა აქა, შეგნებინო მე-ცხოვრება მეფე გიორგი XIII-სა

გობანო ქრისტესნო, და ნაცულად საზრდოთა მდიდართა, და სავ-
მელთა მრავალ-გვართა, განაშენებო და განწყობილო ტრანჰეზი თქვენი
სიტყვათა ჩემთა განსვენებითა. ესე იყო, ვგონებო, 1794 წელსა წი-
ნათ აღა-მამად ხანისაგან თბილისის აოხრებისა, დღესა ხუთმასათსა
დღესასწაულსა თითო დავით გარსჯილისა ამაღლებისა სწორსა. მეო-
რეს დღესა შემდგომად წირვისა დილითისა და პარაკლისისა გამოეთ-
ხავა ძმათა და წარვიდა მტკვრისა მხრით ბორჩხალოს და თანა უძ-
ლოდენ უახახასა და ბორჩხალოს თათარნი.

პირველი იყო ჩემგან შეივის-ძის ნახვალ და ჭეშმარიტად ვიტყ-
ვი დღედმდე მომხსენებელი მისი, ვაკვირები მისსა ღრმად სწავლას-
თა სამღვრთოთა წიგნთა შინა, წმიდათა ძამათა წერილთა დახელოვ-
ნებასა მისსა, ბჭძნად მსჯელსა. ტკბილად და რიტორულუბ მოუხატ-
სა, ნამდვილ, შეიქესა ტანითა ახოვანითა, ჭკუითა, ზრდილობითა,
მოთმინებითა, აუჩქარებლობითა, დიდსა მორწმუნესა, ქრისტეს ეკ-
კლესიისა მოუვარესა და ვიტყვი მონაზონთათვის მაგალითსა.

კითხვა ჩემი დიდად მოუწონა შეიქესაო; — გამომკითხა ვინაობა
ჩემი, სადაობაი, წელი ცხოვრებისა და წელი უდაბნოსა შინა შესვ-
ლისა. ერთისა კვირისა შემდეგ შემაყენეს ბერად; მიგურთხეს ჩონაო
და მიწოდეს სახელად ნაცულად სვიმონისა სერაპიონი, სახელი წინამ-
ძღვრისა ჩემისაო, რომელმანცა მალაღითა სიწმინდითა განატარა ჭკუე-
ნიერი ესე ცხოვრებისა საბოიელი.

LXXX

ღროსა გამუთებისა მეფე გიორგი მწუხარე ქალაქისა თბილისი-
სა გაოხრებისა გამო სპარსთაგან და მცხოვრებთა თვის, რომელნი-
ცა კვლად შემოვიდოდნენ თვისთა სახლთა გარდაშვართა მისწერს
თხოვითა წერილი სომეხთა კათოლიკოსისა ლუკას, რათა ასესხონ მას
იფული. კათოლიკოსმას მოართვეს სესხად ათასი თუმანი, და აფული
ესე განაწილა მათზედ, რომელნიცა იყვნენ მოკლებულნი ღონეზედ

ადმენესისათვის ანუ განახლებისათვის სახლთა იყოსთა: — ქაჯაქი თი-
ლისი, მეცადინებისა მუღიქისა დარჩიასათა აქვეუდა ამა დროსა. სამე-
ფოდ დღეში 18 მანეთსა, კითარცა მიაშობა ლესეკრადმან ვასილს იო-
სების ძემ სუბუთოქმანს, დიდი მოღვაწე ქაჯაქისა განახლებასე. არა
ზოგაჲდა არაჩასა აბოლთა, ქვრივთა და შეუძლებულთათვის. ვიბე მი-
სი, იტყოდენ მხლეველნი მისნი, არის შიოს მარანიო.

დღესა ერთსა მეფე ურძანდებოდა ჩარდახზედ სასახლისა თვი-
ლისა წმიდისა გიორგისა ეკკლესიის გვერდზედ და იხილა მუნ ემან-
ვიდი 15 წლისა, რომელიცა სდგას შორს და უმზერის მეფესა. მეფემან
მადლის ხმით ჰკითხა მას, ვინა ხარ ემანვიდი? იგი წარსდგა მსწრაფად
და მოახსენა: ვარ შვილი სიონისა ვანდეფაკისა იოანესი..... ოჲ, უ-
რძანა მეფემან, მოკლულისა სპარსთაგანს, წამებულისა ქრისტესთვის,
შენ ხარ შვილი ჩემის ნათლი-დედასა. მოდი, მოდი, რა გქვიახ სა-
ხელი? განვიღო, შენი ჭირიმე, — მოდი დაჯიჯ, სადა დგებარ
ქვდა? მეზოდისა სახლში; — მაშინ შევიდა ოთახში, გამოიტანა თვით
პატარა თაღათინისა ყუთი, ამოიღო ვიბიდან გასაღება, გააღო ყუთი
და ლურჯის ქისიდაჲ თვით თავის ხელათა იწყო თვლას აბაჩებისა.
ლც-და ათის მანეთის აბაჩი მიბოძა და რადგანაც არ მქონდა ხელსა-
ხორცი, თვით ამოიღო მისისაჲ, ყუთიდან ქაჯაჯდი ლურჯი და ნახე-
ვარ თაბახში ცახვია და მიბრძანა: მიუტანე ეს თუჯი ჩემსა ნათლი-
დედასა დედასა მესასა და უთხარ ქვდაჲ. ქვდაჲ გაიხალეს სახლი სად-
გურად აბოლთა. ამა ყუთითა დროთა მათ, მეტყოდა სიონის დე-
კანოზი გაბრიელ ქართველთაჲ, გაჩდაცვლიდი 1886 წელსა, ადვამე-
ნეთ სახლიო, რადგანაც იყო დიდი იყოობა მასადისა, მუშისა, კაჯა-
ტოზისა და აგურისა.

LXXXI

მეფის ძეგან და მეშვედრემან დავით რუსეთსა უოქნისა დროსა
გაიწნა და მოიხებია შერთვა ცოლად, რომლისადასცა ტატისჩევის ქა-
ცხოვრე იფის გიორგი XIII-სა.

ღისა. მონბრუნესუღმან საქართველად, იწყო მიწერ-მწერა წერბლთა
გარსევან ჭავჭავაძის ძესთან და ვარლამ მატროპოლიტთან ერისთვის
შვილთან. დროთა ამას ვ. ბ. ჩვენად სინოდისა მცხოვრებთან. შიკვისა
გიორგის დიდად სურდა შერთვა ქალისა მისთა რუსთა გვარისა და
აჩქარებდა საქმისა ამის დაბოლოებასა, რა მკაცრობითა ამით დაგვი-
შინდეს რუსეთთან თვით და ერი დაუმალვედა, ერთი ესე ვითართა
წერილთაგანი ნამდვილი, რომელიცა მე მაქვს ამის მწერილი მეთვის
ძეს დაუთთან ვარლამისა: აჭა პირი ნამდვილიდამ ამ 1-ღისა ამას
წერილისა.

მისთა უკანაოფერეუდესობას. შიკვისძეს და საქართველოს შემკვიდ-
რეს დავითს, ჩემს მწერალე ხელმწიფეს!

ქვევრდომით თაყვანის გრემული, მათს მშვიდობას დმერთსა
ვთხოვ

ხელმწიფეო ჩემო! თქვენი წიგნი მებოძა. და როგორც მძი-
თებდა ისე ვინაჩე თქვენის მშვიდობის ამბას სმენისათვას, სატონს
მევეს წიგნი შივართვი. და მათს უმაღლესობას მოვასხსენე, და თქვენც
მოვასხსენებ: ტატისჩოები ჭემარიტს მასკეს ითხოვენ, ამისთვის
რომ ბეჭნი თხოულბებს, და უთხოება უნდათ. და თქვენ ბრძანებას
ელან.

აქაური ამბავი ეს არას, ევროპაში დიდი ბრძოლას. სუეროვსა
შვილცარიაში საშინელ მთაში უღალშს და უგაღს: დგილებშიდ, რომ ის
იმპერატორის დენერალთ ცხენები დაუგვიანეს და ოთხი დღე იქ
მოუხდა დგომას; იმ დღეებში საშინელი გუნხილი, ელვა, და მძაფრი
წვიმა თურმე იყო, და იმ დროს ივრანტუსნი განეწვენს, და დიდს
სიმხნით და ძლიერებით იმ საშინელის ადგილიდგან გამოვიდა სუერ-
ოვი, მოკლედ მოვასხსენებ, სუეროვი ასე სწერს ხელმწიფეს, რომ
ახლა რომ მოვიტანეთ იმ დღეს, ჩვენი სული შეტურწუნდება ხელ-
მეო. ხელმწიფის შვილი კონსტანტინე მავლავინიცი იქ ყოფილიყო.
და ამისთვის ხელმწიფემ სუეროვს დენერალისი მურობა უბოძა, და
თავისი შვილი ცესარევიჩად გამოაცხადა. კნააზ პეტრე ბაგრატიონიც

დიან კარტა განსარჯა და კიდევ დასჭრეს. ბუნაჰარტემ ჯარი მისიერში დააგდო და თითონ ფრანციაში შივიდა.

სხვებზე გეგედრებზე მოწყალეა. ხელმწიფეა არ დაძვირეო მონა ერთგული თქვენის უგანათლებულებისაგანა ერთგული არსიერი ვარლამ.

გუმბრის 18 წელსა 1799.

რავდენისაზე წლითა წინათ.

LXXXII

წერილისა ამის ვარლამ მიტროპოლიტისა რომელიცა იქმნა 1811 ექსარხად საქართველოსა გარსევან ჭავჭავაძემან ანონა მეფესა მიწერილი ჰეტერბურლსა ამბავი დავითისათვის შემკვიდრისა, დანიშნულისა ოთარ ამილახვრისა ქალსუდ აღენსუდ, მეფე, მოსურნე რძლად ტატრშჩევისა ქალისა, სწორს სხვათა შორის შემდეგსა ჰასუხსა, ჯერეთ მეფის ძეობაში და შემკვიდრობაში.

რათ ბრწყინვალებას

ხემს საკუთარს მეგობარს,

რას აქედგან თქვენი ბრწყინვალება წავიდა, მას უგან თქვენს წავინი არ მოგესულია და თქვენს ამბავი გარჩევით არ გვისმენია და თქვენს გონებაზე უწეის, რომ თქვენის წიგნის დაგვიანება და ამბავის უცნობელობა დიდად მოგვაწყენს, და გინც წამოვიდეს თქვენს წიგნსა და ამბავს არ უნდა დაგვაკლებდეთ ხოლმე, მშვიდობა არის ლუთის მოწყალეებით ჰეტერბურლს რომ მიხვიდეთ იქ დიან კარტისაგან უჩხუელისი იშოვება თეთრი კაზდი, რომელსაც ანადინო ქვიან. ამისი საში ანუ ოთხი სტოლას კოვზის ოღენი უნდა გვიმოვინოთ და კანის ჭურჭლით და

ცხოვრება მეფის გიორგი XIII-სა

თქვენის ბეჭდით უნდა ფორმით გამოგზავნათ, ან ასეთით კაცის ხელათა, რომ აქ ჩვენ მოგვივიდეს; მაგრამ დიან კარგისაგან პირველი და ურჩეულისი უნდა იყოს, რომ ცუდი არ იყოს და ვინცით ცუდს არ გამოგვიგზავნით და ამას გარდა სიტყვების წამალი რომ ქქვიან იმ წამლისაც თორმეტი მინა გვიშოვნეთ და ესეც თქვენის ბეჭდით დაბეჭდილები და კაის კაცის ხელით გამოგვიგზავნეთ რომ უმჯობესად აქ ჩვენ მოგვივიდეს და ის ორივე გი ჩვენთვის საჭირო არის და ამისთვის გთხოვთ და ვინცით თქვენც გამოიმეტებთ და კიდევ იშოვნით და მაგიერს თქვენს რუკებს და სიამოვნებას ჩვენც ვეცდებით: ჩვენთვის დობიერსაც გამოგზავნა ცხადობა არსებისა ქქვიან, რომელიცა რომ მათს დიდებულებას უთარგმნინებია ის წამალი და ამისი ორი რიგი თურმე იქმნება, ერთი დიან კარგისაგან გვიშოვნათ იმ ცხადობა არსებისა წამლისა და თორმეტი წერილის მანებით იქნება და ესეცა და ეს შემოსხუნებული თეთრი კაპლიცა ოთხი სტოლის კოპში გვიშოვნათ და გამოგვიგზავნათ და ასეთს კაცს გამოგზავნეთ ამ ჩვენი მხრისაკენ რომ საეჭვო არა იყოს რა და აქ ჩვენ მშვიდობით და უნაკლულად მოგვივიდეს და შემდგომად თქვენს სიკეთეს, ამბავს და წიგნს ნუ დაგვაკლებთ, რომელიც ჩვენთვის ნიადაგს სასიამოვნო სასმენელი არის. დავითის ცოლის შერთვა და ქორწილის ამბავი გუკითხათ, იოანე ივერთაშვილმა ვკიანბო და თქვენი გული ამბავად საჩუმუნო ბრძანდებოდეს რომ ჩვენ დავითს არც ცოლი შეერთოს, არც ქორწილი იქმნას და ვისზედაც დავითისაგან შერთვის ეჭვი არის არც დავითისაგან იმისი შერთვა იქმნეს და დიდა სიცრუე და ტყუილიც არის და დაჯერებულნიც ბრძანდებოდეთ, ამბავად ასე შორს არის დავით აქედან შეტყობულნი შორ არის ისე ის საქმე. და უჩვენოთ ხომ ვერ დაიჭერდა დავით ამ საქმესა და ჩვენგან საჩუმუნო იქმენ რომ სიტყვისა და ჭოჩის ამბავის მეტი არააური არ არის, და თქვენვე

დიან კარგათ იცით, რომ ტუუილის შიტი არა არის რა და გთხოვთ
შენგან დაუფიქრებელი ვიყვნეთ უოველს საქმეში.

თქვენის ბრწყინვალეების საკუთარი მეგობარი საქართველოს შეთვის
ირაკლის ჰერმეო ძე გიორგი.

წელსა ჩლად. მარტის კლ.

თბილისსა.

იმერეთის საქმითა რაღა გეხუწო ამის მეტი; ახლა შენ იცი,
რომ ის საქონელი არ დაგვეკარგოს. შენი ალაღი თეთრი რომ მომ-
ცე შენის ვიბადგან, ესრე იქმნება

LXXIII

1799 წელსა მეფის-ძე და შემკვიდრე დავით, ურჩია მამასა,
თვით-ნება და მგონებელი ბრძნად თავისა თვისისა, უმეტეს მამისა,
ვითარცა მხილველი რუსეთისა, — შევიდა განსაცდელსა ქნელსა. სინარ-
ბემან ფულისა და ნიკთათა და მოლოდებამან, სწულებისა განა მამი-
სა თვისისა უგურნებელისა, მეუღლისა, რომლისა ძალითა ადვილად
დახსნიდა ქორწინებასა, — აქმნივასა ესე, რომ არღა ინება შეერთა და-
ნიშნულისა მასზედა ელენეს ამილახვრის სარდლისა ოთარის ქალისა
არცა ტატიშჩევის ქალისა რუსეთს, და შეერთო სურვილისამებრ
მამისა სვიმონ, ალად წოდებულისა აბი მეღიქის ქალი ხამფერუან, რომ-
მელსაცა ნათელ-სცემს მართლ-მადიდებლისა ეკლესიის წერითა *) და

*) მონათლვა კანონის, ებრ ანტიოქიისა კრებისა სომეხთა და მირონ-
ცხება იყო წმ. გიორგის სასახლის ეკლესიაში, თვით მეფე სკამზედ მგდომი
დაესწრო მუნ. ნათლიად ანუ მიმქმელად იყო თავადი დავით თარხნის შვილი
მიმბაში. ესე ამბავი მითხრა შვილმან მისმან ვითარცა მამისაგან გაგონილი
ღენ. ლეიჯენანცმან. იოსებ თარხანოვმან. პლ. იოსელიანი.

უწოდეს სხვად ელენე. — ქაჯსა ამას აქენდა აუულად 8,000 მანეთი, თუღი ღრეთა ამათ დიდ-ძალი და ესოდენისაკე იუღლისა ნიკონი და სსიკაუღნი. მეფე თვით დაესწრა რძლისა თვისისა მირონ-ცხეპასა სს-სახლისა წმიდის გიორგის ეკელესიასა შინა. თანაშემწეთა აღსრულებისათვის ესრეთისა საქმისა იოანე ანდრეიკა-შვიდსა, რომელიცა ასწავებდა მას ქაჯსა ადრევე ქართულსა წყნასა და სანუასსა, უბრძანებდა მეფე იღუმალ დასხლგონს მისდა შვილი მისი დავით.

დღესა მესამესა შემდგომად ქორწილისა მეფემან, რათა მტერთა არა მისცეს მეტად მიხესი დღესსწაულობისა, დასუსტებისათვის მეფობითისა ღიწისებისა, — თვით წარვიდა, სახა რძალი თვისი, ამბოჩს უუო, და აგურთხა და უბოძა ჰირის სასახავად ქარვასდა სახასო ქ. თბილისს და სოფელი გურჯანი სახასო ემპობითა და მამულითა და ოქმისა ბოძებითა, მასვე დღესა მეფისაგან დამტკიცებულთა. გონებდა მეფე, რომელ ესრეთითა ქორწინებითა ძე მისი დავით გამაჰვიდოდა ცოდვიდამ და განუტევებდა ბაყალ ავეტიქას ქაჯსა, შეეყარებულსა ადრითვე, რომელიცა შეშდევ წაიყვანა რუსეთსაცა და მუნ მოკვდა. მტერთა სდუმეს. გარსა, თვით დავით მოსრული გონებდა, შევიდა სინანულსა. არცა თავის გვარი დობისა, არცა სიძველე და ჩინებულებს გვარისაკე, არცა კავშირი რაიმე დიდგანობათა ქვეყანისა, არცა მეფობითი აღზრდა აზრითა და ქცევითა, — არა აქენდა მეფის რძალსა და მეშვიდრისა ცოლსა სადღეოდოდად აგრატიონის ტახტისათვის მომზადებულისა მეფემან განსადიდებულად გვარისა მისისა, მიუბოძა მისსა გვარსა თავადობისა ღიწისება. ³⁹⁾ გარსა რასა ემბებოდა ესე სომეხთა

39) მამა მისი აღა ანუ სვიმონ ცხოვრებდა ასტრახანსა და ვაჭრობდა შვილთა შეწევნითა. შვილნი ესე იყვნენ ზურაბ, სვიმონ, დავით და იოანე, თუმცა უხაროდათ მეფისთანა მოყვრობა და გვარის შოვნა; გარსა შესწუხდენ ასე მდიდრად გათხოვებისა გამო დისა თვისისა, შევარდნენ ვალში და დასუსტდნენ ქონებითა. აჭა ერთი წერილთაგანი სვიმონისაგან მამისა ჩემისადმი მოწერილი 19 მარტსა 1800 წელსა, შემდეგ ჭვარის წერისა, რომელიცა იქმნა 1799 წელსა.

ქალსა; რომლისა მოყვარენი და ნათესავნი იყუნეს ვაჭარნი და დაბღი-
სა ხელმისანნი, დაიტან ერთი მისივე მეფისა რომლისა, სახელად შაია
სომხადკე დაშეთნილი, ეყანდა ცოლად მოქალაქესა თბილისელსა...
გულასპოკსა ვაჭარსა. ამიღახვარი ოთარ, ეცინოდა მეფის სახელსა
დაწუნებისათვის მისისა ქალისა, შეაძულა ოთარმან იუსტინე მთავარ
ეპისკოპოსნი, რომელსაცა პატრიკს სცემდა მეფის რძალი
ელენე და სწყაღახვადცა დიდად ⁴⁰). ამისთვის მე-

40) აქა ვიცუვი რავდენთამე მთავარ ეპისკოპოსთათვის, რაიჭა გავიგონე
მეფის-მის მიხაილისაგან.

1.) კირილე, გვართ ციცი-შვილი, ბიძა გიორგი სარდლისა სიმამ-
რისა თვით მეფის გიორგისა. დროსა დომენტის ცუვეობისასა ოსმალოსა,
მიანდვეს მას კათოლიკოსობა, ოდეს მოვიდენ ოსმალნი ასაკლებელად მცხე-
თისა და სხვათა ეკკლესიისა საუნჯეთა, ჰსცემეს მას მრავლად რათა აჩვენოს
მას სამკაულნი და თაბალითა დააყრევინეს ფერხთა ფრჩხილები. შემდგომად
დაბრუნებისა დომენტისა სცამბოლიდამ ჩააბარა მას კათოლიკოსობა და თვით
იწყო ცხოვრება მარტივისა ბერისა. იყო მცოდნე სპარსულისა და თათრული-
სა, საყვარელი მეფისა, ნასწავლი მჭერმეთქვი და სიკუეა მარჟვე, მიწერ-მო-
წერა მისი ანასტასიასთან (წიგნმან ამან არ მოაწია ჩვენდამდე) მეფისა ირაკ-
ლისა დედი-ნაცვალთან, მოწმობს მის სიბრძნესა. იცუოდა სადმე, მეფისა ვახტან-
გისა დაი ნათესავი მისი მასწავებდა დიაკონისა დროსა კმევასაო. რავდენჭერ-
მე ალიყვანეს ხარისხსა და გამოიქცა დროთა ამბოხისა გამო. გარდაიცვალა
90 წლისა 1774 წელსა. მის შემდეგ იყვნენ:

2.) ციმოთე.

3.) იოანსა ფეფლანის-შვილი. ძმა დავით სარდალისა.

4.) ბესარიონ გოსტაშაბის-შვილი. აღმასსან ბატონის შვილის ნათ-
ლია (ძმა დავით სარდალისა) რომელიცა კიკრისა ჭამითა დაირჩო და განით-
ქო ეშმაკებზე დაარჩესო.

5.) პანისიოს გარსევანა-შვილი, ნამღვდელოაუი, რომელსაცა ჰსწამებ-
დენ ფრანგობასა; — მეფე გიორგი არ მიენდებოდა მას ფრანგობისათვის.

6.) იოანე ქარუმიძე. ონოფრე ბერის-შვილი კაცისა დიდად წმიდისა და
მოღვაწისა გარესჴას გარდაიყვანეს წილკნიდამ.

7.) იუსტინე მაღალა-შვილი, უკანასკნელი, გადაიყვანეს რუსიდამ.

ფემან ინება და შერთო უმცროსსა, ჰირვეჯის ცოლიდამ, შვილსა თვისსა თეიმურაზს თვით მეფის რძალი ელენე იყოფოდა გარდაცვალებამდე მეფის თვის ქმართან არა ნატოვცემულად მისიგან და შემდეგ გარდაცვალებისა განამიანა თვისგან და გონებდა გაშვიანსა. იყო სქემან კონსანტინიაში და არაღარა გამეფებულმან მიიღო საქართველოს კონსისტორიდან, კათოლიკოსის გარდაწვევითა ითით უარი დახსნიათვის ქორწინებისა. დავით წარვიდა რუსეთს 1503 წელსა და მეფის რძალი ელენე, ბრძანებითა იმპერატორისა ალექსანდრესა, მივიდა ჰეტერბურღის 1810 წელსა და გარდაცვალა მუნ 1836 წელსა. თვით ელენე მეფის რძალი და მეგვიდრის ცოლი იყო კმბახით მიმქმედი ჩემი, ამისთვის ვინცნადი მოკლედ მას, მოარულა მასთან 4 წელსა ს. ვ. ბ. (1831—1833); იყო ნატოვსებითა სავსე, მოშიშა ღვთისა, მოწმუნე ქრისტიანე, უარსა არა დამტყვებელი სრულიად რომელთა საწმუნებისა: საუბარა მისი, მიქცეული სომხურად, არა იყო დიდ გაცური ქართული; ქვევს არა ქართველთა დიდთა გვარისა ქალთა ჩვეულებრივი; არა მოყვარე მეფისა სახლისა წევრთა და არცა მათგან ყვარებულა; — უნებდა მას დასაფლავება თვისი... სოფელსა *)... მდებარეთა ჰეტერბურღით ცაქსკი სკოლსა, ამისთვის მოჰქვდა მან მკურნუისა რქოთი ხატი ღვთის მშობლისა და ამკობინებდა მას მრავლათა თვალითა და მარტალატითა და ნებავდა დადებულყო ხატი იგი თვით მასვე ეკვლევისა გრძელვით მისდა დანიშნულთა. მიმანსა და გავუკეთე რუსულად და ქართულად ზედა წარწერა. წარმოხუდმან რუსეთიდამ, ვერ ვსცან, სადა დადვა ხატი ესე; რადგანაც თვით დასაფლავდა სკსკის მონასტერსა.

*) მგონია პულკოვო ერქვა სოფელსა ამას. მუნ არის ეკვლესია ბორცვსა ზედა. აქა უნებდა დასაფლავება

აჭა ორნიცა მისი წერილი, მოწერილი მამისა ჩემისადმი:

მალღ ღირსო, უფალო ეგნატი, წელსა ჩუიგ ღვინობისთვის კვ-
სანგეტ-პეტერბურლით.

ჩემო სულიერო მამავ!

მერმთ ჩემს მაგუროხეველ მარკვენას ამოხას მოყახს ნებ და
თქვენ მშვიდობას და თქვენის ცოდშიღლის ღმერთისა ვთხოვ. ვინცთ
რომ ჩემს ამბავს იკითხავთ, ესრეთ იცოდეთ ჩემი ანაზვი. მარიაშობის
თოთხმეტს აქეთ, მე ჩემს ძმა დაკათთან ვარ. თავისის ხასუბის რჩე-
ვითა ისრე ინება ჩემმა ქმარმა. ახლა კი დიდად სწუხს და დიდათაც
მეხვეწება რომ შეურიგდე, მაგრამ არ უშიგდესი. ამ დღით მოციქუ-
ლებას გზავნით და წიგნების წერით ილაჯა აღარა მაქვს, მაგრამ მე
არ ვერიდები, ღვთითაც, თუ ხელმწიფე მშვიდობით მოხმანდება, ღვთით
ჩემი საქმე უველა კარგათ მოხდება. ამას კი თვისი ხასუბი კელარას
უშველიან. ესრეთ იცოდეთ ჩემი ამბავი. ამაზედ მეტს ვერას მოგწერ
მერეთ ვთხოვ, ჩემო ეგნატი, დიდათაც დაგიმადლებ: ეგ ჩემი ოცი
თუმანი ბატონიშვილს თეკლეს გამოართვი. და ღუქების ქირა კანელ
გურქას მიეცე მანდ და იმას აქ ფული აქვს არტემ ბულდანიჩთან, ის
მე აქ მომცემს თავისის ანგარიშით, როგორც მანეთი გაცის. რომ
იცი და მომიწერია კიდევ მე რომ აქ კალი მქონდა ოთხასი თუმანი,
ზოგი მივეცი და ზოგი კიდევ დარჩა მისაცემი. კიდევაც ამას გეხვე-
წები რომ ღუქების ქირა და ეგ ოცი თუმანი გამოართო და გურ-
ქას მისცე და საჩქაროდ მოაწერინო, რომ მე აქ არტემ ბულდანიჩი-
ჩისაგან მამბარდეს. ამას მაგისი თეთრი აქვს აქ და მალეც მამცემს.
ამას კარდა კიდევ ამას გეხვეწები, რომ გურგინ ბეკასიშვილს სტეფა-
ნეს ეგ ჩემი თამასუქი და გიორგის თამასუქი გამოართო და გა-
მოგზავნო.

ორკვენი ფასი მიეცე ფოშტისა და არ დაიკარგება. თუ სტეფანე
სახლში გაგდელის თეკების ქირაც გამოართვი, ისიც გამოგზავნე.

ახლა შენ იცი როგორ გაიფხუბი ჩემს მამულებსედა გურჯანსედა ან
 ქარვასლანსედა როგორც კაის ფასათ გასცემთ. ამ იანვარში უნდა ეცა-
 დოთ რომ კაის ფასათ მიიღეს, რომ არ დავიღუეო. ჩემი სიტყვასედა
 მაგანსედა კიდა თუ ცოტად გაიფხუბი აქც ისე იფიქრე იმ ანვარშით
 მომეცემა და შეტად გაიფხუბი იმის ანვარშით მომეცემა. ესრე იფიქრე
 ამაზედ შეტს ვერას მოგწერ. მაგანსედა ეცადეთ რომ სამ-სამდინ
 ეგეთ ავიდეს მაგისი იფარა რომ არ დამღუბოთ. თუ ესრეთ არა სა-
 უგუნოდ დავიღუებო, მიწისტერი მისწერს ვასილიევს გურჯანისთვის
 და ქარვასლისთვის. ახლა თქვენ იცით როგორც კარგათ მოსწერთ და
 ან მოაწერინებთ ვასილიევს: იმის ცოლს ჩემ მაგიერ შეხვეყე რომ
 კარგათ მოაწერინოს თავის ქმარს. მასუგან შე ვეცი როგორც გემსა-
 ხურები. ასრე არწმუნე ეგ რომ ეცადოს კარგათ მოაწერას, ახლა შენ
 იცი როგორც გაიფხუბი შეტადრე ქარვასლანსედა რომ ცოტას ფასითა
 არ გასცეთ და არ დამღუბოთ საუგუნოდ. თქვენა ქრისტეს გულის
 თვის ჩემი სიტყვასედა ხომ იცი მაგანსედა კიდა; ახლა შენ იცი, ამა-
 ზედ შეტს უელარას მოგწერ ახლა და ამის იქით სხვას წერილით
 მოგწერ ჩემს ამაზეს.

თქვენი მშვიდობის მისურნე შეტის რძალი ელენე.

შედალ დინსო უფალს მღვდელს ეგნატი ონისიმოვი!

ჩემო სულის მამაკ

შემეთ დიდი ხანა თქვენი ამაზე ან შემეტყვიან. მუთნია რომ
 შემდურებით. ვერაი გეთხოვან არ გამოგიტანეთა შენც იცი რომ
 ერთი დღე შეივინება ანა მქონის მწუხარებისა გამს ჩემის შეუღლი-
 სავს. ცოცხალი იყო მტანხვიდა; შევდარა უარესად მტანხვას. მუა-
 ნია რომ შენც შეიტყობდა გატაკობის ჩივილსა, აქ მინისტრისათვის
 მოაწერა. ერმანლესს რომელიცა იმის ანსურს მოუა. ახლანსედა კი-
 დე სწამაროდ შეიქნას. ჩემთვის დიდად საჭიროა. რომელს

წელიწადში დაიკარგა ან რომელს ჩისლოში ერთ თვით ქადაგებუ და-
 ნიშნუ და გამოგიგზავნუ რომ ჩემთვის დიდად საჭიროდ არის მინდა
 ლთოვინთვისაგან მოწმობა მოვატანინო სასქაროდ მომწერე. ამათ
 უკრდა გატყავსა რომ წიგნი მომცა ის წიგნიც გამოგიგზავნე მე
 რომ ასი თუმნის თამასუქსედ ხელი მოვუწერე თავდებობისა, მანამ
 იმან ხელ წერილი არ მოცა მე ხომ არ ვუწერდი. მას უკან იმან
 ერთი წიგნი მომცა რომ თუ იმ ასი თუმნის თამასუქს თეთრს მე
 ვინმე მთხოვდა იმას უზღარის კენახი უნდა გაუიღუფიო და იმ თა-
 მასუქსს იუგლი იქიდაშ უნდა მისცემოდა. თუმცა იმ წიგნის პირიც
 მე მაქვს. ის რომ მუხ გუდაგებოდა შენს საჭიროდ გამოგიგზავნე
 იმისი ახლი ვინც ის ცადილო თარიღი დავიწყებთ თუ ქრისტიანი
 ხარ ეს ჩემი თხოვნა სასქაროდ ფოშტით ძიბოძე; რომ მალე დი-
 თვინთვისაგან მოწმობა მოვატანო. ის ციხეში დასმას უბიძგება და
 მე დავისხენ და ახლა ამის მაგოერია რომ მიხივის. ლთის ძაღლით
 მამის სიმტყუნე მალე უამოახნდა. სხვა რაღა გუბეწო ჩემი სათხოვა-
 რი შეისმინე; სხვა იყავ მშვიდობით.

თქვენის მშვიდობის ამის მოსურნე ვლენე.

დიდათ ავით ჭაკ. ეს წიგნი ავით-მოგზავნა დავსწერე. ამ საჭი-
 როებისათვის თორემ არ შემეძლო წერა.

დეკემბრის ისე წელსა ჩუგ-ს.

LXXXIV

თვით მეუის-მე დავით ესრეთისა ქორწინებითა ჰგონებდა
 დაკავშირებასა სომეხთა მდიდართა, ქართველთა-თანა, და მოყ-
 ვანასა მათსა უფრობისადმი ეკლესიისა, გარნა შესცდა, სომეხნი გან-
 ბნეულნი სპარსეთისა, რომაელისა და სხვათა ადგილთა, არიან უფულად

ცხოვრება მეფის გიორგი XIII-სა

დაცემულნი ზღილღობითა; — უქონელნი მამულისა არიან, უქონელნი სიყვარულისა თვით კეთილის მოქმედთადმი შაშისა; დამვიწებელნი თვისისა ენისა და მოსაუბრენი სხვათა ზედა ენასა, რომელთა ივინი ემორჩილებიან, ვერ სინაობენ რასათვის არს მშვენიერებას ლექსთა და აზრთა გამოხატვისა; არა უწყიან, რა უუყარდეს, ვინ უუყარდეს; რად უუყარდეს რას უტრთოდეს: განკარდნილნი ერთობისაგან საწმუნოებისა აღმოსავლეთისა და კვალად შეზინული ლათინთა, ეკკლესიისა არა უწყიან თვითცა რასა შინა მდგომარებს მათი ეკკლესიის ღირსება. მიღთონიდგან განბნეულისა სომეხთაგან კრისა კინილა ნახევარი წარიტაცეს ლათინთა; დანაშთენი ერთ ნახევარსი დაცინებულნი უოკელგან, გინებულნი სწარსთა და თურქთაგან, არიან სრულად ცივად მხედველნი გულგრილნი, სახლი მათი სხვათა ადგილზედ, ვაჭრობა მათი უცხოთა ნათესავთან, მეკობრობა სიფრუითა, შესაძინებულად რისამე; ვერსად განიზრახვენ შეფობასა თვისსა, ვერ ვისთან იტყვიან შეიკეთა თვით ტახტისათვის; თვით მწერლობა მათი, ლათინთა მოძღვართაგან ნამუშავები, არის მათთვის ანუ ვერ გასაგონი, ანუ სავნოდ მათის ეკკლესიისა მისაღები, სომეხთა ეკკლესიისათვის იტყოდა ბესარიონ კათოლიკოსი, — სიჩცხვილიც არის ვისაუბროთ და რადა ეკკლესია ესე და რა ღირსება უნდა აქვინდეს მას, სადაცა ორი დიდი ეკკლესია აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა საუბრობს, და მესამეცა ეკკლესია დიდი ლუტერისა ჰეავის მეტობითა მათეე ორთა დიდთა ეკკლესიათა, თვით გონიერნი სომეხნი ხშირად სადამე მოიხსენებდენ ანუ მართლდისა გულთა ანუ ცბიერობით თვითა თვისთათვის: ნუ უკვე ვინცა საჭინობოსა შინა დაიბადებოდა, არის იგი ცხენი? ესრეთ სმაგთ სხვათათანა თქმა რომელ არის იგი სომეხი.

LXXXV

შეფის-ქესა გიორგის არ უუყარდა სომეხნი, ვითარცა დამცარკველი მკვლადვე შეუობასა, ვითარცა არა მქონი მამულისა და გან-

ბნეული ქვეყანად, ვითარცა ენისა ჯრდა შექმნი და სხვათა ენათა ზე-
და ცუდად მოუბარნი, ვითარცა განბნეულნი აღმოჩნე შართლ-მადიდებ-
ელის ეკლესიიდან, ერი ესე ახალ ისრაილად წოდებულ იქმნა. ვაჭარ-
ნი მსუიდავი და მამსუიდავი, ცრუნი შტეუენნი, უპატიო და უპურნი, ერთ-
გული მისი ვისგანაც აქვს გამოსახულები და რომელიცა მას შეიყიდვის
ანუ თუელითა, ანუ ჰატივითა, ანუ სხვითა საჩუქრითა. დავით აღმა-
შენებელი, რომელმანცა შემოიხაზნა იგინი და დასასხლნა გოგონა,
თვით ინანა და რდეს იხილა გარყვნილი თესლი, შეუფობისა დამკარ-
გველი, — გრებისა კახონთა შინა, რომელიცა იქმნა ქალაქისა მცხეთის მის
დროს, იტყვის სხვათა შორის: რათა ერი მისი ქრისტიანე იყოს მო-
ძულე ცოდვისა მის სოდომელთა, რომელმანცა წაწევიდნა ბაბილო-
ნი და რომელმანცა დაუკარგა შეუფობა სომეხთა. თამარისცა დროსა
ქართველნი. განებდეს ერთობითა საწმუნოებისა, მოეყვანათ სულისა
ერთობასაცა ქართველთა თანა.

აზრსა ამას გამოხატავს მოლექსე დედოფლისა თამარისა შავ-
თელ... რდეს იტყვის:

სომეხთა მეფენი, შტერთა სისხლთ მჩქეუენი
დმერთმან არ დიხს-ჭყო უფლებათსა:
(მუხლი 25)

LXXXVI

მეფის-მე გიორგი ხშირად იტყოდა ორგულობითსა მოქცევასა
ჟორღანაშვილისაგან, აღწერილისა ვახუშტისაგან. მწუხარისა ხმითა
მოუთხრობდა ვითარცა განსცა მან მეუე სვიმონ და შთაგდო თუქთა
ტეკეობას და ვითარცა მეშვიდრემან მისმან ამოწევიტა ყოვლადი გვარბ
ჟორღანაშვილთა დიდითა მცირემდინ და ვითარცა ერთისა ყრმისაგან, მა-
მასთან გაბატებულითა კვლად გაბეკრდა გვარბ ჟორღანაშვილთა. ჟორღანა-

შვილისას მღვანურის-გამო, დაჩეჯან დედოფალი იტყუდა შემდეგსა-
 გაიგონე, რა გაიმბო! დღესა ერთსა გრთავან ათასმან მკელთა შიქი-
 თა, ვერ ჰქონა საზრდელი, ერთმან მათგანმან ჰქონა მძოვრი მინდორ-
 სასა წაჩვიდა. და აცნობა ძმათა მკელთა. შეჰინებულთა მკელთა და
 იტხილთა გაგზავნეს ერთი გაშედავი თვისაგან აცნობოს რა არის
 ეს მძოვრი მერალი უმჯავლითლო უჩვეული მათდა. მისუფმან მკელ-
 მან იხილა მძოვრი დასუნა და ნახა მძოვრი კაცისა მერალი: უკუშვი-
 ტა და უამბო. ეს მძოვრი ყორღანაშვილისა არისო. გაქცენენ მკელნი
 და მკერიდენ მძოვრსა ცუდსა.

LXXXVII

სომეხთა შეაწერდა ხაჩისა ოდესმე მძიმედ და ოდეს გაახსენებ-
 დენ შეუძლებლობასა მათსა მაშინ იტყუდა: გზიგონე, რა გაიმბო!
 სომეხსა შეარჩინე ერთი ბისტია; ერთს თვესად გახდის ერთ თუმნად.
 ერთსა ბისტია, როგორ? ბატონო შეიგეო? ჩვენვე იტყუდა... შეუგე
 მოგვატყუებს და ჩვენითვე კამდიდრდება.

LXXXVIII

ვითარცა მართლ-მადიდებლობისა მოუვარე, ერთობისათვის ეკ-
 კლესიისა, მრავლად შეცადინებდა მათს მოქცევას. არა ჰქსმაგდა ეკკლე-
 სიას მათი არცა წესი მათისა გადობისა. — მოქცევა მათი საჭიროა,
 იტყუდა რუსეთისადა ელხისა კოკალესკისა, ქვეუხისათვის. დავილად
 გამცემი ქვეუხისა სომეხა, ერთს გროშზე გაჭყიდის შეფესა და შე-
 ფობასა. აქ და სხვათადა ქვეუხანაშ არა აქვს რა შესატყვიარი გული-
 სა, არცა კოშკი მამა-მამათა, არცა ცხენი ძველი, არცა ხმალი. წინა
 შართა არც დროა, არც მატური შეფესა. დღესაც მოსაცთუნებლად
 სპარსთა და თურქთა, სადაცა არიან განხეულნი მათნი რომელნივე,

მარადის მოკისე დით ვაიმუშად სომეხთა უხებურთა, და თვით სარ-
სნი და თურქნი მოისყიდინს ჩემთა სომეხთა. ასეა მათი ბუნება. დი-
დად საჭიროა ჩემის სამეფოსათვის თესვი ესე განსხეული და მოწო-
რებულნი ჩვენგან სარწმუნოებითა, ენითა, სწავლითა და უცხოთა ხს
თესათობითა. — ვითარცა ვაჭარნი, საჭიროანი არიან. ქვეყნისა მცხოვ-
რების დიდად საშიშნი და მოსარიდებელნი: არა შეაშარნი, მხდალნი
და ძაურებელნი საწუთრისა სადა და ოდეს დაედვენ და ვისა მიემხრონ.
ოსმაღლსა ანუ ყიზილბაშსა. თვით უპატრივემულნი მათ შორის ჩემს
კარგად, პატრივ სრემს ფულსა და გამოსარჩენსა. ეს არის მათი ღმრ-
თი და მას თაყვანსა ქსტოშს. ეკვლევისა სომეხთა არის ანახეთქი რაიმე ძვე-
ლად დაწერობილისა შენობისა: ნუშტი გოდლისა დაცემულისა, რომე-
ლიცა ჰქრეთ არ იყო უხერხულბული. — დროთა მათ ოდეს სომეხნი
განგარდნიერ კრობისაგან მართლ-მადიდებლობისა ე. ი. რომელიცთა და
ბერძენთა ანუ აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა, — დიდნი ეკვლევისის
სვეტნი ვასილი დიდი, იოანე ოქროპირი, გრიგორი ღვთის მეტყვე-
ლი და სხვანი აწუბდენ ეკვლესიასა 318 წლიდამ განთავისუფლებულ-
სა დგინისაგან იმპერატოროთა და წარმართთაგან. — ეკვლესიასა მიტე-
მოდან წესდ და რიგთ, მშენებრეთა და სამკაული შენობათა გარე და
შიგნისა; მოიძიებდენ ძველად მოციქულთაგან დროთაგან მიღებულთა
კანონთა და მცნება დღესასწაულთათვის! აღიწერებდენ მოთხრობანი
მოწამეთა და ღირსთა და სხვანი. — ესე ყოველი იყო მამუხი, რომ
მელ სომეხთა ეკვლევისა დაშთენილი გარე ერთობისა დიდ ეკვლესიას-
თა თანა მღვდლისა ვითარცა შვილი უძლები ქობის კელსა ბრძად
და უპატრონოდ, უპურიან წესდება ძველისა დაუფუძნებელსა ჰქრეთ
ეკვლესიისა, ე. ი. შობა და ნათლის-ღება დღესა ერთსა. მარხუთა
დღენი ნებსითნი და მოკვალეობითნი; და ბეჭედი მღვდელ-მთავართა
ხელთა-ს და ვითარცა აქვდათ არიოხელთა ოდესმე: უცხოთათა სუდა
შეწირვა, სამწმინდაობისა ზედა გაღობის დამატება: რომელი
ჰქარს ეტება ჩვენთვის. — ლიტურგიას არცა ვასილისა, არცა
ოქროპირისა. არცა გრიგორისა ღვთის-მეტყველისა დიდსა შობათ-
ვხოვრება-ზედის გიორგი XII-ს

სა განსხვავებას თუკნითა და უბოთი, ერთის სიტყვითა აღარ ესმათ
ხმა და სწავლა აღსარებათა, რომლითაცა დაიუშნდა ეკკლესია მსოფ-
ლითა ე. ი. აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა. განშორებულმან ქრის-
ტიანობისა დედა-ქალაქითა, — რომსა, კონსტანტინოპოლისა, ანტიოქიასა,
ალექსანდრიასა და იერუსალიმსა. სომხითმა არღა ისმინა რამე, და
ვითარცა ურუ, დაშთა ბრმად მჯდომი შორის ორთა; სამეოფლოთა სხარ-
სეთისა და საქართველოსა. შემდეგ განხეულმან ჰიქსა ქვეყანისასა,
ვითარცა ახალთა ისრაილთა, არღარა მიიღეს მათი და მხოლოდ დრო-
თი დროთ დასუსტებისა გამო თვით სასურმეთისა, — წარიტაცეს ლა-
თინთა მიწაში, ლიბანსა, ორუტვისა და თვით ევროპის ნაწილებ-
შიაც, სადაცა იგინო შეინიზნეს ჰაზისა მასსათა. დღესაცა ჰგალობს
შარკანთა შანა თვისთა ე. ი. საგალობელთა გალობასა და შეურაც-
ყობასა ხალგიდონისა კრებისა კანონთა; უწოდებს მას მტელთა
ხროკად; თუღაიანეს მოწამესა გონებს მწკალეულად; ადიდებს და აღიარ-
ებს წმიდა დიოსკორესა და ევტიქისა, და რად? თვით სომეხთა
ეკკლესიამან ზრა უწყის. მაგინებელი ხალგიდონისა კრებისა, აღიარებს
სწავლათა და დოქმატთა, მუნ დამტკიცებულთა; აღმსარებელი წმიდა
დიოსკორესა და ევტიქიასა, — არა აღიარებს დღეს მათთა წვალბათა,
რომელთათვისცა განიდევნენ იგინი და შეჩვენდნენ. — ესე ვითარნი
უწესობანა აქვს სომეხთა ეკკლესიასა, — ობლად, გარედ დაშთენილსა
და მტერთა მათ შინაგანთა (ნახუარ სომეხთა ე. ი. გათრანგებულ-
თა) და გარეგანთაგან დასარტულსა და დანებებულსა სიმცირისა გამა
სარწმუნეებისა მათისა აღმსარებელთა. თვით რაცხ ესე არის განხეუ-
ლბ, შიფანტული სხუათა და სხუათა ქვეყნისა კერძოთა, არა მექონი
მამულისა და დედა ქალაქისა; არცა კათედრის ერთობისა. სხუა არის
კათოლიკოსი ემიაწინისა, სხუა არის კონსტანტინოპოლისა და სხუა
მისისა ადგილისა, რომელნიცა ერთი მეორესა არა მოწიილებენ და
არცა ვისგანმე დამოკიდებიან. კატენიზმოსა ანუ სისტემაცა ღვთის-
მეტყულებისა მათისა ეკკლესიისა არს კათოლიკეთაგან შედგენილი
რომისა ეკკლესიისა წესდებითა, და საკუთარი რაიცა აქვსთ, ანუ

რუსთაგან შედგენილი, ანუ არა სრულიად და ნათლად გამომეძიებული შათთა დოკუმენტია.

LXXXIX

მეფემან გიორგი გამეფების შემდგომად მასწავრა წერილი მეფეთა ჩამომავალსა, ვახტანგ მეულის ძვილსა, გიორგი ალექსანდრესძეს გრუზინსკის, რომლითაც ევედრებოდა მოჭსტეს და დაუბრუნოს ქვეუნიის ჯვარი წმიდისა ნინასი. წერილი ესე იყო მესამე, მიწერილთა შორის მეფეთაგან თეიმურაზისა და ირაკლისა. ვახტანგსა სომეხსა მიმავალსა ასტრახანსა, ვახტანგ იგი და უბრძანა გარდასტეს მუხით სიუნი ნოკოროდსა, სადაცა სადგურობდა თვით გიორგი ალექსანდრესძე. კობიო წერალისა ამის, დაწერილისა მამისა ჩემისა ხელითა, არის ესე: უგანათლებულესო და დიდებულო ძმად და ბიძად საგულებულო გიორგი თანა-მოსახელეო ჩემო, (ეს ლექსი თვით მეფეთა ჩაერთო)! დმერთმან მამათა ჩვენთა, ინება და მომცა ტახტი ქართველთა მეფობისა, კახელებისა მტერთაგან, აკლან ახალი რაიმე წყალობა, სასოება და სუკეში. ჰაჰისა და მამისა ჩემისა თხოვითა დაურთავ ევედრებასა ჩემსა: მოანიჭეთ ჯვარი წმიდისა ნინასი, — საუხუკე ქართველთა ქართველთავე; ჰქმეჩით სახელი და სახექართთა ამით დასახუქრეთ ევედრისა წმიდა ჩვენი. გასსვენებულმან გიორგი ჰაჰამან თქვენმან მოსტა ხატი მვირისი დგონის-მშობლისა სიონისა და ვახტანგ სიქადულად. სუ მახედაეთ დროთა წარსულთა და რჯახისა შელოთს: თუ ინებებთ და თვით მოხრძანდებით, რესტორც იწერება გაიოს ასტრახანნიდგან, დიდად მოხარული ვიქმეხები; ვეცადები განიამოკნო და გაამო ვითარცა ძმასა ძმამან და ბიძასა ძმის-წულამან. ინებეთ დმერთმან ეს აღსრულდეს მოხრძანებადმდე თქვენისა, ინებეთ ბოძება ხატისა, აკურთხეთ მით კვალი გზისა თქვენისა რუსეთით ქვეყანასა ჩვენსა და განუსვენეთ ესრეთ დიდსა დროითა მოლოდინსა. ველთ

მას-უხსა მგცა და სამღვდელთა და საერო და კრიც. მოკითხვას მოგახსენებ სახლობასა თქვენსა სისხლსა და ხორცსა ჩემსა. ამბავი ჩვენს ქვეყნისა მტერთაგან შევიწროებულისა, თქვენც მოგეხსენებათ. რუსეთი თუ არ შეგგეწია უჭირს საქრისტიანოსა. ძაქვს მიწერ-მოწერა რუსეთის ხელმწიფოსთან. სპარსთა ველარ გუნდობით. თურქნი ავის თვალით გვიყურებენ. ლეკი ვერ დასცხნა ავასაკობისაგან, შინაურის მტერის არ მეშინიან. არიან მხსავანი კატანი. რომნი გედგინის შვილს უბრძანე მოსვენებით იყოს: ნუ კადნიერობს, გაიღვიძე უსადური არის სადმე მისი. იმას ნურას უწმუნებით. თქვენი ერთ-გული ძმა და მეგობარი გიორგი.

გენაის 10 დღეს.
1798 წელს.

მეტე
გიორგი

ეს წერილი იყო უგანასკნელი მიუყოფანი ვაგრაისთვის წმიდის ნინასი. მიუგის-ძეთა შირიან, ფაჩნაოზ და სხვათა მიამბეს, რომელ მეფესა გიორგის სხვადა აქვდა წერილი შავლუ იმპერატორთან მისაწერი, და წერილი ხელმოწერილი და ბეჭედ დაუბეჭდი, რომლითაც კეკელიძე მას გამოსთხოვოს იგი უსამართლოდ დამნაშტრონებელთა ვაგრაისა. უკეთუ იხილეთა ამითადა არა ეშველებოდა საქმესა, მაშინ ავირებდა ექმნა ვრება სამღვდელთა და ვრებისა განახლებისა ძალითა მოკითხვისა საურჩე ქვეყნისა. ექადოდენ შეჩვენებითისა განხილებათისა წარუქანასა. ესე და მორიდება რუსთა იყო მაჩუხაო, რომელ გიორგი ალექსანდრეს ძე დავუკრა და წარუგლინა იმპერატორსა შავლეს (ალექსანდრეს) და აწინ შემდგომ გარდავაქალისა მიუგის გიორგისა წარუქანასა საქართველოსავე 1801 წელს და დაიდვა საფარველად ერისა სიონისა თბილისს კეკელიძისა შინა.

თავკანის საცემლად ვაგრაისა ამის წარვიდოდენ ქართველთა მღვდელთ-მთავარნი მოსკოვიდამ ნიყნი ნოკოგოროდშია ს. ლიხტო-

კოს: ჰაფნოტი არჩივისკოპოსის ხოზიაშვილი. 41) იოანე მიტროპოლიტი მრევლს შეოფელი, ნიკოლოზ თბილელს, ზენონ ჯღაჯღელი და სხვანი. კათალიკოსი იმერეთისა მასამე დიდად მოსურნე ჯვარძსა ხილვისა წარვიდა მოსკოვით და თაყვანი ჰსცა მას. მტრედიცა, სწილი მისი, წარმოიღო, მითხრა არხიმანდრიტმან ტენათასა მოსტუმან სვიმონ წულუკიძემან, — ესე შიამოლო, მეტყოდა, ჯერეთ უმაწოდეს სოფრონიხს რინკორ წმინდელმან წულუკიძემანჟე გვარად, არხივისკოპოსად იმერეთისა გარდაცვალებულმან 1844 წელსა მეფისა გიორგისა, ნინასტან, მეუღლისა გრიგორი დადიანისა ასულასა ვიცი ესეცა რომელ მოსკოვასა მიტროპოლიტსა პლატონს, მოეწადინა ხილვა ჯვარძისა ამის დროსა ხილვა ჯვარძისა ენება იმპერატრიცა ეკატერინესსა და ოდეს უჩვენეს

41) ჰაფნოტი არჩივისკოპოსი მოქვისა (სამურაპიანოს ანუ აფხაზისა) გვართ ხოზიაშვილი, მე მეკონდახისა და თვითცა იწოდა ხელოზა ესე. 24 წლიდგან შედგა ბერად და ანლდა კათოლიკოსსა ანტონის დიაკვნად. შემდგომად გარდაცვალებისა გიორგი მეფისა, ბატონის-შვილის იოანეს თხოვითა 1802 წელსა აკურთხეს იგი არხიმანდრიტად თირისკ მონასტრისა დიდლიანზედ. შემდგომად გარდავიდა მეგრელიაში დედოფალს ნინასთან, რომლისა ქმარმან დადიანმან კრიგორი წარავლინა დესპანად რუსეთსა. ჯილდოდ ესრეთისა, დესპანობისა მიუბოძეს არჩივისკოპოსობა მოქვისა. 1811 გარდაჰყვა დედოფალს ნინას რუსეთსა და დაშთა რუსეთსაჟე მოსკოვის ჩუღოვის მონასტერში, აქა გარდაიცვალა 1823 წელსა 50 წლისა და მუნვე დაეფლა მოსკოვისა არჩივისკოპოსსა აგვისტინეს დიდად არ უყვარდა იგი მეშურნეფითა, რამეთუ დიდად ჰატევი სწემდენ მას მოსკოვისა მცხოვრებნი იყო კაცი მოხუცარი, მხიარული, პურადი და ყოველთადაც სიყვარულითა აღსაყესე მთავარმან საქართველოისა ცრიტიანოვმან წარგზავნა იგი კაიშაურისა მთიულთა დასამშვიდებლად. აქა იტყოდა თვით, 40 ხანჯლითა მხვლიტესო და დამიფარაო სიკვდილისაგან და სირცხვილისა მეფის ქემან ფარნაოზ. 1815 მოვიდა დროებით თბილისსა და ექსარხოსმან ვარლამ ქსისის ერისთვის შვილმან არ აწირვინა სიონში მტერობითა. ესე იწყინა მან და ჰყვედრიდა მას ესრეთსა მისდაში მოქრევასა, ოდეს მოვიდა თვით მოსკოვსა, სადაცა გარდაიცვალა, ვითარცა გადაყენებული ექსარხოსობიდა.

იგი მას მოსკოვს ერჩივნა მეზატრონეთათვის წარგზავნა მისი საქარ-
თველოდგე, მიუცათ მათა პირობა და ვერ გაიმეტესო შემდეგ ეს
ამბავი ვიცი იონა მროველ მიტროპოლიტისაგანაო შემდეგ ღაქეთა დაგ-
ვირგვინებისა ალექსანდრე პირველისა. ოდეს წარკვდევით მიტროპო-
ლიტთან პლატონთან, მე და ძმა ბაგრატ, მეტყუიდა მეუფის-მე მისილ,
მოგვილოცა ჩვენ ვჰარისა წარგზავნა ხელმწიფისა ალექსანდრისაგან
საქართველოდ, დიდად იამა მასცა ესრეთ სიყვარულითი მიხედვა იმპერ-
ატორისა ქართველთადმი.

XG

მოაჩველობა რუსეთისა, 1783 წლიდან დამტკიცებული ტრაქ-
ტატითა, აქვდა იმედით პირისპირ სპარსთა. ამისთვის სწერდა წერი-
ლითა ელჩსა თვისსა გარსევან ჭავჭავაძეს და მათ არწმუნებდა რუ-
სეთსა თვისსა ერთ-გულეზას. გარსევან ჭავჭავაძე, სათნო და სამიე-
დლი მეუფისა გიორგისაგანცა ჭსძულაობდენ მას, მეშურნებოდა რაგ-
დენნიმე პირნი კარის-კაცნიჲ გარნა ვერ გასედადენ მეუფისთან რასამე
მათხედ უშეკრისა თქმას. ელიაზარ ფაღავანდოვსა ჭსურდა დანიშნუ-
ლიერ ნაცვლად მისსა რუსეთისა კარხედ: მოახსენეს ესე მეუფესა და
დიდად შოკის დანიჭინა. ერთ-გულეზასედა გარსევანისა სრულიად იერ
მეუფე დარწმუნებული. და მისისა შვილისა ალექსანდრისაგან ვიცი არა
ერთგზის თქმულად, რომელ მამა-ჩემი გარსევან იერ შემადგენელი
ტრაქტატისა მის, რომლითაცა შეეკრა რუსეთსა მეუფე გიორგი 1799
წელსა. მამასა ჩემსაო, მეტყუიდა ალექსანდრე, ჭსმაგდენ მეუფისა ძმა-
ნიო და თუმცა არ უყვარდა მეუფე გიორგი, სუსტად დროთა ამით-
თვის გასაჭირთა სეგონებელი ძმათაგან, გარნა დიდად ესვიდა, ვითარ-
ცა კაცსა სკინიდასიანსა, ქვეყნისათვის მზრუნველსა და გონიერსა
ჭაზრითა და მოქმედებითა, რომელცამდინ მეუფის წერილი, რომელნიც
აქედენ ალექსანდრისა, მიწერილი მამისა მისისადმი, დიდად მოწმე-
ბენ მეუფისა გონიერებასა და სამეუფოისა თვისისა დაწვებასა და გან-

გებასა.“ წერილნი ესენი არღარა არიან შემდგომად აოხრებისა წინანდელს მისისა სახლისა ლეკთაგან, რომელნიცა 1855 წელსა დაუწვეს სახლი და წარასხეს სახლობა ჭაუჭავაძისა. ხშირად განმხნელებოდა მკაფისაგან, რათა ჰპატრონობდეს მისსა სამკვიდრებელსა კანქოსა დროდმდე შესრულებისა საქმეთა რუსეთისათანა. მეფემან დღესა ეროსა უბრძანა ავალის-შვილსა, ეტადე, იყო ერთ-გულად სიძისა შინისა გარსუკანისაო. შემეწიე მეცა და ნუ დამხროგავ, თუ ვიქმნები საჭირო შენთვის. გარსუკან ჩვენთვის ჭინახულობს რუსეთში და ჩვენ მისთვის ვიჭინახულოდ აქა. იმას იქ არა უჭირს რა შვილი მისი ალექსანდრე, ნათლული იმპერატრიცა ალექსანდრასი და კეთილად აღზრდილი, შვილია ჩემიცა და გამოსადეგი ქვეყნისათვის. მოუწერია კვანძიო საქართველოდ, დიდად მიაშობა მისი ნახკა. — ეს ამბავი მიაშობ თვით გიორგი ავალის-შვილმან მოსკოვს. იყო მეგობარი მამისა ჩემისა, და აქვანდა მასთან მიწერ-მოწერა სიკვდილადმდე და იაზა ჩემი ნახკა, ჩემთან საუბარი და გაცნობა. იყო თვით მწერალი და გადმომღები რუსულითა ქართულად წიგნთა შრავალოა. ამავე დროსა ვინაჲ პირველად და უკანასკნელად მასთან სახანხავად შემოსული გიორგი ალექსანდრესძე გრუზინისკი, რომელმანცა მიაართვა ვვარი წმინდის ნინასი იმპერატრისა ჰაველს, ალექსანდრეს და კონსტანტინე პატონის-შვილს, ძე იმერთა მეფისა დავითისა, — მეფისა ირაკლისაგან იმერეთით განდევნილისა.

XGI

მოუთმენელად ელოდა მეფე გარსუკანისა წერილთა. მეფე გიორგი ეტოლდა დავით თარხნის-შვილსა: როდესაც მოვიდოდა მისი წერილი, შეჭერიდა მდივან-ბეგთა კუნატი თუმანის შვილსა, თეიმურაზ ციციშვილსა და მდივანთა რომელთა შორის იყო ერთ-ბეგთ-ბეგთ-შვილი სომეხი და დიმიტრი (ქართულად) თუმანის-შვილი მოლექსე. ესრეთმან მოლოდინებიდან მარადის შეიქისაგან, გარსუკანის წერილთა მიცნობება მეფის გიორგი XIII-სა

ლებსა, მიაწოდეს სხვანი მიუხდობელობასა და შიშსა განცემითსა
გარსკეანისაგან. მეოვე ფრთხილი და მღვიძარე საქმეთა შინა, არასა
ჭგონებდა ცუდად ელხისათვის თვისისა და ამისთვის ოდესმე დროთა-
დროთ შეჭყვანდა სირცხვილსა და კდმაში. გარსკეანისა მტკრთა სურ-
დათ, მეთვის მიმაღულთა წინა-აღმდეგთა, დაეშორებინათ გარსკეან
მეთვისაგან, რომელისადა გული ვერ გაიგრილეს მასსკად, ვერცა გაჩის-
კატთა, ვერცა ძმათა, ცუდად მისთვის მოსაუბრესმა, ვერც დედოფალ-
მან დაჩუქან, რომელიცა ჭსწყალობდა მას წყალობითა გამო მეთვის
ირაკლისა და ჭგონებდა, რომელ შეჩებოდა მას და შვილთა მისთა
ერთ გუჯად დროთა შიგოთისა და ამოხნთა, რომელთადა ამწარებდენ
მეთვისა გიორგის. გარსკეან, უმეტეს გამოცდილი საქმეთა შინა, მე-
ტის მნახავი და უკეთ მზრახველი, იყო მტკიცედ და შეურყეველად
თვისსა მოვალეობასა სედა. ჭაზრი ზისი იყო ემსახურნა მამულისათვის,
ჭიკიჭობდა მევისათვის და დამშვიდებისათვის აღრულოთ ქართველ-
თა, მოკლედ იცნობდა მევის ძმათა და შვილთა; ოდესმე ასმენდა
მათ და ამხილებდა. თვით დედოფალსა დაჩუქანს, მწყალობელსა
თვისსა, მოჭსწრა წერილი მკვასე სადმე შიგოთათვის დაუტნობ-
მელთა და დიდად არა მოეწონა არცა ანდერძი მევისა ირაკლისა, არ-
ცა მეცადინება თვით დედოფლისა, რათა აღვიდეს ტახტსა და მეუობ-
დეს მაგალითისა მეორე ეკატერინასსა. წერილისა ამის ზირი აკით გარ-
სკეანმა წარუდგინა მეთვისა და ოდეს ჭსცნო ესე დედოფალმან, დიდად
იწყინა და დააბრალა ზირ-მოთხეობასა. მხლებელნი დედოფლისა ეცი-
ნოდნენ გარსკეანსა, ჭყუდრიდენ მას და ოდესმე ურიგოდცა მოხს-
სენებდენ.

დროდ არხივი რუსეთისა გამოაჩენს, რაოდენს მაღლად იდგა
გარსკეან გონიერებითა და საქმითა სხვათა სედა ქართველთა რაიცა
მე ვიცი არხივისა საქმეთაგან, რომელთადა მე აღმწერელი მეთვისა
ცნობებისა არა შეეხება — ვიტყვი გარსკეანისათვის, რომელ დროთა
ამათ იყო იგი სკეტად მტკიცედ მეუობისა, ერთ-გუჯად მეთვისა და
მამულისა. მკობელი მის ჭსცნადეს.

XCH

გაბეჭდებულმან გიორგი, მრავლად მწუხარებან ძმთაგან შოგოთისათვის, ჭსნო სიტყვა: თქმული მღვდლის იოსებ თურქის-ტანის შვილისაგან საწინეჲად მიუზედ: ეს ახაზიც ვაღბიაო! — მეუემან მეორეს დღეს დაიბარა მღვდელი, მიაგიოთხა, გამოჭკითხა ამავე ქალაქისა და უბანა მაუტანოს და მიანთოს ოქმი რავდენთამე კომლითა კაცთა, ბოძებულთა წინათ მიუეთაგან, რათა დაამტკიცოს მან ვითარცა ახალმან მეუემან, — ხვეულებითისა წყრითა, მეორესა დღესა მიანთოვ ოქმი, აილო მეუემან ოქმი და უკუგდო წყვლსა, რომელიცა ენთობდა ბუნარში, და დაუმატა სიტყვა მისივე მღვდლისაგანე თქმული: ეს ახაზიც ვაღბიაო! მრავალნი მრავლად ბორბლად ანუ უშკურად განმარტებენ მეფისა ესრეთსა მოქმედებასა. საქმე ესე აქმნა საჯნუელად ღვთისა, უშეუკად შეიისა მოხსენებულისა. რა უწესობაა ესე დროთა მინეღვითა? ნუ უკვე სხვებრი ჭსჯულისა მებრ საჯნელი, განვიცხვისათვის მეფისა იქმნებოდა უმეტეს მსუბუქი? განახილონ ესე მკითხველთა და მსმენელთა.

მემდეგ რავდენისამე უამისა მასვე მეფეს მიუწავლა მღვდელი იგი ტურქის-ტანის შვიდი ხემარი და ადრითვე მეფესთან დაახლოებული და უბოძა ახალისა ოქმითა უმახი და მამუდნი ძველსა წყრულში მოხსენებულნი. — მასინ მღვდელმან გამხიარულებულმან მოახსენა სიტყვა ფსალმუნისა: „წავლობასა და სამართალსა ცაქებდე შენ, უკვალო.“

მღვდელი ეს ღრმად მოხევი გარდაიკვალა 1820 წელსა. თბილისს, და მანადის კეთილად მომხსენებელი მეფისა აკურთხევედა მეფობასა მისსა და შვილთა მისთა.

XCHH

ოკტომბრის თვეს სვეტი ცხოველობისა დღესასწაულობისა გამო მიბრძანდა მეივე ქ. მცხეთას, ჩამოხდა ცხენიდან და იხილა კაცი ცხენოსანი, რომელიცა მოაჭენებდა შორით მცხეთისაკენ. — მოახსენეს მეივესა, მუხრან ბატონი მობძანდებოა. შემოსხურებისა აიხმისა შვიდა დიდსა ეკლესიასა და ხმითა მალღითა წარმოხატკა: სვეტო ცხოველო! შენ მიაგე მტკრთა ჩემთა; შენდა დამიცხ უოველი სასოება ჩემი. — იწვეს მწუხრი და შემდგომად მწუხრისა მოვიდა კაცი და მოახსენეს: ცხენიდან გადმოვარდა და გარდაიცვალა მუხრანის ბატონიო! შესწუხდნენ მეივე და კათოლიკოსი, დაიწერეს პირვეარნი და ეკვირვებოდნენ ესრეთსა უყვარსა აშბავსა.

კაცთა მოსრულთა და მოაშეთა მოახსენეს. იოანთხელას რომ გამოასცილდა ბატონი იოანე მუხრანის ბატონი, დაიძხეს მღევარიო. 50 კაცითა მხლებლითა, გამოუდგნენ ლეკთა არაგვის პირზედ მიმალულთა და ოდეს მიახლოდნენ, დაუწვეს თოფთა სროლა. უგუ ქცეულთა არაგვისაკენ მდინარისა გზითა. მაშინ დაბრუნებული მუხრანის ბატონი გადმოვარდა ცხენიდან, წვეთითა ვებული, და მსწრაფელ გახურტკასული. — მუხრანის ბატონმა არა იცოდა მიბრძანება მეივისა მცხეთასა და არცა გონებდა ჯერეთ მეივისა ნახვასა, რომელიცა მას არა სწყალობდა. მან სცნო ესე უგუნქეულისა კაცისაგან, რომელიცა წინათ იყო გამოგზავნილი მოსამზადებულად ბინისა მისთვის მცხეთას. ზოგთა მიაწერეს ესე უმეტარი და მოულოდნელი სიკვდილი, ძლიერსა წყენასა, მოულოდინებულად მეივისა მიბრძანებისა გამო მცხეთას, ზოგთა მეივისაგან წვევითა წართქმულთა სიტუვასა და ზოგთა დალაგა ლეკნისაგან ლეკთა დასისა და ვითარცა ბრკესა, სისხლ ქარბსა კაცსა, მარადის ეშინოდის სადმე დაშბლისა.

მასვე დროსა არცა მოახსენეს მცხეთას ეკამი, წაასვენეს იგი მუხრანსა; თვით მეივემან მისწერა, სახმამრისა წერილი დასა თვისა,

მეუღლესა მისსა ქეთევანს და შემდგომად სამისა დღისა მოიტანეს
გვამი და დასაფლავეს მცხეთას, ვითარცა საძვალეთსა მათსა. მუხრან
ხატონობა უბოძა და დაუმტკიცა შვილსა მისსა კონსტანტინეს.

შეწუხებული მეფე სამეფოსათვის დაუწუნარებლისა შინა შეოთ-
თაგან და მტერთა ლეკთაგან გაქვავისაგან. — ჰყოქრობდა და განაზ-
რავიდა რუსეთისადმი ქვეუნიას გარდაცემას. ზატრომან
ნაგოლა გვარით რეტილიანომ „(ესე განაძიეს ქართლით მინისტრის
ბრძანებითა 22 ნოემბერს 1801 წელს.) მოახსენა მეფეს: ევროპისა
მეფეთა ვერ უძლებს სსპილო შენი ტბილი. წესდება მათი და ჩვეუ-
ლება იქმნება სამძიმო თქვენთვის. დამონებული სხვათაგან მეფობა
არის უბედური და შარადის საშწუნარო. სხვათაგან დამოკიდებული ქვე-
უნიას იქმნების დაცინებული და საკიცხველი. უცხო ნათესავი, ზატრო-
ნად ქვეუნიას მოყვანილი, შეეჭმინს ერსა მტერად და მდევნელად, და
შაწუხებულად. მამაშვილური მთავრობა მეფეთა გარდაქცევა მამინა-
ცვლისა და დედინაცვლისა სახედ სიყვარულის უგვანისა და ბუნებისა-
გან არაოდეს აღსარებულისა. რუნნი შემოიტანენ შირველადვე მძიმესა
უღელსა და დასდებენ ქვეუნიას კისერსა; მოითხოვენ დიდთა ხარჯთა
რომელთაცა თქვენ ვერ შესძლებთ. მაშინ თქვენნი მამულნი და ყმანი გაის-
ყიდებიან ბარბანით და მკვდარნი თქვენნი დამარხებიან მუზიკითა.“

დღესაცა სიტყვასა ამას ზატრომისაგან თქმულსა მოგონებენ თბი-
ლისისა მცხოვრებნი, ოდეს მუსიკითა უძვიან საილავამდე მიცვალე-
ბულთა.

ჩემო ზატრო! უზასუნსა მეფემან, დავსუსტდით, გაქრება ქრის-
ტიანობა აქ ურესოდ; მეტად მოგვერია მტერი და რა მტერი! ქრის-
ტესი. თუ არ მკლავი რუსთა ხელმწიფისა ვერ ვინ დაიცვამს საქრის-
ტიანოსა. მესმის სიმძიმე რუსთა ჩემზედ ბრძანებლობისა. რა ვქმნა
ვის მივმართო? რა პასუხი გავსცე ქრისტესს! ვერ წავიწმედ სულსა
მეკსწირავ ცოლშვილსა და შეუდგები ქრისტესს და ჯვარისა იაყვანის
მტკემელად მოვიყვან მწუელ ქვეუნიასა. ესე იყო სურვილი ქველთა მამა-

მასთან ჩემთა; და ესე იყო ჳაზრი მამისა ჩემისა და მეც დავადგარებო მასზედ ჩემი პირობაები რუსეთისა შეიქმნა, — სავთილონი არიან ქვეყნისაჲთაჲს.“

მამინათესასი ვაჟის მამისამან რომელიცა შემდეგ იქნა ნატორიქად იერუსალიმისა, დასამატებულად ნატორისა რჩევითა, ბრძანად მითითონ დაბადება და წარმოითხონ ისინი წინასწარმეტყველისა თავი 3 და იხილონ რუსეთის ლტოლნი წინასწარმეტყველისა პირითა კრისტოვის, რომელიცა ესრეთ დამოკვიდება უნდასა ჩათესავისა უფლებასა, ეგნატი იოსელიანმან, ვერეთ კრესკანმან და მამამან ჩემმან; წარმოითხა იგი.

ჩემი მკვლე უკალი სწავით მოსწავლას იერუსალიმისაჲს და იუდაისაჲს ძალსა დაუდინოქელსა, ჳურისა ძალსა და შუადისა ძალსა, გმირისა და მძლეისა, და მსაჯულსა და მდინარესა და წინასწარმეტყველსა და მოაზრესა და მოხუცებულსა და ერკასისა თავსა და სახინოსა თანამოზრანეულსა, და ბრძნისა ხუროდ მოძღვარისა და უხლის ხმეისა მოძღვარისა მისსაჲსა. დაუდინ ქაბუჯთა მთავრად მათთა, და ერმათა უფლად მათთა..... ერმასა დაუდინ მათა უბრძანდეს მოხუცსა და დრეუსა კაცსა მიწინააღმდეგისა კაცისა ნატორისაჲსა..... შეიძუტასა კაცმან ძმა თვისა ანუ სახლეული მამისა თვისისა, მეტყველმან: შესამოსელი გავქმეს, იუდა ჩემსა და წინამძღვარად და ჳმადი ქცობ მანახე კითარცა ტენებოს და მასუხად რქვას დღეობა მათა: არა შეიქმნებოთ ქვეყნსა და წინამძღვარად. არცა არს სახლსა ჩემსა პური, არცა სასძელი რამეთუ დატუგებულ იქმნა იერუსალიმი და რუდა დაკანც რამეთუ ენანგ მათნი და ქცევა მათი არიან წინააღმდეგე უფლად და ადამოლოტენ ლვთისა ღმერთისა თვალთა. და ერე ჩემსა კაცნიც რამეღმინა მთავარებენ შენსა და მანთურებენ შენ, დაკარქვენ. გზისა შენისა სკვალთა..... დროთა ამათა უღმერთ მლოტებს სამკაულთა, და სარკეთსა და შემოსავსა საგლავ კელსა სამოსისა, მოხსნისა მარტულთა, მოხდისა ქედთა და ქაჩად სახლეულ ჳეოთსა თვისა მათისა თხემთა გუნასწორებსა მათ მიწასა

თან. სწუნხა მეფე ამოიხსნა და სრძანა: „ღმერთო დაგვიფარე; ღმერთო დაგვიცავ; ღვთისა დედაო, ნუ მიგვცემ ჩვენ კაცობრიუს განძრახვას, არამედ წილ ხდომილთა შენთა გვექმენ პატრონი და მუარველი; ევთიმისა წინამძღვარსა და მოძღვარსა შოახსრეს ესე ამბავი. მოვიდა მოხასტრიდამ და კვალად განამხნევედა მეფესა, რათა არა ჰსცვალას ჰასრი თვისი პირველი და მისცეს სამეფო რუსეთისა ხელმწიფეთა მუარველობასა. დამყარდა მეფე მისსა რჩევაზედ და ჰსთქვა: სხვა პატრონი არა გვეყავს ჩვენ გარდა მისთა ხელმწიფეთა.“

XCIV

შემდეგ გარდაცვალებისა მეფისა რუსთა დავიწიქეს ევთიმი, ჰქვანდათ უპატროლ და კერცა დაიცავს დევნათგან, რომელნიცა აღუდგინეს მას ძმათა. გავზავნილმან ჩინოვნიკმან საჩივართა გამო მასზედ მრავალ საყიო და უპატრო ჰყო, ჰსტუქსა უშეკრად, მოიხსენა მწარედ და განაჩინა განშორება მისი წინამძღვარობისაგან უღაბნობისა. ევთიმი არ იტყოდა ესრეთსა განჩინებასა, მოიხსენებდა პატრონსა და ათანისისა სიტყვათა და იტყოდა: ჰქმარიტად ღირს არს მეშავი სასყიდლისა; მომეგო მე ჯერისაებრ, სოფელსა შინა მეოფესა მომხვდა მე სოფელისა მათრახი, ღმერთო ჩემო, ნუ მიძემ მე უმეტესსა სასჯელსა; მოქმედება ჩემი და მეცადინება რუსთა მოყვანისა არა იყო ორგულება ჰქვეენისა.

1844 წელსა ს.-პეტერბურსა ყოფნასა ჩემსა მეფის-ძემან ფარნაოზ არა ვაყარებდმან, რომელ არ ვადიდებ ჩემგან დაბეჭდილისა მუნ ისტორიისა ჩველესისა მეფე, — გიორგი მიძემი რუსეთისადმი სსქანტოველიისა, მიბრძანებ ჩემო პლატონს, მეფე გიორგი და ძმა ჩემი არა არის მსაგრობელსა შენგან, შენ ჰხნადი მას მიმცემელად ჰქვეენისა. არა არა ვერ გავსტემდა ჰქვეენისა, ვერ განსუილდა მასა ვერ შექმნე — ცხოვრება მეფის გიორგის XIII-ისა

ბოდა ორგული ტანტსა და სკანტრასა. შეიმცნე სიტყვანი ესე ჩემნი და თვით დანამტე, ვითარცა მისტორიემან, ჭასრი შენი. — სიტყვათა ამათ ზედა მე ვსდგომე: ვინილე რომელ, რისხსნედ მიბძანას ესე...

XGV

მეორესა დღესა შემდგომად მეუფისა ირაკლისა გარდაცვალებისა: მეფემან გიორგი პირველად მიუწოდა ჩოლოყაშვილსა დავით ჯიმშერისა-შვილსა კაცსა სიტყვა მარჯვსა დაკვალად ატტიკულად მწერასა და უბძანას ოქმისა ზედა წარწერა ბეჭედსა მისსა მეფობისა. დღისა მეორისა თვისა უქმნა მას წარწერა ბეჭედისა ოქმთა და ბძანებათა თვის შემდეგი: სიმდაბლით გარდამოსრულსა იესოსა ჯაქებ ღმერთო ჭკაცსა სრულსა. მუნდგანვე წარმოგზავნა კაცი თბილისსა და ოქრო მჭედელსა კოსტას... ამოაგვეკონს კერცხლზედ. მიერთა მეფეს თელავსა და შოქონას. ამა ბეჭდით გამოვიდა პირველი ოქმი მეუფისა, რომელითაცა მეფემან გიორგი მთავრად ძველად თელავისა კარის ეკვლესიასა ორი კომლი კაცი მათის მამულთა და ზვარბთა. მასვე დროსა უქმნეს დედოფლობისა ბეჭედი მეუღლესა მისსა მარიაშვილსა მარტივიან ზედა წარწერითა: „დედოფალი მარიაშვილი.“

XGVI

მოსრულსა ქალაქად თბილისად მეფესა კახლენ თბილისისავე მცხოვრებნი თავადნი, აზნაურნი და სამღვდელთანი, რომელთაცა მოსვლადმდე მისსა დაუეცნათ ერთ-გულადობათა ზედა სასახლისა ეკვლესიასა, რომელიცა იყო ნაკურთხი კვართისა საუფლოისა სახელზედა. დიდად ერთ-გულად შერჩნენ მეფესა ივანე ჯანდარიშვილი, რომელსაც უბოძა მოურაობა კაკაბეთისა და იყო მასთან თან-მუხდილი. —

შესდე უბოძა ბორჩხლა და ეთელისი. შემდეგ მისსა იყენენ ერთ-
გულადგე და თავ-გამოდებულად შაატა ჭაგჭავაძე და სვიმონ ჯანდიე-
რ. ს-შვილი, რაცა უბოძა მოურაობა კელის ციხისა.

მასვე დროთა თავადთა და ახნაურთა ცოლისი მიულოცაჲდნენ
დედოფალსა მს. იამს. მეორესა დღესა წარდგნენ სომეხთა ვართაპეტი
კანქისა ოჭანის, სამღვდელაობითა, შელიქი ქადაქისა და სხვისი მოხე-
ლენი ქადაქისავე, კათოლიკოსმან და ანსენი თბილელმან და რუს-
თველმან სტეფანემ სწირეს სიონისა ეკკლესიისას, ოსნა დასწრებითა მე-
ფისა დედოფლითა, სამეფოსისა სახლისა წევრთა და ქადაქისა წარჩინე-
ბულთა და დიდუფლთა; გარდაიხადეს ბანაშვილი კარდაჯვალეზის
ირაკლისათვის. შეუე სტიროდა და კითარცა აქვნდა ჩუქულესა ცრემ-
ლითა მოსმენა წირვასა, იტეოდრენ ვიკთნივე არა კეთილისა სიტყვა-
თა შეთვისათვის, რცა სახილველად მგლოვარისა. გარნა მევე იყუ-
ნამღვილი კეთილ-მსახური და მოწმუნე, მოვიდა ღმობიერებასა და
გამოვიდა ეკკლესიიდან მწუხარე.

XGVII

მეორესა დღესა მიბრძანდა მუხრან-ბატონი იოანე, წარსდგა მე-
ფისთა და შეფემან ცნობილმან, რომელ არა არის მისცან კმაყოფი-
ლი და არცა მისდა კერძოდ, არამედ ძმთადმი უმეტეს განწყობილი,
— უბრძანე სეტყვანი ტეზილნი და დიდად დაქენაობითა, — იუთს მის-
და ერთ-გული მოკალეოიისა მებრ მასისა შეფისადმი. მუხრანის ბა-
ტონმან აღიარა ნამღვილ მოკალეობა თვისი და დაამტკიცა ფიცითა,
რომლითაცა მასვე დღესა თეფილისსა მოსვლისა. მისცა ფიცითი ერთ-
გულობა სწავთა შორის. შეუღლესა მისსა მეფისა ირაკლისა ასულსა
ქეთევანსა, აქვნდა დედი რიღი მისიცა მეფისა მისსა სახლსუდ მათკვი-
ნებულისაჲ, მეტეოდა მოხუცი გიორგი ერისთავი, — მოჰყვა თან
ქმარისა თვისსა მუხრანის ბატონსა იოანეს; წარვიდა და წარდგენ ჰირ-

ველად დედოფალთან და შუუგზავნა კაცი შოკოთხვისა შეიქცა. შეიქცითით მიბრძანდა და ნახა დაი თვისი, ორნივე სტიროდენ და ორთავე ატირეს მუნ მეოთხნი ქაღნი და კაცნი. ესრეთ ამა დროთაგან უკანასკნელადმდე ქმარინა და ცოლინა იყვნენ მარადის დუმილითა, თრთხილნი არა აწეინონ რა შეიქცა, თუმცა გულისა არ აქვინდათ შეიქცას სიკვარულითა, -- იტყოდა იგივე ურისთავი გიორგი.

XGVIII

მასვე დღეს წარგზავნა ეპისტოლეინი მონასტერთა და უდაბნოთა, რათა უწირონ გარდაცვალებულსა შეიქცას, წესისაებრ ეკკლესიისა ორმოცი და წლის წირვა და აღუთქვაცა სანუგეშოდ ძმათა თვისთა დროსა სწირავი ესრეთი ოქმი, მიწერილი ეპისტოლედ მეფისაგან ბეჭედ დასმული, სახელსა ზედა ათანასი შიო მღვიმელისა წოდებითა ხოლო და არა ნამდვილ წინამძღვრობითა, მაქვს შეცა. აჭა შირი მისი.

„შიო მღვიმისა წინამძღვარო ათანასი და უდაბნოსა მამანო! ინებეთ გარდაცვალებულისა შეიქცას ერეკლესათვის შვიდისა, ორმოცისა, — და წლის წირვა გარდაიხადეთ, თვისსა დროსა ეს ხეენი ოქმი წარმოგვიდგინეთ, რომ ძმათა სანუგეშოდ აღვასრულათ. წელსა 1798 ანრილის 30 დღესა.

ესე ათანასი იქმნა შემდეგ არსიმანდრიტად; იგი კაცი განსწავლული ანტონისაგან პირველისა კათოლიკოსისა; გვარით შიქელის-შვილი კახელი. 1802 კვლად შევიდა შიო მღვიმეში ლეკთა შიშითა გაოხრებულსა. 1803 ოდეს მოეკება შემკვიდრეს დავითს ქ. მცხეთას თუბერკლისა 19 ჭსთხოვა თანა წარეკეს მას რუსეთსა ათანასი;

მასვე დღეს თანა ჰქუდა მას და წარიყვანა რესეთსა კერძო დააკონად მამზადებული შიო მღვიმეს წაქარია იოსელიანი, ბიძა ჩემი, კარდაცვალებული ლენკელ-მაიორის ჩინითა 18წწ ს. - ვ. ბ. თვით ათასსი ჯუგ-მოიქცა მუხით და დასაგლავდა კახეთს.

XGIX

დღეს მას რადესცა იქმნა დაფიცება თავადთა და აზნაურთა და ფიცითსა ფურცელზედ ხელის მოწერა მეუფისა ერთ-გულანაზედ, მასინ დაკით რეკტორმან თელავისა სემენარიისა შემდგომ წირვის აღსრულებისა მოახსენა მეუფესა იამბაკოდ ლექსი წარკითხვით. თვით რეკტორმან წარსთქვა ესე და მკრეთ იგალობა რკათა თვისთა მოწათეთა იაკადთა ვერეთ ყრმთა. კიდურწ წერალობა ანუ აკროსტიხი იამბიკოთა იყო: „მეფეს გიორგის უგალობს რეკტორი დავით.“

მეუფემან პატივი-ჰსცა მას მადლობითა და ამცნო ერთ გულანობისა მოკაჯეობა მუფისადმი: „ცხებუღიანო მეფე ღვთისაგან; პატივი-მცემელი მეფისა, პატივი-იცემების ღვთისაგანანო. ორ-გული მეფისა არ იქმნების არადეს ერთ-გული ღვთისა — თვალა მეფისა არს თვალღვთისა; გული მეფისა ხელთა შინა უფლისათა — მეფე, რომელიცა, ვიტყვი ამას უჭკლად, — მიენდაბა ღმერთსა, მტკიცედ იქმნება თვისსა ტახტზედ და იყრთხევა ღვთისაგან, ვინ უნდა მეკანდეს ღმერთზედ მეტი პატრონად მფარველი მე მეფესა, რომელზედაც დამიძს სსსოება ჩემი.“

ვიეთამე ლექსთა ამათ-თვის წართქმულთა დავით რეკტორისაგან, ჰქუდა იგი დღოთელისა დარეჟანისა მხაბებულთა და შვილმან მისმან თარნაოზე მუნ მეოთმან თელავს აიგდეს მასხარად. მეუფემან ჰსცხო ესე და ბრძანა: დღოთელი დედა ჩემია, — ვალი მაქვს დუმილისა. ხოლო სსკათა კადნიერად მოუბარათა, ვასუხს უკებს მეფე გიორგი“ — იტყუდა თვისსა თვისისათვის.

C

მასვე დღეს ზოდანის წინა-მძღვარა იოანიკე ბერძენი, თაზოს-ჭალაკელი და მხნე და მეომარი და ამისთვის ჰატვი-ცემული ვადაც-ვალებულისა მეფისაგან, მოვიდა თელავსა და მოართვა სეფის-კვერი. განმხიარებულმა მეფემა მაილა ხელთაგან მისთა გურთხევა და ჩვეულებისა მეფისა შემდგომად სიტყვათა: სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა თვით იტყუა და ბრძანა: „ამინ“ ხმითა დიდითა.

მიიწვია წინამძღვარი სადილად და ესაუბრა მრავლად ბრძოლათათვის მისგან ნახულთა ზირის-პირ ლექთა. 25 წელიწადსა სადმე იმყოფებოდა კახეთსა და იყო ყოვლად ქართველი. მამო იონიკე, უბრძანა მეფემან, იყავ ერთგული ჩემიცა, ვითარცა იყავ მამისა ჩემისა. არა ვინ გამოგიტვალოს გული ჩემსედა; ნუ მიეტაცინები მტერთა ჩემთა.

მწუხრისა შემდგომად წარვიდა იოანიკე და იხილა დედოფალი. დარქუნა ძმითა მონილი და მგლოვარე მეფისათვის. დედოფალმან უბრძანა ყვედრებად საგონებელი სიტყვა დაგაწყებისათვის მეფისა ვარდაცვალებულისა წყალობითა; და იგი იმართლებდა თავსა და მოახსენებდა სიტყვათა შესაბამთა, ერთ-გული მეფისა ირაკლისა ჩემისა წყალობულისა, იტყუადა იოანიკე, ვარ ერთ-გული ზირმშობისა მისისა შვილსა: ზატონო დედოფალო, ნუ ამღვრევი მეფობასა, მოგასწებთ ერთ-გულბით: მეფობა არის ზირმშობისა შვილისა, ესრეთ ყოფილა და არის ყოველგან, როგორც ხეხავსთ უმცროსი ძმა იქმნეს მეფედ და უფროსსა წაერთვას. — მტერი გარკვანი კარსა გაღვიან და ახლა აზირებ, მტერობა და შიგთი შინაცა დამალონ: — ესენი მარხეველნი არიან ცუდნი კანნი, ინებეთ და დატუქსეთ იგინი. — საუბარსა მისსა ზედა იყო დუმილი ქალთა და კაცთა. დედოფლისა შეინახეთა და თვით დედოფალმან არა ბრძანა არა რაიმე წინა-აღმდეგი მეფისა გიორგისათვის.

CI

1798 წელს ივლისის თვეში ნიქოზის ეპისკოპოსმან ათანასე, ჭკონებენ, იმერელმან უბრძანა დაუსვენოს ეკკლესიაში ძელი ჭეშმარიტი, — სიდიდით განთქმული ყოველგან, რათა დააფიცონ იმერკობანი თავადნი და მოდავეთა მათნი მოსაზღვრენი. აღიღეს ტრანკვიდან ძელი ჭეშმარიტი ესე ლქროსა ბუდეში ჩადებული მკლავის სიგრძე და აღაგერდის ძელის ჭეშმარიტის მიხედვითა ორ-გზის და დასკვნეს გარე ეკკლესიისა საწიგნესა ზედა. შემდგომად ფიცისა და შიგნითისა შორის გლესთა და თავადთა დაივიწყეს ეკკლესიისა მცველთა აღება ძელისა ჭეშმარიტისა საწიგნოდამ და დაკრძალვა ტრანკვიტისა ზედა. მწუხრისა შემდეგ ჭსტნეს, რომელ საუნჯე ესე არღა არცა საწიგნეზედა და არცა ტრანკვიტზედა. მოასწენეს მღვდელ-მთავარსა, შეუდგა მრავლად ძიება, გარნა ვერ ჭპოვეს იგი. ჭსტნენ ესე კათოლიკოსმან და აცნობა მეფესა გიორგის; იწუეს ახლად ძიება; წარგზავნეს კაცი იმერეთად და ჭსთხრავს წერეთელთა და აბაშიძეთა მოძიონ მათ ღვთის ჰატვიისათვის და წმიდისა ეკკლესიისა, რომელიცანცა საუგუნოებიითა დაცული აწ მათთა მიზეზთა გამო შეიქმნა, ჭსწამებდენ მიტატებესა მისსა წერეთელისა და აბაშიძისა გლესთა, მუნ ფიცისა დროსა მეფეთა და მათთაგან მოპარვასა. მეფემან მწუხარებამან დაკარგვისადვის ესრეთისა ქვეყნისა, სიმიდრისა, ბრძანა გამოდევნონ მღვდელ-მთავარი კათედრიდამ. გამოიყვანეს მუნით და წარუდგინეს ექსორციანტისათვის-მცემლისა უდაბნოსა გაკესვას.

ძვირნიასად შემეგულსა ჯვარსა აქნდა წარწერა ლქროსა უვანა ფიცარზედ შემდეგისა ჭაზრისა: „მე დედოფალმან რუსუდან, ავანგთაგან გამარტვილი ძელი ჭეშმარიტი კვლად შევამეგე სულისა ჩემისა სახსთ.“ ესე ვიამბო სვიმონ არხიმანდრიტმან წულუკიძემან კელათისა წინამძღვარმან (1847 წელს). იტყვიანო დღესაც აბაშიძისთ

აქვსთ მალლად სიწმიდე ესეო; რომელთა იგულისხმებდა ანაშიძიანთა მომთხრობი აზიასისა ამისა არა მახსოვს.

შემდგომად ნიჭოზეფისა ათანასისა ტადეენისა, იშუამდგომელს მიეტყვ მას ეპარხია დიონოსის ილუქენსა ⁴²⁾ გვარით არა აზნაურთა-განსა, მეტეჟმან ბრძანა უარი და განმარტა, რომელს სამეფოებისათვის მისისა საზღვრებებისათვის საჭიროა გვარით განთქმულისა კაცისა, დანიშენა და ინება მიეტყვ ეპარხია ესე სხვასა, რომელსაცა ექმნება ხმა დიდი და კაკშირი. „ბრძანა მეტეჟმან სამღვდეულ-მთავრო ადგილი არის ერთი ქვეყნისათვის მისაყრდნობელი სექტი დიონოსი არს დიკსი და მეუფანსოე, და არა მცოდნე

42) ესე დიონოსი იყო თავადთა ტიტინთა ყმა სოფლისა ხვედურეთიდაჲ. ახლდა მეფის-ძესწიულონს: ამისავე თხოვნითა უბოძა ილუმენობა მას კათოლიკოსმან ანტონი. შემდგომად წარსვლისა რუსეთად იულონისა დაშთა უადგილოდ და იყოფოდა მეფის ასულთან მარიამთან ს. ქარელს. ამან დიონოსიმ მეფის ასულისა მარიამისა თხოვითა დაასაფლავა ყინტვისის წმინდის ნიკოლოზის გაუქმებულისა მონასტერსა მძოვრეთისა ხეობაში მეფის-ძის იულონისა ძე ლევან, რომელიცა დარჩა საქართველოს, ებრძოდა რუსთა და მოიკლა ზავით და მოსყიდვით ოსისაგან, მისდა და მისთანა ყოფილისა. ესე იყო 1810 ანუ 1811 წელსა. ესე ლეონ იყო უფროსი შვილი იულონისა მხნე, გამბედავი და გულადი; ათსა წველსა მღევნელი ბედისა და ვერ ღირსებული ბედის მოლაღაცისა.—მეფენი არა ადვილად უბოძებდენ გლეხთა და აზნაურთაგანსა კათედრათა სამღვდელო-მთავროთა. მარადის მოიძიებდენ თავადთა სახლთაგან, დამოკიდებულთა დიდ-ოჯახობით დიდთა კაცთა თანა, უფრო პურადთა, უხვთა, გამცემთა და კარისა მექონთა გამოჩენილისა პატივად მალაღლისა ხარისხისა. ესე იყო მიზეზი. რომელ ძველადვე ითქვა ლექსად სიკცვა ეპისკოპოსთათვის არა ღირსთა გვართაგან და ოდესმე ვერ შეფერებულთა ერისაგან ნაკლულევანობათა გამო მათთა. აჰა შიირი, თქმული გ(ი) საგინა-შვილისაგან.

თქვენც კარგათ მოგეხსენებათ, წინა-მძღვრის-შვილი მროველი,
ან გლეხი-კაცი ნიქოზლად. ცოდნა იცოდეს ყოველი,
ან ბეზირგანი მდიდარი. ჭიორელი და გლოველი,
ან კარგი დარბაისელი, მაჩაბელ წინ წყაროელი.

საეროთა საქმეთა. ეპისკოპოსი უნდა იყოს სარდალი ქვეყნისა, ძლიერი საქმიანა და მოწმილუბისა შინა მომყვანი დიდთა და მცირედთა, ვერკო ესრეთი გვინდახან კაცნი; დაშვილებისა დროთათვის შეუდანი-ნოენი და მოლაჟწინიცა ადვილად განაკებდეს ეკკლესიათა.“

ამისთვის არა დანიშნა მან ნიქოლეად არა-ვის და ელდა, რათა ჭკოვოს კაცი ღირსი მღვდელ-მთავრობისა; მოვიგონე დიდი სათერანგეთის ორატორი და შქადაგებელი, რომელსა დადგან ლუდრვიკი XIV არ გამოუთხოვა რომისა პაპს კარდინალობა, რადგანაც არა აქნდა ღირსება დიდთა გვართაგან შთამომავალთა და არცა უბოძა მას პატივისა კათედრა: რადგანაც არ იყო დიდთა გვართა შვილი. დროთა მიხედვით განმარტლდებიან მეფე და მხლებელნი მისნი ჭსრნი და მოქმედებანი მათნი.

შემდგომად მეფისა გიორგისა, მეძან მისმან დავით 1802 წელსა უკუ-აქცია თვისსა კათედრად ათანასი, რომელიცა კარდინალა მერვე ნიქოზსა და დასაუფლავდა მერვე ეკკლესიასა 1810 წელსა; შემდგომად მისსა კათედრა ესე გაუქმდა და აწ არის სოფლისა ეკკლესიად.

CH

მეფის-მე ილია იქმნა დიდად შეწუხებული სხეულებისა გამო სხადასა: მკურნალთა გამოაცხადეს სხეული უკურნებელად, მოახსენეს მეფესა და მან ბრძანა: მიკენდით ღმერთსა და წმინდასა იოანე მანგლელსა; გახსენით სათუჯავი მისა და ამთხვიეთ სხეული შვილი ჩემი. მეახსნა ჩემისა ძვალთა. აღასრულეს სურვალი მეფისა შემდგომად პარკელისისა და ოდეს თბილისის სიონის ეკკლესიისა ამოღებული ლუსკუმიდაშ თითთა ძვალა წმინდასა დაჰსდგეს პირსა და თვალთა სხეულისა, მასვე ჟამსა, გასარცებელად თვით მხილველთა, განიკურნა სხეული იგი. იხარებდა მეფე. დღესასწაულებდა სამღვდელონი, იშვილებდენ კარისა კაცნი, განცვიფრდებოდნენ ქალაქისა მცხოვრებნა, ეკვირცხოვრება მეფის გიორგი XIII-სა

გებოდა მან-მადანა დაკრძალული. გვამი წმინდას ლესკუმას შინა მღე-
 ბარე კვალდდა. მეორეს წელიწადს განადგურდა მისკობრძანებით სნეულების
 გამო მეორისა შვილის მისისა მეფის ასულის თამარისა, რომელ-
 მანცა შიილთა გურნება ზირველას-მებნ მსწრაილა და საკვირველი
 გატათვის და თვით შეუწინაღობის არა მართლ მადიდებულთა. ესე-
 ნი იყვნენ ასეთი უარვევი ფრანგი, თათული ექიმი სამეცხეთა სასწამუ-
ნობისა და პატრიი ნიკოლა და შემდეგი მისი თელიძე, თანასა
ფარის მამისამან, დროთა ამით აქა მეოთხმან, მახლობელმან მეფისა და
შემდეგ პატრიარხად იერუსალიმისა და გინებულმან, — აღსწერა
ორივე ესე საოცარი ამბავი და სასიქადულოდ ქრისტეს ეგვიპტისა
წარუვლისა მოხსენება იერუსალიმისა პატრიარხს, ესე შამბო იორე-
თელს თბორისა მიტროპოლიტმან და აწ დღეს ანტიონისა პატ-
რიარხმან 1849 წელს დროსა უოთენისა ჩემისა კონსტანტინოპოლეს
სტუმრად მასთან მისსა შონსტრქსა საღვისა ჭადავსა. დიდად გამაგ-
ვირკა მოთხრობამან თანასისაგან აღწერილმან; ვერ ვპოვე თვით ეპის-
ტოლეს ესე მუნ, სახმარი ჩვენ ქართულთა ისტორიისათვის. სწორად
და განვიფიქრებთ მესმოდსა საუბარი ამისა შემთხვევისათვის. იოკივე
ეპისკოპოსისაგან ანტონისა, ბერძნისა კვირილამ და ვითარმედ შეკვა-
რებულსა შევისაგან გიორგისა, რომლისა დროსაცა იყო დღისათვის
ლესკუმასა შინა ძვალთა ამით წმინდისა და კრძალვისა დეკანოზმან და
მეცნიერმან იოანე იოსე-შვილმან წარმოხსენეს სიტყვა ქადაგებითი:
„საკვირველ არს ღმერთი წმინდათა შორის მისთა“ და უკანასკნელ
ჭრქვა მეფესა: მეფევე კეთილ-მოქმედნი, ინსებოდ სულთა, განიფ-
რობევე გონებითა, იშვიდინ ტულითა; აჭა ძე შენი რომელიცა მოგა-
ნიჭა შენ წმინდამან.

აჭა სასწაული დროთა ჩვენთა. აჭა უღირსებისაგან ჩვენისა დი-
 სებად მოძვეანებელი ნიში სასწაულისა, ვჭვალობდეთ ვალობათაგან
 სიონისათა და ვჭსკვამდეთ წყაროთაგან დასუკდილისა და ვჭსკვამდეთ
 მტოდისაგან შედობილისა და მტვირედ დაცულისა, ჩვენთანა არს ღმერ-

თი, ჰსცანთ წარმართთა და იძლიოდენ. რამეთუ ჩვენთაჲს არს ღმერთი აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ.“

განმხიარულებულმა მეთემან, მხნედ და მალღისა ხმითა, ჩუქუ-
ლებისა-მებრ მისისა მოხდებილისა სახითა ვითარცა მარადის იყოფო-
და შეფე სრულ და მაღალი ძლიერისა ბაკეთა ბერითა ვასუხ-ეგო მქა-
დაკებელისა: „ჴემმარიტად, მამაო, საკვირველ არს ღმერთი წმინდა-
თა შორის მისთა. შეგიქმენით ღირსი ღვთისა წყალობისა, ზეგარ-
დამო მოხედვისა და გურთხევისა, იურთხეოს სახელი მისა“ ამა შუბ-
თხვევისათვის შექსწირა მეთემან ხატი წმინდისა გეგცხლით მოჴედი-
ლი და ოქროთ ცურვილი ზედა წარწერთა: განკურნებისათვის შვი-
ლისა ჩემისა... შემოგწირე წმინდა იოახე მანგელაო სულთა ჩვენთა
შეობი ხატი სახლსა შენისა, წელსა 1794 თვესა აპრილის 7. ხატი
ესე დაცარკა 1804 წელსა სიონისა მხატვრობათა განახლებისა დრო-
სა გიანუ ციციანოვისა ბრძანებითა, ვითარცა მამამო დეკანოზმა სიო-
ნისა გაბრიელ ქართველემან, კარდაცვალებულმა 1866 წელსა.

CIII

მეთესა გიორგის დიდად უკარდა კოკალენსკი, რეზიდენტა და
მინისტერი რუსეთისა თბილისში. იყო გაცი ტკბილი, სათნო და ნამ-
დვილ ერთ-გული მეთესა, შეხვეული ქართველთა წესთა ამანგე მოარ-
თვა მას სამეთეო რელაღია ანუ ნიშანი მუთონითნი შეტეობურლიდამ
თბილისსა წარმოკლებილი ზავლე იმპერატორისაგან: გვირგვინი, ხმა-
ლი, შარფირი, სვიტრა, ტრონი, დროსა და I ხარისხისა წმინდისა
ეკატერინასი დედოფალსა მარიაშ. ამისთვის ანუქა და მიუბოძა მას
ბაღი ყაბახასა თავსა ჩრდილოეთით მდებარე, რომელიცა ძველად ეკუთ-
ნოდა იასე მეთესა და რომელიცა შინა თვით იასე ვითარცა მამა-
დის საწმუნოებისა შექონი, ჰმარხაა. აწ ბაღსა ამას ეწოდებას ბაღი
ინჟენერთა. ვითარ მოკლე მას ესე ციციანოვისა დროთა, რომელ-
მანცა განაძია იგი საქართველოდამ ვითარცა ბოლოტ მომხმარებელი

თავისის წოდებისა, — არა ვუწეი. მხალად მახსოვს ცოლი მისი. მი-
ხუცი ქვრივი მთარული ხშირად მეშვიდრისა დაკითისა მეუღლისათანა-
ვლენე მეფისა რძალთან 1821 და 1832 წელთა შინა ქ. ს. ვ. ბ.

CIV

მახსოვს მე სალდათი ერთი სახელით თეოდორე, რომელიცა
იყო დანიშნული მეფის კარზედ ყარაულად ანუ ორდინარცად. ესე
ესრეთ შეიყვარა მეფემან, რომ ინება ურველოვის მისი თავისთან ურფ-
ნა. კავალენსკის სთხოვა, რათა, გამოყვანილი პოლკიდან, ახლდეს მე-
ფესა, ესე ვერ ივისრა თვით მინისტრმან და ჭსთხოვა ღერვალსა
ლანარკესა და რადგან ამანცა ვერ გაბედა დაუკითხავად ღინიანედ
თვასსა უფროსისა. მაშინ იყო გზარეობი, ამისთვის უარი მოახსენეს
მეფესა. შემდეგ თვით მეფემან მისწერა წერილი და მან მოსცა ბრძა-
ნება ახლონ, კითარცა სალდათი ორდინარცა და არა კითარცა გერძო
პირი, ჭსურდა მეფესა ებოძებინა მისთვის აზნაურობითი დირსება,
სახლისა ადგილი ქაჯაქსა და მიბარება საჭურჭლისა თვისისა. თეო-
დორე იყო უმაწვილი-გაცი 29 წლისა, ტაშბოველი და მალე შეისწავა
ქართულიცა ენა; იყო ცქვიტი და ფთხილი. შემდგომად კარადავალე-
ბისა მეფისა, 1824 წელსა ვხედავდი მას ხშირად ანჩის-ხატისა უბან-
ში მცხოვრებად მახუცად; შემოვიდოდა წმინდისა გიორგის კარისა
ეკლესიასა და აღსთებდა სანთელსა ხატისა წინაშე, და მარადის დაუკ-
ვლებლივ მოახსენებინებდა კვეთისა დროსა შესრული სამკვეთლოსა მე-
ფესა გიორგის და დაადებინებდა მოხსენებითსა ხაკვეთსა ცრემლით
და კედრებით ღვთისადმი. ქართულიცა იცოდა მიქცევით რუსულის გა-
მართებისა. 1831 წელიწადიდან, დროთაჲს წარსულისა ჩემისა რუსე-
თად სასწავლებელში, კვლარსადა ვნახე იგი და ვერცა გამოვიკითხე სა-
დაობა მისი. წუხლარბასა არა მოაკვებდნენ მას მეუღლი კაცი მეუფ-
ბისა ნეშტნი დაკით მინბაში, სოლამონ მეითარი და დიმიტრი
თარხნის-შვილი დაკით, და გიორგი თუმანის-შვილი, შანშე ერისთვის-
შვილი, მეფის ახუცი თეკლა, ზურაბ ყათულის-შვილი, მუხრანის-

ბატონი კონსტანტინე, თავადი იოანე აფხაზი⁴³⁾ და სხვანი, მეფობისა ჟამსა მცნობნი მისნი. დიდად უუვარდა იოანე ეპისკოპოსსა, აკალანსა, რამელიცა მეფის დროსა იხსდვიდა მას ხარებისა ეკლესიასა, სადაცა მიჰკეობდა მეფეს გიორგის წირვისა მოსასმენად და სადაცა მამა ეპისკოპოსისა ამას იყო დროთა მათ მჯედელი ხარებისა

43) თავადსა იოანე აფხაზის-შვილსა, კარდანახელსა, მეფისა გიორგისაგან მიჩნეულსა და პავლე-ცემულსა, წშირად წარმოათქმევინებდა ლექსთა ძველად გოჩასაგან თქმულთა, ოდეს დაესწრობოდა თბილისს და ეახლებოდა მეფეს.

1.

განთქმულა პირველ ბრძენთაგან, სიღარბისლე მესხისა,
ოში და შეხმა კახელთა, მოსანდომია არ სხვისა,
ჩუქება პირველ კარგობა, ქართველთა არ ეძახვისა,
არიან ზრდილნი იმერნი, მკერთა მიმცემი რისხვისა.

2.

შთიულნი ცხენსა მოგპარვენ, თუ თვალი დაიხუჭია,
მიბრძანდი საციციანოს, მოგართვან ბატის კუჭია.
საამილანზურო ბიჭები, მკერდ-ზრქელნი, შიგნით ფუჭია.
დლიანთ ბარათიანთა, ხმალზედ აცვდებათ მუჭია.

მეფე ათქმევინებდა ამას გასამხნეველებად კახთა ომისა და ბრძოლისათვის, მიაძება, როცა შენ წარმოსთქვამ ლექსთა ამათო, მიბრძანებდა მეფეო; მსუქნათ იტყვი ხოლომეო და მადიანად. — ესე მოთხრობა თვით იოანე აფხაზისაგან მაქვს გაგონილი ჩემსა სიყრმეში. იყო მეგობარი და მწყალობელი მამისა ჩემისა და წშირად ვხედავდი მას თბილისს მოხუცებულად მავალსა. იყო 78 წლისა და გარდაიწვალა 1829 წლისა შემდეგ. დაესწრო აღამამად-ხანისა ომში თბილისის აღების დროსა 1795 წელსა. ვითარცა კეთილ მორწმუნემან კაცმან 1797 წლიდამ შესწირა ნათლის-მცემლისა უდაბნოსა ყოველ-წლივ ზედაშედ და ნუგეშად ძმათა-მოღვაწეთა თვითო ურემი ღვიხო. შვილი მისი განაგრძობს შეწირულობასა ამას დღეინდელად დღემდე.

ცხოვრება მეფის გიორგი XIII-სა

ეკკლესიისა ირანგოვან მალეულისა მეფის თეიმურაზ მეორისაგან (1755 წელს).

CV

თბილისისა აზრებისა დროსა გაუქმდა სტამბაჲ სამეფოსა ჰალატისა. მეფემან გიორგი ბრძანა განახლება მისი: კვალად იწყეს სახლისა სტამბისა შენება, დაიბარეს ქალაქადი მსმალოდამ ახალ-ტანისა გზით და სპარსეთისა სამზღვრადამ: შეუდგენენ ახლათ ჩამოსმისა დაზგებისა კეთებასა, დამბეჭდავითა შეკრებასა. შუათათა თბილისისა ქართლსა და კახეთსა შინა აღდგენილთა ძმათაგან მეფისა, დაგვიანებამან ქალაქდისა, მოუტლულობამან თვით მეფისა სწეულებისაგან, რომელიცა შიგნით მას და განუძლიერდებოდა დღე უოკელა დაანროლეს საქმე: სტამბა დასთა უქმად და მბეჭდავნი უსაქმოდ. მეფემან კერ იგლო დრო, რათა შესდგომოდა საქმესა ამას და სიკედილმან მეფისა მოუღო ბოლო წიგნთა-ბეჭდვისა ჰაზრსა მისსა: ამ სტამბაში დაიბეჭდა შემდეგ მხედრულისა მოკლე საქართველოს ისტორია, რომელსა ეწოდა ნარკვევი ქმნილი ბატონის-შვილისა დავითისაგან და მერეთ ღენერალისა გიორგიისაგან მეფობისა გაქმებისაგანამო განცხადება ქართველთადმი.

CVI

მეფე, მზრუნველი მონასტერთათვის. შეცადინესდა რათა ძეულისა წესთა ზედა უოფილიერენ მამანი და ძმანი მათნი. 1800 წელსა ფებერვლისა 7 ჰსწერს მეფე შვილს თვისსა იოანეს შემდეგსა ბძანებასა: წინამძღვარი ივანეთისა მონასტრისა ჩივის მუზობლებზედ ეკკლესიისა მამულებისა არ გგანებებინო. მიბრძანდი და შეიტყე სადაო: გამამძიებელიც მანდ მობძანდება და ოქმებსაც და მეფეთა წერილებისაც განახლებს. გალავანიც დაქცეულა, უბრძანე სახასო გლეხთა შენობაზედ

გაისარჯუნენ, რადგანაც მათი საღატაკი არის. გამდიდრე შეუწუხებიათ და წინამძღვარობაზედ ხელს იღებს, გამოცვლას ამისი არ იქმნება, სს-ჭინო კაცი არის ესე და დიდად მტდელი. ეტადე დაამსკ დო⁴⁴. — მეფის ძემან იაანე სრულა ჭეო ესე საქმე და განუსკენა წინამძღვარსა მადლობითა აღვისღმან. გამდიდრემან მოართვა მეფეს ხატი ღვთისმშობლისა, შემკული მეფისა ირაკლისა მის ვანტანგისაგან შობილისა პირველისა ცოლიდამ და გარდაცვალებულისა უშვილოდ⁴⁴) აქ სათქმე-

44) ესე ვანტანგ იყო პირმშო მეფისა ირაკლისა, პირველისა ცოლიდამ განდევნილისა და მომკვდარისა 1744 წელსა. ამას მოჰგვარეს ცოლად ქეთევან დაი კოსტანტინე მუხრან ბატონისა რომელიცა იყო დანიშნული მესამესა წელსა ცხოვრებისა თვისისა, და ვითარცა მშვენიერსა ზრდიდა თვით თამარ დედოფალი, დედა ირაკლისა. დასწერეს ჰვარი ოდეს შეიქმნა ქალი 13 წლისა და თვით ვანტანგ იყო 16 წლისა. ამავე წელსა შეეყარა ყვავილი და მორჩენილი სენისაგან, წარიყვანეს ახანოდ შევდგომად 40 ღლისა. ესრეთმან გაუფრნილებელმან ბანვამან, შეაქცია და გარდაიცვალა თფილისს. მეფე ირაკლი მიეტა დიდსა შეწუხებასა და თიომურაზ მეფე მამა ირაკლისა, ესრედ შესწუხდა, რომ დაჭრა თავი კუხოსა და გაიტყეს, დასაჭლავეს მცხეთას. მეშვიდესა დღესა ოდეს ჩვეულებისა მებრ მიუტირეს ცოლსა ქეთევანს, მაშინ იხილა ცხენი ქმრისა და მტირალი მივიდა ცხენთან და ცხენისა კისერსა შემოახვია თმა თავისა თვისისა გრძელი და მშვენიერი. — ქეთევან დარჩა ქვრივად და შემდეგ როდესაც ეყოლა მეფეს ირაკლის შვილი მესამისა ცოლიდამ, უწოდეს თხოვასა მებრ ქვრივისა რძლისა ქეთევანისა, სახელი ქმრისა მისისა ვანტანგ აღმასხანად წოდებული. ამან იშვილა იგი და ჰსწავრებდა მასთან. 1803 წელსა გარდაჰყვა რუსეთს და ჭლეურქობისა სენითა გარდაიცვალა 1808 წელსა ს. ვ. ბ.

ვანტანგ პირმშოსა, მეტყოდა მეფის ძე მინაილ, მიუჩინეს ლაღად გივი გურამიშვილი, კაცი ზრდილი და ვაჟკაცობითა გამოჩენილი. ოდეს ზრდიდა იგი მას, დღესა ერთსა შეეშინა ცოცხალისა თევზისა. გივი განრისხდა და ჰრქვა: «როგორი შვილი ხარ მამისა! აღილე თევზი ენლავეთ!» ესრეთ შეაჩვია უშიშობასა და სიყრმიტანზე გულოვნობასა მეფეთავის საფიროსა.

ხატი მისი ნაქონი, რაქვდა მეფის ძეს მინაილს და შემდგომად გარდაცვალებისა მისისი ხვდა წილად მეფის ძის ბატონისა, ძეს ალექსანდრეს და აქვსთ სახლობასა მისსა აქა ქ. თფილისს.

ღია ესეცა საცნობელად შემდეგოთჱის. იგორთისა ანუ ვიწმისა მონასტერი მთავარ ანუელასთა, სამარხა წმინდათა მოწამეთა ესრე იყო ძველად მიხნეული, რომელ მეფენი უნიშნავდენ განმგოდ წინამძღვარსა, მაშინაც, ოდეს ერისთავთა ეპუჩათ ქსანი და ჯერეთ არ ჭქონდათ მათ ჩამორთმეული ერისთავობა ქსნისა. არ არის დიდი ხანი ვჭსცან რომელ დავით ჯორჯაძე წინათ გამლიელისა იყო სადმე წინამძღვარად მუნ დანიშნული, თვით იგი დავით, რომელსაც მისცეს შემდგომად ბოდულობა. ამავე მონასტრისა მამა მთავარი განავებდა ქსანსუდ ორთა სხვათა მონასტერთა ესე იგი ლარგისისა და ალევისა. ესე უკანასკნელი დავით აღმაშენებელისა დროთაგან იყო საზღვარი არაგვისა და ქსნისა საერისთავოთა. აქა ვიტყვი მამა მთავრობისა მნიშვნელობასაცა. მამა მთავარი მარადის იქმნიოდა ერისკაცთაგანი და მოკალეობა მისი იყო ძველად განეგო ემა და მამული მონასტრისა და უზრუნვა ეგკლესიისა უზრუნველს, ჭმარებეს მწიქალსა და მკითხველსა არა აღრიოს მნიშვნელობა ესრეთისა წოდებისა ლექსისა თანა „პატრიარქი“. რომელთაცა ნიშნავს მასვე და ითარგმანების ბერძნულიდამ ესრეთ: „მამა მთავრად“, მეფემან გიორგი რუსეთის მხრით განღებულნი კარი და ჭართალისა ჩაბარა მეფის ძეს ვახტანგსა და უბრძანა არა ვითარცა მამამან, არამედ ვითარცა მეფემან ბრძანებულმან, იყოს მზად და ფხიზელად, — რათა არა აწეინონ რუსთა ჯართა გზასუდ და აძლიონ ყოველივე შემწეობა ურმითა და ცხენითა და კაცითა ყოველთავე მუხით მიმავალთა და მომავალთა. ესრეთი ბრძანება მეფისა მეფისძისადმი მსწრაფელ განითქვა, და თვით ვახტანგ ანუ აღმასხან, სუსტი სულითა, დამოწმილად დამოწმილებითა თვისითა, და დასდვა შიში და დუმილი მსჯელებლთა თვისთა ზედა. მეშფოთი არაგვი, დაუცხრომელი და გაუმადარი ომითა, ვითარცა დღესაცა ძველიდგან იმღერის არაგვისა კაცი დასუმა, და იყო მოლოდინსა, მზაკვარსა იგდას დრო მარჯვე და მიუდგნენ ერთგულობითა მეფის ძეს იულონსა, რომელიცა იდუმალ არა დასცხრობდა წანააღმდეგობითა მეფისადმი, და ჭკონებდა გაშეუებას ვითარცა უფროსი შვილი ირაკლისა მეორისა ცოლიდამ

მამინ მკვეთან მოიწადინა თვით წარსვლა აჩაკებედ და ქსანზედ ჭაზ-
რით მათ, რათა გამოდევნოს იუღახ და ვახტანგიცა, სხეულობამან
არ მასცა დრო თავისუფალი და ვერ შესრულა ჭაზრი თვისი დასა-
შეშვიდებულად სამეფოსა.

CVII

ვახტანგ მეუის ძე აღმასრულებელა მეფისა ბრძანებთა, უგზავ-
ნიდა შემოდგომას და გაზაფხულს ხევის ბერთა ფშაჰიდაშ ხეესურამ-
დინ, თრუსოს ხეობადინ, ხევიდამ და მთიულეთიდაშ და მეფე მად-
ლობელი ძველისა მათგან მოკთმეულთათვის მოძღვრებდა იუგენ
ერთგულად მეფისა და არა დაივიწყონ მათ მოჰაღგობა მათი. მეფე
მეცადინებდა რუსთა სიყვარულსა და აგონებდა მათ შეწევნასა, რა-
მელსაცა მოელის მათითა მოყვახითა მტერთა ზედა საქრისტიანობთა. ეს-
რეთისა ჭაზრისა განფენისათვის მათათა შინა ავად რუსთათვის მცხაუბარ-
თა, — ორგზის წარავლინა შთაბთა მოკრის ჰაფნუტი არქიმანდრიტი.
ესე ჰაფნუტი იყო თვით იგი, რომელიცა შემდგომად კინაზმან ციციანოვან
შეგზავნა მათათა შინა დასამშვიდებულად და გააშუქნა. აღმოფრთხულთა
მთიულთა ჭაზრს 40 გზის თუმცა სელად ხანჯალი და უბრძანებდნენ მას
რუსისა ერთგულსა და ქვეყნისა ორგულსა, შეჯდეს კირსა მიტე-
რილსა მისდა საკიცხველად. ამ დროსა მივედ მე მუნ კაიშაუქსაო,
მიბრძანა მეუის ძემან ფარნაოზ, დევსულმან რუსთაგან და ვიხსენ
იგი განსაღდეღასაგან და დავაბრუნე ანანურისაჲკენა. ესე ჰაფნუტი
იქმნა შემდეგ არხიეპისკოპოსი და კარდაიცვალა მოსკოვს 1823
წელსა.

CVIII

ამავე დროსა მიეწერა მეფისა ბრძანება მეუის ძეს ვახტანგს, რათა
დაწესებული 1 იანვარს 1774 წელსა არაგლისაჲ დროსა მოკრივთა
ცხოვრება მეფის გიორგი XIII-სა

კანონისა აღსრულდეს კეროთვე ფიცხელად, ვითარცა მამისა მისისა მეობასა. ამავე ბრძანებითა, დასდვა მას ვაჟად შეჰქმან შუჭვაროს, ვითარცა კარისა მისისა მოხელესი სალო-ხუცესი, ამილახვარი, ბოქო-უღო-ხუცესი კეროთვე, მოურავნი, ხუვის ბერნი და სხვანი და გამოუცხადოს მათ ესრეთი მოკალეობა მათი. ესრეთმან შეჰქმან ბრძანებამან დიდად შეაშინა მეფის ძეგა და თვით ჩვენცაო, იტყოდნენ მოხერგნი დუშეთში ჩემთან დაახლოებულნი გომხარ კობიაშვილი და ისე ყარანგაზიშვილი, რომელთაგან პირველი გარდაიცვალა 112 წლისა 1862 წელსა და მეორე 87 წლისა 1864 წელსა.

CIX

1809 წელსა განხდა ჭირი ქაჯაქს. შემოიტანეს ესე ახალციხისა მხრით: რუსთა ვარისა შეგთა და თვით ეოკალესგიმან ჭსთხოვეს მეფესა, მიიღოს ზომა და დონე ყარანტინებისა. შეჰქმან, წერილითა უწყებულმან, წერილითავე აცნობა: ყარანთინსა უნდა ყარაულებიო და ძნელია შოვნა ესოდენთა ყარაულისა რიცხეთა, რომ ვერ ვინ შემოვიდეს მუნთა აქეთ ჩემსა სამეფოშიაო. ამისთვის კმარა ეს ზომაო. შემიგზნე ახალციხისა იგმასა გამოუცხადოს ვაჭართა ეოკალესან აქეთ მკალთა: თუ შემოვა ვინმე ჩემს სამძღვრებში არავის მივიღეთო ყავაჭროსა წავართმეთო და თვით მასცა თათურა ჰკვრინო. გაიცინეს შეგთა ესრეთსა მასუხსედ; გარნა შეჰქმან ჭქმნა ესე; აცნობა ფაშასა ბრძანება თვისი და ხმდვილ აღარავინ შემოვიდა და ექს თჳსედ ჭირიც გაჭქრა და შემდეგ ვაჭრობაცა კვლად გაიმართა. იტყვიან მომსწრენი დღეთა ამათ მწარეთა: მართლად ერთმან კაცმან ვერ გაბედა შემოსულა სოფლებშიცაო; მაწერილი ბრძანება ესრეთ აღსრულდა მტკიცედ, რომელ არავინ უნახავთ არავის მისრული სამძღვრებისა სოფლებშიც კაცი ოსმალთა ადგილებიდან. გაგზავნილთა ამ სოფლებში კაცთა ახსაურთა, მოხელეთა აღსრულებისათვის ბრძანებისა, მოახსენეს მეფესა: რეხდავო მხოლოდ დეკთა გუნდ-გუნდით მიმავალთ. შორით

ჯილ 5 იანვარს 1793 წ., მეორე ძმამ მიშელმა კი მიიღო კონკრეტისაგან სავატიო ხმალი ვაჟ-გატობისათვის, რომელიც გამოეჩინა ომში საიუზანგეთის მტრებთან. ამ უკანასკნელისაგან იყო შთამომავალი ჩვენი ოსკარ კერშემონი, რომელსაც უფლებს ჰქონდა გრათობით ესესეებისა თავი, მაგრამ არ ნდომულადა, რადგანაც მისი წინა-პერი მიშელი დემოკრატი იყო გუფით და არ სმარობდა მაგ ტიტულს.

ოსკარ კერშემონს მისცეს გამომიეხელის თანამდებობა პარიზში დედის სიკვდილის შემდეგ. მილიონერის სახელი ჰქონდა დავარდნილი და უმადლესის თანამდებობის მიღებაც დაპირებული ჰქონდა.

შინ რომ მოვიდა ოსკარი იზას სახლიდან, ცდილობდა მოესაზრებოდა რამ ლეა შედარის საჯმის თაობაზედ, მაგრამ იზას სახე თვალ-წინ ედგა და მისი გონების თვალთა გაჩერდა სულ-ახლად ამ მშვენიერს სულიერზედ, რომლისათვისაც მზად იყო ენაცვალეებისა ყოველის იგერი და თითქმის სიცოცხლეცა.

„ას ნეტავი მამის შემსვედროდა იზა, როცა ბიძამ მოიყვანა პარიზში უმანგო და წრთელი, — იუირობდა ოსკარი: სულ ის იუიერი მიკლავს გულს, რომ სემამდე სხვა ყოფილა, რომლისათვისაც უაღერსნია, უგონია იზასა... მაგრამ რა სულელი ვარ!.. განა უმადლესი ნეტარება არ არის რომ ესლაც იყოს კაცი იმისაგან შეყვარებული?.. აი რას ვიქ; პატარა სახლს ვიყიდი, ძალიან მდიდრულად მოვრთავ და მოვასწავებ და თუ მე მართლა ვეყვარები, დავაბინავებ იმ სახლში, მამისვე გამოვაცვლევიებ ესლანდელს ტანისამოსს და ჩავაძეკე სახლს, რომელსაც მე თვითონ ვაჩუქებ. მე მინდა, რომ ყველა იგერი ვაბიძამ წულებამდე მარტო ჩემგან ჰქონდეს. ნებას მივცემ რაც ესლას ჩემს ყველა იგერი გაჭუილოს და ის იგული როგორც უნდა ისე მოისმაროს, სოლო რა კი იგებს ჩემს სახლში შემოდგამს მას დღეს ჩემდ ყოველის იგერი საკუთრივ ჩემგან ექნება... და თვითონ იზაც ჩემი იქმნება, მარტო ჩემი...“

აქ გაუჩინა გულში იმ ფიქრმა, რომ ეს ყველაფერი ჯერ კიდევ სინამარხია. დაეტა დივანზედ, თავზედ წაივლო ორივე სული და ჭკითისა თავის-თავს ხმა-მალდა:

— ნეტა რა უნდა იმ ქალს ჩემგან? ნეტა სიყვარულის ნიშნად რა საბუთი ჰსურს მომიხილოვინ? რა დანაშაულობაში უნდა ვაძრწობო?

თუმცა ესლა დანაშაულობაში ვარკვის იფიქრი ისე აღარ აშინებდა, მაგრამ მანაც ტანში უწყურლამ გაუჩინა.

— საშინელი რამ არის! დაიძვინა ოსკარმა: მანამ მე იმ ქალისათვის რას არ ვიზამ, რას; რა მართალია ეს ნათქვამი: „ყველაზედ უწინარეს ქალი მონასეთი!“

გადაწვა დივანზედ, წაწმინდვისა თავალ-წინ იზა და ნებავრობას მიეტა, თუმცა იწოდა ვი.

თავი V

ქალი მონახეთ

მეორეს დღეს ვერძემონი დაზირებისამებრ წავიდა იზასთან და თან წაიღო ლუა მედანის საქმე. იზამ მადლობის ნიშნად ტუჩებში აკოცა. ამ კოცნამ ჭკუა და გონება აურია საწყაღს ვამოძიებულს, და ხამოჯდა თუ არა საწყრს სტოლთან, იზა თავს დაადგა და ისე ვადმოეუდა, რომ მისი თმები ვერძემონის შუბლს ეხებოდა. იზას მომხიბლავ თავლთა მოქმედებით გონება ატაცებულმა ოსკარმა მანახულ უამბო ყოველივე რაც იტოდა ლუა მედანის საქმის თაობასზედ და თავის სიტყვა ამით დაასრულა:

— სამდვილ დამნაშაკეთ მე ანდრე გუდარი მეგონა, თუმცა ვი უნდა ვესთქვა, რომ მის გასამტყუებლად გულ სადები საბუთი არა არის რა, თუ საბუთად არ სავთელით იმ ხანკის ბიდეუებს, რომელიც მას ვუმოვეთ და რომელიც შესაძლოა ისე ჩაკარდინოდეს ხელ-

ში როგორც თვითონ ამბობს. იქნება მართალიც იყო. ჩვენ არაფერი უეჭველი საბუთი არა გვაქვს დაგამტკიცოთ, რომ ის ბილეთები სწორედ ღვა შედარისა ყოფილიყო. გუდარი იმ ქალის საყვარელი ყოფილა, გუდარს ის ღამე, როცა ღვა შედარსი მოჭკლეს, იმ ქალთან გაუტარებია. აი მართლა ამასვე არის დამყარებული გამოძიება.

ეს რომ მოისმინა ყურადღებით, იხსნა სკამზედ ჩამოჯდა ოსკარის პირ-და-პირ და ჩაიფრდა.

— საწყალი! ჭსტქვა იხამ დაღონებულის სმით.

— მოჩისი? ჭკითსა გამოძიებელმა.

— არა, ანდრე, უზასუსა იხამ: საწყალი ანდრე, რომ თავისის სიყვარულის სსგეშვლად შექმნილა. ეგ ცხადია. საწყალს ჭსდგენიან და აწამებენ იმისთვის, რომ თავის საყვარელთან ყოფილა, სსგა არაფერი საბუთი გქონიათ მის წინააღმდეგ.

— კარგო იხამ! თქვენის ცრფიადის ბუნების ურალია, რომ ეგრე გული შეგტვივათ მავ შეყვარებულ კაცისათვის. მავრამ აქ კტივი უადგილოა. სწორედ ის არის დამნაშავე.

— ჭსტყუებდებით. ჩემი აზრი საბუთიანია... რა უნდა ჭქონოდა აზრად რომ საყვარელსა ჭგლავდა? თქვენ ამბობთ: ბანკის ბილეთების გულისათვისაო. სომ აწ იცით, რომ ის ბილეთები სწორედ იმ ქალისა იყო. განა ჭკუას ახლო არ არის, რომ იმ კაცს ბირყის ძაკლელების ცნობა არა ჭქონია, ჭსცოდნია, რომ მისი საყვარელი ქალი ბირყასვე დიდის სერსით ალებ-მიცემობს, აუღია და თავისი ფულები იმისთვის მიუნდვია საწარმოებლად. აქ დაუჯერებელი რა არის? უკეთესს მისანდობს კაცს ვის იზოვიდა, თუ არ თავის საყვარელსა... სსგა უკეთესად ვინ გამოადგებოდა, თუ არ საყვარელი...

— თქვენ მართალი ხართ... თქვენ შეუდარებელი ამხანაგი ხართ გამოძიებლისათვის. მართალია, საყვარელი ქალი ყოველთვის უკეთესი მჩხეველია საყვარლისათვის.

— რომ სიმართლით ვსაჯოთ, ყოველთვის ჩვენ ჩვენი თავი იმით ადგილას უნდა დავაყენოთ სოლმე, რომელთა ზედან ჩვენს

კესჭით... მე ჩემი თავი ღუჯა შედანი ალაგას წაწმომიდგონია. ახლა იფიქროთ: მე მუჯეს აწმეი, რომელიც ძალიან მიყვარს... სოლო მე სხვა კაცისაგანაც დაკავებული ვარ, იმ კაცისაგან, რომელიც მე მცხროვრებს. რომ ის კაცი ხელიდან არ წამოვიდეს, მე უნდა ჩემი სიყვარული დამეკარა. ამის გამო ვიჭერ ცალკე სახლს სადაც, მაგრამ ღამისად ვი მოწობილხს. საცხოვრებლად ხომ არ მინდა, მარტო სიამოვნებისათვის. სუ თუ თქვენა გეოწიანთ, რომ როცა ვი იმ სახლში წავიდოდი ჩემს საყვარელთან საქმიეოდ, თან წავათრეგდი ბანკის ბილეთებს ოთხმოცის ათასის ორასისას. რა ჭკუაში მოსასვლელია.

— მაგალიც მართალი ხართ... მე ქედს ვინაი თქვენის გონიერების წინაშე, გულ-მართლად უხვსუნა გამომძიებულმა და თითქო შეტყვავა, დაუწერა ქადაგდებს შლა. ისამ ძალიან კარგად შეამტნივა, რომ მისმა სიტყვებმა ჯეროვანად იმოქმედეს ვერძემონზედ.

— ღუჯა შედანიისათვის მოუზარავთ. შვირფასი ბრილიანტები და თქვენ ერთი იმთვანით ვერ გიზოვიანთ, რომ იმით გემი რამ მიიტანოთ მანც. ღუჯა შედანი მოუწამლავთ; უკუკელია, მოსხსრეგდით სახლს იმ კაცისას, რომელსაც თქვენ ეძსით...

— ანდრე გუდაჩს.

— დიანს, ანდრე გუდაჩის სახლს. თქვენ იმას ვერა უზოკეთ-რას, არც საწამლავის ნიშანი რამ, არც კაცი, რომელსაც მისთვის ღვინო მიეყიდნოს.

— ეგ მართალია.

— ერთი ამას მანც იკითხავდით: რის გულისათვის მოსწამლავდა საყვარელს ქადაგა. გაჭირებული ცხოვრება ქმნდა, თუ რას?

— შეძლების შესაძენად მოასდენდა მკ ავ-გაცობას.

— ტყუილია, თქვენისავე სიტყვით, მეორე დღეს ჯვარი უნდა დაეწერა... ერთი ავთანა რამ უნდა იყოს ადამიანი, რომ წინა დამით ერთი ქალი მოჭკლას და მეორეს დღეს ვი მეორე შეირთოს. თუ გუდაჩს წინადვე გამოუტანია თავისი ბილეთები, ეგ იმიტომ—რომ სიმამრის საქმეს უსჭირდებოდა და იქ უნდა მიეშველებინა აუული. განა

ერთსელ და ორჯერ სასიძმროს უსესსია თავის სასიძმოსაგან ფული... ცხადია, რომ ქურდობის მოსახდენად გუდარი იმ აკაცობას არ ხაიდენდა.

— ფული თქვენი სიტყვა მაცრებს მე, იხავ! მარტო დედ-აკცისაგან თუ გაიგონებს ადამიანი მაგისტრისა ცხადსა და მართალს მსჯელობასა... უკანასკნელ დასკვნას მაინც თქვენგან მოველი... მიბ-ძსეთ.

— მე არა მგონია, რომ ღვა მედანი გასაქურდლად მოველათ. ამბობენ, ღვა მედანი საზოლიტიგო აგენტათ ჯელონა ერთს უცხო ქვეყნის მთავრობასა. იქნება, რაც საჭიროა, იმსედ მეტი რამ შეტ-ყობილი ქონდა ღვა მედნს და საჭიროდ დაინახეს იმისი თავიდან მოშორება. სინილისედ ჰატარა შემომწყვლელი ძველი, რასაკვირვე-ლია, ბრილიანტების ხაზიბესაც არ ითავილებდა.

— გსთქვით ეგრე იყო, მითხმ აქედამ რა გამოგყავო?

— ის გამოძეავს, რომ თქვენ ტყუილს კვალში ჩამდგარხართ. გუდარი აქ არაფერს შუაშია. ცისეში ჩსმით თქვენ იმას დიდი რი-ნი მიყენეთ.

— ეგ მაგდონი არაფერია, უპსუსა კერშემონმა არხინდა.

— სამდვილი დამნაშავე, ჩემის აზრით, მორის-ფერანია. უნსავთ, რომ იმ დამეს თავის ოთახიდან გასულა და შსსულა. ღვისის გამსეი-დავი ამოწმებს, რომ იფერანს უეიდნია იმისაგან შამშანსკი; თვითონ მორისივე ამბობს თავის პირით, რომ ღვისიში საწამლაგი მე ჩავს-სიო, დასასრულ ვერა უთქვამს-რა მსსედ, თუ ის დამე სდა და როგორ გაატარა.

— იმავე საათს, როცა გუდარი, მისისავე სიტყვით, ღვა მე-დანთან ერთად მოდენილან, მორისი უნსავთ სსვა ქალთან.

— უმტველია, ის ქალიც ამსანაგად ჯელონა. ამა ვინ გაბედეი-ნებდა მაგისტრისა აკაცობას, თუ არ ქალი? უსათუოდ ქალმა გააზრანსა და ამის დასამტვიცებელიც ბარათია, რომელიც საქმეში გაქვთ ჩაკე-რებული, ის ქალი დაჯელონა იფერანს მსოლოდ იმ პირობით, რომ

ლეს მუდანი მოეკლა და ლეს მუდანის სიკვდილი საჭირო ყოფილა იმ ქალისათვის რომელიმე მიზეზის გამო. თუ ამაში ბრალი არა ჰქონდა, ლეს მუდანის სიკვდილის შემდეგ, მეორეს დღესვე რად განდიკარვა პარიჟიდან.

— თქვენი მსჯელობა სწორეთ თავ-ნაცხად მტკემს, იზაკ! თქვენ ასილის შუქით გამინათეთ ყოველივე გარემოება საქმისა. თქვენ მართალს ამბობთ; ის ბრალთი სულ სხვა საბუთია, თუ კაცი კარგად დააკვირდეს.

— ახა ერთი ხელმეორედ განდიკითსეთ.

ოსკარმა მონასა ქალაქებში სესილასაგან მოწიხთან მოწერილი ბრალთი, ამოიღო და ხმა მალდა გარკვევით კითხვა დაიწყო. მინამ ბრალთს კითხულობდა, იზა იქნებოდ იდგა, ხელი ოსკარის მხარეს ეხებინა და თავი ისე დაქანდა, რომ ღოყით ვერძემოხნის თმის ზედ ეხებოდა. რაღა თქმა უნდა, რომ გამომძიებელის გონება იზამ გაიტაცა და ამიტომაც ბრალთი უგულის-ყურად განდიკითსა.

— მანც კიდევ წინანდელს აზრზედვე დგენართ? ჰკითხა იზას ოსკარმა.

— საყვარელო ოსკარ, ნუ თუ არ იცით, რომ მამის დამწერი კიდრე ერთს სიტყვას დაჭსწერდა ათ ვერ მოიფიქრებდა. რომ მამ ბრალთის ნამდვილი აზრი გამოიცნოს კაცმა, პირდაპირ კი არ უნდა წაიკითხოს, უნდა ჰსთარგმნოს, ერთის სიტყვით, იმოდენა დრო მართლმოს, რომოდენაც საჭიროა ახლად მოგონილის ასოებით დაწერილის წასაკითხავად... მე მხოლოდ ომოდუე სიტყვას განიშნებთ რომელნიც ჩემთვის ესლაც მეტად ცხადნი არიან.

იზამ ხელი გაიწოდა ბრალთისაკენ ისე, რომ კინაღამ ოსკარის ტუჩებს არ შეასო და უჩვენა ბრალთში შემდეგი სტრიქონი: „აი უკანასკნელი წყალობა, რომელსაც მე შენა გთხოვთ მოწიხს,“ და შემდეგ: მოწიხს, შემომოვიტე, რომ ყოველთვის და ყოველს შემთხვევაში ამა-ზედ იდგები, რომ მე არა ყოფილვარ შენთან ოცს ივინისის დამეს; რომ იმ დღეს მე შენ არ გინახვივარ... და სხვანი.“

— მე მგონია, ეს ცხადი საბუთია, ჭოჭკა იზამს.

ოხკარმა ჭოს ნიშნად თავი დაუქნივა.

— ყუჩი მიგდეთ, დაიწყო სსკე იზამ: მე მომანდეთ, მე კვ ბარათი; მე ნამდვილს აზრს მაგ ბარათისას შეგიტყობთ და ნასვკო მას მეამედ, რომ გამოსამიებელიც აღარა დაგჩნებათ რა... მე დაჩქომული ვარ, რომ ამ ბარათშია ამ საქმის გამოცანა.

ვერშემონმა ჭოჭკმანი იწყო იმიტომ-გი არა, რომ ვერ ენდობოდა იზას, არამედ იმიტომ-რომ არ უნდოდა ამისთანა უსიამოვნო საქმით შეეწკებინა სავკარელი ქალი. იზა ამის ჭოჭკმანმა შეაწყეს და არ იყო რომ ცოტა გუუნაკლეულად არა ჭკითისა:

— ნუ თუ შიშობთ, რომ მე თქვენის ნდობის დიონი არ ვიყო?

— რას ბრძანებთ! მე მარტო ის მაწყებს, რომ თქვენ თქვენს გონებს ამისთანა უსიამოვნო საქმესედ მოაცდენთ.

— ზირიქით, მე დიდის სიამოვნებით მოვეკიდები მაგ საქმეს. თუ მე რამდენიმე საათის ჯავით გიბოვით დანამაულობის საბუთს, რომელსაც თქვენ ამოდენა სახია ექვთ და ვერ გიბოვიათ, განა თავმოსაწონებელი არ იქნება ჩემთვის? თუნდ ეგ არ იყოს, მე მგონია საკმაო საბუთები წარმოგიდგინეთ, რომ ნამდვილი დამნაშავე ის არის, ვისიც განთავისუფლება თქვენ გინდათ და ის უბედური ლეტარდ ევარია თუ ვილაცა სხვის მაგიერად იტანჯება.

იზა განაკვამ გადასსვავიერებად ხოლმე გუდარის სახელს, სან ივიწყებდა, მითამდა იმისი ცნობა არა აქვს. სხვა გამომიებელი ვერშემონსავით შეეწკებული რომ არ ყოფილიყო, მაშინვე მისვდებოდა, რომ აქ იზა რაღასაც ეშმაკობს. მაგრამ ვერშემონი გი სრულებით გაბრეებული იყო იზას სიყვარულითა და ვერავერს მიუსვდა. ამ სახით რივე შეწამებულის ბედი ეხლა იზას ხელში იყო. შეეწკებული გამომიებელი სრულად დატყევიებული იყო იზასავან. რასაც იზა იტყობდა,

ამას შეურყეველი ჭეშმარიტება ეგონა. ვერ მიუხვდა, რომ აქ იხს
გუდანის სახელს ეწევა. ოსკარს ის უხაროდა, რომ საყვარელი ქალი
ვისრულბს გამოძიებლის მოვალეობას, ამხანაგად უხდება. ამან წააქე-
რა, აიღო და ბრძატი გადაჭსტა იხსა.

ოსკარმა ვერა შეამტნივა რა. სისარულმა გაუნათა თვალები იხსა. რა
კმაყოფილების ღიმილმა გაუბნინა ტუჩებზედ, როცა იხსამ ბრძატი
ჩამოართვა და დაუყოვნებლივ ვიბეში უკრა თავი!

— ეს ბრძატი ქალის დაწერილია, ჭსთქვა იხსამ: და ქალის
ეშმაკობას ქალი უფრო მალე მისვდება, ვიდრე ვატი. ზოგიერ
სიტყვები სწორედ საქალა გამოცანა აჩის. საყვარელს კაცთან მიწე-
რის ბრძატიმ უგერი გაუგებარი სიტყვების სხვისათვის, მკერამ თვი-
თონ საყვარელ კაცისათვის გი ცხადია სოლმე. აი სწორედ მკვისთანა
სიტყვებს მე უნდა გამოუნახო აზრი. იმედი მაქვს ნამდვილს კვალში
ჩავდგები და თქვენც ჩავაყენებთ... დიან, ჩემო კარგო გამოძიებულა,
მე დაგიმტვიცებთ თქვენ, სადამდი მიხსწევს სოლმე დედაკაცის სეჩნი-
ანობა. მე დიდის გულმოდგინებით დაეკვირდები ამ ბრძათს, რომელ-
საც თქვენ, როგორც გეტყობათ, დიდს მნიშვნელობას აჩ ამლეკთა.

უჩანსუნელი სიტყვები უფრო ჩიხიანდა ჭსთქვა და თვალი
დაამტერა ოსკარსა.

— ოო, ესლან მკ ბრძათს სულ სხვა თვალით ვუყურებ, ჭსთქვა
გამოძიებულმა: წინად აჩტვი მინდოდა საქმიანს ქალაღებში გამეჩია,
მეგონა ვარეში საიდუმლოა მეთქი და ვაი თუ გამოძიებულს ვისიმე
ოკასის მშვიდობიანობა დაიჩღევს მეთქი. მე გადაწვეტილი მქონდა
სვალ მოჩის იერანი განმეთავისუფლებინა და ეგ ბრძატი დამებრე-
ნებინა.

— სვალ უნდა ვაგენთავისუფლებინათ? დანე, რა ჩიგად იმუშავა
თქვენმა ბედმა, რომ ეგ საქმი აქ მოიტანეთ... ეს ბრძატი თვითონ
ნამდვილი ბრძათია თუ ნამდვილიდამი ვადმოწერილი?

— ნამდვილია. გოპიონ არ გადმოძიებინებია.

— მართლაც! დამისა იხამ და ცოტად აძლიერებს. დაეჭვინა სტოლას და პირ-და-პირ თვალეში უურება დაუწყონ ასედა გაზდა გამომძიებელს და გამომძიებელი კიდევ ტრფიანლებით შეკლიძოდა.

— ახა ერთი გაბედეთ და ჭსოქვით კიდე რომ აქ ჩემთან საქმის გაკეთება არ შეიძლება, განაგრძო იხამ: ახა ერთი კიდევ გაბედეთ და ჭსოქვით რომ მე ამ საქმეში ცრუდი სეკრეტარი ვარ და მასინ მე ვიცი.

— მალიან მარჯვე და მშვენიერი სეკრეტარი ხართ, იმისთანა სეკრეტარი, რომელიც ძიელს გამოძიებს თვითონ ჭკისრულაბს და რომელთანაც დროც სიტკბოებით მიდის და საქმეტ კეთდება. ახლა ერთი ეს ვიკითხეთ: ჩემი მშვენიერი სეკრეტარი ვი ვმაცოფილია ამ სადამოსი?

— მითომ რატომ? მე ჭემსარტი გამოვიცანი, მე იქნება გადავარჩინო მართალი კაცი სასჯელს... მე მალიან მოხარული ვარ, იბიტომ რომ მე მტონია კეთილი საქმე გქმნ.

— რაღა თქმა უნდა, რომ უკეთესი სიტკბოება მართლის კაცის დახსნა.

— ეგ ეგრეა, მაგრამ მე ერთი რამ მინდა შექეტეო...

ეს რომ უთხრა, იხა დააწყებდა ვერშეძონსა და შერე ჭკითხა:

— ეგ იქნება თქვენ ჩემის ჰატვისცემით მოგდით, რომ ნათქვამს მიწონებთ?

— თქვენც არ მამიკვდეთ...

— მას თქვენც ჩემსავით დაწმუნებული ხართ, რომ მართალია ის ვიდაცა... ვიდაცა... რამ დაძავიყა!..

— ანდრე გუდარი.

— დიხ, მას ჩემი ნათქვამი ჭკუაში დაგივდათ.

— სწორედ. ეს ვი უნდა მოგახსენოთ, გარგო იხავ, რომ

მაგისტრის დიდი ჯაფა ან იყო საჭირო. მე თვითონ ან გითხარით, საჭმე ისე მსეულია რომ სწორე ანრი ვერ შემიდგენია მეტი. ამიტომაც ვაკვირებდი გამოძიების წარდგენას სასამართლოში. მე მარტო ერთი საბუთი შეჭირა ხელში: ეს ბანკის ბილეთები იყო, რომელიც გუდაჩის ხელში აღმოჩნდა. ბირჟის მაგლერმა გვიმეწმა, რომ ეს ბილეთები ღია შედარისათვის მე თვითონ ვიყიდეო. მაგრამ შესძლდა ვი რომ მაგისტრს საბუთი შეტად მხატვ რამ არის და ამიტომაც ეტყვი ვიყავი. ნუ დაივიწყებთ, რომ ეს საჭმე ზირველია, რომელიც მე შემსვდა გამოსაძიებლად ჰარეში და მძიმე საჭმეც არის. ძალიან ცუდი რამ იქნება, რომ ამ გამოძიებაში თავი შევიტყვინო მით უფრო რომ ყველგან გულ დაჯერებით ვიძახადი, დამნაშავე ხელში მუყა მეთქი. განა მადლობელი ან უნდა ვიყო თქვენი, რომ შეცდომა ჩემი დამნაშავე და გამისწორეთ. დედა-გატყვინების გულთა მსილადობით ზირეთველად — თქვენ ხომ არც ერთს შეწამებულს იტყვით, არც მეორეს — თქვენ მეუბნებით: „აი სამდვილი დამნაშავე ვინ არის.“ ყოველივე სიტყვა მოწმებისა და ზოლიციელებისა, რომელიც მე თქვენ წავგიგითხეთ, თქვენ დიდის ჭკუით გასინჯეთ და ასწონეთ და მამინე საჭმესაც სწორეს თვალთ დაუწყეთ ყურება. ბანკის რომელსაც აჩაფრად ვაკვირებდი, თქვენის გამოძიებით დიდი მნიშვნელობა მიეცა ესლა. მე ეს ბანკისი მოჩინის გასამართლებელ საბუთად მიმანდა, თქვენ ვა ზირით მაგით ამტყუნებთ მოჩინს იყრანსა, რომელიცაც, ვაკვირებთ, ძალიან მომწონა თავი, მაშინ რომელსაც მეორემ შემსძლდა თავი თავის უწმარის ქვევითა და ღაზანკითა.

— მაშ ესლა თქვენ სწორედ დაწმუნებულნი ხართ?

— დიას, ჩემო ვარგო, და ამსთანაც ჩემის თავისა მტყვინიან. თქვენ ერთს საათში იზოკეთ ის, რასაც ჩვენ მთელი ეტყვი თვე ვაკვირებთ და ვერ ვიზოკეთ.

— აი ესლა კი სრულებით გამყოფილი ვარ, ჭსთქვა გასარე-
ბულმა იზამ.

ძას მეტედ ხახუდა და რამდენსამე წუთს ორბეე დახუშე-
ბულნი იყენს. ოსკარი გულ-აღელვებით თვალს ადევნებდა იზას.

— რამ დაგაფიქრათ, იზაკ? ჭკითსა ოსკარმა.

— მე ერთი თქვენი ნათქვამი მომაგონდა და იმასე ჩავფიქრდი.

— რომელი?

— თქვენა ჭსთქვით, რომ „სრულის მიუდგომელობით ჭსჯითო,
რადგანაც არც ერთს იცნობთ და არც მეორესაც“.

— დიას ვჭსთქვი, მაგრამ ამით მინდოდა მეტქვა, რომ თქვენ
თვითონ პირ-და-პირ არ გამოგიგითხავთ შეწამებულნი, როგორც მე
გამოგიგითხე და მამსადაძე იმათი მოსერსებული სიტყვა-შასუსი თქვენ-
ზედ გერ იმოქმედებდა.

— ცუეილად თავს მართლულობთ, მეც სწორედ გერე ავუსსენ
ჩემს თავს თქვენი ნათქვამი. ეს კი უნდა იცოდეთ, რომ მე ერთი
იმისთანა ნიჭი მქვს, რომლის მოწყალებით ჩემ წინ ვერა ჭსტრის
ვერც მოსერსებული სიტყვა, ვერც სასიამოვნო, თუ უსიამოვნო სასე.
მე სასის მეტყველი ვარ: თვალთ კი მოგვრა და უმდევე ყვე-
ლავერს გავუგებ. სოღმე კაცსა. დღეის აქამომდე არ მასსოვს, რომ
მე ერთსელ მანც მოკტუეუბუღვიუვ.

— ძვირფასი ნიჭი გქონიათ.

— და მე მინდა ის ნიჭი გამოვიყენო ამ ჩვენ საქმეშიაც
ჭსთქვა იზამ და გაიღიმა: ნებას მომცემთ?

— რა ნებას?

— შეიძლება ვნახოთ ამ საქმეზედ დაჭყრილები?

— მესმის. ვერ ვიტყვი რომ განონი მგის ნებას გააძლეოდეს,
მაგრამ შეიძლება განონს გვერდზედ აუუაროთ... რაიმე შატოვ-სადების
მიზენის სასელითა.

— თუ შეიძლება, მე და თქვენ ერთად უნდა წავიდეთ.

— თუ ერთად წავალთ, შაშინ კი კანონიც კერ დაგვაპროკო-
ლებს.

— მაშ, საყვარელო ოსკარ, ისე მომიხსენსეთ, რომ ორივე შე-
წამებული ვნახო.

— ძალიან კარგი. ძალიან საინტერესო იქმნება შეკითხვა, თვით-
კეული მათგანი როგორ კაცთა გეგენებათ.

— იმის ნებისაგ სომ მომცემთ გამოკვლავარაკო?

— ეგ კი ცოტა საძნელაა, მაგრამ რაკი ჩემთან ერთად იქნე-
ბით, მაგის ნებისაგ მოგცემთ. მარტო რომ წასვიდეთ, ცნისის უფრო-
სები სალავარაკოთ არ მიგიშვებდნენ, თუნდა ნასვის ნება გქონო-
დათ კიდევ.

— ღაშარაკი საჭიროა. თქვენ სომ იცით მე ბუშის ჯიშისა ვარ
და ჩვენის ჯიშის აღმინამ ცოტა აღენად მკითხავაც იცის. სასეზე,
სმანზე, ხელებზე შეკატეობთ სოლმე ვინ როგორი კაცია. რომ უფრო
კარგად გამოვიცნათ, გამოღაშარაკებს ფრიად საჭიროა.

— რაკი გსურთ, ბატონი ბძანდებით.

— როდის?

— იმედი მაქვს, ესლავე არ მოინდომებთ წასვლას.

— არა, ხვალ წავიდე.

— ძალიან კარგი, ხვალ წავიდე, უთხრა ოსკარმა და თვალთ
თვალში გაუყარა იზასა.

— თქვენ რაღაცა გინდათ მითხრათ და ყოყმანობთ, შენიშ-
ნა იზამ.

— ნუ თუ ამას თქმა უნდა, რომ მე მარტო ამ საქმეზე არ მო-
მიყვანა თქვენ სასლში. ყველანზე უწინარეს, რასაკვირველია, თქვენი
ნახვა მინდოდა, თქვენთან ღაშარაკი თქვენზედკე... ნუ თუ ჯერ კიდევ
არ მოსულა ის დრო, რომ ჩემის გულის ჰასუსს კელირო...

— ესლავ გვიან არის, უთხრა იზამ სიცილით: ესლავ მეტად
დაღალული ვარ და ამასთანაგ ჩვენის საქმისათვის კიდევ შრომა
მომიქლის... ხვალამდის.

— რა ბძანეთ?

— დროზედ ჩამოავდეთ ღაპარაკი და მომაგონდა რომ ესლს
მეტად დაგვიანებუდია...

მივიდა და ზარი დააწკარუნს.

— უესტინა გავატილებთ, განაგრძო იზამ.

— ჰოი, ბოროტო!

— ნასკამდის! სვალამდის!

იზამ მიუშვირა თავისი მსკენიერი ტუჩები; ოსკარმა აგოცა და
მოწიხილებით უკან გაქევა უესტინას, რომელიც ამ წუთში ოთახში
კამოცხადდა.

იზამ მარტოკა რომ დაწინა, კარები კლიტით ჩაიკეტა, მიუჯდა
სტოლს, ამოიღო სტოლის უჯრდიან პატარა ყუთი და სმა მადლა
ქსთქვა:

— დიას, უნდა ვისაქმეთ.

ყუთი სავსე იყო შუშებითა, ბალახ-ბუღასეულებითა და სხვა
ამგვარებითა. თვითონ ბუშმა და ბუშთა შორის გაზდილმა იზამ იცო-
და წამლებისა და საწამლაკების შედგენა და კეთება. სხვა-და-სხვა შუ-
შიდამ თვითონ-ორჯელა წვეთი დასსსა ღანბაქსედ და ერთმანეთში
აურის. მერე აიღო სესილას ბარათი, ფთხილად გადაჭიმ-გადმოიჭიმა,
გულ-მოდგინებით გადაიკითხა, მერე ამოაწება ფრთა წამალში და ზო-
გიერთს სტრიქონებს წაუსო. ეს რომ გაათავა, ანთო პატარა კანდე-
ლი და იმის ალზედ გააძრო ბარათი. როცა აშრობდა, ოთახში სა-
სიამოვნო სუნნი დადგა. ეს საქმე რომ სრულებით გაათავა, იზამ და-
სედა ბარათს და ძალიან მოიწონა თავისი ნაკეთები. არაკის არ მოუ-
კიდოდა ფიქრად, რომ ეს ბარათი განკებ წაუხდენია ვისძე. ვეკლას
ის ეგონებოდა, რომ ბარათზედ დაღვრილა სურნელი წყალი რამ და
იმას ამოუჭამია ზოგიერთი სტრიქონები და სიტყვებიო. სოლო-
სელ-უხლებლად დაწინა იმისთანა სიტყვები, რომელთაც ნამდვილი აზრი
ვევარ გაიგებოდა, რაკი წინა და უკან ზოგიერთი სტრიქონები და სიტყვ-
ები ამოჭმული იყო წამლითა. ამოჭმულზედ შეიძლებოდა რაც უნდა ის
დაეწერა კაცს, თუ ვი სელს მიამგზავსებდა.

ეს ფიქრი მოუვიდა იზას, როცა სიამოვნებით დაწყურებდა თავის ნამუშევარს.

— თუ საჭირო იქნება ჩაწერა წაშლილის სიტყვების სამაგიეროდ, შეიძლება ჩაიწეროს, ჭსთქვა იზამ და ეშმაკურად ჩაიცინა.

აიღო ბანათი და ჩაჭსდვა მარმარილოს სტოლში საცა პირის საბანის და პირის საკეთი იარაღი იყო. ამ სტოლზედ ბევრი შუშები იყო სხვა და სხვა გვარ სურნელების წყლითა. ერთის შუშის ქვეშ ამოსდო ის ბანათი, მითამ იმისათვის, რომ მერე ოსკარ ვერძომონი დაავეროს, შუშა გადმოვარდა, გატყდა და სურნელი წყალი დაესხა ბანათსა. როცა ეს გაათავა, იზა ტანისსამოსის გახდას მოჭყვა, მოახლე აღარ შეაწუნა. ჩამოიძალა თმები, რომელნიც გადმოეფინენ ტიტკელა მსრუბსკედ. იზამ ჩაისედა საჩუქში და თავის თავს თვალი ველან მოამოცა. უნდა ვჭსთქვამთ, რომ თვითონ იზა ტროიადი იყო თავის მშვენიერებისა.

— დროა, ჭსთქვა მან ღიმილით: სვალ მთლად ჭკუასკედ შეგული და რაც მინდა, იმას გაჩქეხებ.

მეორე დღეს იზა მოირთო და დანიშნულს საათზედ მოუთმენელად ელოდებოდა ვერძომონსა. როცა ოსკარის ეტლი მოგრიალდა კარების წინ, ეუსტინა გაეგება და უთხრა, ხელან შეჭსწუნდებით, ეტლიდამ სუ გამოხვალთ, ქალბატონი ესლავ თვითონვე ჩამობძანდებო. მართლადაც, იზამ დიდხანს არ აღოდინა. ჩამოვიდა, ჩაუჯდა ეტლში და წავიდნენ.

იზა ისღიან მსიარულად იყო, მთელი გზა სულ იცინოდა. ძალიან უსაროდა, რომ ვერ არ მინახამს ცინე და ესლა ვახანკო.

— მართლაც, ბევრი ისაქმეთ წუხელის, ჩემო პაწია სკერეტარო? ჭკითსა სუმრობით ვერძომონმა.

— რასკედ უნდა შესაქმან? ჭკითსა იზამ თავის რიგსკედ, მითამ და აზიფერიანო.

— როგორ თუ რასკედ? ბანათის წაკითხვას არ აზიფრობით!?

— მართლა! მაგრამ სულ გადაძვირდა, ფიქრად აღარ მამსკლია. რა წამსაც თქვენ წასვედით, ძალიან მოშლილი ვიყავ დაღალულობით და მისინვე დავწევი.

— იმედი მაქვს ბაჩათი არ დაგიკარგავთ.

— ჩვენ არა ფერი არ დაგვეკარგება... დღეს საღამოსედ მოგართმევ იმ ბაჩათს... მე ჩვეულებათა მაქვს ბარეთებს ხოლმე სატუა ლეტო სტოლზედ ვინასამ, რა თქმა უნდა, რომ ის ბაჩათიც იქ იქნება... დებოთ! რა უცნაური სასიათი მაქვს. გუშინ ის ბაჩათი ძალიან შენატრებოდა, ესლა ვი სულ გონებიდა ამომეცალა, არც ვი მაგონდება.

— მოიბედა ვარ, რომ არის თქვენთვის ზოგიერთი იმისთანა საგანი, რომელიც არ გავიწყდებათ ხოლმე თავის დღეში.

— მაგალითებს, რომელი?

— თქვენი დაზირება.

— ჩემი დაზირება? ჭსთქვა იხამ, მისწვდა და ნაწად წამოართვა სელი: ჩემს აღთქმას ჩემს დღეში არ დავივიწყებ ხოლმე.

— როდის ასრულდება?

— რაწამსაც მივიღებ საბუთს, რომელსაც მე მოვიყიდავ.

— როდისღა?

— ეგ თქვენსედ არის დამოკიდებული.

— მართლა! ჭსთქვა გერშემონმა იმისთანა სმითა და თვალებიც ისე აუბრიალდა რომ იხამ ჰატარა აქედ მოეცალა. იხამ შეატყო, რომ ოსკარი გათამაშდა, შეეჩვია და ეშინოდა არა გაბედოს რა.

მივიდნენ კონსიერჟერს. იხამ მკლავი მკლავში გაუყარა ოსკარს და ისე შევიდა ცისეში. ცისეში რომ შევიდნენ, იხამ შეწუხებულის სასე მიიღო. ოსკარი ჭგრობოდა, რომ მკლავი უკანკალებს იხას და ცდილობდა კარგს გუნებასედ მოეყვანა. როცა გუდარის სენაკის კარი გაუღეს და გამოხიბულმა ჭსთქვა:

— გუდავ, თქვენ...

ერთი კვილი მოისმა. იზამ შესედა გუდაწს თუ არა, გუღს შემოეყარა. მოცვივდენ ცისეში მოსამსასურენი და ყველანი გარს შემოესვივენ გონება მისდილს ქალს. ბოლოს ხელით ჩაიყვანეს კანტონში და იქ მოასურიელეს.

— მალე წამიყვანეთ შინ, უთხრა იზამ ოსკარსა: მეტე როცა მოიცლით, მოდით ხემთან, მე ერთი იმისთანა სათქმელი მაქვს, რომელსაც აქ ვერ ვიტყვი. ოსკარი დაემოწმილა. უბძანა თავის მოსამსასურეს, ეტლი მოართვითო და ქალი თავის სასლში წაიყვანეთო. მეტე ეტლი ისევე აქ მომართვითო. როცა ეტლი თვალდამ მოჭმორდა, ოსკარმა აღარ მოიცადა და შირ-და-შირ თავის სასლში წავიდა.

გუდარი რადას ჭვიქრობდა? რაკი კარი გააღეს და იზა გამო-მძიებელთან დაინახა მელავი მელავ გაურილი გაუკვირდა. უფრო გაუკვირდა და შესიისა კიდევ იზას კვილმა. რამდენსამე სახს ისე გაშრა, რომ თითქო გაქვავდაო. როცა კარები ისევე მოუხურეს და დაუკეტეს, მიისედ-მოისედა და იატაკზედ ბრათი დაინახა, სწრაფად დაჭსწვდა, გაიციხა და ჭსთქვა:

— ეს ძალიან კარგია!.. აქედამ ყველაფერს შევიტეობ...

გასხნა ბრათი, მიისედ-მოისედა ხომ არავინ მათვალეობსო და დაიწყო კითხვა.

თ ა გ ი VI

ძმა ლამისენი და მე შეგიყვარებ.

იზასთან რომ მოვიდა ოსკარი, ჟუსტინას მწუხარე სასეზედ შეატეო რომ აქ რადაც ცუდი ამბავია.

— რა ამბავია? ჭკითსა ჟუსტინას.

— ქალბატონი ძალიან ცუდ გუნებაზედ მობძანდა. ძლივ-ძლივს გადმოვსვით ეტლიდამ. მე და ხემმა ქმარმა ხელით ამოვიტანეთ საწოლამდე. მაშინვე გუღს შემოეყარა და ექიმი დავიბარეთ.

— ექიმმა რა თქვა?

— ჯერ შეშინდა ავანტიურა რომ ნახა, მერე გამოჰკითხა ქალბატონს და მარტო მასინ მიჰხვდა რითაც არის ავად. უთუოდ შეჰშინებია რისამე. თქვენ გეცოდინებათ იქ რა მოხდა?

— მეც ის ვიცი, რაც თქვენ.

— ექიმმა წამალი დაუწერა და ძალიან არგო. ესლა ჰსინავს.

— მას უკეთ შექმნილა.

— დიას, ესლა ლამაზათ ჰსინავს. მე მიბძანა თქვენი, რომ რა წამსაც მობძანდებო, მაშინვე გამაღვიძეო. მაგრამ ძალიან დასუსტებულია, ჰსჯობს რომ ცოტა მოსვენებით იყოს.

— რასაკვირველია. მაგრამ რა მიზეზი შექმთვია მაგისტანსა? ნუ თუ ცისის ნახვავედ მოუვიდა? ან იქნება დამნაშავის დანახვა იყო მიზეზი? მასინ შემოეყარა გუფს როცა იმას თვალი მოჰკრა...

— როცა ქალბატონი შინ მობძანდა იმ უოფით, ჩვენ გვეცნა, რომ თქვენ შეგემთვით რამე და იმაზედ შეწუხებულა. ყველამ იცის რომ ქალბატონს თქვენ ძალიან მოჰსწონსართ.

ოსკარი ცოტად წამოწითლდა, ერესტინამ კი განგებ დაუწერა ლაშარავი, რომ ქალბატონს მოჰსწონსართ და მერე დაუმატა:

— იმედი მაქვს მომიტყევებთ, რომ თქვენი ამავი გამოკითხე თქვენს მსახურს. მიზანურს რომ არა ვიცი რაო. ქალბატონი რომ მარტო მობძანდა, საკვირველი არ არის, რომ მე და ჩემს ქმარს თქვენი იფიქრი მოგვეცა, სომ არა შექმთვია რაო.

— მას თქვენ სწორედ დაწმენებული სართ, რომ ძარღვების სისუსტე მოუვიდა...

— დიას, ბატონო. მე ძგონია, იმისაგან არის ეგრე, რომ ამ უკანასკნელს დროს ძალიან მოკრძალებით ცხოვრებს, თითქო მონასტერშიაო. აი სულ ამ მოკლე ხანში შეიცვალა. ამას წინად მსიარულად იყო ხოლმე, თვითონ დადიოდა სტუმრათ და თავისთანაც იწვევდა. ესლა კი სულ სხვაა. მარტო თქვენზედ ჰფიქრობს; როცა თქვენ მოგვლით, არ იცის რა ჰმნას ხოლმე მინამ თქვენ მოხვალთ. რადგანაც

მეტად გულ-დასურულია და არ უნდა რაც გულში აქვს, სხვას შეატყობინოს, ამიტომაც ძარღვების სისუსტე მოჭსდის სოღმე. იქნება არ ვარკადეს, რომ ამისთანაებს ვეხედობ, მაგრამ მე ძალიან მაფიქრებს ქალბატონის ავანტიურა. ამისათვის თუნდა დამძინონ კიდევ, ოღონდ ქალბატონი გი კარგად შევანდეს.

უფროსმდი წამოწითლებულმა ოსკარმა ორმოც-და-ათ ოგნანკიანი ბილეთი ჩაუღო სელში უესტინას და უთხრა:

— ოფიცი ნუ გაქვს, უესტინავ! თქვენ ძალიან კარგათა ჰქმენით, რომ ყველაფერი მითხარი.

უესტინამ თავი ისე აჩვენა, თითქო არ მინდა ოფიციის გამოართმევა.

— ოჰ, ბატონო! თქვენ კეთილის-გულისა ბძანებულსა, მაგრამ ეს გი სჯობს არ არის...

— ინებეთ, უესტინავ, ინებეთ, იხა ქვეშაგებით არის?

— არა. რაცა წამალი დალია და აზო, ქვეშაგებიდამი აბძინდა, ექიმის რჩევით იხანა ციკ წყალში, მეტე ტანთ ჩაიცვა, ძიწვა პატარა ტანტუედ და ჩაქმინა.

— მამ ესლა კარგად არის?

— დიაღ, მიბძინდით, იქნება ესლა ღვიძავს კიდევ.

— ერთად წავიდეთ.

მუვიდნენ ორნივ იხან სწოლში ოგნ-აკრეფით; ეშინოდათ არ გამოეღვიბინათ იხა, რომელიც ჯერ კიდევ ძილში იყო, თუ ძალად იმძინარებდა თავსა.

— თქვენ წადით, უთხრა ოსკარმა უესტინას: მე აქ მარტო დაგჩხები მინამ გამოიღვიძებს.

უესტინა გაკიდა. მარტო რომ დაჩხა ოსკარი, ჩამოჯდა იხან პირ-და-პირ და ისე დააშტერდა თითქო თვალებით შეტმა უნდა იმ მძვენიერის მძინარის ქალისა.

ოთახში არც ბნელოდა არც სინათლე იყო და ამ შექიან-სიბნელეში იხა სარეცხოვო რამ იყო. თეთრი აბრეშუმის წაბა ეცვა ფერომ-

კედით მორთული და ისე მშვენივრად გადაწოდლიყო, რომ სიტუაციუ მის თვალ-ტანადობისა კალმით სხსატი გეგონებოდათ. გულთან კაზის დილეგი გახსნილი ჭქონდა და გული ცოცხად გადაღლილი. ოსკარს ამის დანახვად გონება დაეხსია და რაღაც გაგიჟებით დაჭსტქეროდა ლამაზს ქალსა. სწორედ დაეხსოდა. უნდოდა მივარდნოდა, გულში ჩაკერა და გოცნით და ხეკუნით გაუღვიძებინა, მაგრამ ადგილიდამ ვერ დაიძრა: სიუვარულმა და გულთან-თქმამ იქვე ადგილზედ დაღურსმა. ბოლოს იზამ თვალი აახილა. მიმოიხედა გოცნებით გარშემო, თითქო ვერ მიძვდარაო სავა ვარო და ოსკარი რომ დაინახა, თვალგებზედ ხელები აიფარა და ტირილი დაიწყო.

— ღმერთო ჩემო! ღმერთო ჩემო! იმხროდა იხა.

გოცნებული და შეშინებული ოსკარი მივარდა მაშინვე.

— იხა, ჩემო ჰაწაწავ, რა დაგქმართათ? რა გატირებთ? მითხროთ, სუ მკლამთ. ეს რაი უკანასკნელი საათია მე მკვლარი ვარ, არ ვცოცხლობ კი, ვიტანჯები. მე ხომ არა გაწყინეთ-რა? მითხარით, სულარ მწვკლებთ.

იხა ტანტიდან მამოვიდა, ხელი მოჭკვიდა ოსკარს და გვერდით მოიხრა. თვალეგი ცრემლითა ჭქონდა სავსე.

— არა, ჩემო მეგობარო, არა, თქვენ არა ხართ მიზეზი, უზასუნს იხამ: პირიქით, თქვენს, როგორც ჩემს კეთილის მეოიეულისაგან, მოკვლადები შეკლას და ხსნას!..ა ოჰ, რომ იცოდეთ, რა უბედური ვარ!

— სუ სტირით, იხავ, ჩემო ლამაზო, ჩემო ძვირფასო მეგობარო.

ამ სიტუებზედ მოეხვია. იხამ თავი იძის მკერდზედ მოიხარა და გულ ამოჯდომით ტირიდა. ოსკარს სისხლი თავში აუკაწდა და სრულებით დაიბნა.

— კმადა იხავ, უთხრა მან ათროლელებული სმითა; კრთი თქვენის მწუნარების მიზეზით მიიხარით... იხავ, გესმის. მე მსურს უკვლადური შევიტყო... მითხარე მქნ კეთილგანე, შენ!..

— ვერ გეტყვით, ვერა. ვიცი გიყვარვართ და შექმნიან თქვენი სიყვარული არ დამეკარგოს.

— სომ იცი, რომ შე სიყვარულს გულისდამ გელარ ამოვიღებ, მითხარი....

— რომ იცოდე რა ცუცხლი მივიდია გულში. ის შენიგნა მომკვდარვიყავ. სინიდისი, სინიდისი მამხილებს შე და შეუბნება: კვ სულ შენი ბრალდია...

— ნუ ჰსტირი, იზავ, ჩემო კარგო, ჩემო საყვარელო!

ეუბნებოდა და ჰკოცნიდა თვალებში, თითქო თავისის კოცნით უნდა ცრემლები მოჰსწმინდოს.

— მომხდე შე შავ მშვენიერის თვალებითა, განაგრძო ოსკარმა: გული დაიმშვიდე და მითხარი, რა გაწუხებს. შენ თვითონ არ იცი რას ლაზარაკობ; მეც ვერა ვავიგე, რა... გონება მოიკრიფე... მითხარ, ისეთი რა მოხდა?

— თქვენ არ მომიძულებთ, რომ შე უღიწხი რამ მომქედინოს... თქვენს სიყვარულს არ მომაკლებთ რაც უნდა დამძალოდეს?

— ღმერთო ჩემო! გულს მისეთქამ... ნუღარ მწვალებ, მითხარი ჩქარა.

— მამ უფრო მიგდეთ.

სეულიდამ გამოუხსლტა, დაეცა ოსკარის წინ ძუნღებსხედ და მოჰკვას ხელების მტკრევას.

— ასა ღმერთო ჩემო! აღარ იტყვი, ქალო, რა ამბავია? დიდისა ბოლოს ოსკარმა სრულად შემკრთაღმა და შექმნიესულმა.

— ოსკარ, დაიწყო ისამ კვდრების ხმითა, თითქო რამიშე დამნაშავე არისო: ის დატყორილი კაცი, რომელიც დღესას კნასეთი, ჩემი ძმა არის. ანდრე გუდარი კი არა ჰქვინა, გიორგი გრეგორია. დიას, ჩემი ღვიძლი ძმა და შე უმადურმა როცა ბედნიერებაში ხაკვარდი დობა აღარ გაგუწიე და დავიწყებს მივეც.

— მამ კვ არის! ესლა შესმის თქვენი მწუხარება, უთხრა. ოს-

კარმა და აქვსედ წამოაყენა: ნუ ჰსტირი საყვარელა მეგობარო. ესლა ვიცი რა მიზეზითაც შემოგყვარათ გული. ოჲ, თქვენმა გულის-შემოყვარამ რა ჩივდა შემსძინა.

იზამ ისე აჩვენა თავი მითამ არა შესძის-რათა, იდგა ისე, ჩი-ღებს იმტვრევდა მწუნარებით და დუღუნებდა მითამ-და თავის თავს ელანარაკება:

— ჩემი ძმა! ჩემი... ცისეში ჰზის!

— ნუ გეძინინათ, იზავ! გამოძიებულის განკარგულებით ცისე-ში ჯდომას უზატოურობა არ არის. თქვენ თითქო წინაღვე იგძენით, რომ მასლობელ კაცს ესაწლებით, გუშინ რომ ისე ჭკვიანურად მიმტვიცვბდით მის სიძარტლესა.

— ოჲ, ესლა უფრო მეტად მჯეკა, რომ გრიგოროს მავაში ერთი ბეწვი ბრალიც არა აქვს.

— ჩემო საყვარელო იზავ, გამოგონეთ. მე გუშინვე დავრწმუნდი, რომ მართლას უბრალთა და მინდრდა კიდევ გამომეშვა, მაგრამ დღეს სხვა ახალი საბუთი ჩავკვივარდა ხელში... თიქრი ვი ნუ გაქვთ, ერთი ორიოდუ დღე კიდევ მოუგვიანდება ცისეში, სხვა არაიერი... მე შმა-ნებსს მივცემ, რომ დღის იქით კარვად მოეშყნან.

იზას კანკალი მოუვიდა, ოსკარმა რომ თქვა ახალი საბუთი ჩავ-კვივარდა ხელშიო.

— კიდევ ბრალს რასმეს ჰსდებენ? ოსკარ, მითხარით, რა ახალი ცილი შეუწამებიათ.

— ნუ ჰსწუნართ, ჩემო კარგო; მე გეუბნებით, რომ ყველაფერი გაჩივდება მეთქი.

— მაინც მინდა ყველაფერი კიცოდუ.

— თქვენ ხომ იცით, იზავ, რომ ანდრე გუდარი არაიერს ზა-სუნს არ იძლეოდა, რატა ჰირში წავუყენებდით ხოლმე მოწმებს; ცუდის ყოფა-ქცევის კაცი ყოფილა თურმე; გუდარი ამტვიცვებს, რომ ზანკის ბილეუბი ჩემი არისო, თქვენ ვი ამბობთ, ჩემი ძმა და-რბინა...

— მე ეგ არ მითქვამს; მე მარტო ის გითხარით, რომ ერთი დამთხვეული წაღაც რამ არის-მეთქი, გზა-გვალ არეული. საშინელი მოთამაშეს ქალაქისა, მაგრამ თუნდა დაგიფიცავ, რომ ავ-კაცობას კი არ იქმნადა თავის დღეში. ახა მითხარით, სხვა რა საბუთი უზოგნეთ?

ოსკარმა ამოიღო უბიძამ ბარათი, გიურქსაგან სელ-მოწერილი და წაიკითხა შემდეგი: „დღეს სასამართლოში ვერ გიასლებით; ჩვენ ასაღს გემს წავაწყდით; თუ არა ვცდებით, ჩვენ შეუწყვეელი საბუთი გვექნება გუდარის გასამტყუნებლად. გუდარიც მაგას უნდა გერა ჭეოფს. იმედი მაქვს, საბუთი სვალ წარმოგიდგინათ.“

— ჭკუაზედ შექლილან.

— სვალ ვეკლათერს შევიტყობთ, უთხრა. ოსკარმა: კმარა მა-გაებზედ ლაპარაკი. თუ როგორც იმედი მაქვს შესაძლო იქნება, სვალ-ვე გამოვუძეებ.

ორივე ჩახუდნენ კარგა სანს.

— ჩემო კარგო და ძვირფასო იზაკ, განაგრძო მერე ოსკარმა სატრივიალო სმითა: რა საშინელი მწუხარება გამოვიარე მე დღეს. რომ იცოდეთ რა ტანჯვაში ვიყავ თქვენს ტრემლებს რომ ვუყურებდი... რა ზიგად მიყვარხართ მე, იზაკ! ოჰ, რა გიჟური გულის თქმს მწვანს და მდაგავს. უნდა იცოდეთ რა ტრესლი მეკიდება როცა გულზედ მიგიკრავთ სოღმე...

ამის თქმასზედ გადაეხვია იზას და ტრესლ-მოკიდებულ ტურებით სულ დააკვდა იზას ლოყასა. გონება სრულიად გამოეცალა.

— თავის დღეში, იზაკ, მე არ მიგრძნია ის, რასაც ეძღა ვგრძნობ შენს ახლოს. როცა გეუბნები „მიყვარხარ“, მე მკონია, რომ ეს სიტყვა უღონოა გამოჭსთქვას ის, რასაც ვგრძნობ. იზაკ, შენ მე არაიერს მეუბნები ჰასუსად. იზაკ, მომხდე და მითხარ რამე... იზაკ, გონებიდან ვიშლები...

იზა ითიქო ეძღა გამოფინილდა, შესედა ოსკარს გაოცე-ბულმა, თითქო უგვირს, ეს როგორ მოხდა, რომ მე ოსკარი მესვე-

კაო. სწრაფად გამოეცალა სელიდამ, ორივე სული ჩამოაწოთა, ისე მოისარა თავი, რომ ზირის-სასე ოსკარის ზირის-სასეს დაუსწორა, თავალები აუბრიალდა, ტუჩებმა თრთოლა დაუწყეს და ისეთის სი-
მკვლელობით უთხრა, რომ კაცი გერ გამოჭსტქვამს:

— მართლა გიყვარვართ კი?

— მართლაც... მიყვარსართ გაგიკებით, აღტატებით!..

— თუ მოინდობებ, მეც მეყვარები. მე იმას აღარ გამოუდგები რა ბოლო ექმნება ჩემს სიყვარულს. მე თუ შევიყვარებ კაცს, მთელის გულთ შევიყვარებ, მეც იმისთანა სიყვარულით, რომელიც არასდროს და არასდროს ადამიანს თავს არ აზოგვისებს... სოლო მოიგონე კი რა გითქვამს შენ ჩემთვის...

— რაღა მოგონება უნდა... მიბძანე და აღსრულეული იქ-
ნება.

— ამ ჩამოდენივე დღის წინად, შენ მე მითხარი: ოღონდ კი შემიყვარე და რასაც მთხოვა, ყველას ავისრულეო.

— ესლაც მავსევი გატყვი.

განგებ, თუ შემთხვევით იზამ ერთი სული განუთავისუფლა ოსკარსა და ოსკარმა ღამისი იზა გულსედ მიიკრა.

— მეც ჩემის მხრით გითხარი: მე მარტო იმისთანა სიყვარუ-
ლი მკერა-მეთქი, რომელიც ყოველსდროსედ მზად არის კაცს თავი გააწივინოს.

— მიბძანე ჩემო სალოცავო იზავ... მიბძანე, ყველას აღვისრუ-
ლებ, იმიტომ, რომ მიყვარსართ.

ჭსტქვა ეს და დაუწყე გოცნა.

— მე გითხარი მამინ შენ, იმისთანა საქმეს დაგავალბე-მეთქი, რომ რაცა ჩვენი სიყვარული განელდება, შენ გახსოვდეს, რომ ჩვენ შორის საერთო საიდუმლოა, რომლის მიწესით განუყვარად უნდა ერთად ვცხოვრებდეთ.

— მითხარ რაღა, რა გინდა. ჯერ კი ჩემი გოცნა უკანვე და-
მიბრუნე.

— აჭა, კარგი, უთხრა იზამ და აკრცა: თუ მოინდომებ შენი ვიქნები... მე შენ მიყვარხარ, ოსკარ.

ვერძემონი სინარეულისაგან სულ გადირია. მგონი ამ დროს იზა სელიდამ გამოუსლტა, ერთი-ორი იქები უკან დაიწია და უთხრა:

— წადი და ესლაე გამოუშვი გეო რგი...ანდრე გუდარი... და მეჩე ისეე ჩემთან მოდი... მაშინ საუკუნოდ შენი ვიქნები.

— რას ამბობ, რას?

— ეგ ის სხვერპლია, რომელსაც სიყვარულის სასულით მე შენგან ვითხოვ, მძა დამისხენი და მე შეგიყვარებ.

ოსკარმა გონება-დაბნეულობით შესედა იზას, თითქო ვერ მიძნედა ეს რა ამბავი დაემართათ. ქალი ითხოვდა. სწორედ იმას, რის აღსრულებაც შეუძლებელი იყო.

— გაშიგონე, ოსკარ, განაგრძო იზამ: დღეს დილით შენა მკითხე, როდის აღსრულდება შენი პირობა. მე გიპასუხე, მაშინ მეთქი, როცა რაც მინდა აღმისრულე. შენ მითხარი, კინიტის როდის იქნება ეგაო. რომ შორს არ გადაგკედავ მე ზასუნად მოგეცე, რომ შენზედ არის დამოკიდებული მეთქი. ოსკარ, თუ მე შენ მართლად გიყვარვარ, დღესვე გამოუშვებ ჩემს მძას ცინილამ.

— შეუძლებელია.

— მაშ შეიღობით

— იზავ, თქვენ ჩემგან უნამუსობას ითხოულობთ. განა შეგიძლიანთ უნამუსო კაცი შეიყვართ!..

— მე იმას შევიყვარებ, ვისაც მე გუყვარვარ. ან მშვიდობით, ან ნასვამდის, ოსკარ... თუ გიორგის გამოუშვებ, დღეს საღამოზედ ისეე ჩემთან მოდი... მაშ ეგრე საღამომდინ...

იზამ კეკლუცად და სანდომიანად გაუღიმა და უცებ გაჯაჭდა ოთახიდან.

— საშინელება! დაიძსა ოსკარმა, წამოხტა სკამიდან, უელსასკევი მოიგლიჯა, თითქო უელში რაღაცამ წაუჭირათ. ბარბაცით მთვრალსა-კით მივიდა, დააკლო სული ქედს და წავიდა შინ. მიმავალი ქუჩა-ქუჩა მიიძსდა:

— არის ოდეს! არის ოდეს!

ამსობაში იმისი ტრესლ მოკიდებული ტვინი სხვა ფრივე მოქმედებდა: იხას საწოლი, სვეტა, კოტან — ყოველივე ეს წარმოუდგა თვალწინ საუცხოვოს შუქით გაბრწყინვალებული; მერე მოეჩვენა სენაკი ტრესლისა. ამ სენაკიდან ტრესლი რომ გამოუშვას, სამაგიეროდ მიიღებს ტრფიალებს მშვენიერის ქალისას. ეს თქმები მოაწვა გულსედ, ჭკვიჯინდა გულს და გამწარებული თან და თან იყვს უჩქარებდა ასე რომ ვერც კი ამხეკდა, რომ გამკლელ-გამომკლელი ამის დანახვასედ შედგებოდნენ სოლმე და უგვირდათ ამ კაცს რა ეძარბებო.

შემოდგომის ბოლო იყო; ციოდა და ოსკარი კი გულ გადაღელილი, უგელსასვევით მიეშურებოდა. წამდა-წუმ ისდიდა ქედს და შუბლიდან ოთვლს იწმენდა. საკვირველი არ არის, რომ გამკლელს-გამომკლელს ჭკუასედ შექცდარი ეგონათ.

ბოლოს შედგა და გონებს მოიბრუნა. ოჲ, არა. გულმა სრულიად დაჭსძლია და დაიმოწილია. უფრო გულ დამშვიდებული კი წავიდა, მაგრამ აი რა თქმებმა დაუწვეს თავში ტრიალი: „უბედური! ჭფიქრობდა იგი: ძმა რომ ხას დატრესდებული ცისეში და საშინელს ბრალში გარჭული, ელდა ეცა... თავის თავს აბრალებს ძმის ამ ყოფას, მე ავილე ჩემს ძმასედ სელო. გულ ხევილია როგორც ყოველი ქალი და მარტო გულის ძეგრას ატეოლია. უნდა ძმა ცისიდან დაისხნას და ამით შეიბნეუბუნოს თავისი დანამაული მის წინაშე. ჭსტოდნია რომ კაი კაცი ყოფილა და არა ჭსჯერს ესლა იმისი ავ-კაცობა. მაგრამ სამაგული რამ კია... მართალია, ქალი იმის სელოთ არ უნდა იყოს მოკლეული, მაგრამ მანინც სამაგელი რამ არის... ახლა მართლა რომ კვსთქვათ იმისთანას მითამ რას ითხოვს ჩემგან იხა? მარტო სამაწილიანობას, სხვას სომ არაფერს. მე სომ არა ვითარი უგტველი საბუთი არ მიჭირავს სელში მის გასამტყუნებლად. ჩემი ვალია ცისიდან განვათავისუფლო და მარტო ბოლიციის სედა-მხედველობის ქვეშ დაკაუნო. რაკი არაფერი საბუთია, მე ტრედად ვშვრებოდი რომ ცისეში მეჯდა აქამდი-

საღ... ან საიღამ მამივიდა ფიქრად, რომ რაც იხამ მთხოვა უკადრი-
სი საქციელია... სადა მქონდა გონება? ისე როგორ მოვლორდი,
რამ იხას უთხარი: „შეუძლებელია“ შეთქი. აქ შეუძლებელი რა არის,
რომ თვითონ სამართლიანობა ითხოვს უსაბუთოდ გაცი ან იტანჯებო-
დეს. იხა მართალია დღესაც, როგორც გუშინ. თავის პატიოსანის
გულისთ გამომცნო მართალი და ესლა ითხოვს ჩემგან ცუდ-გაცრებას
გი არა, კარგს საქმეს, სამართლიანობას.“

„იხას სურვილი რომ ავასრულო, განაგრძო ოსკარმა ფიქრი:
ის გაცი განვათავისუფლო და სვალ გამხსნდეს რომ გაცის მკვლეელია
შეკე... შეკე რა? სვალინდელი დღე ჩვენ არ გვეკუთნის. უსაბუთოდ
დატყვევება ცისეში გაცისა პორტ-მოქმედება იქნება ჩემის მხრით
ძით უფრო, რომ გუშინ დავწმუნდი, დამნაშავე სულ სხვა გაცია...
ამას გარდა ანდრე გუდარი სხვა ქვეყნის გაცია, იმისი დატუსაღება
ერთს აღიანქმოს ასტესს. ყოველივე ეგ საჭიროა ცნობაში მოიყა-
ნოს გაცმა.“

ამ ფიქრებში. ძეგლი ოსკარი შედგა და გადაეყუდა წელის პირს
გავლილს მუაჯირსა და ხმა ძალდა ჭსთქვა:

— საწყალი იხა! რა რიგად უნდა ჰქვენოდა ჩემი მკვასე სიტყვა!
რით უნდა გაკისწორო ჩემი დანაშაული? იმით რომ უნდა სურვილი
ავუტსრულო... მაგრამ განა ეგ იკმარებს გი...

თვალი ააყოლა წყალს და სასესედ სიამოვნება გამოესატა:
წარმოუდგა თვალწინ იხას სიყვარული და ოსკარის ნეტარებას სამ-
ხლვარი არა ჭქონდა.

ბოლოს გაიფიქრა: ერთი კარგად უნდა გადავსინჯო კიდევ
საქმე და რაც საჭიროა იმისთანა განკარგულება მოვასწინო.

ეს რომ გადაჭეუვიტა, სრულად დადინჯებულმა განსწია სასა-
მართლოსაკენ. ეტრე ტვიან მისკლამ გააკვირვა მოსამსახურეები. რაც
მოხელენი იყვნენ თითქმის სულ წასულიყვნენ შინ. სეკრეტარი
ოსკარის ჯერ არ წასულიყო და ეს ძალიან იამა გეწმემონსა.

— ძალიან მინდრიან, რომ აქ დამხვდით, უთხრა სეკრეტარს:
დაწერეთ...

ამ სიტუაციაზედ ცოტა შედგა და იმწამსვე დაუძვარა:

— თქვენ წინ, მგონი, გუდაჩის საქმეა.

— დიან.

— მე მომეცით... მე ასწავლი ცნობები მივიღე... ეგ კაცი შეცდომით ჩაგვიგდია ამ ელფაში... ერთი ჩქარა დაწერეთ ბმანება, რომ გამოეშვას.

— გამოეშვანო? ჭკითხვას გაცემებოდა სეკრეტარმა.

— დიან, აუხარეთ. თუ დამერიო გწამთ.

ეს რომ ჭსოვანა, გამომძიებელი წამოწითლდა: სეკრეტარის: შესწავლა და ქაღალდებს შუა დაუწყო. სეკრეტარმა ბმანება მოამზადა. გამომძიებელმა ხელი მოაწერა და უთხრა:

— თქვენ თვითონ წაიღეთ, თორემ ხვალამდე არ გამოეშვებენ და თვითონ გუდაჩიც აქ მომიყვანეთ.

სეკრეტარმა თავის ქსევით გამოვიდა ოთახიდან. ამისთანა ამბავი თავის უფროსის წინდაუხედაობად ეხერხა.

მარტო რომ დარჩა ოსკარა მოაგროვო ქაღალდები რაც გუდაჩის საქმეს ეკუთვნოდა და პორტოფელში ჩაიწყო.

— მტყუნია თუ მართალი — ეგ მე არ ვიცი. ჭსოვანა თავის-თავად ოსკარმა: იმ წამს კი როცა მე ხელი მოვაწერე, ჩვენ მისი გასამტყუნებელი საბუთი ხელში არა გვქონია..

ამით დაიმშვიდა გული, გააღო ფანჯარა და ჩაიფრდა. ფენის სმა მოისმა და უკან მოიხედა. სეკრეტარმა გუდაჩი შემოიყვანა ოთახში. ვერსემონმა მამინვე მიგეტა ფანჯარა და უთხრა გუდაჩს:

— რად დაგვიძალეთ, გუდაჩ, თქვენი სამდვილი სასული?

— საფარსკეთში ახლავ. გუდაჩის სასულით ვიმყოფებოდი. ჩემი სამდვილი სასული კი გიორგი გრეგორია.

თქვენ იცნობთ გრაფინას სეგლინ — ზინსკისას?

— ჩემი მწუაღობელია.

— იმის მწუაღობითა სარით დღეს თავისუფალი.

— თავისუფალი! მადლობელი ვარ, ძლიერ მადლობელი!

— გრაციანამ იმისთანა საბუთები წარმომიდგინა თქვენსევე, რომ მიწისი აღარ გვაქვს ცისეში გამოყოფით.

— მოგასსვენებდით რომ მართალი ვარ მეტი. თუმცა მწუხსებდა ცისეში უდროს, მაგრამ იმედი მქონდა მალე გამოიშვებდი.

— მე გირჩევ ესლავ წასვიდეო და გრაციანას მადლობა გადაუხადო.

— ეგელსევე უწინ იმას ვიასლებით.

გუდარი გამოვიდა, გამოძიებულმა ამოიხრწა და თვალები დაბლა დაიღო. სეკრეტარმა, გაოცებულმა გადაწის გამოშვების გამო, მოაგროვს ქაღალდები და დააზიწა შინ წასვლა.

— გამოძიება მკვანსევე უძაღვლის მთავრობის ბმანებით მოისზო? ჭვითსვა მან გამოძიებულს.

გამოძიებულმა უფრო ძირს ჩაჭვიდა თავი, რომ თავის სასის სიწითლე არ შეეძინებინა.

— არა, მე სრულებით დაგწმუნდი, რომ სსვა არის დამსაშვე. გიურე შექსტდა, ბოიე ვი მართალი გამოდგა.

— დამსაშვე — მორის იერანია?

— სწორედ. მე სელში მქვს ბარათი ქაღისა, მისის ამსნაგისა და ის ბარათი ამტვიტებს იმის დანაშაულბას. სვალ იმ ბარათს თქვენ გადმოქტემით... ესლავ ვი შეგძლიან შინ წასვიდეო. მე კიდეც ცოტა სასს დაგჩები აქ, მინდა ბარათი დაწერო.

სეკრეტარი წავიდა. ოსკარმა ბარათი დაწერა, დაბეჭდა და სედ დაწერა: „გრაციანას სეკდის — მისსვისას, იერინდლანდის ქუჩა.“ მოსამსაწერეს უბმანა ბარათი წაიღეო და თვითონ შინ წავიდა.

გზა და გზა, რაღა თქმა უნდა, სულ გუდარის განთავისუფლების ამბავი მოსგებებს არ აძლევდა. ვერ გაიფიქრა, ავბარდიო, მერე ვი თავის თავი დააწმუნა, რიგინად და კაცო მთავრებით მოვიქტეო.

და ღვას მედასნის მკვლელი ფერანია და სხვა არაჯინაო. მას მერმედ
თვალ-წინ წაწმოუდგა გონების მიმტაცებელი სასე იზასი და ღვას
მედასნის სასე დაგიწყებს მიეცა.

სრულად დაწმუნებული იყო, რომ ესღა იყა ამისია, რადგანაც
გუდარი განათავისუფლდა. ამ იმედით ერთი ჰატარა ღამისი სახლიც
იყიდა იზასათვის მადიოს ქუჩაში და ავირება იქ დგომის იზასთან
ერთად, თუძტა საქეგნოდ კი სრულა თავის უწინდელს სახლშიც ბინა
არ მოეძლდა.

ასღა გუდარის ამბავს მოკვებო. როცა შეიტყო გამომძიებელისაგან
ტისიღამ გამომშვების ამბავი, მამსვე მიხვდა რომ ეს იზას საქმეა.
არც აქმდის ჭქანდა ეტვი, რომ დღეს იქნება, თუ სვალე ტისიღამ
გამომშვებდენ და სასამართლომდინ მისი საქმე არ მიახწედა. ეს
იყო მიხეწი, რომ ყურსაც არ იბერტყამდა და ჰასუსს არ ამლედა
სოღმე გამომძიებელს. თვითონაც მტვიტეთ იყო დაჯერებული, რომ
გასამტყუნებელ საბუთებს ვერ უზოვიდენ. თუ იმ ბანკის ბილეტებს
იტყვიანო, ფიქრობდა გულში: მე მოწმებს ვიზოვნიო, რომ მე და
ღვას მედასნი ერთად ღვებ ვმიტეობდითო ბანკის ბილეტების შესახებო.
მარტო ეტლის ჰატარანი ადა რომელიცა მოწმობს, მოკვლის ღამეს მე
და ღვას მედასნი მიუყვანივართ. მეც უაჭს არ ვამბობ, მეც ვამტკიცებ
რომ იმ ღამეს ღვას მედასთან ვიყავ, აქ იმისთანა რა საბუთიაო.
ტკომნობდა კი რომ ყოველივე ეს ვერაფერი ჰასუსისა და გულში მანც
შიშობდა. გამომძიებელს ღამზარკში შეატყეო, რომ გულში დაწმუნებუ-
ლის ამის დანაშაულობასკად. მამ რატომ ხეუღლებისა მეტრ არ მითხრა,
რომ ვწუნარ, უბრალე კაცი ამდენს სასს დაჭერილი მუკანდიო. სსხსს
სხვა მიხეწით გამომიძვალ და არა იმიტომ რომ მართალი ვეგონეო.
მე ღამზარკში შევატყეო, რომ მიჩხეკდაო, რაც მალე წასვალ ჰარიუ-
დამ და გადაკარგები უფრო უძვობესი იქნებაო. მაგრამ სვალისათვის
რად დროს ფიქრი იყო, საქმე ის იყო, რომ გუდარი დღეს თავისუ-
ფალია.

— თავისუფალი ვარ! თავისუფალი! იმხორდა გულში გზა და გზა. როცა იზსთან მივიდა და კარის ზარი ჩამოაწკარუნა, ყოუსტკის მიგებმა, იცნო და უთხრა:

— ხქარა ადით, გრადიინა გელით.

შევიდა იზსა ოთასში და ორივე სელი გაუწოდა იზსა. იზამ ძალიან ცივად ჩამოართვა სელი, მაგრამ გუდარმა იცოდა იზსა უსიაგობა და არ იწყინა ამისთანა დასკედა.

— მე ცინივამ გამოძიშეს და მოკელ მადლომა გადაგინადო.

— ხომ სედავ ადამიერი ავისრული. შენმა გაუფითსილებლობამ კინადამ ბოლო არ მოგიღო.

— ძარბოლია.

— ცუველ უბრალოდ დროს სუ კვარავთ. აქ მალე ერთი კაცი უნდა მოვიდეს და არ მინდა შენ აქა გნახოს. როგორც დგარბივი წიგნში სწორედ ისე მოიქცი, თუ არა? გამოგვითხეს რამე?

— თითქმის არა გამოგვითხავთ რა. მარტო მკითხა, შენა ჩამდგელი სხელი რა არისო. როგორც მოგეწერა, მეც ისე უთხარი. სხვა ჰასუსებიც მზათა მქონდა, მაგრამ ეტყობოდა, რომ მალე უნდა და თავივამ მოვეშორებინე და ასე გამოვიდა, თითქო ხეში მადლობელი დაჩხა, რომ ისე მალე მოვმოხდი.

— შენ უნდა იცოდე, რომ შენმა სიმართლემ კი არ დაგისხნა ცინივამა. არც ერთი საბუთი არა გაქვს თავი იმართლო. დღეს, სვალ და სვალ ზეკით შიში სურაფრისა გაქვს. გამოძიებული დღეს აქ მუფოლები დაძვედელი. სვალ ზეკით კი კვირია. მამსადადე შენს სელთ არის თითქმის სამი დღე. რაც შეიძლო აჩქარდი და ამ სამს დღეში გადაკარტე საითმე ჰარიყივამ. ფული გაქვს?

— თითქმის არაიერი.

— მე მოგცემ. აი სამი ათასი ფრანკი. გასწი და მომწერე ხოლმე... ნემეცურად.

იზამ ფული ჩააბარა.

— გმადლობე უთხრა გუდარმა და ფული ჭიბეს იკრა.

— ჭკუიანად იყავ. ამაღამვე თავს უშველე. მეორედ, თუ ისევ სულში ჩაუვარდი, კელან დაგისსნი.

— მშვიდობით, იხავ. ერთს არ მავოცნებ?

— აჭა, აღონდ კი ძალე წადი... მაშინვე წიგნი მოიწერე... მე გული არ მომიხვეწებს, მინამ არ შევიტყობ, რომ სამშვიდობოში სარ.

გამოქსალმენ ერთმანეთს და როცა გუდარი გადიოდა იხამ უთხრა:

— შინ ნუ შესვალ... ყველასვე უარესი მტრები შინა გყავს.

— მაგას მეც დაგიფიცამ.

მე გუდარი წამოვიდა იხას სასლიდამ ძალიან ავ-გუნებითა. იმას აგონა რომ იხა ტრფივლებით მიიღებდა. ამის მაგიერ იხა ძლივს სერსებდა, რომ თავისი ზიზღი არ გამოეჩინა.

— იხავ, დამცა, მაგ გვარ დასვედრისათვის როცა იქნება ჰასუს მამტემ, ბუდღუნებდა გზა-და-გზა გუდარი: მაგას ვაღად და-გაწერ. ჯერ რაც შეიძლება ბლომად დატყუებ ფულებს, მერე კიფიქრებ როგორ გადაგიხადო სამაგიერო. მწარედ ინანებ, რომ უმადურად მომქექი.

გუდარი ჰარიკმასერთან შევიდა, წვერი მოიხარსა, თმა გაივრიჭა, მერე წავიდა ტიუსსოს სასლისაკენ.

„რატომ არ უნდა წავიდე იქ, იფიქრობდა გზა-და-გზა: იქ ანგარისები მაქვს გასასწორებელი.“

ათი წუთი არ გასულა გუდარის წასვლის შემდეგ, რომ მოსამსახურემ ოსკარის ბრათი მოუტანა იხას.

— ჰასუსს იხარულაბუნ? ჰკითხა უუსტინამ მოსამსახურეს.

— არა, ბატონო, უჰასუსს მოსამსახურემ.

მოსამსახურე წავიდა და უუსტინამ ბრათი ქაღალტონს წაუღო. იხამ სწითელი მოიდგა ახლო, წაიკითხა ბრათი თუ არა, მოჭყვა ერთს საშინელს სარსასს, მიაწოდა ბრათი უუსტინას და უთხრა:

— ერთი წაიკითხე, უესტინავ, სულ გადარეულა. ხა, ხა, ხა!
მოასწავ წაიკითხა და ისიც მოჭედა ხაჩხაჩს.

— ხა, ხა, ხა! აბა ჭეუა ებ არის აი! ჭსთქვა უესტინამ: ხა, ხა!
ღამის სიცილმა დაჩაოხოს. ქაღბატონო, ამას კი სწორედ ჭეუარე-
ბისაწო.

— ძართალია, ძაგრამ ცოტა ჭარბათი მოსკლია.

დაეცა ტასტზედ და დიდხანს სიცილი არ მოუძლია.

— აბა, უესტინავ, უნდა მოვემზადნეთ, ჩემო კარგო! მე ჰი-
რობა მძივც და უნდა ავასრულო. სვალ ჩვენ მდიდრები ვიქნებით.

თ ა ვ ი VII

აყალო - მაყალი ოჯახში.

მას შემდეგ, როცა ელოდ ტიუსსომ დიდი შალიანი ხასა და
სხვა ახალის ჰირობით შეეკრა, სასკელდობრ, როცა უნდოდა და რამ-
დენიც უნდოდა ცოტ-ცოტაობით შეეძლო გადაესადა ვალი და სარ-
გებელიც ცოტა იყო დანიშნული, მას შემდეგ-მეთქი, ტიუსსოს სასლში
ისევ მსიარულებს დატრიალდა. სესილას თსოვნამ ქმართან განქორწი-
ნების შესახებ გაჭსჭრა; მსვიდობიანობა ჩამოუყარდათ სასლში, სიმეს
უგელამ ზურგი შეუქცია და თითქმის მისი სასკელის სსენებაც აღარ
იყო სოლმე. როცა სესილასზედ ღაზბრკაგობდნენ მამის გვართ ასსე-
ნებდნენ სოლმე. ტიუსსომ რამდენჯერმე ინასულა გიორე, ესმარებოდა
კიდევ საჭმეში და ბევრი ავ-გაცობა შეიტყო თავისის სიძისა. ტიუს-
სოს უსაროდა, რომ მისი სიმე ისე გაბმული იყო დანაშაულობაში,
რომ სსნა აღარსაიღამა ჭქანდა.

იმ საღამოს, როცა გუდარჩი გამოუშვეს და როცა ჩვენ გვინდა
შევიყვანოთ მკითხველი ტიუსსოს სასლში, ტიუსსო დიდს წვეულებას
აზირობდა. ის დღე სესილას სასკელ-წოდების დღე იყო. რაც ავი
დღეუბი იყო, როგორც იყო გადურჩნენ ესლა. უსაროდათ კიდევ, რომ

შეზღვევა მიეცათ ზატარა კმინარუნათ და გაერთოთ საწყალი სესილი. მორისის თაობაზედ კაი ამბები მოსდიოდათ. დილით ამელი ყოფილიყო და ეამბნა, რომ სეკრეტარი ვნახეა გამომძიებლისა, მინარულად დამისვლდა და მითხრა, ამ ზარიოდ დღეში გამართლებულს მორისს განათავისუფლებენო. სესილი დედ-მამის სასლში თავის სვეულებრის ცხოვრებას მიეცა. რაკი ქმარს მოშორდა სამუდამოდ, გადმოიტანა დედ-მამასთან თავისი მზითვეი, სამკაულები და წინანდელი ოთახი დანაკუთრა. ხელის სინარულით უცემდა გული ამ სასლ-განდა ქალს, რაკი სედავდა რომ დედ-მამის სასლში აღარაფრის შიში არა აქვს; რომ საუკუნოდ მოშორდა თავის მტანჯველს; რომ ყველა თავს დაჭსტრიალებს და ყველა ზატარას ჭსტემს. რა სიამოვნებით უყურებდა ესლა თავის მომავალ დღეებსა. შვილს გაკზნო, მოტყუებულის ქრმისა აღარ შეშინებო. სესილი გულ-მავიწეი არ იყო, რომ მოაგონდა რა უბედურებაც გადასდა, უკვირდა ცოცხალი როგორ გადავრჩიო. მამის მოაგონდა თავ-გამომეტებული ყმაწვილი-კაცი, რომელიც სიდიდამ გადავარდა წყალში და სესილა წელიდამ გამოიყვანა. მოაგონდა და იმისი ნახვა მოუნდა. მოუყვანეს შადი. როცა შადიმ ნახა რომ მეორედ მადლობას უხდიან, სიამოვნებით წამოწითლდა, გულარე უთხრა უარი ტიუხსოას და ამის ქაჩხანაში ქარგულად გადმოშიდა. მოკლე ხანში ეს გაყვანი ყმაწვილი ბიჭი თითქმის შვილად კანდა ტიუხსოას ოჯახში. ისე მიენდებენ, რომ მთელი ქაჩხანა ამას ხანბარეს, ამას მიანდეს აულის მიღება და დარბება. ძალიან მოჭსწონდა შადის ეს თანამდებობა, იმიტომ-რომ შის ცოცხალს და მკვირცხლ ბუნებას ძალიან შეეფერებოდა ეს სელ-ფეხის დაუწყინარებლობა.

სასადილო ოთახი ბრწყინვალეთ იყო გასაღებული. თოვლსავით თეთრს სუფრასზედ ელვარებდა სუფრის სამკაული. ყვავილეების კონუბით მოწითული იყო ყოველი კუთხე და მშუენიერი სურსელებსა მოაყენილი იყო მათგან მთელს ოთახში. ყველანი მოისწრაფიდნენ სესილას მოსალაგებად და ახუგებდნენ, რომ თქვენის ქრმის უბედურება

თქვენს სახელს ჩირქს არ მოაცხესო. ყვაკილებით აავსეს მთელი ოთახი. სესილი ჩავიდა ქაჩხანასი და მადლობა გადაუსდა ქარგლებს და მუშებს, რომელთაც თვითო ყვაკილების გონა მიართვეს „ზატანს ქალბატონსა“, ტიუსსომ კიდევ ფუნჯი დააღვეინა თავის მუშებსა. სესილამაც ყველას სადღეგრძელო დალია და ძალიან მსიარულად იყო, რომ ყველას ასე ჭყვარებია. სადილი მზად იყო და ყველანი დასდნენ.

მარტო მანღობელნი იყვნენ სადილად მოწვეულნი. მათ შორის იყო ლუი ზალიანი, რომელიც უოველთვის ეუბნებოდა სოლომე ტიუსსოს: „თუ ფული გნებავთ, სუ დამერიდებით, მე თავისუფალი ფული მაქვს.“ მოწვეული იყო აგრეთვე აძელი, მორისის და და შადი, რომელმაც უთხრა ტიუსსოს:

— მე ღვინოები ჩამაბარეთ და რაც ბოთლებია მე მომიწვევთ ახლო. აი ნახავთ როგორ გამოვიყენებ. იმედი მაქვს წახშირი არ გაწვევინოთ.

სესილი ლუი ზალიანის და შადის შუა იჯდა, ტიუსსო თავის ქალის პირ-და-პირ ცოლისა და აძელის შორის. როცა სამზვარეულოდამ კარი გამოაღეს და საჭმელები შემოიტანეს, საჭმელების სუღმა დაავიწყათ სურნელებს ყვაკილებისა.

— გატყრინავ, ჭსოვკა მსიარულებით ტიუსსომ: კმაგ სილამაზესთან რომ სიმღერაც გცოდნოდა, ქვეყანასედ ვერავინ ვერ შეგუდავებოდა.“ აბა ხეძო გვრიტებო, იმედიან, კარგად შეაქმნეთ:

ტიუსსომ მსუნავსავით ტუჩები გაიღოკა ენით.

მინამ წვენსა ჭსკამდნენ, სმა არავინ ამოიღო. წვნიანის შემდეგ შადი წამოდგა, გამოიჭიმა როგორც ძელი, აიღო ჭიქა ხელში და ჭსოვკა:

— მოწყალენო ხელმწიფენო, ქალნო და კაცნო! წმინდა სესილას დღეგრძელობისათვის იყოს!

— ღმერთი: აცოცხლოს წმინდა სესილ! განიძეოროს ყველამ.

— ღმერთმა ჩვენს ზატარა ქაღალდის ქოლხ მშვიდობიანად გადასდევინებინოს, განაგრძო შადიმ.

ჭიკები დაცალეს და ტიუსსომ უთხრა ჩუმად ზალაიანს:

— უბედურებანა, რომ იმ სამაგლის ჯიშისა იქნება... საწყული ხეში ქალი!

სესილმა და ადელმა ერთმანეთს შესხედეს და ჩუმად ჩაიცინეს. ტიუსსომ ფიქრად არ მოსულია, რომ სესილა დიდ ბედნიერებით ჰსთვლიდა შვილის ყოფასა.

შადი თამაღობას ძალიან კარგად ასრულებდა. სუმრობას და მასსარობას დასასრული არა ჰქონდა. ტიუსსომ ცოლმა სიცილით უთხრა შადის, ფთხილად იყავიო; ზალაიანი დიდის უურადღებით ექცეოდა კაცმა-მოსილს აშელის, რომელიც გვერდთ ეჯდა. ტიუსსომ დაიბკლავა სულელები, როცა მზვარეულმა მოუტანა და წინ დაუდგა მთელი ინდოური.

— ას ნეტავი! დაიძახა აღტაცებით შადიმ და თვითონ სულში თვითონ ბოთლი აიღო: ას ნეტავი ქუჩები ამისთანაებით იყოს. მოვირწყული, მაშინ მე კბილებით ვიკვლიდი.

ტიუსსომ ამდროს ჰსჭრიდა ინდოურსა და ჩაჰსცა თუ არა ჩანგალი მკერდში, შედგა და ჰსთქვა:

— შვილებო, იცით ამას ინდოურს რად ეძახიან? არა გასა? იმიტომ-რომ ქათამია...

— ხა, ხა, ხა! ჩინაჩხაჩა შადიმ.

— რას იცინი? აქ სანაცლილო არა არის-რა. სიტყვა გამაწვევტინე, მე მინდოდა მეთქვა, რომ ეგ ქათამია ინდოეთისა, იქიდანა არის ჰირეულად მოყვანილი; ვერ ინდოურს ქათამს ეძახდნენ, ესლა მარტო ინდოურს ეძახიან.

ყარის წკარუნი მოისმა.

— ასე გვიან ვინ უნდა იყოს, იკითხა ტიუსსომ: ნეტავი ვარეზი დაკეტილი ყოფილიყო. ახა, ხასე, შადი!

შადიმ დააპირა გასვლა თუ არა, კარი გაიღო და ოთახში შე-
მოკიდა ვიღაც კაცი. თითქო გველმა უგბინაო, სესილამ ისე დაი-
კვივლა:

— აქ ვინ მოგიყვანათ? აქ რა გინდათ?

ტიუსსო, მისი ცოლი და აქელი კარებისკენ ზურგ შექცეულები
ისხდნენ, სესილას პირ-და-პირ. შადის და ჰალიარს, სესილას გვერდთ
მსდომარეებს, პირი კარებისაკენა ჰქონდათ. ამთგან მარტო სესილა
იცნობდა ახლად მოსულს ანდრე გუდარსა, რომელიც ქედ-მოუხდელი,
გულ-ხელ-დაკრეიული მიეურდო ზურგით კედელს და იქ გაჩერებულმა
მკვასედ და კადნიერად წამოიძახა:

— ეს კაი ამბავია! მე ცისეში სული ამომდიოდა და ესენი კი
ქეიფობენ!

ეს სმა რომ გაიგონეს, ადელმა და ტიუსსომ მოისკდეს
უკან. ყველანი წამოხტნენ ივესზედა. ტიუსსომ გულსკედ-მოსულმა
შეჭვირა:

— შენ აქა ხარ... გამოქცეულხარ განა, არამხადავ... ესლავ
გავთრიე, თორემ დაგატყენებ... შადი, წადი პოლიციას შეატ-
ყობინე.

— რაებს ჰბოდავ, შე სულელო, შენახ. მე ხემს ცოლუერისასა
ვარ, მე სათქმელი მატქს და ვიტყვი ვიდეც. ამა ვნასავთ ყურს როგორ
არ დამიგდებთ... მე ყველაფერი ვიცი, რაც ხემზედ საქმე ჩავიდენიათ,
ყველანზედ მძიმე საბუთები ხემს წინააღმდეგ თქვენ წარგიდგენიათ. მე
აქ არ მოგიხდებით... ხე გეშინიანთ. მაგრამ აქედამ ისე ივესს არ
მოგიცვლი, რომ თქვენ სამაგიერო არ გადაგინალოთ. მე აღარაფრის
შიში მატქს; რაც დამემართა, უარესს კვლარ მიზამთ, მე...

სესილი მიუხვდა რასაც აპირობდა ის უბედური, აჩქარებით მი-
ვარდა, მკვასედ და მოკლედ უთხრა:

— აღარა გაბედოთ-რე და გადიოთ აქედამ...

ანდრემ ჩაიხარხარა.

— ის გიჩხეენიათ, ბატონო გუდაჩის ცოლო, სმა ჩაიწვეიტოთ, უთხრა ჰასუსად გუდაჩმა: თქვენ, რომელიც ცოლად არ მყოფისაოთ თავის დღეში... რამდენიც გსურდეთ შეიღებო იყოლიეთ... თუ შენ ცოლობა არ გავიწვეია, დედა-შენი სომ...

მინამ სიტყვას დასრულებდა, სესილამ დაავლო სუფრიდამ უშველებელს დანას სელი და მივარდა გუდაჩს. დანა მოუღერა, თითქო დაგვრას უზიარებსო და შექყვირა:

— ახა ერთი სიტყვაც და აქავე სულს გაგავითხოვინებო.

რომ სესილა მიუჩრას აასრულებდა, ამაში ეჭვი არ იყო. გუდაჩმა ამახედ გუფი დააჩქოვნა, რაკი სესილა ისე გაავითრებული დანას. სიტყვა შექსწვეიტა და უნებლიედ უკან დაწეულმა, ხელები მოიშველია, რომ დანა აიცილნოს.

ადვილად მისასდროია რა ავთანქოთაი შეუდგათ აქ დამსწრეთა. მარტო ადელი დაეცა სკამხედ, თავი ჩაჭკიდა და თითოლამ აიტანა, როცა გუდაჩის უკანასკნელი სიტყვები მოესმა. შიშით გული მოსდიოდა, აი ან ესლა დაასრულებს სიტყვებსო, ან ესლაო. ტიუსსო კი გერაიერს მიმხვდარიყო. რაკი დანას თავისი ქალი დანით სელმოღერებული, სხვებთან ერთად მივარდა ქალს და ხელი დაუჭირა. ყოველივე ეს ისე უმაღ მოხდა, რომ უკანასკნელმა სიტყვებმა გუდაჩისამ მის ყურამდინ არ მიასწია. ეგონა, სესილა გაავითრდა იმიტომო, რომ ქომის დანასკა ეზიზდაო. შადი და ჰალიარი ცდილობდნენ დანა წაერთმიათ, მაგრამ სესილა არა ნებდებოდა, იცოდა რომ გუდაჩი მარტო ამ დანის შიშით კვლარ ბუდავს ღანაჩასო. ამიტომაც უთხრა შადის:

— დანას ნუ მართმევთ! ეგ უბედური გაავდეთ აქედამ, თორემ აქვე მოკვლავ. მოკვლავ, თუ ერთი კიდევ სმა ამოუღია.

— ეგ ადვილია, უზასუნა შადიმ. მაგის აქედამ გაავდება ჩემი კისერი იყოს...

მინამ ჰალიარი დაჭსტრიალებდა სესილს, რისხვით გაავითრებულს, შადი გუდაჩს ეცა.

— თავი დამანებეთ, რაც თქვენი საქმე არ იყოს, სუ კრეკით, დაუგვიანო გუდაწმის: მე ჩემს სახელში ვარ. მე აქ მინდა ყოფიან, და მინამ წავალ, მინდა რომ ამ სულელმა იცოდეს...

სესილმა რაც ძალი და ღონე ჰქონდა ისმარა, გაძოჟსნელტა სულიდამ ზნლიანს, მივარდა გუდაწს და შეჰკვივლა:

— უსიკვდილოდ ვერ მომწხება...

— არ გუყურებს, სმა არ უნდა ამოიღო... სმა გაიკმინდე-მეთქი... და აქედამ გაეთრიე, უთხრა შადმი გუდაწს და ასეთი მუშტი უთავანს შიგ ზირის-სასეში, რომ გუდაწი კინაღამ გადაქტა. შეკვდიდენ ესენი კრთმანეთს და მიბვილათ დაიწყეს. ზნლიანი მივარდა, ორივეს ჰგრა ხელი, გარედ გყანა და ვარები მოიკეტა.

გუდაწმა როგორც იყო თავი დასწია შადის, გავარდა ქუხში და დაიძახა:

— მოხმანდი, მოხმანდი, თუ კაცი ხარ...

— შენ თუ არ მითხარ, მე კი გაგეჭრეოდი განა! უზანესი შადმი და გამოუდგა.

აქ ისევე კრთმანეთს ქტენ. თუშტა კრთინაირის ღონითა ჰსტკედენ კრთმანეთს, მავრამ შადის როგორც უფრო ემწვილ - კაცს თითქო ღონე თან-და-თან ემატებოდა, გუდაწს კი აკლდებოდა. ბოლოს გუდაწი ისე დაოსდა, რომ შადის ტყმახედ მარტო ღრიალებდა და ილანძლებოდა.

— ეშმაგმა წავიღოს, შე არამხადა! ყვიროდა შადი: მე ვისეკნებ შენს თამაშს. მავ შენის დინგისავან ოსლე შეჰკამადს გავიკეთებ.

ეს რომ უთხრა, სელ-ღონიერმა შადმი, ჰგრა მოგვიწდი, არსში გადაშისა გუდაწი და მუსლი გულში დააჭირა

— დახმებდები, თუ არა, სომ სედავ ქვეშ ამოვიდე და რომ მოკინდომო, სულს აქავ დაგაღვივებს, უთხრა შადმი.

უეცრად შადმი იგრძნო, რომ გუდაწმა წამოიწია და კინაღამ ქვეშ არ ამოიღო თვითონ შადი. თვითონ შადმიც არ იცოდა როგორ

მონდა ეს ამბავი. უძალ წამოხტა ფეხზე და მოემხდა სულ ასლად ჰსტეპოდა, მაგრამ წამოდგომისკე უძალ გადარმა მოჭეურცხლა რაც ძალი და ღონე ჰქონდა. ცხვირ-პირი დამტვრეულმა მელიამ პატარა შორს გაიგუდა თავი თუ არა, მობრუნდა, შადის მიუსტი მოუღერა და შემოჭმასა:

— დამცა, შე არამხდავ, მე შენ ამას არ შეგარჩენ...

ტანისამოსს რომ ისწორებდა, შადიმ ივალე შესწრო, რომ მიწაზედ რაღაც ბარათი გდია კარგად დაკეტილი. დასწვდა და აიღო.

— ეს რა უნდა იყოს... წიგნია. თუ საჭიროა, სომ მოვა კიდევ წასაღებთ და მაშინ ენახათ... ვერ ხეენი ანგარიშები არ გაგვისწორებია.

უველა გაიკვირებს, რომ ორი კაცი ერთმანეთს ჰსტეპდენ და სხვა ორნი კი არ ჩამოეშველენ. მაგრამ როცა პალიარმა სელის კვრით ორნივე გარედ გამოაგლო და მიუგეტა კარები. სესილი შეესვენა:

— გვედრებით, ნუ მიეშველებით, ბატონო პალიარ, აქ დაწით დ მამახემ ნუ გაუშვებთ.

ბეკრი ცდა მოუნდა პალიარს, რომ ტიუსსო შინ დაეყენებინა.

— მე მინდა თვითონ დაგუსვდე იმ სამაგელს. ოჯახის უფროსი მე ვარ, ამოხდა ტიუსსო: ჩვენ გაგვაუზატოურა და ჩემი კალია გადუნადო სამაგიერო. გამიშვით, პალიარ, გამიშვით,

— ნუ, ბატონო ტიუსსო, ნუ ინებებთ. მაგისტოვის თქვე როგორ შეგაწუნებთ. თუ შადი ჭკუას კერ ასწავლის როგორც რიგია, მაშინ მე აქ არ ვარ. მე იმან გამჭურდა, დედა ჩემი მოატყუა და მე უნდა მოგჭსთსოვო პასუხი, მე...

— მას ერთი მივსედოთ მაინც რა ყოფაში ჰრინა, ესთქვა ტიუსსომ.

მამის სესილამ ხელი მოჭკიდა მამას და თითქმის ტირილით უთხრა:

— მამი, მე არ მინდა რომ შენ წასვიდე... გეხვეწები.. განა არა ხედავ რა რიგათა მწყისს მაგისტანს ამბები... სუ წასვალთ, შენი-ჭირიძე! სუ თუ გინდა რომ ავად გამსადლო!..

— არა, ჩემო ზაწაწავ, რასაკვირველია, არ მინდა. ბატონო ზალიარ, ერთი გაისარჯეთ და გასედეთ რა ამბავშია შადი...

ამ დროს კარზე გაიღო და შადი შემოვიდა მწყურველი სისით, ცხვირ-პირ დასისხლიანებული, ტანისამოს დაგლევილი და გასისხლიანებული სელებითა თუძტა გაფხვრულიც არსად რა ჭქონდა. შადის ძარღვიანი ძეღავი და მუშტი ჭქონდა და კარგადაც იცოდა იმათი სმარება.

— რა ჭქენ, ჭკითხეს შადის.

— თუ ესლავ ისე მიზბის, როგორც ჩემგან მოჭკურცხლავ, ესლავ ცხრა მთას იქნება გადაცილებული. თუ სურდა რომ რამდენსა-მე დღეს აწავის ეცნო, ესლავ სათრიაში უნდა იყოს, ისე ლამაზად შეკუშლავ ცხვირ-პირი რომ თქვენი მოწონებული.

— ჩემო საწყალო ბაღღო! უთხრა ტიუსრომ და მადლობით ჩამოართვა სისხლით მოსვრილი ხელი.

— ეს არათურია! სამზვარეულოში წავალ, თავ-პირსედ ცოტა ცივს წყალს შეგისხამ, გაკვრილდები და ამით გათავდებს ყველა. მე კარი ჩაკვეტე, რომ ზურის ჭამა აღარ დაგვიშადლო.

— ძართალი ხარ, ჭსთქვა ტიუსრომ: რაც იყო, იყო. არა ღირს ამხედ თავი შევიწუხოთ. დროა ზურის ჭამას დაგუბრუნდეთ. სვალ ჭანსოთ რაუნდა ვიმოქედლოთ.

ყელანი ისევ სუფრასხედ დასსდნენ. სესილი გვერდთ მოუჯდა დედას და კალერსებოდა.

— ჩემო ვარგო შვილო! მე მეგონა, რომ აი ეს ეს არის ცოცხლები დავიმარხებით მეთქი, უთხრა დედამ ჩუმად.

— ნუღარ გეშინიან, დედი! ყველაიერი ამით გათავდა.

— ჩემო საყვარელო, რა გინდობდა გეჭმნა?

— მოკვლავადი ერთი სიტყვა კიდევ რომ ვთქვა. ჩემს დღეში ისე არ გამსკდარვარ, როგორც იმ წუთს ვიყავი... აი გამხმინჯე სკელები, თითქო ტეტხლი მივიდილო.

— ჩემო საწყალო სესილ, სულ ანთებული ხარ და განკალებ. რა გეძრთება, გეთაყვა?

— არა იყრი. მშვიდობით გადაურჩით... გამხმინჯედი, მამა გვიურებს.

— მართლად და ტიუსრო შეწუხებული ხარ მთავრად ამათთან.

— რა ამბავია? ავით ხომ არხარ, სესილ?

— ფიქრი ნუგაქვს, მამი... მე ცოტათ აშოთებული ვარ.

— ჩემო კარგო და ვაყვანო შვილო, ასაშოთებული მიწენი გი გაქვს. ჩემს დღეში ისე გამძაგებული არ მინახვისარ. სწორედ მოგახსენოთ, შენს მეგობრობას უფრო ვინჩეგედი, ვიდრე შენს მტრობას. საშინელი რამა ჭყოთილხარ.

შადი ვინდახანილი და გათვანისებული მამოვიდა. თუძცა თვალი ტემისგან დაღურჯებოდა, მაგრამ მანინტ კარვს გუნებასედ იყო და ქეივიანად, როგორც ყოველთვის.

— ბატონო ტიუსრო, ჭსთქვა მან სიცილითა: სულ მარტო თქვენ არ მიიროთო, თორემ რამ გადახდილხა ასეთი მადა მქვს რომ კამხინტ არ მეყოფა.

— მობძინდი, რაც იყო ნუღარ მოვიგონებო, ამბობდა ტიუსრო: სვალ ვეცდები რომ ამისთანა ამბები ჩემს სახლში აღარ მოხდეს. ახა დაგხსნდეთ რაღა!..

ყელამ თავისი ადგილი დაიჭირა. მაგრამ ისეთი მხინჯელებს აღარ იყო როგორც თავ-დაზირველ. ამედიმ ნახა რომ სესილას იყრი წასვლია, მივიდა და ჭკითხა დაბლა ხმით:

— ავით ხომ არა ხარ?

— ჰო, ცოტა ავ გუნებთ შევიქნ. ნუ რა გვიან ვი რა. ცოტა ხანს გიდევ, და მეტე ერთს რასმეს მიზესს მოვიდებ და ნებას მოკვასთსო სუფრიდამ ადგომისას. შემ ამაღამ ჩვენთან დაწინი- მეში- ნიან- დამკუთვრო ცუდად არ შევიქმნე და დედისხემის შეწუხება არ მინდა.

ტიუსსოც ცოლი შიშით და შეწუხებით უყურებდა თავის ქალსა.

— რა ამბავია, ამელი? ჰკითხა მან.

— მე სესილას ვუთხარ, რომ უსათუოდ ამ შიგოთისაგან დაი- ღალეობოდი და ურიგო არ იქნება მეტი ცოტა მოკვსვენა.

— ამელი მართლს ამბობს, ჰსთქვა ტიუსსომ.

სესილას ნება მიჰსცეს ადგომისა. სესილა და მისი მეგობარნი ამელი ერთად გამოვიდნენ ოთახიდან. დანაწიქნთა განაგრძეს სადი- ლი გარჯა მსიარულად.

შუაღამე იყო, ჯერ სადილი არ გაეთეკებინათ რომ ამელი ჩამოვი- და სესილას ოთახიდან და უთხრა, სესილა ცუდად შეიქმნაო და ექიმი საჭიროყო.

— ათი წუთი და ექიმს აქ დავბადავ, ჰსთქვა შადიმ.

— სწორედ ამ ალიაქოთის ბრალია, ჰსთქვა ადელმა: საცოდავ ჩვენი ქალი!... ტიუსსო, იმისი ყოფა მე ძალიან მეფიქრება.

— რას ამბობ, დედა-გაცო! დაიძინა ტიუსსომ და დაჰგონა სელი სტოლს: თუ სესილას დაეძინათ რამ, მე ტიუსსო არ ვიქნები, თუ იმ არამზადს გუდაწს ჩემის სელით არ მოკვლამ.

ექიმი მოვიდა და დიდხანს არ მოუნდა ავად მყოფის სინჯვას, დუდას გამოუცხადა, რომ ალიაქოთის და შიგოთის ძალიან შეუწუხებიაო ქალი და ამის გამო წინა დღით მძობიარობა მოსალოდნელია და ამიტომაც ამაღამ ავით მყოფს ვერ მოკვმოადებო. ტიუსსომ ჰკითხა, ხომ საშიში არა მოკვლის რაო. ექიმმა უზასუნა, ჯერ ძაგის თქმა არ შემიძლიანო. თუძრა ესკი მალონებსო, რომ ძლიერი სიცხე აქვს და მეტად აღელვებულაო, მაგრამ მე აქ ვეყოლები და თქვენ ნურას.

383
1880